

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१५०१। सांगों जाणती शकुन । भूत भविष्य वर्तमान ॥१॥ ॥ध्रु॥।। त्यांचा आम्हांसी कंटाळा । पाहों नावडती डोळां ॥ध्रु॥।। रिद्धिसिद्धींचे साधक । वाचासिद्ध होती एक ॥२॥ तुका म्हणे जाती । पुण्यक्षर्ये अधोगती ॥३॥

१५०२। ठाकलोंसें द्वारीं । उभे याचक भीकारी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मज भीक कांहीं देवा । प्रेमभातुकें पाठवा ॥ध्रु॥।। याचकाचा भार । नये घेऊं येरझार ॥२॥ तुका म्हणे दान । सेवा घेतल्यावांचून ॥३॥

सदाशिवावर अभंग ॥ २ ॥

१५०३। काय धर्म नीत । तुम्हां शिकवावे हित ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अवघें रचियेलें हेळा । लीळा ब्रम्हांड सकळा ॥ध्रु॥।। नाम महादेव । येथें निवडला भाव ॥२॥ तुका म्हणे वेळे । माझें तुम्हां कां न कळे ॥३॥

१५०४। भांडावे तें गोड । पुरे सकळ ही कोड ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसा घरींचा या मोळा । ठावा निकटां जवळां ॥ध्रु॥।। हाक देतां दारीं । येती जवळी सामोरीं ॥२॥ तुका म्हणे शिवें । मागितलें हातीं द्यावें ॥३॥

॥२॥

१५०५। ऐसें कां जालें तें मज ही न कळे । कीर्तनाचे रळेपळे जर्गी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कैसें तुम्हां देवा वाटतसे बरें । संतांचीं उत्तरें लाजविलीं ॥ध्रु॥।। भाविकां कंटक करिताती पीडा । हा तंव रोकडा अनुभव ॥२॥ तुका म्हणे नाम निर्वाणीचा बाण । याचा आढभमान नाही तुम्हां ॥३॥

१५०६। तुम्ही बैसलती निर्गुणाचे खोळे । आम्हां कां हे डोळे कान दिले ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाइकवे तुझी अपकीर्ति देवा । अढरेली सेवा न देखवे ॥ध्रु॥।। आपुले पोटी तों राखियेला वाव । आम्हांसी कां भाव अल्प दिला ॥२॥ तुका म्हणे दुःखी असें हें कळों द्या । पुढिलिया धंद्या मन नेघे ॥३॥

१५०७। सांगें छंदें कांहीं । देव जोडे ऐसें नाही ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सारा अवघें गाबाळ । डोळया आडील पडळ ॥ध्रु॥।। शुद्ध भावाविण । जो जो केला तो तो सीण ॥२॥ तुका म्हणे कळे । परि होताती अंधळे ॥३॥

१५०८। अवघीं भूतें साम्या आलीं । देखिलीं म्यां कैं होती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। विश्वास तो खरा मग । पांडुरंगकृपेचा ॥ध्रु॥।। माझी कोणी न धरों शंका । हो कां लोकां निद्वआद्व ॥२॥ तुका म्हणे जें जें भेटे । तें तें वाटे मी ऐसें ॥३॥

१५०९। सत्यसंकल्पाचा दाता नारायण । सर्व करी पूर्ण मनोरथ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। येथें अळंकार शोभती सकळ । भावबळें फळ इच्छेचें तें ॥ध्रु॥।। अंतरींचें बीज जाणे कळवळा । व्यापक सकळां ब्रम्हांडाचा ॥२॥ तुका म्हणे नाही चालत तांतडी ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

प्राप्तकाळघडी आल्याविण ॥३॥

१५१०। काय वाणूं आतां न पुरे हे वाणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
थोरीव सांडिली आपुली परिसें । नेणे सिवों कैसें लोखंडासी ॥ध्रु॥ जगाच्या
कल्याणा संतांच्या विभूति । देह कष्टविती उपकारें ॥२॥ भूतांची दया हे भांडवल
संतां । आपुली ममता नाही देहीं ॥३॥ तुका म्हणे सुख पराविया सुखें । अमृत हें
मुखें स्त्रवतसे ॥४॥

१५११। जन्मा आलों त्याचें । आजि फळ जालें साचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुम्ही
सांभाळलों संतीं । भय निवारली संती ॥ध्रु॥ कृतकृत्य जालों । इच्छा केली ते
पावलों ॥२॥ तुका म्हणे काळ । आतां करूं न शके बळ ॥३॥

१५१२। काय पुण्यराशी । गेल्या भेदूनि आकाशीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुम्ही जालेति
कृपाळ । माझा केला जी सांभाळ ॥ध्रु॥ काय वोळलें संचित । ऐसें नेणें अगणित
॥२॥ तुका म्हणे नेणें । काय केलें नारायणें ॥३॥

१५१३। असें येथींचिया दीनें । भाग्यहीन सकळां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। भांडवल एवढें गांठी
। नाम कंठीं धरियेलें ॥ध्रु॥ आणिक तें दुजें कांहीं । मज नाही यावरी ॥२॥ तुका
म्हणे केला कोणें । एवढा नेणें लौकिक ॥३॥

१५१४। गायें नाचें वायें टाळी । साधन कळी उत्तम हें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय जाणों
तरले किती । नाव ऐती या बैसा ॥ध्रु॥ सायासाचें नाही काम । घेतां नाम विठोबाचें
॥२॥ तुका म्हणे निर्वाणीचें । शस्त्र साचें हें एक ॥३॥

१५१५। सर्वकाळ माझे चिर्तीं । हे चि खंती राहिली ॥१॥ ॥ध्रु॥।। बैसलें तें रूप
डोळां । वेळोवेळां आठवे ॥ध्रु॥।। वेव्हाराची सरली मात । अखंडित अनुसंधान ॥२॥
तुका म्हणे वेध जाला । अंगा आला श्रीरंग ॥३॥

१५१६। जैसें दावी तैसा राहे । तरि कां देव दुरी आहे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। दुःख
पावायाचें मूळ । रहणी ठाव नाही ताळ ॥ध्रु॥।। माळामुद्रांवरी । कैचा सोगें जोडे हरि
॥२॥ तुका म्हणे देखें । ऐसे परीचीं बहुतेकें ॥३॥

१५१७। अवघा तो शकुन । हृदयीं देवाचे चरण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। येथें नसतां वियोग ।
लाभा उणें काय मग ॥ध्रु॥।। संग हरिच्या नामाचा । शुचिभूर्त सदा वाचा ॥२॥
तुका म्हणे हरिच्या दासां । शुभकाळ अवघ्या दिशा ॥३॥

१५१८। ब्रम्हरूपाचीं कर्में ब्रम्हरूप । विरहित संकल्प होती जाती ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
ठेविलिया दिसे रंगाऐसी शिळा । उपाधि निराळा स्फटिक मणि ॥ध्रु॥।। नानाभाषामें
आळविती बाळा । प्रबोध तो मूळा जननीठायीं ॥२॥ तुका म्हणे माझे नमन
जाणतियां । लागतसें पायां वेळोवेळां ॥३॥

१५१९। नाही सुगंधाची लागत लावणी । लावावी ते मनीं शुद्ध होतां ॥१॥ ॥ध्रु॥।।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

वार्थी हातीं माप चाले सज्जनाचें । कीर्ती मुख त्याचें नारायण ॥ध्रु॥ प्रभा आणि रवि काय असे आन । उदर्यीं तंव जन सकळ साक्षी ॥२॥ तुका म्हणे बरा सत्याचा सायास । नवनीता नाश नाही पुन्हा ॥३॥

१५२०। तीर्थाटणें एके तपें हुंवरती । नाथिले धरिती आढभमान ॥१॥ ॥ध्रु॥ तैसे विष्णुदास नव्हती साबडे । एकाचिया पडे पायां एक ॥ध्रु॥ अक्षरें आणिती अंगासी जाणीव । इच्छा ते गौरव पूज्य व्हावें ॥२॥ तुका म्हणे विधिनिषधाचे डोहीं । पडिले त्यां नाही देव कधीं ॥३॥

१५२१। पटे ढाळूं आम्ही विष्णुदास जर्गी । लागों नेदूं अंगीं पापपुण्य ॥१॥ ॥ध्रु॥ निभर अंतरीं सदा सर्वकाळ । घेतला सकळ भार देवें ॥ध्रु॥ बळवित जेणें रचिलें सकळ । आम्हां त्याचें बळ अंकितांसी ॥३॥ तुका म्हणे आम्ही देखत चि नाही । देवाविण कांहीं दुसरें तें ॥३॥

१५२२। कथेचा उलंघ तो अधमां अधम । नावडे ज्या नाम ओळखा तो ॥१॥ ॥ध्रु॥ कासया जीऊन जाला भूमी भार । अनउपकार माते कुंसी ॥ध्रु॥ निद्रेचा आदर जागरणीं वीट । त्याचे पोटीं कीट कुपथ्याचें ॥२॥ तुका म्हणे दोन्ही बुडविलीं कुळें । ज्याचें तोंड काळें कथेमाजी ॥३॥

१५२३। सांडोनियां दों अक्षरां । काय करूं हा पसारा । विधिनिषेधाचा भारा । तेणें दातारा नातुडसी ॥१॥ ॥ध्रु॥ म्हणोनि बोबडया उत्तरीं । वाचे जपें निरंतरीं । नाम तुझें हरी । भवसागरीं तारूं तें ॥ध्रु॥ सर्वमय ऐसें वेदांचें वचन । श्रुति गर्जती पुराणें । नाही आणीक ध्यान । रे साधन मज चाड ॥२॥ शेवटीं ब्रम्हार्पण । या चि मंत्राचें कारण । काना मात्रा वांयांविण । तुका म्हणे बिंदुलीं ॥३॥

१५२४। हरिनामाचें करूनि तारूं । भवसिंधुपार उतरलों ॥१॥ ॥ध्रु॥ फावलें आतां । पार्यीं संतां विनटलों ॥ध्रु॥ हरिनामाचा शस्त्र घोडा । संसार गाढा छेदिला ॥२॥ हरिनामाचीं धनुष्यकांडें । विन्मुख तोंडें कळकिला ॥३॥ येणें चि बळें सरते आम्ही । हरिचे नामीं लोकीं तिहीं ॥४॥ तुका म्हणे जालों साचे । श्रीविठ्ठलाचे डिंगर ॥५॥

१५२५। नव्हें हें गुरुत्व मेघवृष्टि वाणी । ऐकावी कार्नी संतजर्नी ॥१॥ ॥ध्रु॥ आरूष हा शब्द हा देवाचा प्रसाद । करविला वाद तैसा केला ॥ध्रु॥ देहपिंड दान दिला एकसरें । मुळचिं तें खरें टांकसाळ ॥२॥ तुका म्हणे झरा लागला नवनीत । सेविलिया हित पोट धाय ॥३॥

१५२६। घटीं आढलपत असे रवि । आढग्न काष्टामाजी जेवी । तैसा नारायण जीवीं । जीवसाक्षीवर्तनें ॥१॥ ॥ध्रु॥ भोग ज्याचे तया अंगीं । भिन्न प्रारब्ध जर्गी । विचित्र ये रंगीं । रंगें रंगला गोसावी ॥ध्रु॥ देह संकल्पासारिखें । एक एकांसी पारिखें । सुख आणि दुःखें । अंगीं कर्म त्रिविध ॥२॥ तुका म्हणे कोडें । न कळे

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

तयासी सांकडें । त्याचिया निवाडें । उगवे केलें विंदान ॥३॥

१५२७। सद्गदित कंठ दाटो । येणें फुटो हृदय ॥१॥ ॥ध्रु॥। चिंतनाचा एक लाहो । तुमच्या अहो विड्डला ॥ध्रु॥ नेत्री जळ वाहो सदां । आनंदाचे रोमांच ॥२॥ तुका म्हणे कृपादान । इच्छी मन हे जोडी ॥३॥

१५२८। जथें देखें तथें उभा । अवघ्या गगनाचा गाभा ॥१॥ ॥ध्रु॥। डोळां बैसलें बैसलें । ध्यान राहोनि संचलें ॥ध्रु॥ सरसावलें मन । केले सोज्वळ लोचन ॥२॥ तुका म्हणे सवें । आतां आढसजेत देवें ॥३॥

१५२९। तान्हे तान्ह प्याली । भूक भुकेनें खादली ॥१॥ ॥ध्रु॥। जथें तें च नाही जालें । झाडा घेतला विड्डलें ॥ध्रु॥ वास वासनेसी नाही । मन पांगुळलें पायीं ॥२॥ शेष उरला तुका । जीवा जीवीं जाला चुका ॥३॥

१५३०। पाणिपात्र दिगंबरा । हस्त करा सारिखे ॥१॥ ॥ध्रु॥। आवश्यक देव मनीं । चिंतनींच सादर ॥ध्रु॥ भिक्षा कामधेनुऐशी । अवकाशीं शयन ॥२॥ पांघरोनि तुका दिशा । केला वास अलक्षीं ॥३॥

१५३१। विषयीं विसर पडिला निःशेष । अंगीं ब्रम्हरस ठसावला ॥१॥ ॥ध्रु॥। माझी मज झाली अनावर वाचा । छंद या नामाचा घेतलासे ॥ध्रु॥ लाभाचियाय सोसें पुढें चाली मना । धनाचा कृपणा लोभ जैसा ॥२॥ तुका म्हणे गंगासागरसंगमीं । अवघ्या जाल्या ऊर्मि एकमय ॥३॥

१५३२। कृष्णरामनाम मांडीं पांवोळी । तेणें होइल होळी पापा धुनी ॥१॥ ॥ध्रु॥। ऐसा मना छंद लावीं रे अभ्यास । जया नाही नास ब्रम्हरसा ॥ध्रु॥ जोडी तरी ऐसी करावी न सरे । पुढें आस नुरे मागुताली ॥२॥ तुका म्हणे ऐसें धरा कांहीं मनीं । यातायाती खार्णी चुकतील ॥३॥

१५३३। परमार्थी तो न म्हणावा आपुला । सलगी धाकुला हेळूं नये ॥१॥ ॥ध्रु॥। थोडा चि स्फुलिंग बहुत दावाग्नी । वाढतां इंधनीं वाढविला ॥ध्रु॥ पितियानें तैसा वंदावा कुमार । जयाचें अंतर देवें वसे ॥२॥ तुका म्हणे शिरीं वाहावें खापर । माजी असे सार नवनीत ॥३॥

१५३४। ज्याचा ऐसा अनुभव । विश्व देव सत्यत्वं ॥१॥ ॥ध्रु॥। देव तया जवळी असे । पाप नासे दर्शनें ॥ध्रु॥ कामक्रोधा नाही चाली । भूतीं जाली समता ॥२॥ तुका म्हणे भेदाभेद । गेले वाद खंडोनि ॥३॥

१५३५। सेवा ते आवडी उच्चारावें नाम । भेदाभेदकाम निवारुनि ॥१॥ ॥ध्रु॥। न लगे हालावें चालावें बाहेरी । अवघें चि घरीं बैसलिया ॥ध्रु॥ देवाचीं च नामें देवाचिये शिरीं । सर्व अळंकारीं समर्पावीं ॥२॥ तुका म्हणे आहे भावें चि संतोषी । वसे नामापाशीं आपुलिया ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१५३६। ज्ञानियांचे घरीं चोजवितां देव । तेथें अहंभाव पाठी लागे ॥१॥ ॥ध्रु॥
म्हणोनियां ऐसे सांडिले उपाय । धरियेले पाय दृढ तुझे ॥ध्रु॥ वेदपरायण पंडित
वाचक । न मिळती एक एकामधीं ॥२॥ पाहों गेलों भाव कैसी आत्मनिष्ठा । तेथें
देखें चेष्टा विपरीत ॥३॥ आपुलिया नाहीं निवाले जे अंगें । योगी करती रागें
गुरगुरू ॥४॥ तुका म्हणे मज कोणांचा पांगिला । नको बा विडुला करूं आतां
॥५॥

१५३७। पंढरीची वाट पाहें निरंतर । निडळावरी कर ठेवूनियां ॥१॥ ॥ध्रु॥
जातियां निरोप पाठवीं माहेरा । कां मज सासुरा सांडियेलें ॥ध्रु॥ पैल कोण दिसे
गरूडाचे वारिकें । विडुलसारिकें चतुर्भुज ॥२॥ तुका म्हणे धीर नाहीं माझ्या जीवा
। भेटसी केधवां-पांडुरंगा ॥३॥

१५३८। ऐसी जोडी करा राम कंठीं धरा । जेणें चुके फेरा गर्भवास ॥१॥ ॥ध्रु॥
नासिवंत आटी प्रियापुत्रधन । बीज ज्याचा सीण तें चि फळ ॥ध्रु॥ नाव धड करा
सहस्त्रां नामांची । जे भवसिंधूची थडी पावे ॥२॥ तुका म्हणे काळा हाणा तोंडावरी
। भाता भरा हरिरामबाणीं ॥३॥

१५३९। पाहे मजकडे भरोनियां दृष्टी । बहुत हिंपुटी जालों माते ॥१॥ ॥ध्रु॥
करावेंसें वाटे जीवा स्तनपान । नव्हे हें वचन शृंगारिक ॥ध्रु॥ सत्यासाठीं माझी
शब्दविवंचना । जोडिल्या वचनाचें तें नव्हे ॥२॥ तुका म्हणे माझी कळवळ्याची
कीव । भागलासे जीव कर्तव्यानें ॥३॥

१५४०। तुज म्हणतील कृपेचा सागर । तरि कां केला धीर पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥
आझुनि कां नये तुज माझी दया । काय देवराया पाहातोसि ॥ध्रु॥ आळवितों जैसें
पाडस कुरंगिणी । पीडिलिया वनीं तानभूक ॥२॥ प्रेमरसपान्हा पार्जी माझे आई ।
धावें वो विटाई वोरसोनि ॥३॥ तुका म्हणे माझें कोण हरी दुःख । तुजविण एक
पांडुरंगा ॥४॥

१५४१। भक्ति तों कठिण शुळावरील पोळी । निवडे तो बळी विरळा शूर ॥१॥
॥ध्रु॥ जेथें पाहें तेथें देखीचा पर्वत । पायाविण भित तांतडीची ॥ध्रु॥ कामावलें
तरि पाका ओज घडे । रूचि आणि जोडे यलाघ्यता हे ॥२॥ तुका म्हणे मना
पाहिजे अंकुश । नित्य नवा दिस जागृतीचा ॥३॥

१५४२। पापी म्हणों तरि आठवितों पाय । दोष बळी काय तयाहूनि ॥१॥ ॥ध्रु॥
ऐशा विचाराचे घालूनि कोंडणी । काय चक्रपाणी निजलेती ॥ध्रु॥ एकवेळ जेणें
पुत्राच्या उद्देशें । घेतल्याचें कैसें नेलें दुःख ॥२॥ तुका म्हणे अहो वैकुंठनायका ।
चिंता कां सेवका तुमचिया ॥३॥

१५४३। उगविल्या गुंती । ऐशा मार्गें नेणों किती ॥१॥ ॥ध्रु॥
ख्याती केली अजामेळें । होतें निघालें दिवाळें ॥ध्रु॥ मोकलिला प्रायश्चितीं । कोणी न धरिती

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

हातीं ॥२॥ तुका म्हणें मुक्त वाट । वैकुंठीची घडघडाट ॥३॥

१५४४। सरळीं हीं नामें उच्चारवीं सदा । हरि बा गोविंदा रामकृष्णा ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
पुण्य पर्वकाळ तीर्थें ही सकळ । कथा सिंधुजळ । न्हाऊं येती ॥ध्रु॥।। अवघे चि लाभ
बैसलिया घरा । येती भाव धरा एके ठायीं ॥२॥।। सेळया मेंढया गाई सेवा घेती
म्हैसी । कामधेनु तैसी नव्हे एक ॥३॥।। तुका म्हणे सुखें पाविजे अनंता । हें वर्म
जाणतां सुलभ चि ॥४॥।।

१५४५। पवित्र जो देह वाणी पुण्यवंत । जो वदे अच्युत सर्व काळ ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
तयाच्या चिंतनें तरतील दोषी । जळतील रासीं पातकाच्या ॥ध्रु॥।। देव इच्छी रज
चरणींची माती । धांवत चालती मार्गें मार्गें ॥२॥।। काय त्यां उरलें वेगळें आणीक ।
वैकुंठनायक जयां कंठी ॥३॥।। तुका म्हणे देवभक्तांचा संगम । तेथें ओघ नाम
त्रिवेणीचा ॥४॥।।

१५४६। पाप ताप दैन्य जाय उठाउठीं । जालिया भेटी हरिदासांची ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
ऐसें बळ नाही आणिकांचे अंगीं । तपें तिर्थें जर्गीं दानें व्रतें ॥ध्रु॥।। चरणीचें रज वंदी
शूळपाणी । नाचती कीर्तनी त्यांचे माथां ॥२॥।। भव तरावया उत्तम हे नाव । भिजों
नेदी पाव हात कांहीं ॥३॥।। तुका म्हणे मन जालें समाधान । देखिले चरण वैष्णवांचे
॥४॥।।

१५४७। येणें बोधें आम्ही असों सर्वकाळ । करूनि निर्मळ हरिकथा ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
आम्ही भूमीवरी एक दड्यांचे । निधान हें वाचे सांपडलें ॥ध्रु॥।। तरतील कुळें दोन्ही
उभयतां । गातां आइकतां सुखरूप ॥२॥।। न चळे हा मंत्र न म्हणों यातीकुळ । न
लगे काळ वेळ विचारावी ॥३॥।। तुका म्हणे माझा विडुल विसांवा । सांटवीन हांवा
हृदयांत ॥४॥।।

१५४८। बहुतां जन्मींचें संचित । सबळ होय जरि बहुत । तरि चि होय हरिभक्त ।
कृपावंत मानसीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। म्हणवी म्हणियारा तयांचा । दास आपुल्या दासांचा
। अनुसरले वाचा । काया मने विडुलीं ॥ध्रु॥।। असे भूतदया मानसीं । अवघा देखे
हृषीकेशी । जीवें न विसंबें त्यासी । मार्गें मार्गें हिंडतसे ॥२॥।। तुका म्हणे निर्विकार
। शरणागतां वज्रपंजर । जे जे अनुसरले नर । तयां जन्म चुकलें ॥३॥।।

१५४९। तारुं लागलें बंदरीं । चंद्रभागेचिये तिरिं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। लुटा लुटा संतजन
। अमुप हें रासी धन ॥ध्रु॥।। जाला हरिनामाचा तारा । सीड लागलें फ़ारा ॥२॥।।
तुका जवळी हमाल । भार चालवी विडुल ॥३॥।।

१५५०। आळवीन स्वरें । कैशा मधुरा उत्तरें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। यें वो यें वो पांडुरंगे ।
प्रेमपान्हा मज दें गे ॥ध्रु॥।। पसरुनि चोंची । वचनें हीं करूणेचीं ॥२॥।। तुका म्हणे
बळी । आम्ही लडिवाळें आळीं ॥३॥।।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१५५१। सकळकिंचें समाधान । नव्हे देखिल्यावांचून ॥१॥ ॥ध्रु॥।। रूप दाखवीं रे आतां । सहस्त्रभुजांच्या मंडिता ॥ध्रु॥ शंखचक्रपदर्गिदा । गरूडासहित ये गोविंदा ॥२॥ तुका म्हणे कान्हा । भूक लागली नयनां ॥३॥

१५५२। पतितपावना । दिनानाथा नारायणा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुझें रूप माझे मनीं । राहों नाम जपो वाणी ॥ध्रु॥।। ब्रह्मांडनायका । भक्तजनाच्या पाळका ॥२॥ जीवांचिया जीवा । तुका म्हणे देवदेवा ॥३॥

१५५३। करीं हें चि काम । मना जपें राम राम ॥१॥ लागो हा चि छंद । मना गोविंद गोविंद ॥२॥ तुका म्हणे मना । मज भीक द्यावी दीना ॥३॥

१५५४। आपुलिया लाजा । धांवे भक्तांचिया काजा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाम धरिलें दिनानाथ । सत्य करावया व्रत ॥ध्रु॥।। आघात निवारी । छाया पीतांबरें करी ॥२॥ उभा कर कटीं । तुका म्हणे याजसाटीं ॥३॥

१५५५। साधावया भक्तिकाज । नाहीं लाज हा धरीत ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसियासी शरण जावें । शक्ती जीवें न वंची ॥ध्रु॥।। भीष्मपण केला खरा । धनुर्धरा रक्षिलें ॥२॥ तुका म्हणे साक्ष हातीं । तो म्यां चित्ती धरियेला ॥३॥

१५५६। धेनु चरे वनांतरीं । चित्त बाळकापें घरीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तैसें करीं वो माझे आई । ठाव देऊनि राखें पार्यीं ॥ध्रु॥।। काढितां तळमळी । जिवनाबाहेर मासोळी ॥२॥ तुका म्हणे कुडी । जीवाप्राणांची आवाडी ॥३॥

१५५७। हरिजनाची कोणां न घडावी निंदा । साहात गोविंदा नाहीं त्याचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। रूपा घेऊनियां धरी अवतार । भक्तां अभयंकर खळां कष्ट ॥ध्रु॥।। दुर्वास हा छळो आला आंबळषी । सुदर्शन त्यासी जाळति फिरे ॥२॥।। द्रौपदीच्या क्षोभें कौरवांची शांति । होऊनि श्रीपति साहच्य केलें ॥३॥।। न साहे चि बब्रु पांडवां पारिखा । धुडाविला सखा बळभिद्र ॥४॥।। तुका म्हणे अंगीं राखिली दुर्गधि । अश्वत्थामा वधी पांडवपुत्रां ॥५॥

१५५८। ज्यासी आवडी हरिनामांची । तो चि एक बहु शुचि ॥१॥ जपतो हरिनाम बीज । तो चि वर्णामाजी द्विज ॥२॥ तुका म्हणे वर्णा धर्म । अवघें आहे सम ब्रम्ह ॥३॥

१५५९। विड्डल हा चित्तीं । गोड लागे गातां गीतीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आम्हां विड्डल जीवन । टाळ चिपळया धन ॥ध्रु॥।। विड्डल हे वाणी । अमृत हे संजिवनी ॥२॥।। रंगला या रंगें । तुका विड्डल सर्वांगें ॥३॥

१५६०। विड्डल विड्डल मंत्र सोपा । करी पापा निर्मूळ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। भाग्यवंता छंद मनीं । कोडें कार्नी ऐकती ॥ध्रु॥।। विड्डल हें दैवत भोळें । चाड काळें न धरावी ॥२॥।। तुका म्हणे भलते याती । विड्डल चित्तीं ते शुद्ध ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१५६१। म्हणे विठ्ठल ब्रम्ह नव्हे । त्याचे बोल नाइकवे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मग तो हो का कोणी एक । आदि करोनि ब्रम्हादिक ॥ध्रु॥।। नाहीं विठ्ठल जया ठावा । तो ही डोळां न पाहावा ॥२॥ तुका म्हणे नाहीं । त्याची भीड मज कांहीं ॥३॥

१५६२। एक पाहातसां एकांचीं दहनें । सावध त्या गुणें कां रे नव्हा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मारा हाक देवा भय अटाहासें । जंव काळाऐसें नाहीं ॥ध्रु॥।। मरणांची तंव गांठोडी पदरीं । जिणें तो चि वरि माप भरी ॥२॥ तुका म्हणे धिंग वाहाती मारग । अंगा आलें मग हालों नेदी ॥३॥

१५६३। संतांसी तों नाहीं सन्मानाची चाड । परि पडे द्वाद अव्हेरितो ॥१॥ ॥ध्रु॥।। म्हणऊनि तया न वजावें ठाया । होतसें घात या दुर्बळाचा ॥ध्रु॥।। भावहीना आड येतसे आशंका । उचितासी चुका घालावया ॥२॥ तुका म्हणे जया संकोच दर्शनें । तया ठाया जाणें अनुचित ॥३॥

१५६४। संसारसंगें परमार्थ जोडे । ऐसें काय घडे जाणतेनो ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हेंडग्याच्या आळां अवधीं चिपाडें । काय तेथें गोडें निवडावीं ॥ध्रु॥।। ढेकणाचे बाजे सुखाची कल्पना । मूर्खत्व वचना येऊं पाहे ॥२॥ तुका म्हणे मद्य सांडवी लंगोटी । सांगितली सेटीं विचार त्या ॥३॥

१५६५। जातीचें तें चढे प्रेम । पक्षी स्मरे राम राम ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ते काय गुण लागती येरां । कामा पिंजरा शोभेना ॥ध्रु॥।। शिकविलेंतें सुजात सोसी । मग तयासी मोल चढे ॥२॥ तुका म्हणे वेषधारी । हिजडया नारी नव्हेति ॥३॥

१५६६। वसोनि थिल्लरीं । बेडुक सागरा धिक्कारी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाहीं देखिला ना ठावा । तोंड पिटी करी हांवा ॥ध्रु॥।। फुगतें काउळें । म्हणे मी राजहंसा आगळें ॥२॥ गजाहूनि खर । म्हणे चांगला मी फार ॥३॥ मुलाम्याचें नाणें । तुका म्हणे नव्हे सोनें ॥४॥

१५६७। मुक्त होता परी बळें जाला बद्ध । घेउनियां छंद माझें माझें ॥१॥ ॥पाप पुण्य अंगीं घेतलें जडून । वर्म नेणे कोण करिता तो ॥२॥ तुका म्हणे वांयां गेलें वांयां विण । जैसा मृगशीण मृगजळीं ॥३॥

१५६८। पंढरिये माझें माहेर साजणी । ओविये कांडणीं गाऊं गीत ॥१॥ ॥ध्रु॥।। राही रखुमाई सत्यभामा माता । पांडुरंग पिता माहियेर ॥ध्रु॥।। उद्धव अक्रूर व्यास आंबन्नृषि । भाई नारदासी गौरवीन ॥२॥ गरूड बंधु लडिवाळ पुंडलीक । यांचें कवतुक वाटे मज ॥३॥ मज बहु गोत संत आणि महंत । नित्य आठवीत ओवियेसी ॥४॥ निवृत्ति ज्ञानदेव सोपान चांगया । जिवलगा माझिया नामदेवा ॥५॥ नागोजन मित्रा नरहरि सोनारा । रोहिदास कबिरा सोइरिया ॥६॥ परसो भागवता सुरदास सांवता । गाईन नेणतां सकळांसी ॥७॥ चोखामेळा संत जिवाचे सोइरे । न पडे विसर यांचा घडी ॥८॥ जीवींच्या जीवना एका जनार्दना । पाटका कान्हया

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

मिराबाई ॥९॥ आणीक संत महानुभव मुनि । सकळां चरणीं जीव माझा ॥१०॥
आनंदें ओविया गाईन मी त्यांसी । जाती पंढरीसी वारकरी ॥११॥ तुका म्हणे माझा
बळिया बापमाय । हर्षे नांदों सये घराचारी ॥१२॥

१५६९। पोट लागलें पाठीशीं । हिंडवितें देशोदेशीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पोटामेणें जिकडे
जावें । तिकडे पोट येतें सवें ॥ध्रु॥।। जप तप अनुष्ठान । पोटामेणें जाले दीन
॥२॥ पोटें सांडियेली चवी । नीचापुढें तें नाचवी ॥३॥ पोट काशियानें भरे । तुका
म्हणे झुरझुरूं मरे ॥४॥

आरत्या ॥ १३ ॥

१५७०। जगदीश जगदीश तुज म्हणती । परि या जनामाजी असशील युक्ति ।
पुण्यपापविरहित सकळां आढधपति । दृष्टा परि नळणी आढलप्त गति ॥१॥
॥ध्रु॥।। जय देव जय देव जय पंढरिनाथा । श्रीपंढरिनाथा । नुरे पाप विट्टल म्हणतां
सर्वथा ॥ध्रु॥।। आगम निगम तुज नेणती कोणी । परि तूं भाव भक्ति जवळी च दोन्ही
। नेणतां विधियुक्त राते पूजेनी । न माये ब्रम्हांडीं संपुष्टाशयनीं ॥२॥ असुरां काळ
भासे विक्राळ पुढें । पसरी मुख एक चावतो धुडें । भक्ता शरणागता चाले तो पुढें ।
दावी वाट जाऊं नेदी वांकडे ॥३॥ एकाएकीं बहु विस्तरला सुखें । खेळे त्याची
लीळा तो चि कवतुकें । तेथें नरनारीं कवण बाळकें । काय पापपुण्य कवण सुखदुःखें
॥४॥ सकळां वर्मा तूं चि जाणशी एक । बद्ध मोक्ष प्राप्त आणि सुखदुःख । जाणां
म्हणतां तुज ठकलीं बहुतेकें । तुका म्हणे शरण आलों मज राखें ॥५॥

१५७१। दैत्यभारें पीडिली पृथ्वी बाळा । म्हणोनि तूज येणें जालें गोपाळा ।
भक्तिप्रतिपाळक उत्सव सोहळा । मंगळें तुज गाती आबळ बाळा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जय
देव जय देव जय गरुडध्वजा । श्री गरुडध्वजा । आरती ओवाळूं तुज भक्तीकाजा
॥ध्रु॥।। गुण रूप नाम नाहीं जयासी । चिंतितानें तैसा चि होसी तयांसी । मत्स्य कूर्म
वराह नरसिंहं जालासी । असुरां काळ म्हण ठाके ध्यानासी ॥२॥ सहस्र रूपें नाम
सांवळा ना गोरा । श्रुति नेती म्हणती तुज विश्वंभरा । जीवनां जीवन तूं चि होसी
दातारा । न कळे पार ब्रम्हादिकां सुरवरां ॥३॥ संतां महंतां घरीं म्हणवी म्हणियारा
। शंखचक्रगदाआयुधांचा भारा । सुदर्शन घरटी फिरे अवश्वरा । सकुमार ना स्थूल
होसी गोजिरा ॥४॥ भावेंविण तुजें न घडे पूजन । सकळ ही गंगा जाल्या तुजपासून
। उत्पत्ति प्रळय तूं चि करिसी पाळण । धरुनि राहिला तुका निश्चर्यीं चरण ॥५॥

१५७२। काय तुझा महिमा वणूआ मी कित्ती । नामामत्रें भवपाशं तुटती । पाहातां
पाउलें हे विष्णुमूर्ती । कोटिकुळां सहित जे उद्धरती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जय देव जय
देव जय पंढरिराया । श्रीपंढरिराया । करूनियां कुरवंडी । सांडीन काया ॥ध्रु॥।।
मंगळआरतीचा थोर महिमा । आणीक दयावया नाहीं उपमा । श्रीमुखासहित देखे जो
कर्मा । पासुन सुटे जैसा रवि नासी तमा ॥२॥ धन्य व्रतकाळ हे एकादशी ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

जागरण उपवास घडे जयांसी । विष्णूचें पूजन एकाभावंसी । नित्यमुक्त पूज्य तिहीं लोकांसी ॥३॥ न वजे वांयां काळ जे तुज ध्याती । असे तुझा वास तयांच्या चित्तीं । धाले सुखें सदा प्रेमें डुल्लती । तीर्थें मळणि वास तयांचा पाहाती ॥४॥ देव भक्त तूं चि जालासी दोन्ही । वाढावया सुख भक्ति हे जनीं । जड जीवां उद्धार होय लागोनि । शरण तुका वंदी पाउलें दोन्ही ॥५॥

१५७३। कंसरायें गर्भ वधियेले सात । म्हणोनि गोकुळासी आले अनंत । घ्यावया अवतार जालें हें चि निमित्त । असुर संहारुनि तारावे भक्त ॥१॥ ॥ध्रु॥ जय देव जय देव जय विश्वरूपा । श्रीविश्वरूपा । ओवाळीन तुज देहदीपें बापा ॥६॥ स्थूळरूप होऊनि धरितसे सानें । जैसा भाव तैसा तयांकारणें । दैत्यासी भासला सिंहा गजाने । काळासी महाकाळ यशोदेसी तान्हें ॥२॥ अनंत वर्णी कोणा न कळे चि पार । सगुण कीं निर्गुण हा ही निर्धार । पांगलीं साही अठरा करितां वेव्हार । तो वळतिसे गौळयांचें खिल्लार ॥३॥ तेहतिस कोटि न भरे चि पोट । तो खाउन धाला गोपाळाचें उच्छिष्ट ॥४॥ महिमा वणूआ तरि पांगलिया श्रुति । सिणला शेष चिरल्या जिह्वा करितां स्तुती । भावेंविण काहीं न चले चि युक्ति । राखें शरण तुकयाबंधु करी विनंती ॥५॥

१५७४। परमानंदा परमपुरुषोत्तमरामा । अच्युता अनंता हरि मेघश्यामा । आढवनाशा अलक्षा परता परब्रम्हा । अकळकळा कमळापती न कळे महिमा ॥१॥ ॥ध्रु॥ जय देव जय देव जय जी श्रीपती । मंगळशुभदायक करीन आरती ॥२॥ गोविंद गोपाळा गोकुळरक्षणा । गिरिधरकर भवसागरतारक दधिमथना । मधुसूदन मुनिजीवन धरणीश्रमहरणा । दीनवत्सळ सकळां मूळ जय जयनिधाना ॥३॥ विश्वंभरा सर्वेश्वर जगदाधारा । चक्रदार करूणाकर पावन गजेंद्रा । सुखसागर गुणआगर मुगुटमणी शूरा । कल्याणकैवल्यमूर्ति मनोहरा ॥४॥ गरुडासना शेषशयना नरहरी । नारायणा ध्याना सुरवरहरगौरी । नंदा नंदनवंदन त्रिभुवनांभीतरी । अनंतनामीं ठसा अवतारांवरी ॥५॥ सगुणनिर्गुणसाक्ष श्रीमंत संतां । भगवाना भगवंता कालकृतांता । उत्पत्तिपाळणपासुन संहारणसत्ता । शरण तुकयाबंधु तारीं रिति बहुतां ॥६॥

१५७५। पंढरि पुण्यभूमी भीमा दक्षिणवाहिनी । तीर्थ हें चंद्रभागा महा पातकां धुनी । उतरलें वैकुंठमहासुख मेदिनी ॥१॥ ॥ध्रु॥ जय देवा पांडुरंगा जय अनाथनाथा । आरती ओवाळीन तुम्हां लक्ष्मीकांता ॥२॥ नित्य नवा सोहळा हो महावादयांचा गजर । सन्मुख गरुड पारीं उभा जोडुनि कर । मंडितचतुर्भुजा कटीं मिरवती कर ॥३॥ हरिनाम कीर्तन हो आनंद महाद्वारीं । नाचती प्रेमसुखें नर तेथिच्या नारी । जीवन्मुक्त लोक नित्य पाहाती हरी ॥४॥ आषाढी कार्तिकी हो गरुडटकयां भार । गर्जती नामघोषें महावैष्णववीर । पापासी रीग नाही असुर कांपती सुर ॥५॥ हें सुख पुंडलिकें कसें आणिलें बापें । निर्गुण साकारलें आम्हांलागिं हें सोपें । म्हणोनि चरण धरोनि तुका राहिला सुखें ॥६॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१५७६। अवतार गोकुळीं हो जन तारावयासी । लावण्यरूपडें हें तेजपुंजाळरासी । उगवतां कोटि बिंबें रवि लोपले शशी । उत्सव सुरवरां मही थोर मानसीं ॥१॥
 ॥ध्रु॥।। जय देवा कृष्णनाथा जय रखुमाईकांता । आरती ओंवाळीन तुम्हा देवकीसुता । जय देवा कृष्णनाथा ॥ध्रु॥ वसुदेवदेवकीची बंद फोडुनी शाळ । होउनि विश्वजनिता तया पोटीचा बाळ । दैत्य हे त्रासियेले समूळ कंसासी काळ । राजया उग्रसेना केला मथुरापाळ ॥२॥ राखतां गोधनें हो इंद्र कोपला भारी । मेघ जो कडाडिला शिळा वर्षतां धारीं । राखिलें गोकुळ हें नखीं धरिला गिरी । निर्भय लोकपाळ अवतरले हरी ॥३॥ कौतुक पाहावया माव ब्रम्हयानें केली । वत्सें ही चोरुनियां सत्यलोकासि नेली । गोपाळ गाईवत्सें दोहीं ठायीं राखीलीं । सुखाचा प्रेमसिंधु अनाथांची माउली ॥४॥ तारिलें भक्तजना दैत्य निर्दाळूनि । पांडवां साहकारी आडल्यां निर्वाणी । गुण मी काय वणूआ मति केवढी वाणी । विनवितो दास तुका ठाव देईं चरणीं ॥५॥

१५७७। सुंदर अंगकांती मुख भाळ सुरेख । बाणली उटी अंगीं टिळा साजिरी रेख । मस्तकीं मुगुट कार्नी कुंडलां तेज फांके । आरक्त दंत हिरें कैसे शोभले निके ॥१॥
 ॥ध्रु॥।। जय देवा चतुर्भुजा जय लावण्यतेजा । आरती ओंवाळीन भवतारिया हा वोजा । जय० ॥ध्रु॥ उदार जुंझार हा जया वाणिती श्रुति । परतल्या नेति म्हणती तयां न कळे गति । भाट हा चतुर्मुखें अनुवाद करिती । पांगलीं साही अठरा रूप न गति ॥२॥ ऐकोनि रूप ऐसें तुजलागीं धुंडिती । बोडके नग्न एक निराहार याति । साधनें योग नाना तपें दारुण किती । सांडिलें सुख दिली संसारा शांती ॥३॥ भरुनि माजी लोकां तिहीं नांदसि एक । कामिनी मनमोहना रूप नाम अनेक । नासति नाममात्रें भवपातकें शोक । पाउलें वंदिताती सिद्ध आणि साधक ॥४॥ उपमा द्यावयासी दुजें काय हें तुज । तत्त्वासि तत्त्वसार मूळ जालासी बीज । खेळसि बाळलीळा अवतार सहज । विनवितो दास तुका कर जोडोनि तुज ॥५॥

१५७८। सकुमार मुखकमळ निजसारनिर्मळ । सावळी सुनीळ तनु भ्रमरांग कुरळ । झळकति दिव्य तेजें दंत माज पातळ । मिरवलि मयूरपत्रें मुगुट कुंडलें माळ ॥१॥
 ॥ध्रु॥।। जय देवा जगदीश्वरा । धन्य रखुमाईवरा । आरती करीन काया । ओंवाळनि सुंदरा । जय० ॥ध्रु॥ गोजिरें ठाणमान भुजा मंडित चारी । शोभति शंखचक्रगदापर्दी मोहरी । हृदयीं ब्रम्हपद बाणलें शृंगरीं । गजति चरणीं वांकी कंठ कोकिलास्वरीं ॥२॥ घवघवत उटी अंगीं बावन चंदनांची । लल्लटीं कस्तुरिचा कास पितांबराची । कटिसूत्र वरि साजिरें प्रभा वर मोतियांची । संगीत सकळ मुद्रा पाउलें कुंकुमाचीं ॥३॥ सौभाग्यसुख सागर गुणलावण्यखाणी । लाघवी दीनवत्सळ विश्व लाविलें ध्यानीं । आश्चर्य देव करिती ऋषि राहिले मुनि । धन्य ते प्रसवली ऐसिया नंदपत्नी ॥४॥ वर्णितां ध्यान महिमा श्रुति राहिल्या नेति । रविकोटि चंद्र तारा प्रकाशा न तुळती । उदार सुर गंभीर पूर्ण आनंदमूर्ति । तुकायाबंधु म्हणे स्तवूं मी काय किती ॥५॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१५७९। महा जी महादेवा महाकाळमर्दना । मांडियेलें उग्रतप महादीप्त दारुणा ।
परिधान व्याघ्रांबर चिताभस्मलेपना । स्मशान क्रीडास्थळ तुम्हा जी त्रिनयना ॥१॥
।।ध्रु।। जय देवा हरेश्वरा जय पार्वतीवरा । आरती ओंवाळनि कैवल्यदातारा । जय०
।।ध्रु।। रुद्र हें नाम तुम्हां उग्र संहारासी । शंकर शिव भोळा उदार सर्वस्वी । उदक
बेलपत्र टाळी वाहिल्या देसी । आपुलें पद दासां ठाव देई कैलासी ॥२॥
त्रैलोक्यव्यापका हो जन आणि विजन । विराटरूप हें तुझें साजिरें ध्यान । करितो
वेद स्तुती कीर्ती मुखें आपण । जाणतां नेणवे हो तुमचें महिमान ॥३॥ बोलतां नाम
महिमा असे आश्चर्य जर्गी । उपदेश केल्यानंतरें पापें पळती वेर्गी । हरहर वाणी गर्जे
प्रेम संचरे अंगी । राहिली दृष्टी चरणीं रंग मीनला रंगी ॥४॥ पुजुनि लिंग उभा
तुका जोडोनि हात । करिती विज्ञापन परिसावी हे मात । अखंड राहूं द्यावें माझें
चरणीं चित्त । घातले साष्टांग मागे मस्तकीं हात ॥५॥

१५८०। अवतारनामभेद गणा आदि अगाद । जयासि पार नाही पुढें खुंटला वाद ।
एक चि दंत शोभे मुख विक्राळ दोंद । ब्रम्हांडामाजि दावी अनंत हे छंद ॥१॥
।।ध्रु।। जय जया गणपती ओंवाळति आरती । साजिर्यां सरळ भुजा फ्रशकमळ
शोभती ॥२॥ हे मही ठेंगणी हो तुज नृत्यनायका । भोंवरि फेर देतां असुर मर्दिले
एकां । घातले तोडरीं हो भक्तजनपाळका । सहस्र नाम तुज भुक्तिमुक्तिदायका
॥२॥ सुंदर शोभला हो रूपें लोपलीं तेजें । उपमा काय देऊं असे आणिक दुजें ।
रविशशितारागणें जयामाजी सहजे । उदरीं सामावली जया ब्रम्हांडबीजें ॥३॥
वर्णिता शेष लीळा तया भागलीं मुखें । पांगुळले वेद चारी कैसे राहिले सुखें ।
अवतार जन्मला हो लिंगनाभी या मुखें । अमूर्त मूर्तिमंत होय भक्तीच्या सुखें ॥४॥
विश्व हें रूप तुझें हस्त पाद मुखडें । ऐसा चि भाव देई तया नाचतां पुढें । धूप दीप
पंचारति ओवाळनि निवाडें । राखें या शरणागता तुका खेळतां लाडें ॥५॥

१५८१। कनकाच्या परियेळीं उजळुनि आरती । रत्नदीपशोभा कैशा पाजळल्या ज्योती
॥१॥ ।।ध्रु।। ओंवाळूं गे माय सबाह्य साजिरा । राहिरखुमाईसत्यभामेच्या बरा
।।ध्रु।। मंडितचतुर्भुज दिव्य कानीं कुंडलें । श्रीमुखाची शोभा पाहातां तेज कांकलें
॥२॥ वैजयंती माळ गळां शोभे श्रीमंत । शंखचक्रगदापर्द्द्यायुधें शोभत ॥३॥
सांवाळा सकुमार जैसा कर्दळीगाभा । चरणीचीं नेपुरें वांकी गर्जती नभा ॥४॥
ओंवाळतिं मन हें उभें ठाकलें ठायीं । समदृष्टि समाधि तुकया लागली पार्यी ॥५॥

१५८२। भक्तीचिया पोटीं बोध कांकडा ज्योती । पंचप्राण जीवें भावें ओंवाळूं आरती
॥१॥ ।।ध्रु।। ओंवाळूं आरती माझ्या पंढरीनाथा । दोन्ही कर जोडोनि चरणीं ठेवीन
माथा ॥२॥ काय महिमा वणूआ आतां सांगणें तें किती । कोटि ब्रम्हहत्या मुख
पाहतां जाती ॥२॥ राही रखुमाई दोही दों बाही । मयूर पिच्छचामरें ढाळति ठायीं
ठायीं ॥३॥ तुका म्हणे दीप घेऊनि उन्मनति शोभा । विटेवरी उभा दिसे
लावण्यगाभा ॥४॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥१३॥

या अभंगाच्या पुढें रामेश्वर भटाचा एक अभंग तळेगांवच्या प्रतीत आहे तो :-

तूं चि आत्माराम नव्हेसी देहधारी । स्तुति जरीं होय झडो माझी वैखरी । पातकीं मूढ
जन पडतील अघोरीं । यालागीं अवतार केला महीवरी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ जय जय
भक्तराया धर्ममूर्ति तुकया । आरती वोंवाळीं भावें तुझिया पायां ॥१॥ तुझे ठायीं असे
भ्रम कोणा नकळ नेम । जन हें काया जाणे अनुभवितो राम । टाकोनि आढभमान
जीवीं धरिलें प्रेम । बोलोनि महिमा तुझा जना दिला विश्राम ॥२॥ अद्भुत महिमा
तुझा काय वणूआ दातारा । उदकेंविण अन्न दिवस क्रमिले तेरा । आतां हे ऐसी
प्राप्ति काय घडेल येरां । उदकीं कागद दिन रक्षिले अठरा ॥३॥ ऐकतां तुझें वचन
मन होय उन्मन । सिच्चदानंद गाभा तुजठायीं पूर्ण । नित्य हें असो माझें तुझे पार्यीं
अनुसंधान । करूनि कृपादान देईं इतुकें दान ॥४॥ शास्त्र आणि वेदांत शिष्टाचार
समस्त । आणिला एकवाक्या जनलोक कृतार्थ । विशेष रामेश्वरा प्रेम दिलें बहुत ।
विनवितों तुज आतां ठेवीं मस्तकीं हात ॥५॥

१५८३। धन्य दिवस आजि दर्शन संतांचें । नांदे तया घरीं दैवत पंढरीचें ॥१॥
॥ध्रु॥॥ धन्य पुण्य रूप कैसा जाला संसार । देव आणि भक्त दुजा नाहीं विचार
॥१॥ धन्य पूर्व पुण्य वोडवलें निरुतें । संतांचें दर्शन जालें भाग्यें बहुतें ॥२॥ तुका
म्हणे धन्य आम्हां जोडली जोडी । संतांचे चरण आतां जीवें न सोडीं ॥३॥

१५८४। गाऊं वाणूं तुज विठो तुझा करूं अनुवाद । जिकडे पाहें तिकडे सर्वमय
गोविंद ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आनंद रे विठोबा जाला माझें मनीं । देखिले लोचनीं
विटेसहित पाउले ॥१॥ न करीं तपसाधनें रे मुक्तीचे सायास । हा चि जन्मोजन्मी
गोड भक्तीचा रस ॥२॥ तुका म्हणे आम्हां प्रेमा उणें तें काई । पंढरीचा राणा
सांटविला हृदयीं ॥३॥

१५८५। मागणें तें एक तुजप्रति आहे । देशी तरि पाहें पांडुरंगा ॥१॥ या संतांसी
निरवीं हें मज देईं । आणिक दुजें काहीं न मगें तुज ॥२॥ तुका म्हणे आतां उदार
होईं । मज ठेवीं पार्यीं संतांचिया ॥३॥

स्वामींनीं काया ब्रम्ह केली ते अभंग ॥ २४ ॥

१५८६। शोधितां चि नये । म्हणोनि वोगळलों पाये ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आतां दिसों नये
जना । ऐसें करा नारायणा ॥१॥ परतोनि मन । गेलें ठायीं चि मुरोन ॥२॥
विसरला तुका । बोलों चालों जाला मुका ॥३॥

१५८७। रज्जुसर्पाकार । भासयेलें जगडंबर ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ म्हणोनि आठवती पाय ।
घेतों आलाय बलाय ॥१॥ दृश्य द्रुमाकार लाणी । केलों सर्वस्वासी धणी ॥२॥
तुकीं तुकला तुका । विश्वीं भरोनि उरला लोकां ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१५८८। म्हणवितों दास । परि मी असें उदास ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ हा चि निश्चय माझा
। परि मी निश्चयाहुनि दुजा ॥ध्रु॥ सरतें कर्तुत्व माझ्यानें । परि मी त्याही हून भिन्न
॥२॥ तुका तुकासी तुकला । तुका तुकाहुनि निराळा ॥३॥

१५८९। घोंटवीन लाळ ब्रम्हज्ञान्या हातीं । मुक्तां आत्मस्थिती सांडवीन ॥१॥
॥ध्रु॥॥ ब्रम्हभूत होते काया च कीर्तनीं । भाग्य तरी ऋणी देवा ऐसा ॥ध्रु॥
तीर्थभ्रामकासी आणीन आळस । कडु स्वर्गवास करिन भोग ॥२॥ सांडवीन
तपोनिधा आढभमान । यज्ञ आणि दान लाजवीन ॥३॥ भक्तिभाग्यप्रेमा साधीन
पुरुषार्थ । ब्रम्हींचा जो अर्थ निजटेवा ॥४॥ धन्य म्हणवीन येह लोकीं लोकां ।
भाग्य आम्हीं लोकां तुका देखियेला ॥५॥

१५९०। संसाराचे अंगीं अवर्धी च व्यसनं । आम्हीं या कीर्तनें शुद्ध जालों ॥१॥
॥ध्रु॥॥ आतां हें सोंवळें जाले त्रिभुवन । विषम धोऊन सांडियेलें ॥ध्रु॥ ब्रम्हपुरीं
करणें अखंड । न देखिजे तोंड विटाळाचें ॥२॥ तुका म्हणे आतां एकांताचा वास ।
ब्रम्हीं ब्रम्हरस सेवूं सदा ॥३॥

१५९१। तुम्ही सनकादिक संत । म्हणवितां कृपावंत ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ एवढा करा
उपकार । देवा सांगा नमस्कार ॥ध्रु॥ भाकूनि करूणा । विनवा वैकुंठीचा राणा
॥२॥ तुका म्हणे मज आठवा । मूळ लवकरी पाठवा ॥३॥

१५९२। आपुल्या माहेरा जाईन मी आतां । निरोप या संतां हातीं आला ॥१॥
॥ध्रु॥॥ सुखदुःख माझे ऐकिलें कानीं । कळवळा मनीं करूणेचा ॥ध्रु॥ करूनी सिद्ध
मूळ साउलें भातुकें । येती दिसें एकें न्यावयासी ॥२॥ त्या चि पंथें माझे लागलेंसे
चित्त । वाट पाहें नित्य माहेराची ॥३॥ तुका म्हणे आतां येतील न्यावया । अंगें
आपुलिया मायबाप ॥४॥

१५९३। चिन्हें उमटती अंगीं । शकुना जोगीं उत्तम ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आठवला बापमाय
। येइल काय मूळ नेणां ॥ध्रु॥ उत्कंठित जालें मन । ते चि खुण तेथींचि ॥२॥
तुका म्हणे काम वारीं । आळस घरीं करमेना ॥३॥

१५९४। आरोनियां पाहे वाट । कटकट सोसेना ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आलियांस पुरसें मात
। तेथें चित्त लागलें ॥ध्रु॥ दर्ळीं कांडीं लोकांऐसें । परि मी नसें ते ठायीं ॥२॥
तुका म्हणे येथें पिसें । तेथें तैसें असेल ॥३॥

१५९५। येथीलिया अनुभवं । कळों जीवें हें येतसे ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ दोहीं ठायीं एक
जीव । माझी कीव त्या अंगीं ॥ध्रु॥ भूक भुके चि खाउनि धाय । नाहीं हाय अन्नाची
॥२॥ तुका म्हणे सुख जालें । अंतर धालें त्यागुणें ॥३॥

१५९६। पैल आले हरि । शंख चक्र शोभे करीं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ गरूड येतो फडत्कारें
। ना भी ना भी म्हणे त्वरे ॥ध्रु॥ मुगुटकुंडलांच्या दीप्ति । तेजें लोपला गभस्ति

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥२॥ मेघश्यामवर्ण हरि । मूर्ति डोळस साजिरी ॥३॥ चतुर्भुज वैजयंती । गळं
माळ हे रूळती ॥४॥ पीतांबर झळके कैसा । उजळल्या दाही दिशा ॥५॥ तुका
जालासे संतुष्ट । घरा आलें वैकुंठपीठ ॥६॥

१५९७। शंखचक्रगदापर्दा । पैल आला पुरुषोत्तम ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ना भी ना भी
भक्तराया । वेगीं पावलों सखया ॥ध्रु॥।। दुरुनि येतां दिसे दृष्टी । धाकें दोष पळती
सृष्टी ॥२॥ तुका देखोनि एकला । वैकुंठीहूनि हरि आला ॥३॥

१५९८। पैल दिसतील भार । दिंडी पताका अपार ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आला पंढरीराचा
राणा । दिसतील त्याच्या खुणा । सुख वाटे मना । डोळे बाह्या स्फुरती ॥ध्रु॥।।
उठिले गजर नामाचे । दळभार वैष्णवांचे ॥२॥ तुका करी रिता ठाव । त्यांसी
बैसावया वाव ॥३॥

१५९९। चला जाऊं रे सामोरे । पुढें भेटों विट्टल धुरे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुका आनंदला
मनीं । कैसा जातो लोटांगणीं । फेडावया धणी । प्रेमसुखाची आजि ॥ध्रु॥।। पुढें आले
कृपावंत । मायबाप साधुसंत ॥२॥ तुका आळंगिला बाहीं । ठेविला विठोबाचे पार्यीं
॥३॥

१६००। पाहुणे घरासी । आजि आले हृषीकेशी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय करूं उपचार ।
कोंप मोडकी जर्जर । कण्या दरदर । पाण्यामाजी रांधिल्या ॥ध्रु॥।। घरीं मोडकिया
बाजा । वरि वाकळांच्या शेजा ॥२॥ मुखशुद्धि तुळसी दळ । तुका म्हणे मी दुर्बळ
॥३॥

१६०१। संतीं केला अंगीकार । त्यासी आढभमान थोर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कांहीं ठेविलें
चरणीं । घेती तेंचि पुरवूनि । तुका पायवणी । घेऊनियां निराळा ॥ध्रु॥।। नसतां
कांहीं संचित । भेटी जाली अवचित ॥२॥ देव मिळोनियां भक्त । तुका केलासे
सनाथ ॥३॥

१६०२। अवधियांच्या आलों मुळें । एका वेळे न्यावया ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सिद्ध व्हावें
सिद्ध व्हावें । आधीं ठावें करितों ॥ध्रु॥।। जोंवरि ते घटिका दुरी । आहे उरी तो काळ
॥२॥ मंगळाचे वेळे उभे । असों शोभे सावध ॥३॥ अवधियांचा योग घडे । तरी
जोडे यलाध्यता ॥४॥ तुका म्हणे पाहें वाट । बहु आट करूनि ॥५॥

१६०३। सकळ ही माझी बोळवण करा । परतोनि घरा जावें तुम्हीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
कर्मधर्म तुम्हां असावें कल्याण । घ्या माझें वचन आशीर्वाद ॥ध्रु॥।। वाढवूनि दिलों
एकाचिये हातीं । सकळ निश्चिंती जाली तेथें ॥२॥ आतां मज जाणें प्राणेश्वरासवें ।
माझिया भावें अनुसरलों ॥३॥ वाढवितां लोभ होईल उसीर । अवधीच स्थिर करा
ठायीं ॥४॥ धर्म अर्थ काम जाला एके ठायी । मेळविला जिहीं हाता हात ॥५॥
तुका म्हणे आतां जाली हे चि भेटी । उरल्या त्या गोष्टी बोलावया ॥६॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१६०४। बोलिलों तें आतां पाळावें वचन । ऐसें पुण्य कोण माझे गांठी ॥१॥ ॥ध्रु॥
जातों आतां आज्ञा घेऊनियां स्वामी । काळक्षेप आम्ही करूं कोठें ॥ध्रु॥ न घडे
यावरि न धरवे धीर । पीडतां राष्ट्र देखोनि जग ॥२॥ तुका म्हणे तुम्ही दिसे
मोकलिलें । काय आतां आलें जीवित्वाचें ॥३॥

१६०५। करावें तें काम । उगाच वाढवावा श्रम ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अवघें एकमय ।
राज्य बोलों चालों नये ॥ध्रु॥ दुजयाची सत्ता । न चलेसी जाली आतां ॥२॥ आतां
नाहीं तुका । पुन्हा हारपला लोकां ॥३॥

१६०६। आम्ही जातों तुम्ही कृपा असों द्यावी । सकळा सांगावी विनंती माझी ॥१॥
वाढवेळ जाला उभा पांडुरंग । वैकुंठा श्रीरंग बोलावितो ॥२॥ अंतकार्ळी विठो
आम्हांसी पावला । कुडीसहित जाला गुप्त तुका ॥३॥

१६०७। तुका उतरला तुकीं । नवल जालें तिहीं लोकीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नित्य करितों
कीर्तन । हें चि माझें अनुष्ठान ॥ध्रु॥ तुका बैसला विमानीं । संत पाहाती लोचनीं
॥२॥ देव भावाचा भुकेला । तुका वैकुंठासी नेला ॥३॥

१६०८। न देखिजे ऐसें केलें । या विडलें दुःखासी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कृपेचिये
सिंहासनीं । आढघष्टानीं बैसविलें ॥ध्रु॥ वाजता तो नलगे वारा क्षीरसागरा शयनीं
॥२॥ तुका म्हणे अवघे ठायीं । मज पार्यीं राखिलें ॥३॥

१६०९। वाराणसीपर्यंत असों सुखरूप । सांगावा निरोप संतांसी हा ॥१॥ येथूनियां
आम्हां जाणें निजधामा । सर्वें असे आम्हां गरूड हा ॥२॥ कृपा असों द्यावी मज
दीनावरी । जातसों माहेरी तुका म्हणे ॥३॥

॥२४॥

शखे १५७१ एकाहत्तरीं विरोधनामसंवत्सरीं फालगुनवदद्य द्वितीया सोमवासरीं
प्रथमप्रहरीं तुकोबा गुप्त जाले ॥ १ ॥

१६१०। जाती पंढरीस । म्हणे जाईन तयांस ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तया आहे संवसार ।
ऐसें बोले तो माहार ॥ध्रु॥ असो नसो भाव । जो हा देखे पंढरिराव ॥२॥ चंद्रभागे
न्हाती । तुका म्हणे भलते याती ॥३॥

१६११। धरियेलीं सोंगे । येणें अवघीं पांडुरंगें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तें हे ब्रम्ह विटेवरी ।
उभें चंद्रभागे तिरिं ॥ध्रु॥ अंतव्यापी बाहे । धांडोळतिं कोठें नोहे ॥२॥
योगयागतपें । ज्याकारणें दानजपें ॥३॥ दिले नेदी जति । भोग सकळ ज्या होती ।
अवघी लीळा पाहे । तुका म्हणे दासां साहे ॥५॥

१६१२। ज्याचे गर्जतां पवाडे । कळकिळ पायां पडे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तो हा पंढरीचा
राणा । पुसा सा चौं अठरां जणां ॥ध्रु॥ चिंतितां जयासी । मुक्तिमुक्ति कामारी दासी
॥२॥ वैकुंठासी जावें । तुका म्हणे ज्याच्या नांवें ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१६१३। ज्याचे गर्जतां पवाडे । श्रुतिशास्त्रां मौन्य पडे ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ तेथें माझी वाचा किती । पुरे करावया स्तुती ॥ध्रु॥ सिणलीं सहस्त्र तोंडें । शेषफणीऐसें घेंडें ॥२॥ तुका म्हणे मही । पत्र सिंधु न पुरे शाही ॥३॥

१६१४। देव राखे तया मारील कोण । न मोडे कांटा हिंडतां वन ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ न जळे न बुडे नव्हे कांहीं । विष तें ही अमृत पाहीं ॥ध्रु॥ न चुके वाट न पडे फंदीं । नव्हे कधीं यमबाधा ॥२॥ तुका म्हणे नारायण । येतां गोळ्या वारी बाण ॥३॥

१६१५। कोठें गुंतलासी द्वारकेच्या राया । वेळ कां सखया लावियेला ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ दिनानाथा ब्रीद सांभार्ळीं आपुलें । नको पाहों केलें पापपुण्य ॥ध्रु॥ पतितपावन ब्रीदें चराचर । पातकी अपार उद्धरिले ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे द्रौपदीचा धांवा । केला तैसा मला पावें आतां ॥३॥

१६१६। कोठें गुंतलासी कोणाच्या धांवया । आली देवराया निद्रा तुज ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ कोठें गुंतलासी भक्तिप्रेमसुखें । न सुटती मुखें गोपिकांचीं ॥ध्रु॥ काय पडिलें तुज कोणाचें संकट । दुरी पंथ वाट न चालवे ॥२॥ काय माझे तुज गुण दोष दिसती । म्हणोनि श्रीपती कोपलासी ॥३॥ काय जालें सांग माझिया कपाळा । उरला जीव डोळां तुका म्हणे ॥४॥

१६१७। परस्त्रीतें म्हणतां माता । चित्त लाजवितें चित्ता ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ काय बोलोनियां तोंडें । मनामाजी कानकोंडें ॥ध्रु॥ धर्मधारिष्टगोष्टी सांगे । उष्टया हातें नुडवी काग ॥२॥ जें जें कर्म वसे अंगीं । तें तें आठवे प्रसंगीं ॥३॥ बोले तैसा चाले । तुका म्हणे अमोल ॥४॥

१६१८। असत्य वचन होतां सर्व जोडी । जरी लग्नघडी परउपकार ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ जाईल पताना यासि संदेह नाहीं । साक्ष आहे कांहीं सांगतो ते ॥ध्रु॥ वदिविलें मुखें नारायणें धर्मा । अंगुष्ठ त्या कर्मासाटीं गेला ॥२॥ तुका म्हणे आतां सांभाळा रे पुढें । अंतरिचें कुडें देइल दुःख ॥३॥

१६१९। जळों त्याचें तोंड । ऐसी कां ते व्याली रांड ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ सदा भोवयासी गांठी । क्रोध धडधडीत पोटीं ॥ध्रु॥ फोडिली गोंवरी । ऐसी दिसे तोंडावरी ॥२॥ तुका म्हणे नाहीं । चित्ता समाधान कांहीं ॥३॥

१६२०। तोंडें खाये फार । पादे बोचा करी मार ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ एक ऐसे ते शाहाणे । आपुले अधीन तें नेणें ॥ध्रु॥ कुले घालूनि उघडे । रागें पाहे लोकांकडे ॥२॥ खेळे द्यूतकर्म । मग बोंबली जुलूम ॥३॥ निजतां आला मोहो । वीतां म्हणे मेला गोहो ॥४॥ तुका म्हणे त्यांनीं । मनुष्यपणा केली हानी ॥५॥

१६२१। पतिव्रता नेणे आणिकांची स्तुती । सर्वभावे पति ध्यानि मनीं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ तैसं माझें मन एक एकविध जालें । नावडे विड्डलेंविण दुजें ॥ध्रु॥ सूर्यविकासिनी नेधे

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

चंद्रकळा । गाय ते कोकिळा वसंतेंसी ॥२॥ तुका म्हणे बाळ मातेपुढें नाचे । बोल
आणिकांचे नावडती ॥३॥

१६२२। पंडित म्हणतां थोर सुख । परि तो पाहातां अवघा मूर्ख ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय
करावें घोकिलें । वेदपठण वायां गेलें ॥ध्रु॥।। वेदीं सांगितलें तें न करी । सम ब्रम्ह
नेणी दुराचारी ॥२॥ तुका देखे जीवीं शिव । हा चि तेथींचा अनुभव ॥३॥

१६२३। पंडित तो चि एक भला । नित्य भजे जो विट्टला ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अवघें सम
ब्रम्ह पाहे । सर्वा भूतीं विट्टल आहे ॥ध्रु॥।। रिता नाही कोणी ठाव । सर्वा भूतीं
वासुदेव ॥२॥ तुका म्हणे तो चि दास । त्या देखिल्या जाती दोष ॥३॥

१६२४। ऐका पंडितजन । तुमचे वंदितों चरण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नका करूं नरस्तुति ।
माझी परिसा हे विनंती ॥ध्रु॥।। अन्न आच्छादन । हें तों प्रारब्धा अधीन ॥२॥ तुका
म्हणे वाणी । सुखें वेचा नारायणीं ॥३॥

१६२५। विट्टल टाळ विट्टल दिंडी । विट्टल तोंडीं उच्चारा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। विट्टल
अवघ्या भांडवला । विट्टल बोला विट्टल ॥ध्रु॥।। विट्टल नाद विट्टल भेद । विट्टल छंद
विट्टल ॥२॥ विट्टल सुखा विट्टल दुःखा । तुक्या मुखा विट्टल ॥३॥

१६२६। काय तुझें वेचे मज भेटी देतां । वचन बोलतां एक दोन ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
काय तुझें रूप घेतों मी चोरोनि । त्या भणें लपोनि राहिलासी ॥ध्रु॥।। काय तुझें
आम्हां करावें वैकुंठ । भेळं नको भेट आतां मज ॥२॥ तुका म्हणे तुझी नलगे
दसोडी । परि आहे आवडी दर्शनाची ॥३॥

१६२७। संतनिंदा ज्याचे घरीं । नव्हे घर ते यमपुरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। त्याच्या पापा
नाहीं जोडा । संगें जना होय पीडा ॥ध्रु॥।। संतनिंदा आवडे ज्यासी । तो जिता चि
नर्कवासी ॥२॥ जाणा गाढव तो स्पष्ट ॥३॥

१६२८। आलें देवाचिया मना । तेथें कोणाचें चालेना ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हरिश्चंद्र
ताराराणी । वाहे डोंबा घरीं पाणी ॥ध्रु॥।। पांडवांचा साहाकारी । राज्यवरोनि केले
दुरी ॥२॥ तुका म्हणे उगेचि राहा । होईल तें सहज पाहा ॥३॥

१६२९। निजल्यानें गातां उभा नारायण । बैसल्या कीर्तन करितां डोले ॥१॥
॥ध्रु॥।। उभा राहोनियां मुखीं नाम वदे । नाचे नाना छंदें गोविंद हा ॥ध्रु॥।। मारगीं
चालतां मुखीं नाम वाणी । उभा चक्रपाणी मागे पुढें ॥२॥ तुका म्हणे यासी
कीर्तनाची गोडी । प्रेमें घाली उडी नामासार्ती ॥३॥

१६३०। काम क्रोध आम्ही वाहिले विट्टलीं । आवडी धरिली पायांसवें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
आतां कोण पाहे मागें परतोनि । गेले हारपोनि देहभाव ॥ध्रु॥।। रिद्धिसिद्धी सुखें
हाणितल्या लाता । तेथें या प्राकृता कोण मानी ॥२॥ तुका म्हणे आम्ही विठोबाचे
दास । करूनि ठेलों ग्रास ब्रम्हांडाचा ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१६३१। उठाउठीं आढभमान । जाय ऐसें स्छळ कोण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तें या पंढरीस घडे । खळां पाझर रोकडे ॥ध्रु॥।। अश्रूचिया धारा । कोठें रोमांच शरीरा ॥२॥ तुका म्हणे काला । कोठें अभेद देखिला ॥३॥

१६३२। पंढरी पंढरी । म्हणता पापाची बोहरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। धन्य धन्य जर्गीं ठाव । होतो नामाचा उत्साव ॥ध्रु॥।। रिद्धिसिद्धी लोटांगणीं । प्रेमसुखाचिया खाणी ॥२॥ आढधक अक्षरानें एका । भूवैकुंठ म्हणे तुका ॥३॥

१६३३। अल्प माझी मति । म्हणोनि येतों काकुलती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां दाखवा दाखवा । मज पाउलें केशवा ॥ध्रु॥।। धीर माझ्या मना । नाहीं नाहीं नारायणा ॥२॥ तुका म्हणे दया । मज करा अभागिया ॥३॥

१६३४। भार घालीं देवा । न लगे देश डोई घ्यावा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। देह प्रारब्ध अधीन । सोसें आढधक वाढे सीण ॥ध्रु॥।। व्यवसाय निमित्त । फळ देतसें संचित ॥२॥ तुका म्हणे पिरे । भोंवडीनें दम जिरे ॥३॥

१६३५। भोग भोगावरी द्यावा । संचिताचा करूनी ठेवा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। शांती धरणें जिवासाठीं । दशा उत्तम गोमटी ॥ध्रु॥।। देह लेखावें असार । सत्य परउपकार ॥२॥ तुका म्हणे हे मिरासी । बुडी द्यावी ब्रम्हरसीं ॥३॥

१६३६। येथें बोलोनियां काय । व्हावा गुरू तरि जाय ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मज न साहे वांकडें । ये विड्डलकथेपुढें ॥ध्रु॥।। ऐकोनी मरसी कथा । जंव आहेसि तूं जीता ॥२॥ हुरमतीची चाड । तेणें न करावी बडबड ॥३॥ पुसेल कोणी त्यास । जा रे करीं उपदेश ॥४॥ आम्ही विड्डलाचे वीर । फोडूं कळकिळाचें शीर ॥५॥ घेऊं पुढती जन्म । वाणूं कीर्त मुखें नाम ॥६॥ तुका म्हणे मुक्ती । नाहीं आस चि ये चित्तीं ॥७॥

१६३७। अनुहातीं गुंतला नेणे बाह्य रंग । वृत्ति येतां मग बळ लागे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मदें माते तया नाहीं देहभाव । आपुले अवयव आवरितां ॥ध्रु॥।। आणिकांची वाणी वेद तेणें मुखें । उपचारदुःखें नाठवती ॥२॥ तें सुख बोलतां आश्चर्य या जना । विपरीत मना भासतसे ॥३॥ तुका म्हणे बाह्य रंग तो विड्डल । अंतर निवालें ब्रम्हरसें ॥४॥

१६३८। ब्रम्हरसगोडी तयांसी फावली । वासना निमाली सकळ ज्यांची ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाहीं त्यां विटाळ अखंड सोंवळीं । उपाधीवेगळीं जाणिवेच्या ॥ध्रु॥।। मन हें निश्चळ जालें एके ठायीं । तयां उणें काई निजसुखा ॥२॥ ती चि पुण्यवंतें परउपकारी । प्रबोधी त्या नारीनरलोकां ॥३॥ तुका म्हणे त्यांचें पायीं पायपोस । होऊनियां वास करिन तेथें ॥४॥

१६३९। जैसें तैसें राहे देवाचें हें देणें । यत्न करितां तेणें काय नव्हे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। दासां कृपासिंधु नुपेक्षी सर्वथा । अंतरीची व्यथा कळे त्यासी ॥ध्रु॥।। मार्गों नेणे परी

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

माय जाणे वर्म । बाळा नेदी पावों कांहीं ॥२॥ तुका म्हणे मज अनुभव अंगें । वचन वाउगें मानेना हें ॥३॥

१६४०। आम्हां हरिच्या दासां कांहीं । भय नाही त्रैलाकीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ देव उभा मागें पुढें । उगवी कोडें संकट ॥ध्रु॥ जैसा केला तैसा होय । धांवे सोय धरोनि ॥२॥ तुका म्हणे असों सुखें । गाऊं मुखें विठोबा ॥३॥

१६४१। परद्रव्यपरनारीचा आढभळास । तेथूनि हारास सर्वभाग्या ॥१॥ ॥ध्रु॥ घटिका दिवस मास वर्षे लागती तीन । बांधलें पतन गांठोडीस ॥ध्रु॥ पुढें घात त्याचा रोकडा शकुन । पुढें करी गुण निश्चयेंसी ॥२॥ तुका म्हणे एकां तडताथवड । काळ लागे नाड परी खरा ॥३॥

१६४२। समर्थाचें केलें । कोणां जाईल मोडिलें ॥१॥ ॥ध्रु॥ वांयां करावी ते उरी । खटपट सोस पुरे ॥ध्रु॥ ठेविला जो ठेवा । आपुलाला तैसा खावा ॥२॥ ज्याचें त्याचे हार्ती । भुके तयाची फजिती ॥३॥ तुका म्हणे कोटी । बाळे जाले शूळ पोटी ॥४॥

१६४३। हे माझी मिराशी । ठाव तुझ्या पायांपाशीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ याचा धरीन आढभमान । करीन आपुलें जतन ॥ध्रु॥ देऊनियां जीव । बळी साधिला हा ठाव ॥२॥ तुका म्हणे देवा । जुन्हाट हे माझी सेवा ॥३॥

१६४४। नेणे गति काय कवण अधोगति । मानिली निश्चिंती तुझ्या पायीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ कर्म धर्म कोण नेणें हा उपाव । तुझ्या पायीं भाव ठेवियेला ॥ध्रु॥ नेणें निरसूं पाप पुण्य नेणें काय । म्हणऊनि पाय धरिले तुझे ॥२॥ वेडा मी अवचार न कळे विचार । तुज माझा भार पांडुरंगा ॥३॥ तुका म्हणे तुज करितां नव्हे काय । माझा तो उपाय कवण तेथें ॥४॥

१६४५। तुझा म्हणऊनि जालों उतराई । त्याचें वर्म तें मी नेणें ॥१॥ ॥ध्रु॥ हार्ती धरोनियां दावीं मज वाट । पुढें कोण नीट तें चि देवा ॥ध्रु॥ देवभक्तपण करावें जतन । दोहीं पक्षीं जाण तूं चि बळी ॥२॥ आढभमानें तुज लागली हे लाज । शरणागतां काज करावया ॥३॥ तुका म्हणे बहु नेणता मी फार । म्हणऊनि विचार जाणविला ॥४॥

१६४६। मारगीं चालतां पउलापाउलीं । चिंतावी माउली पांडुरंग ॥१॥ ॥ध्रु॥ सर्व सुख लागे घेऊनियां पाठी । आवडीचा कंठीं रस ओती ॥ध्रु॥ पीतांबरें छाया करी लोभापर । पाहे तें उत्तर आवडीचें ॥२॥ तुका म्हणे हें चि करावें जीवन । वाचे नारायण तान भूक ॥३॥

१६४७। जालों आतां दास । माझे तोडोनियां पाश ॥१॥ ॥ध्रु॥ ठाव द्यावा पायांपाशीं । मी तों पातकांची राशी ॥ध्रु॥ सकळ ही गोवा । माझा उगवूनि देवा

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥२॥ तुका म्हणे भय । करा जवळी तें नये ॥३॥

१६४८। अंतरीचें जाणां । तरि कां येऊं दिलें मना ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुमची करावी म्यां सेवा । आतां अद्वेरितां देवा ॥ध्रु॥।। नव्हती मोडामोडी । केली मार्गें ते चि घडी ॥२॥ तुका म्हणे दिला वाव । पायीं लागों दिला भाव ॥३॥

१६४९। पवित्र होईन चरित्रउच्चारें । रूपाच्या आधारें गोजिरिया ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आपुरती बुद्धि पुण्य नाही गांठी । पायीं घालीं मिठी पाहें डोळां ॥ध्रु॥।। गाईन ओविया शिष्टांच्या आधारें । सारीन विचारें आयुष्या या ॥२॥ तुका म्हणे तुझे नाम नारायणा । ठेवीन मी मना आपुलिया ॥३॥

१६५०। काय ऐसा जन्म जावा वांयांविण । कांहीं तरी ऋण असो माथां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कोणे तरी काळें होईल आठव । नाही जरी भाव भार खरा ॥ध्रु॥।। शता एका तरी जन्माच्या शेवटीं । कृपाळुवा पोटीं होइल दया ॥२॥ तुका म्हणे नाही फांकों तरी देत । सर्वाचें उचित सांपडलें ॥३॥

१६५१। नाही कोणी दिस जात वांयांविण । साध्य नाही सीण लटिका चि ॥१॥ ॥ध्रु॥।। एकाचिये माथां असावें निमित्त । नसो नाही हित कपाळीं तें ॥ध्रु॥।। कांहीं एक तरी बोलायाचा जागा । नेदिति वाउगा उभा ठाकों ॥२॥ तुका म्हणे वर्म कळें येती कांहीं । ओळखी जे नाही होईल ते ॥३॥

१६५२। काय करील तें नव्हे विश्वंभर । सेवकां दारिद्र लाज नाही ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मजपासूनि हें पडिलें अंतर । काय तो अद्वेर करूं जाणे ॥ध्रु॥।। नामाच्या चिंतनें नासी गर्भवास । नेदी करूं आस आणिकांची ॥२॥ तुका म्हणे नेणों किती वांयां गेले । तयां उद्धरिलें पांडुरंगें ॥३॥

१६५३। संध्या करितोसी केशवाच्या नांवें । आरंभीं तें ठावें नाही कैसें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। किती या सांगावें करूनि फजित । खळ नेणे हित जवळी तें ॥ध्रु॥।। माजल्या न कळे उचित तें काय । न घ्यावें तें खाय घ्यावें सांडी ॥२॥ तुका म्हणे घेती भिंती सवें डोकें । वावसी ती एकें अंधारलीं ॥३॥

१६५४। दुधाचे घागरी मद्याचा हा बुंद । पडिलिया शुद्ध नव्हे मग ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तैसें खळां मुखें न करावें श्रवण । अहंकारें मन विटाळलें ॥ध्रु॥।। काय करावी ती बत्तीस लक्षणें । नाक नाही तेंपें वांयां गेलीं ॥२॥ तुका म्हणे अन्न जिरों नेदी माशी । आपुलिया जैशीं संवसर्गें ॥३॥

१६५५। सांगावें तें बरें असतें हें पोटीं । दुःख देते खोटी बुद्धि मग ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आपला आपण करावा वेव्हार । जिंकोनि अंतर मन ग्वाही ॥ध्रु॥।। नाही मार्गें येत बोलिलें वचन । पावावा तो सीण बरा मग ॥२॥ तुका म्हणे बहु भ्यालों खटपटें । आतां देवा खोटे शब्द पुरे ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥ वाराणसीस यात्रा चालली तेव्हां स्वामींनीं भागीरथीस पत्र धाडिलें-ते अभंग ॥३॥

१६५६। परिसें वो माते माझी विनवणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥१॥ ॥ध्रु॥
भागीरथी महादोष निवारणी । सकळां स्वामिणी तीर्थांचिये ॥ध्रु॥ जीतां भुक्ति मोक्ष
मरणें तुझ्या तिरिं । आढहक्यपरत्रीं सुखरूप ॥२॥ तुका विष्णुदास संतांचें पोसणें ।
वाक्पुष्प तेणें पाठविलें ॥३॥

१६५७। तुम्ही विश्वनाथ । दीनरंक मी अनाथ ॥१॥ ॥ध्रु॥ कृपा कराल ते थोडी
। पायां पडिलों बराडी ॥ध्रु॥ काय उणें तुम्हांपाशीं । मी तों अल्पें चि संतोषी
॥२॥ तुका म्हणे देवा । कांहीं भातुकें पाठवा ॥३॥

१६५८। पिंड पदावरी । दिला आपुलिये करीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ माझें जालें गयावर्जन
। फिटलें पितरांचें ऋण ॥ध्रु॥ केलें कर्मांतर । बोंब मारिली हरिहर ॥२॥ तुका
म्हणे माझें । भार उतरलें ओझें ॥३॥

१६५९। मथुरेच्या राया । माझें दंडवत पायां ॥१॥ ॥ध्रु॥ तुमचे कृपेचें पोषणें ।
माझा समाचार घेणें ॥ध्रु॥ नाम धरिलें कंठीं । असें आर्तभूत पोटीं ॥२॥ जीवींचें ते
जाणा । तुका म्हणे नारायणा ॥३॥

१६६०। जाय तिकडे लागे पाठीं । नाहीं तुटी आठवाची ॥१॥ ॥ध्रु॥ हरूनियां
नेलें चित्त । माझें थीत भांडवल ॥ध्रु॥ दावूनियां रूप डोळां । मन चाळा लावियेलें
॥२॥ आणीक तोंडा पडिली मिठी । कान गोठी नाइकती ॥३॥ बोलिल्याचा आठव
न घडे । वाणी ओढे ते सोई ॥४॥ तुका म्हणे प्रेमधर्गी । भरली अंगीं अखंड ॥५॥

१६६१। नको ऐसें जालें अन्न । भूक तान ते गेली ॥१॥ ॥ध्रु॥ गोविंदाची आवडी
जीवा । करीन सेवा धणीवरी ॥ध्रु॥ राहिलें तें राहो काम । सकळ धर्म देहीचे
॥२॥ देह धरिला त्याचें फळ । आणीक काळ धन्य हा ॥३॥ जाऊं नेदीं करितां
सोस । क्षमा दोष करवीन ॥४॥ तुका म्हणे या च पाठी । आतां साटी जीवाची
॥५॥

१६६२। वाट पाहें हरि कां नये अझुनि । निष्ठुर कां मनीं धरियेलें ॥१॥ ॥ध्रु॥
काय करूं धीर होत नाहीं जीवा । काय आड ठेवा उभा ठेला ॥ध्रु॥ नाहीं माझा
धांवा पडियेला कार्नी । कोठें चक्रपाणी गुंतलेती ॥२॥ नाहीं आलें कळों अंतरा अंतर
। कृपावंत फार ऐकतो ॥३॥ बहुता दिसांचें राहिलें भातुकें । नाहीं कवतुकें
कुरवाळिलें ॥४॥ तुका म्हणे देई एकवेळा भेटी । शीतळ हें पोटीं होइल मग ॥५॥

१६६३। नाहीं दिलें कधीं कठिण उत्तर । तरी कां अंतर पडियेलें ॥१॥ ॥ध्रु॥
म्हणरुनि आतां वियोग न साहे । लांचावले देहे संघष्टणें ॥ध्रु॥ वेळोवेळां वाचे
आठवितों नाम । आढधक चि प्रेम वाढे घेतां ॥२॥ तुका म्हणे पांडुरंगे जननिये ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

घेऊनि कडिये बुझाविलें ॥३॥

१६६४। आतां न करीं सोस । सेवीन हा ब्रम्हरस ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आम्हां लक्षण अमृत । ब्रम्हपदीचें निश्चित ॥ध्रु॥।। तुमचा निज ठेवा । आम्ही पाडियेला ठावा ॥२॥ तुका म्हणे देवराया । आतां लपालेती वांयां ॥३॥

१६६५। जेथें जेथें जासी । तेथें मज चि तूं पाहसी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसा पसरीन भाव । रितीं नाहीं कोणी ठाव ॥ध्रु॥।। चित्त जडलें पार्यीं । पाळती हें ठार्यीं ठार्यीं ॥२॥ तुका म्हणे पोटीं । देव घालुनि सांगें गोष्टी ॥३॥

१६६६। सांपडला हातीं । तरी जाली हे निश्चिती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाहीं धांवा घेत मन । इंद्रियांचें समाधान ॥ध्रु॥।। सांडियेला हेवा । अवघा संचिताचा ठेवा ॥२॥ तुका म्हणे काम । निरसुनियां घेतों नाम

॥३॥

१६६७। मुक्तिपांग नाही विष्णुचिया दासां । संसार तो कैसा न देखती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। बैसला गोविंद जडोनियां चितीं । आदि ते चि अतीं अवसानीं ॥ध्रु॥।। भोग नारायणा देऊनि निराळीं । ओविया मंगळीं तो चि गाती ॥२॥ बळ बुद्धि त्यांची उपकारासाठीं । अमृत तें पोटीं सांटवलें ॥३॥ दयावंत तरी देवा च सारिखीं । आपुलीं पारखीं नोळखती ॥४॥ तुका म्हणे त्यांचा जीव तो चि देव । वैकुण्ठ तो देव ठाव वसती ते ॥५॥

१६६८। सेवीन उच्छिष्ट लोळन अंगणीं । वैष्णवां चरणीं होइन जोडा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसें जन्म आतां मज देई देवा । आवडी हे जीवा सर्व काळ ॥ध्रु॥।। त्यांचे चरणरज येती अंगावरी । वंदीते ते शिरीं जाइन मार्गें ॥२॥ तुका म्हणे येथें राहिलासे भाव । सकळ ही वाव जाणोनियां ॥३॥

१६६९। क्षेम देयाला हा । स्फुरताती दंड वाहो ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां झडझडां चालें । देई उचलूं पाउलें ॥ध्रु॥।। सांडी हंसगती । बहु उत्कंठा हे चितीं ॥२॥ तुका म्हणे आई । श्रीरंगे विठाबाई ॥३॥

१६७०। जेणें वेळ लागे । ऐसें सांडीं पांडुरंगे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कंठ कंठा मिळों देई । माझा वोरस तूं घेई ॥ध्रु॥।। नको पीतांबर । सांवरूं हे अळंकार ॥२॥ टाकीं वो भातुकें । लौकिकाचें कवतुकें ॥३॥ हातां पायां नको । कांहीं वेगळालें राखों ॥४॥ तुका म्हणे यावरी । मग सुखें अळंकारीं ॥५॥

१६७१। कृपेचा ओलावा । दिसे वेगळा चि देवा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मी हें इच्छीतसें साचें । न लगे फुकटशाई काचें ॥ध्रु॥।। जेणें जाय कळसा । पाया उत्तम तो तैसा ॥२॥ तुका म्हणे घरीं । तुझ्या अवघिया परी ॥३॥

१६७२। दावूनियां कोणां कांहीं । ते चि वाहीं चाळविलीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तैसें नको

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

करूं देवा । शुद्धभावा माझिया ॥ध्रु॥ रिद्धिसिद्धी ऐसीं आड । येतीं नाड नागवूं
॥२॥ उदकाऐसी दावुनि ओढी । उर फोडी झळई ॥३॥ दर्पणीचें दिलें धन ।
दिसे पण चरफाड ॥४॥ तुका म्हणे पायांसाठीं । करीं आटी कळों दया ॥५॥

१६७३। काय माता विसरे बाळा । कळवळा प्रीतीचा ॥१॥ ॥ध्रु॥ आवडीनें गळं
मिठी । घाली उठी बैसवी ॥ध्रु॥ लावूं धांवे मुख स्तना । नये मना निराळें ॥२॥
भावडाचें भातें दावी । आपुलें लावी त्यास जी ॥३॥ माझें थोडें त्याचें फार । उत्तर
हें वाढवी ॥४॥ तुका म्हणे नारायणा । तुम्हीं जाणां बुझावूं ॥५॥

१६७४। तरीं आम्ही तुझी धरियेली कास । नाहीं कोणी दास वांयां गेला ॥१॥
॥ध्रु॥ आगा पंढरीशा उभ्या विटेवरी । येईं लवकरी धांवे नेटें ॥ध्रु॥ पालवितों
तुज उभी करोनि बाहे । कृपावंत पाहें मजकडे ॥२॥ तुका म्हणे तुज बहु कान
डोळे । कां हे माझे वेळे ऐसी परी ॥३॥

१६७५। करावा कंटाळा नव्हे हें उचित । आधीं च कां प्रीत लावियेली ॥१॥
॥ध्रु॥ जाणतसां तुम्हीं रूपाचें लाघव । आपुलें तें जीव घेतें ऐसा ॥ध्रु॥ काय
म्हणऊनि आलेती आकारा । आम्हां उजगरा करावया ॥२॥ तुका म्हणे भीड होती
आजिवरी । आतां देव उरी कोण ठेवी ॥३॥

१६७६। धरुनि पालव असुडीन करें । मग काय बरें दिसे लोकीं ॥१॥ ॥ध्रु॥
काय तें विचारा ठायींचें आपणां । जो हा नारायणा अवकाश ॥ध्रु॥ अंतर पायांसी
तो वरी या गोष्टी । पडिलिया मिठी हालों नेदीं ॥२॥ रूसलेती तरी होइल
बुझवाणी । तांतडी करुनि साधावें हें ॥३॥ सांपडलिया आधीं कारणासी ठाव । यथें
करूं भाव दृढ आतां ॥४॥ तुका म्हणे तुजें ठाउके बोभाट । मग खटपट चुकली ते
॥५॥

१६७७। निष्ठुरा उत्तरीं न धरावा राग । आहे लागभाग ठायींचा चि ॥१॥ ॥ध्रु॥
तूं माझा जनिता तूं माझा जनिता । रखुमाईच्या कांता पांडुरंगा ॥ध्रु॥ मुळींच्या
ठेवण्यां आहे आढ्यंकार । दुरावोनि दूर गेलों होतों ॥२॥ पोटींच्या आठवा पडिला
विसर । काहीं आला भार माथां तेषें ॥३॥ राखिला हा होता बहु चौघां चार ।
साक्षीनें व्यवहार निवडिला ॥४॥ तुका म्हणे कांहीं बोलणें न लगे । आतां पांडुरंगे तूं
मी ऐसें ॥५॥

१६७८। सांगतां गोष्टी लागती गोडा । हा तो रोकडा अनुभव ॥१॥ ॥ध्रु॥ सुख
जालें सुख जालें । नये बोलें बोलतां ॥ध्रु॥ अंतर तें नये दिसों । आतां सोस
कासया ॥२॥ तुका म्हणे जतन करूं । हें चि धरूं जीवेंसी ॥३॥

१६७९। मजशीं पुरें न पडे वादें । सुख दोहींच्या संवादें ॥१॥ ॥ध्रु॥ तूं चि
आगळा काशानें । शिर काय पायांविणे ॥ध्रु॥ वाहों तुझा भार । दुःख साहोनि
अपार ॥२॥ तुका म्हणे नाहीं भेद । देवा करूं नये वाद ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१६८०। तुज नाही शक्ति । काम घेसी आम्हां हातीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसें अनुभवे पाहीं । उरलें बोलिजेसें नाही ॥ध्रु॥ लपोनियां आड । आम्हां तुझा कैवाड ॥२॥ तुका म्हणे तुजसार्ती । आम्हां संवसारें तुटी ॥३॥

१६८१। तुझ्या ठायीं ओस । दोन्ही पुण्य आणि दोष ॥१॥ ॥ध्रु॥।। झडलें उरलें किती । आम्ही धरियेलें चितीं ॥ध्रु॥ कमळासी नष्टा । यातिक्रियाकर्मभ्रष्टा ॥२॥ तुका म्हणे बोला । नाही ताळा गा विडुला ॥३॥

१६८२। भांडावें तों हित । ठायीं पडा तें उचित ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नये खंडों देऊं वाद । आम्हां भांडवलभेद ॥ध्रु॥ शब्दसारसें भेटी । नये पडों देऊं तुटी ॥२॥ तुका म्हणे आळस । तो चि कारणांचा नास ॥३॥

१६८३। नव्हों गांढे आळसी । जो तूं आम्हांपुढें जासी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अरे दिलें आम्हां हातीं । वर्म वेवादाचें संतीं ॥ध्रु॥ धरोनियां वाट । जालों शिरोमणि थोंट ॥२॥ तुका म्हणे देवा । वाद करीन खरी सेवा ॥३॥

१६८४। तुझा विसर नको माझिया जीवा । क्षण एक केशवा मायबापा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जाओ राहो देह आतां ये चि घडी । कायसी आवडी याची मज ॥ध्रु॥ कुश्चीळ इंद्रियें आपुलिया गुणें । यांचिया पाळणें कोण हित ॥२॥ पुत्र पत्नी बंधु सोयरीं खाणोरीं । यांचा कोण धरी संग आतां ॥३॥ पिंड हा उसना आणिला पांचांचा । सेकीं लागे ज्याचा त्यासी देणें ॥४॥ तुका म्हणे नाही आणिक सोड्रें । तुजविण दुसरें पांडुरंगा ॥५॥

१६८५। ऐसें सत्य माझें येईल अंतरा । तरि मज करा कृपा देवा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वचनांसारिखें तळमळी चित्त । बाहेरि तो आंत होइल भाव ॥ध्रु॥ तरि मज ठाव द्यावा पायांपाशीं । सत्यत्वे जाणसी दास खरा ॥२॥ तुका म्हणे सत्य निकट सेवकें । तरि च भातुकें प्रेम द्यावें ॥३॥

१६८६। आदि वर्तमान जाणसी भविष्य । मार्गें पुढें नीस संचिताचा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां काय देऊं पायांपें परिहार । जाणां तो विचार करा देवा ॥ध्रु॥ आपुलें तें येथें काय चाले केलें । जोडावे ते भले हात पुढें ॥२॥ तुका म्हणे फिके बोल माझे वारा । कराल दातार होईल तें ॥३॥

१६८७। सुखें न मनी अवगुण । दुःखी भोगी त्याचें कोण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हें कां ठायींचें न कळे । राती करा झांकुनि डोळे ॥ध्रु॥ चालोनि आड वाटे । पार्यीं मोडविले कांटे ॥२॥ तुका म्हणे कोणा । बोल ठेवितो शाहाणा ॥३॥

१६८८। आम्ही न देखों अवगुणां । पापी पवित्र शाहाणा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अवधीं रूपें तुझीं देवा । वंदूं भावें करूं सेवा ॥ध्रु॥ मज भक्तीसवें चाड । नेणें पाषाण धातु वाड ॥२॥ तुका म्हणें घोटीं । विष अमृत तुजसार्ती ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१६८९। मज नाही तुझ्या ज्ञानाची ते चाड । घेतां वाटे गोड नाम तुझें ॥१॥
॥ध्रु॥। नेणतें लेंकरूं आवडीचें तान्हें । बोलतो वचनें आवडीनें ॥ध्रु॥ भक्ती नेणें
कांहीं वैराग्य तें नाही । घातला विठाई भार तुज ॥२॥ तुका म्हणे नाचें निर्लज्ज
होऊनि । नाही माझें मनीं दुजा भाव ॥३॥

१६९०। काय माझी संत पाहाती जाणीव । सर्व माझा भाव त्यांचे पायीं ॥१॥
॥ध्रु॥। कारण सरतें करा पांडुरंगीं । भूषणाची जर्गी काय चाड ॥ध्रु॥। बोबडया
उत्तरीं म्हणें हरिहरि । आणीक भीकारीं नेणें दुजें ॥२॥ तुका म्हणे तुम्ही विड्डलाचे
दास । करितों मी आस उच्छिष्टाची ॥३॥

१६९१। जीवाचें जीवन अमृताची तनु । ब्रम्हांड भूषणु नारायण ॥१॥ ॥ध्रु॥।
सुखाचा सांगात अंतकासी अंत । निजांचा निवांत नारायण ॥ध्रु॥। गोडाचें ही गोड
हर्षाचें ही कोड । प्रीतीचा ही लाड नारायण ॥२॥ भावाचा निज भाव नांवांचा ही
नांव । अवघा पंढरिराव अवतरलासे ॥३॥ तुका म्हणे जें हें साराचें हें सार । माझा
अंगीकार तेणें केला ॥४॥

१६९२। आतां मी सर्वथा नव्हें गा दुर्बळ । याविहीनकुह दैन्यवाणा ॥१॥ ॥ध्रु॥।
माय रखुमाई पांडुरंग पिता । शुद्ध उभयतां पक्ष दोन्ही ॥ध्रु॥। बापुडा मी नव्हे दुर्बळ
ठेंगणा । पांगिला हा कोणा आणिकांसी ॥२॥ दुष्ट नव्हें आम्ही अभागी अनाथ ।
आमुचा समर्थ कैवारी हा ॥३॥ संवसार आम्हां सरला सकळ । लपोनियां काळ
ठेला धाकें ॥४॥ तुका म्हणे जालों निर्भर मानसीं । जोडलिया रासी सुखाचिया
॥५॥

१६९३। केलें नाही मनीं तया घडे त्याग । उबग उद्वेग नाही चित्तीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।
देव चि हा जाणे अंतरींचा भाव । मिथ्या तो उपाव बाह्य रंग ॥ध्रु॥। त्यागिल्याचें
ध्यान राहिलें अंतरीं । अवघी ते परी विटंबना ॥२॥ तुका म्हणें आपआपणां विचारा
। कोण हा दुसरा सांगे तुम्हां ॥३॥

१६९४। हित व्हावें तरी दंभ दुरी ठेवा । चित्तशुद्धि सेवा देवाची हे ॥१॥ ॥ध्रु॥।
आवडी विड्डल गाईजे एकांतीं । अलभ्य ते येती लाभ घरा ॥ध्रु॥। आणीकां अंतरीं न
दद्यावी वसति । करावी हे शांती वासनेची ॥२॥ तुका म्हणे बाण हा चि निर्वाणीचा
। वाउगी हे वाचा वेचूं नये ॥३॥

१६९५। हो कां नर अथवा नारी । ज्यांचा आवडता हरि ॥१॥ ॥ध्रु॥। ते मज
विठोबासमान । नमूं आवडी ते जन ॥ध्रु॥। ज्याचें अंतर निर्मळ । त्याचें सबाह्य
कोमळ ॥२॥ तुका म्हणे भावें । जिहें प्रेम वोसंडावें ॥३॥

१६९६। हरिची हरिकथा नावडे जया । अधम म्हणतां तया वेळ लागे । मनुष्यदेहीं
तया नाट लागलें । अघोर साधिलें कुंभपाक ॥१॥ ॥ध्रु॥। कासया जन्मा आला तो
पाषाण । जंत कां होऊन पडिला नाही । उपजे मरोनि वेळोवेळें भांड । परि लाज

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

लंड न धरी कांहीं ॥१॥ ऐसियाची माता कासया प्रसवली । वर नाही घातली
मुखावरी । देवधर्माविण चांडाळ हा नर । न साहे भूमि भार क्षणभरी ॥२॥ राम
म्हणतां तुझां काय तें वेचलें । कां हित आपुलें न विचारिसी । जन्मोजन्मींचा होईल
नरकीं । तुका म्हणे चुकी जरी यासी ॥३॥

१६९७। उपेक्षिला येणें कोणी शरणागत । ऐसी नाही मात आइर्किली ॥१॥ ॥१॥
आतां काय ब्रीद सांडील आपुलें । ठायींचें धरिलें जाणोनियां ॥१॥ माझ्या दोषासाठीं
होइल पाठमोरा । ऐसा कोण पुरा भोग बळी ॥२॥ तुका म्हणे रूप आमुच्या कैवारें
। धरिलें गोजिरें चतुर्भुज ॥३॥

१६९८। आवडीसारिखें संपादिलें सोंग । अनंत हें मग जालें नाम ॥१॥ ॥१॥
कळे ऐशा वाटा रचिल्या सुलभा । दुर्गम या नभाचा ही साक्षी ॥१॥ हातें जेवी एक
मुखीं मागे घांस । माउली जयास तैसी बाळा ॥२॥ तुका म्हणे माझें ध्यान विटेवरी
। तैसी च गोजिरी दिसे मूर्ति ॥३॥

१६९९। धन्य मी मानीन आपुलें संचित । राहिलसे प्रीत तुझे नामीं ॥१॥ ॥१॥
धन्य जालों आतां यासि संदेह नाही । न पडों या वाहीं काळा हातीं ॥१॥ ब्रम्हरस
करूं भोजन पंगती । संतांचे संगती सर्वकाळ ॥२॥ तुका म्हणे पोट धालें च न धाये
। खादलें चि खायें आवडीनें ॥३॥

१७००। आवडी न पुरे सेवितां न सरे । पडियेली धरेसवे गांठी ॥१॥ ॥१॥
हा जन्म हें सुख सांदितां । पुढती ही आतां हें चि मागों ॥१॥ मारगाची चिंता
पालखी बैसतां । नाहीं उंसतितां कोसपेणी ॥२॥ तुका म्हणे माझी विडुल माउली ।
जाणे ते लागली भूक तान ॥३॥

१७०१। नाहीं त्रिभुवनीं सुख या समान । म्हणऊनि मग स्थिरावलें ॥१॥ ॥१॥
धरियेलीं जीवीं पाउलें कोमळीं । केली एकावळी नाममाळा ॥१॥ शीतळ होऊनियां
पावलों विश्रांती । न साहे पुढती घाली चित्ता ॥२॥ तुका म्हणे जाले सकळ सोहळे
। पुरविले डोहळे पांडुरंगें ॥३॥

१७०२। मायबापापुढें लाडिकें लेंकरूं । तैसे बोल करूं कवतुकें ॥१॥ ॥१॥
कृपावंत घालीं प्रेमपान्हारस । वोळली वोरस पांडुरंग ॥१॥ नाहीं धीर खुंटी जवळीं
हुंबरे । ठायीं च पाखर कवळति ॥२॥ तुका म्हणे मज होऊं नेदी सीण । कळों
नेदी भिन्न आहे ऐसें ॥३॥

१७०३। आठवों नेदी आवडी आणीक । भरूनियां लोक तिन्ही राहे ॥१॥ ॥१॥
मन धांवे तेथें तिचें चि दुभतें । संपूर्ण आइतें सर्वकाळ ॥१॥ न लगे वाळवीं इंद्रियें
धांवातां । ठाव नाहीं रिता उरों दिला ॥२॥ तुका म्हणे समपाउलाचा खुंट । केला
बळकट हालों नेदी ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१७०४। उत्तम घालावें आमुचिये मुखीं । निवरावें दुःखी होऊनि तें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ न
बैसे न वजे जवळुनि दुरी । मागें पुढें वारी घातपात ॥ध्रु॥ नाही शंका असो
भलतिये ठायीं । मावळलें पाहीं द्वैताद्वैत ॥२॥ तुका म्हणे भार घेतला विडुलें ।
अंतरीं भरलें बाह्य रूप ॥३॥

१७०५। आम्हां अळंकार मुद्रांचे शृंगार । तुळसीचे हार वाहों कंठीं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥
लाडिके डिंगर पंढरिरायाचे । निरंतर वाचे नामघोष ॥ध्रु॥ आम्हां आणिकांची चाड
चि पै नाही । सर्व सुखें पायीं विडोबाच्या ॥२॥ तुका म्हणे आम्ही नेघों चि या मुक्ती
। एकाविण चितीं दुजें नाही ॥३॥

१७०६। चला पंढरीसी जाऊं । रखुमाईदेवीवरा पाहूं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ डोळे निवतील
कान । मना तेथें समाधान ॥ध्रु॥ संतां महंतां होतील भेटी । आनंदें नाचों वाळवंटीं
॥२॥ तें तीर्थाचें माहेर । सर्वसुखाचें भांडार ॥३॥ जन्म नाही रे आणीक । तुका
म्हणे माझी भाक ॥४॥

१७०७। पैल घरीं जाली चोरी । देहा करीं बोंब ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ हाबा हाबा करिसी
काये । फिराऊनि नेय्यां वायें ॥ध्रु॥ सांडुनियां शुद्धी । निजलासी गेली बुद्धी ॥२॥
चोरीं तुझा काढिला बुर । वेगळें भावा घातलें दूर ॥३॥ भलतियासी देसी वाव ।
लाहेसि तूं एवढा ठाव ॥४॥ तुका म्हणे अझुनि तरी । उरलें तें जतन करीं ॥५॥

१७०८। किती वेळ खादला दगा । अझून कां गा जागसी ना ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ लाज
नाहीं हिंडतां गांवें । दुःख नवें नित्य नित्य ॥ध्रु॥ सवें चोरा हातीं फांसे । देखतां
कैसे न देखसी ॥२॥ तुका म्हणे सांडिती वाट । तळपट करावया ॥३॥

१७०९। मुदलामध्ये पडे तोटा । ऐसा खोटा उदीम ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आणिकांची कां
लाज नाही । आळसा जिहीं ताजिलें ॥ध्रु॥ एक सांते सरिखीं वितें । हानि हित
वेगळालीं ॥२॥ तुका म्हणे हित धरा । नव्हे पुरा गांवढाळ ॥३॥

१७१०। निरोप सांगतां । न धरीं भय न करीं चिंता ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ असो ज्याचें
त्याचे माथां । आपण करावी ते कथा ॥ध्रु॥ उतरावा भार । विडवा न व्हावें सादर
॥२॥ तुका म्हणे वाहे धाक । तया इह ना परलोक ॥३॥

१७११। शूरत्वासी मोल । नये कामा फिके बोल ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ केला न संडी
कैवाड । जीवेंसाटीं तों हे होड ॥ध्रु॥ धीर तो कारण । साह्य होतो नारायण
॥२॥ तुका म्हणे हरि । दासां रक्षितो निर्धारीं ॥३॥

१७१२। हरिच्या दासां भये । ऐसें बोलों तें ही नये ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ राहोनियां आड ।
उभा देव पुरवी कोड ॥ध्रु॥ हरिच्या दासां चिंता । अघटित हे वार्ता ॥२॥ खावें
ल्यावें द्यावें । तुका म्हणे पुरवावें ॥३॥

१७१३। दासां सर्व काळ । तेथें सुखाचे कल्लोळ ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ जेथें वसती

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

हरिदास । पुण्य पिके पापा नास ॥ध्रु॥ फिरे सुदर्शन । घेऊनियां नारायण ॥२॥
तुका म्हणे घरीं । होय म्हणियारा कामारी ॥३॥

१७१४। आमचा स्वदेश । भुवनत्रयामध्ये वास ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मायबापाची लाडकी ।
कळों आलें हें लौकिकीं ॥ध्रु॥ नाही निपराद । कोणां आम्हांमध्ये भेद ॥२॥ तुका
म्हणे मान । अवघें आमचें हें धन ॥३॥

१७१५। काय ढोरापुढें घालूनि मिष्टान्न । खरा विलेपन चंदनाचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नको
नको देवा खळाची संगति । रस ज्या पंगती नाहीं कथे ॥ध्रु॥ काय सेज बाज
माकडा विलास । अळंकारा नास करूनी टाकी ॥२॥ तुका म्हणे काय पाजूनि
नवनीत । सर्पा विष थीत अमृताचें ॥३॥

१७१६। आनंदें एकांतीं प्रेमें वोसंडत । घेऊं अगणित प्रेमसुख ॥१॥ ॥ध्रु॥।। गोप्य
धन नये वारा लागों यास । पाहों नेदूं वास दुर्जनासी ॥ध्रु॥ झणी दृष्टि लागे
आवडीच्या रसा । सेवूं जिरे तैसा आपणासी ॥२॥ तुका म्हणे हें बहु सकुमार । न
साहावे भार वचनाचा ॥३॥

१७१७। मोक्षपदें तुच्छ केलीं याकारणें । आम्हां जन्म घेणें युगायुगीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
विटे ऐसें सुख नव्हे भक्तिरस । पुडतीपुडती आस सेवावें हें ॥ध्रु॥ देवा हातीं रूप
धरविला आकार । नेदूं निराकार होऊं त्यासी ॥२॥ तुका म्हणे चित्त निवांत राहिलें
। ध्याईं ती पाउलें विटेवरि ॥३॥

१७१८। नको बोलों भांडा । खीळ घालुन बैस तोंडा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। एक विठोबाचे
गुण । करीं सादर श्रवण ॥ध्रु॥ प्रेमसुखा आड । काय वाजतें चाभाड ॥२॥ तुका
म्हणे हिता । कां रे नागवसी थीता ॥३॥

१७१९। आढत जालें उत्तम वेश्येचें लावण्य । परि ते सवासीण न म्हणवी ॥१॥
॥ध्रु॥।। उचित अनुचित केले ठाय ठाव । गुणां मोल वाव थोरपण ॥ध्रु॥।।
शूरत्वावांचूनि शूरांमाजी ठाव । नाहीं आविर्भाव आणिलिया ॥२॥ तुका म्हणे सोंग
पोटाचे उपाय । कारण कमाइर्विण नाहीं ॥३॥

१७२०। शूरां साजती हतियारें । गाढयां हांसतील पोरें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय केली
विटंबण । मोतीं नासिकावांचून ॥ध्रु॥ पतिव्रते रूप साजे । सिंदळ काजळ लेतां
लाजे ॥२॥ दासी पत्नी सुता । नव्हे सरी एक पिता ॥३॥ मान बुद्धिमंतां । थोर
न मनिती पिता ॥४॥ तुका म्हणे तरी । आंत शुद्ध दंडे वरी ॥५॥

१७२१। काय केलें जळचरीं । ढीवर त्यांच्या घातावरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हा तों ठायींचा
विचार । आहे यातिवैराकार ॥ध्रु॥।। श्वापदातें वधी । निरपराधें पारधी ॥२॥ तुका
म्हणे खळ । संतां पीडिती चांडाळ ॥३॥

१७२२। वाइटानें भलें । हीनें दाविलें चांगलें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। एकाविण एका । कैचें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

मोल होतें फुका ॥ध्रु॥ विषें दाविलें अमृत । कडू गोड घातें हित ॥२॥ काळमिनें ज्योती । दिवस कळों आला राती ॥३॥ उंच निच गारा । हिरा परिस मोहरा ॥४॥ तुका म्हणे भले । ऐसे नष्टांनीं कळले ॥५॥

१७२३। असो खळ ऐसे फार । आम्हां त्यांचे उपकार ॥१॥ ॥ध्रु॥ करिती पातकांची धुनी । मोल न घेतां सावर्णी ॥ध्रु॥ फुकाचे मजुर । ओझें वागविती भार ॥२॥ पार उतरून म्हणे तुका । आम्हां आपण जाती नरका ॥३॥

१७२४। संत पंढरीस जाती । निरोप धाडीं तया हातीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ माझा न पडावा विसर । तुका विनवितो विंढकर ॥ध्रु॥ केरसुणी महाद्वारीं । ते मी असें निरंतरीं ॥२॥ तुमचे पायीं पायतन । मोचे माझे तन मन ॥३॥ तांबुलाची पिकधरणी । ते मी असें मुख पसरुनि ॥४॥ तुमची विष्टा पंढरीराया । ते सारसुबी माझी काया ॥५॥ लागती पादुका । ते मी तळील मृत्तिका ॥६॥ तुका म्हणे पंढरिनाथा । दुर्जे न धरावें सर्वथा ॥७॥

१७२५। इच्छेचें पाहिलें । डोळीं अंतीं मोकलिलें ॥१॥ ॥ध्रु॥ यांचा विश्वास तो काई । ऐसें विचारुनि पाहीं ॥ध्रु॥ सुगंध अभ्यंगें पाळतिं । केश फिरले जाणतां ॥२॥ पिंड पाळतिं ओसरे । अवघी घेऊनि मार्गें सरे ॥३॥ करितां उपचार । कोणां नाहीं उपकार ॥४॥ अल्प जीवन करीं । तुका म्हणे सार्धीं हरी ॥५॥

१७२६। यज्ञनिमित्त तें शरिरासी बंधन । कां रे तृष्णा वांयांविण वाढविली ॥१॥ ॥ध्रु॥ नव्हे ते भक्ति परलोकसाधन । विषयांनीं बंधन केलें तुज ॥ध्रु॥ आशा धरुनि फळाची । तीर्थीं व्रतीं मुक्ति कैचि ॥२॥ तुका म्हणे सिणसी वांयां । शरण न वजतां पंढरिराया ॥३॥

१७२७। संध्या कर्म ध्यान जप तप अनुष्ठान । अवघें घडे नाम उच्चारितां । न वेचे मोल कांहीं लगती न सायास । तरी कां आळस करिसी झणी ॥१॥ ॥ध्रु॥ ऐसें हें सार कां नेघेसी फुकाचें । काय तुझें वेचे मोल तया ॥ध्रु॥ पुत्रस्नेहें शोक करी अजामेळ । तंव तो कृपाळ जवळी उभा । अनाथांच्या नाथें घातला विमानीं । नेला उचलुनि परलोका ॥२॥ अंतकाळीं गणिका पक्षियाच्या छंदें । राम राम उच्चारिलें । तंव त्या दिनानाथा कृपा आली । त्यानें तिथेसि वैकुंठा नेलें ॥३॥ अवचिता नाम आलिया हे गती । चिंतितां चितीं जवळी असे । तुका म्हणे भावें स्मरा राम राम । कोण जाणे तये दशे ॥४॥

१७२८। दुष्टाचें चित्त न भिने अंतरीं । जरी जन्मवरी उपदेशिला । पालथे घागरी घातलें जीवन । न धरी च जाण तें ही त्याला ॥१॥ ॥ध्रु॥ जन्मा येउनि तेणें पतन चि साधिलें । तमोगुणें व्यापिलें जया नरा । जळो जळो हें त्याचें ज्यालेपण । कासया हें आलें संवसारा ॥ध्रु॥ पाषाण जीवनीं असतां कल्पवरी । पाहातां अंतरीं कोरडा तो । कुचर मुग नये चि पाका । पाहातां सारिखा होता तैसा ॥२॥ तुका

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

म्हणे असे उपाय सकळां । न चले या खळा प्रयत्न कांहीं । म्हणजनि संग न करितां
भला । धरितां अबोला सर्व हित ॥३॥

१७२९। कासियानें पूजा करूं केशीराजा । हा चि संदेश माझा फेडीं आतां ॥१॥
॥ध्रु॥। उदकें न्हाणूं तरी स्वरूप तें तुझें । तेथें काय माझें वेचे देवा ॥ध्रु॥। गंधाचा
सुगंध पुष्पाचा परिमळ । तेथें मी दुर्बळ काय करूं ॥२॥ फळदाता तूंच तांबोल
अक्षता । तरी काय आतां वाहों तुज ॥३॥ वाहूं दक्षिणा जरी धातु नारायण । ब्रम्ह
तें चि अन्न दुजें काई ॥४॥ गातां तूं ओंकार टाळी नादेश्वर । नाचावया थार नाहीं
कोठें ॥५॥ तुका म्हणे मज अवघें तुझें नाम । धूप दीप रामकृष्णहरि ॥६॥

१७३०। गातां आइकतां कांटाळा जो करी । वास त्या अघोरीं कुंभपार्की ॥१॥
॥ध्रु॥। रागें यमधर्म जाचविती तया । तुज दिलें कासया मुख कान ॥ध्रु॥
विषयांच्या सुखें अखंड जागसी । न वजे एकादशी जागरणा ॥२॥ वेचूनियां द्रव्य
सेवी मदचपान । नाहीं दिलें अन्न अतीतासी ॥३॥ तीर्थाटण नाहीं केले उपकार ।
पाळलें शरीर पुष्ट लोभें ॥४॥ तुका म्हणे मग केला साहे दंड । नाइकती लंड
सांगितलें ॥५॥

१७३१। तुझें म्हणवितां काय नास जाला । ऐकें बा विडुला कीर्ती तुझी ॥१॥
॥ध्रु॥। परी तुज नाहीं आमचे उपकार । नामरूपा थार केलियाचे ॥ध्रु॥। समूर्ळीं
संसार केला देशधडी । सांडिली आवडी ममतेची ॥२॥ लोभ दंभ काम क्रोध
अहंकार । यांसी नाहीं थार ऐसं केलें ॥३॥ मृत्तिका पाषाण तैसं केलें धन । आपले
ते कोण पर नेणों ॥४॥ तुका म्हणे जालों देहासी उदार । आणीक विचार काय तेथें
॥५॥

१७३२। जाऊनियां तीर्था काय तुवां केलें । चर्म प्रक्षाळलें वरी वरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।
अंतरीचें शुद्ध कासयानें जालें । भूषण त्वां केलें आपणया ॥ध्रु॥। वृंदावन फळ
घोळलें साकरा । भीतरील थारा मोडे चि ना ॥२॥ तुका म्हणे नाहीं शांति क्षमा
दया । तोंवरी कासया फुंदां तुम्ही ॥३॥

१७३३। बैसोनि निवांत शुद्ध करीं चित्त । तया सुख अंतपार नाही ॥१॥ ॥ध्रु॥।
येऊनि अंतरीं राहिल गोपाळ । सायासाचें फळ बैसलिया ॥ध्रु॥। राम कृष्ण हरि
मुकुंद मुरारि । मंत्र हा उच्चारीं वेळोवेळां ॥२॥ तुका म्हणे ऐसं देईन मी दिव्य ।
जरी होइल भाव एकविध ॥३॥

१७३४। धन्य पुंडलिका बहु बरें केलें । निधान आणिलें पंढरिये ॥१॥ ॥ध्रु॥। न
पवीजे केल्या तपांचिया रासी । तें जनलोकांसी दाखविलें ॥ध्रु॥। सर्वात्म तीर्थ क्षेत्र
आणि देव । शास्त्रांनीं हा भाव निवडिला ॥२॥ विष्णुपद गया रामधाम काशी ।
अवर्षी पायांपार्शीं विठोबाच्या ॥३॥ तुका म्हणे मोक्ष देखिल्या कळस । तात्काळ या
नास अहंकाराचा ॥४॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१७३५। धन्य ते पंढरी धन्य भीमातीर । आणियेलें सार पुंडलिकें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। धन्य तो हि लोक अवघा दैवांचा । सुकाळ प्रेमाचा घरोघरीं ॥ध्रु॥।। धन्य ते ही भूमी धन्य तरुवर । धन्य तें सरोवर तीर्थरूप ॥२॥ धन्य त्या नरनारी मुखीं नाम ध्यान । आनंदें भवन गर्जतसे ॥३॥ धन्य पशु पक्षी कीटक पाषाण । अवघा नारायण अवतरला ॥४॥ तुका म्हणे धन्य संसारातें आलीं । हरिरंगीं रंगलीं सर्वभावें ॥५॥

१७३६। मायबाप करिती चिंता । पोर नाइके सांगतां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नको जाळ देउळासी । नेतो बागुल लोकांसी ॥ध्रु॥।। कर्णद्वारें पुराणिक भुलवी शब्दें लावी भीक ॥२॥ वैष्णवां संगती । हातीं पडलीं नेणां किती ॥३॥ आम्हां केंचा मग । करिसी उघडियांचा संग ॥४॥ तुका म्हणे जाणें नरका । त्यांचा उपदेश आइका ॥५॥

१७३७। मन माझें चपळ न राहे निश्चळ । घडी एकी पळ स्थिर नाही ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां तूं उदास नव्हे नारायणा । धांवें मज दीना गांजियेलें ॥ध्रु॥।। धांव घालीं पुढें इंद्रियांचे ओढी । केलें तडातोडी चित्त माझें ॥२॥ तुका म्हणे माझा न चले सायास । राहिलों हे आस धरुनी तुझी ॥३॥

१७३८। मागतियाचे दोनि च कर । आढमत भांडार दातियाचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय करूं आतां कासयांस भरूं । हा मज विचारू पडियेला ॥ध्रु॥।। एकें सांटवणें प्रेमें वोसंडलीं । जिह्वा हे भागली करितां माप ॥२॥ तुका म्हणे आतां आहे तेथें असो । अंखुनियां बैसों पायांपाशीं ॥३॥

१७३९। जिचें पीडे बाळ । प्राण तियेचा विकळ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसा मातेचा स्वभाव । सूत्र दोरी एक जीव ॥ध्रु॥।। सुखाची विश्रांति । उमटे मातेचिये चित्तीं ॥२॥ तुका म्हणे संत । तुम्ही बहु कृपावंत ॥३॥

१७४०। यावें माहेरास । हे च सर्वकाळ आस ॥१॥ ॥ध्रु॥।। घ्यावी उच्छिष्टाची धणी । तीर्थ इच्छी पायवणी ॥ध्रु॥।। भोग उभा आड । आहे तोंवरी च नाड ॥२॥ तुका म्हणे देवें । माझें सिद्धी पाववावें ॥३॥

१७४१। लेकराचें हित । वाहे माउलीचें चित्त ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसी कळवळयाची जाती । करी लाभेविण प्रीती ॥ध्रु॥।। पोटीं भार वाहे । त्याचें सर्वस्व ही साहे ॥२॥ तुका म्हणे माझें । तैसें तुम्हां संतां ओझें ॥३॥

१७४२। आम्हां गांजी जन । तरि कां मेला नारायण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जालों पोरटीं निढळें । नाहीं ठाव बुड आळें ॥ध्रु॥।। आम्हीं जना भ्यावें । तरि कां न लाजिजे देवें ॥२॥ तुका म्हणे देश । जाला देवाविण ओस ॥३॥

१७४३। तुम्ही पाय संतीं । माझे ठेवियेले चित्तीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां बांधू न सके काळ । जालीं विषम शीतळ ॥ध्रु॥।। भय नाहीं मनीं । देव वसे घरीं रानीं ॥२॥ तुका म्हणे भये । आतां स्वर्णीं ही तें नये ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१७४४। काळाचे ही काळ । आम्ही विठोबाचे लडिवाळ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। करूं सत्ता सर्वां ठायीं । वसों निकटवासें पायीं ॥ध्रु॥।। ऐसी कोणाची वैखरी । वदे आमुचे समोरी ॥२॥ तुका म्हणे बाण । हातीं हरिनाम तीक्षण ॥३॥

१७४५। जन्मा येऊन उदार जाला । उद्धार केला वंशाचा । मेळवूनि धन मेळवी माती । सदा विपत्ती भोगीतसे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाम घेतां न मिळे अन्न । नव्हे कारण देखिलिया । धर्म करितां ऐके कानीं । बांधे निजोनि डोकियासी ॥ध्रु॥।। घरा व्याही पाहुणा आला । म्हणे त्याला बरें नाहीं । तुमचे गावीं वैद्य आहे । बैसोनि काय प्रयोजन ॥२॥ उजवूं किती होतिल पोरें । मरतां बरें म्हणे यांसी । म्हणऊनि देवा नवस करी । दावी घरींहुनि बोनें ॥३॥ पर्वकाळीं भट घरासी आला । बोंब घाला म्हणे पोरां । तुमचा उमा होईल वांटा । काळ पिठासी आला ॥४॥ दाढी करितां अडका गेला । घरांत आला बाइलेपें । म्हणे आतां उगवीं मोडी । डोई बोडीं आपुली ॥५॥ तीर्थ स्वर्णीं नेणे गंगा । पूजन लिंगा गांविचिया । आडकुनि दार बैसे दारीं । आल्या घर म्हणे ओस ॥६॥ तुका म्हणे ऐसे आहेत गा हरी । या ही तारीं जीवांसी । माझ्या भय वाटे चित्तीं । नरका जाती म्हणोनि ॥७॥

१७४६। जाणे वर्तमान । परि तें न वारे त्याच्यानें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तो ही कारणांचा दास । देव म्हणवितां पावे नास ॥ध्रु॥।। वेची अनुष्ठान । सिद्धी कराया प्रसन्न ॥२॥ तुका म्हणे त्याचें । मुदल गेलें हाटवेचें ॥३॥

१७४७। घातला दुकान । पढीये तैसा आहे वान ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आम्ही भांडारी देवाचे । द्यावें घ्यावें माप वाचे ॥ध्रु॥।। उगवूं जाणों मोडी । जाली नव्हे त्याची जोडी ॥२॥ तुका म्हणे पुडी । मोल तैसी खरी कुडी ॥३॥

१७४८। सादाविलें एका । सरें अवघियां लोकां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां आवडीचे हातीं । भेद नाहीं ये पंगती ॥ध्रु॥।। मोकळी च पोतीं । नाहीं पुसायाची गुंती ॥२॥ तुका म्हणे बरा । आहे ढसाळ वेव्हारा ॥३॥

१७४९। तडामोडी करा । परि उत्तम तें भरा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जेणें खंडे एके खेपे । जाय तेथें लाभें वोपे ॥ध्रु॥।। दाविल्या सारिखें । मार्गें नसावें पारिखें ॥२॥ मार्गें पुढें ऋण । तुका म्हणे फिटे हीण ॥३॥

१७५०। नसावें ओशाळ । मग मानिती सकळ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जाय तेथें पावे मन । चाले बोलिलें वचन ॥ध्रु॥।। राहों नेदी बाकी । दान ज्याचें त्यासी टाकी ॥२॥ होवा वाटे जना । तुका म्हणे साटीं गुणां ॥३॥

॥ अनघडसिद्धाच्या शब्देंकरून रामेश्वरभटाच्या शरीरीं दाह जाला तो ज्यानें शमला तो अभंग ॥ १ ॥

१७५१। चित्त शुद्ध तरी शत्रु मित्र होती । व्याघ्र हे न खाती सर्प तथा ॥१॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥ध्रु॥।। विष तें अमृत आघात तें हित । अकर्तव्य नीत होय त्यासी ॥ध्रु॥।। दुःख तें देईल सर्व सुख फळ । होतील शीतळ आढग्नज्वाळा ॥२॥ आवडेल जीवां जीवाचिये परी । सकळां अंतरीं एक भाव ॥३॥ तुका म्हणे कृपा केली नारायणें । जाणजेते येणें अनुभवं ॥४॥

१७५२। लाज वाटे मज मानिती हे लोक । हें तों नाहीं एक माझे अंगीं ॥१॥ ।।ध्रु॥।। मोजुनि झिजलों मापाचिया परी । जाळावी हे थोरी लाभाविण ॥ध्रु॥।। कोमळ कंटक तीक्ष्ण अगरीं । पोचट ते वरी अंगकांति ॥२॥ चित्रींचें लेप शृंगारिलें निकें । जीवेंविण फिकें रूप त्याचें ॥३॥ तुका म्हणे दिसें वायां गेलों देवा । अनुभव ठावा नाहीं तेणें ॥४॥

१७५३। बोलविसी माझे मुख । परी या जना वाटे दुःख ॥१॥ ।।ध्रु॥।। जया जयाची आवडी । तया लागीं तें चरफडी ॥ध्रु॥।। कठीण देतां काढा । जल्पे रोगी मेळवी दाढा ॥२॥ खाऊं नये तें चि मागे । निवारितां रडों लागे ॥३॥ वैद्य भीड काय । आढतत्याई जीवें जाय ॥४॥ नये भिडा सांगों आन । पथ्य औषधा कारण ॥५॥ धन माया पुत्र दारा । हे तों आवडी नरका थारा ॥६॥ तुका म्हणे यांत । आवडे ते करा मात ॥७॥

१७५४। पतिव्रते आनंद मनीं । सिंदळ खोंचे व्यभिचारवचनीं ॥१॥ ।।ध्रु॥।। जळो वर्म लागो आगी । शुद्धपण भलें जर्गी ॥ध्रु॥।। सुख पुराणीं आचारशीळा । दुःख वाटे अनर्गळा ॥२॥ शूरा उल्लास अंगीं । गाढया मरण ते प्रसंगीं ॥३॥ शुद्ध सोनें उजळे अगी । हीन काळें धांवे रंगीं ॥४॥ तुका म्हणे तो चि हिरा । घनघायें निवडे पुरा ॥५॥

१७५५। चालिती आड वाटा । आणिकां दाविती जे नीटा ॥१॥ ।।ध्रु॥।। न मनीं तयांचे उपकार । नाहीं जोडा तो गंधार ॥ध्रु॥।। विष सेवूनि वारी मार्गे । प्राण जातां जेणें संगें ॥२॥ बुडतां हाक मारी । ठाव नाहीं आणिकां वारी ॥३॥ तुका म्हणे न करीं हिका । गुण घेऊन अवगुण टाका ॥४॥

१७५६। कुळींचें दैवत ज्याचें पंढरीनाथ । होईन दासीसुत त्याचे घरीं ॥१॥ ।।ध्रु॥।। शुद्ध यातिकुळवर्णा चाड नाहीं । करीं भलते ठायीं दास तुझा ॥ध्रु॥।। पंढरीस कोणी जाती वारेकरी । होईन त्यांचे घरीं पशुयाति ॥२॥ विड्डलचितन दिवसरात्रीं ध्यान । होईन पायतन त्याचे पार्यीं ॥३॥ तुळसीवृंदावन जयाचे अंगणीं । होईन केरसुणी त्याचे घरीं ॥४॥ तुका म्हणे हा चि भाव माझ्या चित्तीं । नाहीं आणिकां गती आड मज ॥५॥

१७५७। अवघिया चाडा कुंटित करूनि । लारीं आपुली च गोडी । आशा मनसा तृष्णा कल्पना । करूनियां देशधडी । मीतूपणापासाव गुंतलों । मिथ्या संकल्प तो माझा तोडीं । तुझिये चरणीं माझे दोन्ही पक्ष । अवघी करूनि दाखवीं पिंडी रे रे ॥१॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥ध्रु॥॥ माझें साच काय केलें मृगजळ । वर्णा याती कुळ आढभमान । कुमारी
भातुकें खेळती कवतुकें । काय त्यांचें साचपण ॥ध्रु॥ वेगळाल्या भावें चित्ता
तडातोडी । केलों देशधडी मायाजाळें । गोत वित्त माय बाप बहिणी सुत । बंधुवर्ग
माझीं बाळें । एका एक न धरी संबध पुरलिया । पातलिया जवळी काळें ।
जाणोनियां त्याग सर्वस्वें केला । सांभाळीं आपुलें जाळें ॥२॥ एकां जवळी धरी
आणिकां अंतरीं । ती काय सोयरीं नव्हतीं माझीं । एकांचें पाळण एकांसी भांडण ।
चाड कवणिये कार्जी । आढधंक असे उणें कवण कवण्या गुणें । हे माव न कळे चि
तुझी । म्हणोनि चिंतनीं राहिलों श्रीपती । तुका म्हणे भाक माझी ॥३॥

१७५८ । आणिकां छळावया जालासी शाहाणा । स्वहिता घातलें खानें । आडिके पैके
करूनि सायास । कृपणें सांचलें धन । न जिरे क्षीर श्वानासी भक्षितां । याती तयाचा
गुण । तारुण्यदशे अधम मातला । दवडी हात पाय कान ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ काय
जालें यांस वांयां कां ठकले । हातीं सांपडलें टाकीतसे । घेउनि स्फटिकमणी टाकी
चिंतामणी । नागावले आपुले इच्छे ॥ध्रु॥ सिद्धीं सेविलें सेविती अधम । पात्रासारखें
फळ । सिंपिला मोतीं जन्मलें स्वाती । वरुषलें सर्वत्र जळ । कापुस पड नये चि
कारणा । तयास पातला काळ । तें चि भुजंगें धरिलें कंठीं । मा विष जालें त्याची
गरळ ॥२॥ भक्षुनि मिष्टान्न घृतसाकर । सहित सोलुनि केळें । घालुनियां घसां
अंगोळया । वांती करूं पाहे बळें । कुंथावयाची आवडी वोंवां । उन्हवणी रडवी बाळें
। तुका म्हणे जे जैसें करिती । ते पावती तैसीं च फळे ॥३॥

१७५९ । चंदनाचें गांवीं सर्पांची वसति । भोगिती ते होती द्वीपांतरीं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥
एका ओझें एका लाभ घडे देवा । संचिताचा ठेवा वेगळला ॥ध्रु॥ क्षीराची वसति
अशुद्ध सेवावें । जवळी तें जावें भोगें दुरी ॥२॥ तुका म्हणे ऐसी बुद्धि ज्याची जड
। त्याहूनी दगड बरे देवा ॥३॥

१७६० । तुज दिलें आतां करीं यत्न याचा । जीवभाववाचाकायामन ॥१॥ ॥ध्रु॥॥
भागलों दातारा सीण जाला भारी । आतां मज तारीं शरणागता ॥ध्रु॥ नेणतां
सोसिली तयाची आटणी । नव्हतां ही कोणी कांहीं माझीं ॥२॥ वर्म नेणें दिशा
हिंडती मोकट । इंद्रियें सुनाट दाही दिशा ॥३॥ येरझारीफेरा सिणलों सायासीं ।
आतां हृषीकेशी अंगिकारीं ॥४॥ तुका म्हणे मन इंद्रियांचे सोई । धांवते यासी काई
करूं आतां ॥५॥

१७६१ । स्वयें पाक करी । संशय तो चि धरी । संदेहसागरीं । आणीक परी बुडती
॥१॥ ॥ध्रु॥॥ जाणे विरळा एक । जालें तेथींचें हें सुख । देखिले बहुतेक । पुसतां
वाट चुकले ॥ध्रु॥ तो चि जाणे सोंवळें । शोधी विकल्पाचीं मुळें । नाचती पाल्हाळें ।
जे विटाळें कोंडिले ॥२॥ तो चि साधी संधी । सावध त्रिकाळ जो बुद्धी । संदेहाचा
संधी । वेठी आणीक धरियेले ॥३॥ अखंड तें ध्यान । समबुद्धि समाधान । सोंग
वांयांविण । ते झांकून बैसती ॥४॥ करणें जयासाठीं । जो नातुडे कवणे आटी ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

तुका म्हणे साटी । चित्तवित्तेंवांचूनि ॥५॥

१७६२। माझिया संचिता । दृढ देखोनि बळविता । एळसी पंढरिनाथा । भेणें आतां तयाच्या ॥१॥ ॥ध्रु॥ तरि मज कळलासी । नव्हतां भेटी जाणीवेसी । एक संपादिसी । मान करिसी लोकांत ॥ध्रु॥ तरि हें प्रारब्ध जी गाढें । कांहीं न चले तयापुढें । काय तुज म्यां कोडें । रे सांकडें घालावें ॥२॥ भोगधीपति त्रिद्वयमाण । तें तुज नांगवे आझून । तरि का वायांविण । तुज म्यां सीण करावा ॥३॥ तुज नव्हतां माझें कांहीं । परि मी न संडीं भक्तिसोई । हो कां भलत्या ठायीं । कुळीं जन्म भलतैसा ॥४॥ तूं भितोसि माझिया दोषा । कांहीं मागणें ते आशा । तुका म्हणे ऐसा । कांहीं न धरीं संकोच ॥५॥

१७६३। लोकमान देहसुख । संपत्तिउपभोग अनेक । विटंबना दुःख । तुझिये भेटीवांचूनि ॥१॥ ॥ध्रु॥ तरी मज ये भेट ये भेट । काय टाकलासी नीट । थोर पुण्यें वीट । तुज दैवें चि लाधली ॥ध्रु॥ काय ब्रम्हज्ञान करूं कोरडें । रितें मावेचें मापाडें । भेटीविण कुडें । तुझिये अवघें मज वाटे ॥२॥ आत्मस्थितीचा विचार । काय करूं हा उद्धार । न देखतां धीर । चतुर्भुज मज नाही ॥३॥ रिद्धिसिद्धी काय करूं । अथवा अगम्य विचारु । भेटीविण भारु । तुझिये वाटे मज यांचा ॥४॥ तुजवांचूनि कांहीं व्हावें । ऐसें नको माझिया जीवें । तुका म्हणे द्यावें । दरूषण पायांचें ॥५॥

१७६४। तुझा म्हणवून तुज नेणें । ऐसें काय माझें जिणें ॥१॥ ॥ध्रु॥ तरि मज कवणाचा आधार । करोनियां राहों धीर ॥ध्रु॥ काय शब्दीं चि ऐकिला । भेटी नव्हतां गा विड्डला ॥२॥ तुका म्हणे आतां । अभय देई पंढरिनाथा ॥३॥

१७६५। उद्धवअक्रूरासी । आणीक व्यासआंबत्रृषी । रूक्मांगदप्रल्हादासी । दाविलें तें दाखवीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ तरि मी पाहेन पाहेन । तुझे श्रीमुखचरण । उताविळ मन । तयाकारणें तेंथें ॥ध्रु॥ जनकश्रुतदेवा करीं । कैसा शोभलासी हरी । विदुराच्या घरीं । कण्या धरी कवतुकें ॥२॥ पांडवां अकांतीं । तेंथें पावसी स्मरती । घातलें द्रौपदी । यागीं बिरडें चोळीचें ॥३॥ करी गोपीचें कवतुक । गाईगोपाळांसी सुख । दावीं तें चि मुख । दृष्टी माझ्या आपुलें ॥४॥ तरि तूं अनाथाचा दाता । मागतियां शरणागतां । तुका म्हणे आतां । कोड पुरवीं हें माझें ॥५॥

१७६६। मागता भिकारी जालों तुझे द्वारीं । देई मज हरी कृपादान ॥१॥ ॥ध्रु॥ प्रेम प्रीति नाम उचित करावें । भावें संचरावें हृदयामाजी ॥ध्रु॥ सर्वभावें शरण आलें पांडुरंगा । कृपाळु तूं जगामाजी एक ॥२॥ तापत्रयें माझी तापविली काया । शीतळ व्हावया पाय तुझे ॥३॥ संबर्धी जनवाद पीडलों परोपरी । अंतरलों दुरी तुजसी तेणें ॥४॥ तुका म्हणे आतां तुझा शरणागत । करावें सनाथ मायबापा ॥५॥

१७६७। भाव नाही काय मुद्रा वाणी । बैसे बगळा निश्चळ ध्यानीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ न

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

मनी नाम न मनी त्यासी । वाचाळ शब्द पिटी भासी ॥ध्रु॥ नाही चाड देवाची कांहीं । छळणें टोंके तस्करघाई ॥२॥ तुका म्हणे त्याचा संग । नको शब्द स्पर्शअंग ॥३॥

१७६८ । दिनदिन शंका वाटे । आयुष्य नेणवतां गाढें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ कैसीं भुलली बापुडी । दभविषयांचे सांकडी ॥ध्रु॥ विसरलीं मरण । त्याची नाही आठवण ॥२॥ देखत देखत पाहीं । तुका म्हणे आठव नाही ॥३॥

१७६९ । माझें मज आतां न देखें निरसतां । म्हणऊन आधार केला । संसाराची आस सांडुनि लौकिक । जीव भाव तुज दिला । नव्हतीं माझीं कोणी मी कवणांचा । अर्थ मोहो सांडवला । तारीं मारीं करीं भलतें दातार । होऊन तुझा आतां ठेलों रे ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ असो माझे कोडें तुज हें सांकडें । मी असेन निवाडें सुखरूप । बाळकासी चिंता काय पोटवेथा । जया शिरीं मायबाप ॥ध्रु॥ पापपुण्यें श्रुति आटिल्या । शास्त्रांस न लगे चि ठाव । विधिनिषेधें गोविलीं पुराणें । वेदांसी तो अहंभाव । ओंकाराचें मूळ व्यापिलें माया । तेथें न धरे च भाव । म्हणऊन काबाड सांडिलें उपसतां । धरिलें तुझें चि नांव ॥२॥ तनमनइंद्रियें ठेवूनि राहिलों । सर्व आशा तुझे पायीं । तप तीर्थ दान करवूं कवणा । हातीं अधीन तें मज काई । आहिक्यें परत्रें चाड नाही सर्वथा । जन्म सदा मज देई । मायामोहपाश करीं विष तैसें । तुका म्हणे माझ्याठायीं ॥३॥

१७७० । तुझें नाम गोड नाम गोड । पुरे कोड सकळ ही ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ रसना येरां रसां विटे । घेतां घोट आढधक हें ॥ध्रु॥ आणिकां रसें मरण गांठी । येणें तुटी संसारें ॥२॥ तुका म्हणे आहार जाला । हा विड्वला आम्हांसीं ॥३॥

१७७१ । धालों सुखें ढेंकर देऊं । उमटे जेवू तोंवरी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ क्रीडा करूं निरंजनीं । न पुरे धणी हरिसवें ॥ध्रु॥ अवघे खेळों अवघ्यामधीं । डाई न पडों ऐसी बुद्धि ॥२॥ तुका म्हणे वांचवितां । आम्हां सत्ता समर्थ ॥३॥

१७७२ । एकल्या नव्हे खेळ चांग । धरिला संग म्हणऊनि ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ उमटे तेव्हां कळे नाद । भेदाभेद निवडेना ॥ध्रु॥ दुसरा परी एक ऐसा । न वजे रिसा निकुरें ही ॥२॥ तुका म्हणे कळत्यां कळे । येर खेळे खेळ म्हूण ॥३॥

१७७३ । बोलविलें जेणें । तो चि याचें गुह्य जाणे ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ मी तो काबाडाचा धनी । जेवूं मागावें थिंकोनि ॥ध्रु॥ मजुराच्या हातें । माप जालें गेलें रितें ॥२॥ जाला पुरविता । पांडुरंग माझा पिता ॥३॥ मायबापासवें । बाळें कौतुकें खेळावें ॥४॥ जैसा करिती धंदा । तैसा पडोनियां छंदा ॥५॥ त्याच्या साच गाई म्हैसी । येणें खेळावें मातीशीं ॥६॥ तुका म्हणे बोल । माझा बोलतो विड्वल ॥७॥

१७७४ । कां हो तुम्ही माझी वदविली वाणी । नेदा हे निवडूनि पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आणीक म्यां कोणां पुसावा विचार । मुळीं संवसार दुराविला ॥ध्रु॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

स्वामिसेवा म्हण घेतली पदरीं । सांगितलें करीं कारण तें ॥२॥ तुका म्हणे नाही शिकविलें जेणें । तो याच्या वचनें उगा राहे ॥३॥

१७७५। सेवकासी आज्ञा स्वामीची प्रमाण । जोंवरी हा प्राण जाय त्याचा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आणिकांचा धाक न धरावा मनीं । निरोपावचनीं टळों नये ॥ध्रु॥।। समय सांभाळूनि आगळें उत्तर । द्यावें भेदी वज्र तयापरी ॥२॥ तुका म्हणे तरी म्हणवावें सेवक । खादलें तें अन्न हक होय ॥३॥

१७७६। नये पुसों आज्ञा केली एकसरें । आम्हांसी दुसरें आतां नाही ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ज्याचे तो बळवित सर्व निवारिता । आम्हां काय चिंता करणें लागे ॥ध्रु॥।। बुद्धीचा जनिता विश्वाचा व्यापक । काय नाही एक अंगीं तया ॥२॥ तुका म्हणे मज होईल वारिता । तरी काय सत्ता नाही हातीं ॥३॥

१७७७। बळवित आम्ही समर्थाचे दास । घातली या कास कळकिळासी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तेथें मानसाचा कोण आला पाड । उलंघोनि जड गेलों आधीं ॥ध्रु॥।। संसाराचे बळी साधिलें निधान । मारिले दुर्जन षडवर्ग ॥२॥ तुका म्हणे एक उरला धरिता ठाव । येर केले वाव तृणवत ॥३॥

१७७८। एका गावें आम्हीं विठोबाचें नाम । आणिकांपें काम नाही आतां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मोडूनियां वाटा सूक्ष्म सगर । केला राज्यभार चाले ऐसा ॥ध्रु॥।। लावूनि मुदंग टाळश्रुतिघोष । सेवूं ब्रम्हरस आवडीनें ॥२॥ तुका म्हणे महापातकी पतित । ऐसियांचें हित हेळामात्रें ॥३॥

१७७९। वाचेच्या चापत्यें बहु जालों कुशळ । नाही बीजमूळ हाता आलें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। म्हणोनि पंढरिराया दुखी होतें मन । अंतरींचें कोण जाणे माझें ॥ध्रु॥।। पूज्य जालों अंगा आला आढभमान । पुढील कारण खोळंबलें ॥२॥ तुका म्हणे खूण न कळे चि निरुती । सांपडलों हातीं अहंकाराचे ॥३॥

१७८०। आतां काढाकाढी करीं बा पंढरिराया । नाही तरी वांयां गेलों दास ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जाणतां बैसलों दगडाचे नावे । तिचा धर्म घ्यावे प्राण हा चि ॥ध्रु॥।। मनाचा स्वभाव इंद्रियांचे ओढी । पतनाचे जोडी वरी हांव ॥२॥ तुका म्हणे जाली अंधळयाची परी । आतां मज हरी वाट दावीं ॥३॥

१७८१। सज्जन तो शब्द सत्य जो मानी । छळी दुर्जन आणिकांसी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। एक गुण तो केला दोंठारी । ज्याचा त्यास पाहीं जैसा तैसा ॥ध्रु॥।। भाविक शब्द बोले वाणीचा । लटिका वाचा वाचाळ तो ॥२॥ परउपकार घडे तो भला । नाठयाळ तया दया नाही ॥३॥ जाणीवंत तो पायरी जाणे । अधम तो नेणे खुंट जैसा ॥४॥ हित तें अनहित केलें कैसें । तुका म्हणे पिसें लागलें यास ॥५॥

१७८२। तुझें नाम मुखीं न घेतां आवडी । जिव्हा ते चि घडी झडो माझी ॥१॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥ध्रु॥॥ हें मज देई हें मज देई । आणिक दुजें कांहीं न मगें तुज ॥ध्रु॥ बहिर कान तुझी कीर्ती नाइकतां । पाय न देखतां जात डोळे ॥२॥ मना तुझें ध्यान नाहीं नित्य काळ । धिग तें चांडाळ जळो जळो ॥३॥ हातपाय तेणें पंथें न चलतां । जावे ते अनंता गळोनियां ॥४॥ तुजविण जिणें नाहीं मज चाड । तुका म्हणे गोड नाम तुझें ॥५॥

१७८३। म्हणसी होऊनी निश्चिंता । हारूनियां अवघी चिंता । मग जाऊं एकांता । भजन करूं । संसारसंभ्रमें आशा लागे पाठी । तेणें जीवा साटी होईल तुझ्या ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ सेकीं नाडसील नाडसील । विषयसंगें अवघा नाडसील । मागुता पडसील भवडोहीं ॥ध्रु॥ शरीर सकळ मायेचा बांधा । यासी नाहीं कधीं अराणूक । करिती तडातोडी आंत बाह्यात्कारिं । ऐसे जाती चारी दिवस वेरीं ॥२॥ मोलाची घडी जाते वांयांविण । न मिळे मोल धन देतां कोडी । जागा होई करीं हिताचा उपाय । तुका म्हणे काय करिसी मग ॥३॥

१७८४। कनवाळू कृपाळू भक्तांलागीं मोही । गजेंद्राचा धांवा तुवां केला विटाई ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ पांडुरंगे ये वो पांडुरंगे । जीवाचे जिवलगे ये वो पांडुरंगे ॥ध्रु॥ भक्तांच्या कैवारें कष्टलीस विड्डले । आंबळ्ळीकारणें जन्म दाहा घेतले ॥२॥ प्रल्हादाकारणें स्तंभी अवतार केला । विदारुनि दैत्य प्रेमपान्हा पाजिला ॥३॥ उपमन्याकारणें कैसी धांवसी लवलाहीं । पाजी प्रेमपान्हा क्षीरसागराठार्यां ॥४॥ कौरवीं पांचाळी सभेमाजी आणिली । वस्त्रहरणीं वस्त्रें कैसी जाली माउली ॥५॥ दुर्वास पातला धर्मा छळावया वर्नी । धांवसी लवलाहीं शाखादेठ घेऊनि ॥६॥ कृपाळू माउली भुक्तिमुक्तिभांडार । करीं माझा अंगीकार तुका म्हणे विड्डले ॥७॥

१७८५। कवणा पाषाणासी धरुनि भाव । कवणावरी पाव ठेवूं आतां । म्हणऊनि निश्चित राहिलों मनीं । तूंचि सर्वां खाणीं देखोनियां ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ कवणाचें कारण न लगे चि कांहीं । सर्वीं सर्वां ठायीं तूं मज एक । कायावाचामन ठेविलें तुझ्या पायीं । आतां उरलें काई न दिसे देवा ॥ध्रु॥ जळें जळ काय धोविलें एक । कवण तें पातक हरलें तेथें । पापपुण्य हे वासना सकळ । ते तुज समूळ समर्पिली ॥२॥ पितरस्वरूपी तूं चि जनार्दन । सव्य तें कवण अपसव्य । तुका म्हणे जीत पिंड तुम्हां हातीं । देऊनि निश्चिंती मानियेली ॥३॥

१७८६। सिणलों दातार करितां वेरझारा । आतां सोडवीं संसारापासोनियां ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ न सुटे चि बाकी नव्हे झाडापाडा । घातलोंसें खोडा हाडांचिया ॥ध्रु॥ मायबापें माझीं जीवाचीं सांगाती । ती देतील हातीं काळाचिया ॥२॥ पडताळूनि सुरी बैसली सेजारीं । यमफासा करीं घेऊनियां ॥३॥ पाठी पोटीं एकें लागलीं सरसीं । नेती नरकापाशीं ओढूनियां ॥४॥ जन साह्यभूत असे या सकळां । मी एक निराळा परदेशी ॥५॥ कोणां काकुलती नाहीं कोणे परी । तुजविण हरी कृपाळुवा ॥६॥ तुका म्हणे मज तुझाची भरवसा । म्हणऊनि आशा मोकलिली

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥७॥

१७८७। देवाचा भक्त तो देवासी गोड । आणिकांसी चाड नाही त्याची । कवणाचा सोडरा नव्हे च सांगाती । अवधियां हातीं अंतरला ॥१॥ ॥ध्रु॥ निष्काम वेडें म्हणती बापुडें । अवधियां सांकडें जाला कैसा । माझे ऐसें तया न म्हणती कोणी । असे रानीं वनीं भलते ठार्यीं ॥ध्रु॥ प्रातःस्नान करी विभूतिचर्चन । देखोनियां जन निंदा करी । कंठीं तुळसीमाळा बैसोनि निराळा । म्हणती या चांडाळा काय जालें ॥२॥ गातां शंका नाहीं बैसे भलते ठार्यीं । शिव्या देती आई बाप भाऊ । घरीं बाइल म्हणे कोठें व्याली रांड । बरें होतें षढ मरता तरी ॥३॥ जन्मोनि जाला अवधियां वेगळा । म्हणोनि गोपाळा दुर्लभ तो । तुका म्हणे जो संसारा रूसला । तेंपें चि टाकिला सिद्धपंथ ॥४॥

१७८८। कस्तुरी भिनली जये मृत्तिके । तयेसी आणिके कैसी सरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ लोखंडाचे अंगीं लागला परिस । तया आणिकास कैसी सरी ॥२॥ तुका म्हणे मी न वजें यातीवरी । पूज्यमान करीं वैष्णवांसी ॥३॥

१७८९। अनुहात ध्वनि वाहे सकळां पिंडीं । राम नाहीं तोंडीं कैसा तरे ॥१॥ ॥ध्रु॥ सकळां जीवांमाजी देव आहे खरा । देखिल्या दुसरा विणन तरे ॥ध्रु॥ ज्ञान सकळांमाजी आहे हें साच । भक्तीविण तें च ब्रम्ह नव्हे ॥२॥ काय मुद्रा कळल्या कराव्या सांगतां । दीप न लगतां उन्मनीचा ॥३॥ तुका म्हणे नका पिंडाचें पाळण । स्थापूं नारायण आतुडेना ॥४॥

१७९०। नेणें अर्थ कांहीं नव्हती माझे बोल । विनवितों कोपाल संत झणी ॥१॥ ॥ध्रु॥ नव्हती माझे बोल बोले पांडुरंग । असे अंगसंगें व्यापूनियां ॥ध्रु॥ मज मूढा शक्ति कैचा हा विचार । निगमादिकां पार बोलावया ॥२॥ राम कृष्ण हरी मुकुंदा मुरारि । बोबडया उत्तरीं हें चि ध्यान ॥३॥ तुका म्हणे गुरुकृपेचा आधार । पांडुरंगें भार घेतला माझा ॥४॥

१७९१। देवासी लागे सकळांसी पोसावें । आम्हां न लगे खावें काय चिंता ॥१॥ ॥ध्रु॥ देवा विचारावें लागे पापपुण्य । आम्हासी हें जन अवघें भलें ॥ध्रु॥ देवासी उत्पत्ति लागला संहार । आम्हां नाहीं फार थोडें कांहीं ॥२॥ देवासी काम लागला धंदा । आम्हासी ते सदा रिकामीक ॥३॥ तुका म्हणे आम्ही भले देवाहून । विचारितां गुण सर्वभावें ॥४॥

१७९२। घेईन मी जन्म याजसार्ती देवा । तुझी चरणसेवा साधावया ॥१॥ ॥ध्रु॥ हरिनामकीर्तन संतांचें पूजन । घालूं लोटांगण महाद्वारीं ॥ध्रु॥ आनंदें निर्भर असों भलते ठार्यीं । सुखदुःखें नाहीं चाड आम्हां ॥२॥ आणीक सायास न करीं न धरीं आस । होईन उदास सर्व भावें ॥३॥ मोक्ष आम्हां घरीं कामारी तें दासी । होय सांगों तैसी तुका म्हणे ॥४॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१७९३। देवा तुज मज पण । पाहों आगळा तो कोण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तरी साच मी पतित । तूं च खोटा दिनानाथ । ग्वाही साधुसंत जन । करूनि अंगी लावीन ॥ध्रु॥।। आम्ही धरिले भेदाभेद । तुज नव्हे त्याचा छेद ॥२॥ न चले तुजें कांहीं त्यास । आम्ही बळकाविले दोष ॥३॥ दिशा भरल्या माझ्या मनं । लपालासी त्याच्या भेणें ॥४॥ तुका म्हणे चित्त । करी तुझी माझी नीत ॥५॥

१७९४। लापनिकशब्दें नातुडे हा देव । मनिंचे गुह्य भाव शुद्ध बोला ॥१॥ अंतरिचा भेद जाणे परमानंद । जयासी संवाद करणें लागे ॥२॥ तुका म्हणे जरी आपुलें स्वहित । तरी करीं चित्त शुद्धभावं ॥३॥

१७९५। नव्हे ब्रम्हज्ञान बोलतां सिद्ध । जंव हा आत्मबोध नाही चितीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय करिसी वांयां लटिका चि पाल्हाळ । श्रम तो केवळ जाणिवेचा ॥ध्रु॥।। मी च देव ऐसें सांगसी या लोकां । विषयांच्या सुखा टोंकोनियां ॥२॥ अमृताची गोडी पुढिला सांगासी । आपण उपवासी मरोनियां ॥३॥ तुका म्हणे जरि राहिल तळमळ । ब्रम्ह तें केवळ सदोदित ॥४॥

१७९६। गंगाजळा पाहीं पाठी पोट नाही । अवगुण तो कांहीं अमृतासी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। रवि दीप काळपि काय जाणे हिरा । आणिकां तिमिरां नाश तेणें ॥ध्रु॥।। कर्पूरकांडणी काय कोंडा कणी । सिंधु मिळवणीं काय चाले ॥२॥ परिस चिंतामणि आणिकांची गुणी । पालटे लागोनि नव्हे तैसा ॥३॥ तुका म्हणे तैसे जाणा संतजन । सर्वत्र संपूर्ण गगन जैसें ॥४॥

१७९७। परिस काय धातु परिस काय धातु । फेडितो निभ्रांतु लोहपांगु ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय तयाहूनि जालासी बापुडें । फेडितां सांकडें माझें एक ॥ध्रु॥।। कल्पतरु कोड पुरवितो रोकडा । चिंतामणि खडा चितिलें तें ॥२॥ चंदनांच्या वासें वसतां चंदन । होती काष्ठ आन वृक्षयाती ॥३॥ काय त्याचें उणें जालें त्यासीं देतां । विचारीं अनंता तुका म्हणे ॥४॥

१७९८। तोडुनि पुष्पवाटिका फळवृक्षयाती । बाभळा राखती करूनि सार ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कोण हित तेणें देखिलें आपुलें । आणीक पाहिलें सुख काई ॥ध्रु॥।। धान्यें बीजें जेणें जाळलीं सकळें । पेरितो काळें जिरें बीज ॥२॥ मोडोनियां वाटा ठेवूनियां नाम । करितो अधम ब्रम्हहत्या ॥४॥ तुका म्हणे त्यास नाइके सांगतां । तया हाल करितां पाप नाही ॥५॥

१७९९। संसाराच्या भेणें । पळों न लाहेसें केलें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जेथें तेथें आपण आहे । आम्हीं करावें तें काये ॥ध्रु॥।। एकांतीसी ठाव । तिहीं लोकीं नाही वाव ॥२॥ गांवा जातो ऐसें । न लगे म्हणावें तें कैसें ॥३॥ स्वप्नाचे परी । जागा पाहे तंव घरीं ॥४॥ तुका म्हणे काये । तुजें घेतलें म्यां आहे ॥५॥

१८००। आण काय सादर । विशीं आम्हां कां निष्ठुर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। केलें भक्त तैसें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

देई । तुझें प्रेम माझ्याठायीं ॥ध्रु॥ काय पंगतीस कोंडा । एकांतासी साकरमांडा
॥२॥ काय एकपण । पोतां घालूनि गांठी खूण ॥३॥ काय घ्यावें ऐसें । तया
आपण अनारिसें ॥४॥ तुका म्हणे मधीं । आतां तोडूं भेद बुद्धी ॥५॥

१८०१। चित्त तुझ्या पायीं । ठेवूनि जालों उतराई ॥१॥ ॥ध्रु॥ परि तूं खोटा
केशीराजा । अंतपार न कळे तुझा ॥ध्रु॥ आम्ही सर्वस्वें उदार । तुज देऊनियां धीर
॥२॥ इंद्रियांची होळी । संवसार दिला बळी ॥३॥ न पडे विसर । तुझा आम्हां
निरंतर ॥४॥ प्रेम एकासाठीं । तुका म्हणे न वेचे गांठी ॥५॥

१८०२। आम्ही पतित म्हणोनि तुज आलों शरण । करितों चिंतन दिवस रात्रीं । नाहीं
तरी मज काय होती चाड । धरावया भीड तुज चित्तीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ आम्हां न
तारावें तुम्ही काय करावें । सांगीजोजी भावें नारायणा ॥ध्रु॥ अन्याय एकाचा
अंगीकार करणें । तया हातीं देणें लाज ते चि । काय तें शूरत्व मिरवूनि बोलणें ।
जनामाजी दावणे बळरया ॥२॥ पोहया अन्नछत्र घालूनियां घरीं । दंडितो बाहेरी
आलियासी । नव्हे कीर्त कांहीं न माने लोकां । काय विटंबणा तैसी ॥३॥ प्रत्यक्षासी
काय द्यावें हें प्रमाण । पाहातां दर्पण साक्ष काई । तुका म्हणे तरी आम्हां कां न
कळे । तरलों विंदवा आम्ही नाहीं ॥४॥

१८०३। काय बग रिठा मारिले बाळपणीं । अवधीं दैत्यखाणी बुडविली ॥१॥
॥ध्रु॥ तो मज दावा तो मज दावा । नंदानंदन जीवा आवडे तो ॥ध्रु॥ गोवर्धन
गिरी उचलिला करीं । गोकुळ भीतरी राखियेलें ॥२॥ वधुनि भौमासुरा आणिल्या
गोपांगना । राज्य उग्रसेना मथुरेचें ॥३॥ पांडव जोहरीं राखिले कुसरी ।
विवराभीतरीं चालविले ॥४॥ तुका म्हणे हा भक्तांचा कृपाळ । दुष्टजना काल
नारायण ॥५॥

१८०४। तुजविण देवा । कोणा म्हणे माझी जिव्हा ॥१॥ ॥ध्रु॥ तरि हे हो कां
शतखंड । पडो झडोनियां रांड ॥ध्रु॥ कांहीं इच्छेसाठीं । करिल वळवळ करंटी
॥२॥ तुका म्हणे कर । कटीं तयाचा विसर ॥३॥

१८०५। आम्हां सर्वभावें हें चि काम । न विसंभावें तुझें नाम ॥१॥ ॥ध्रु॥ न लगे
करावी हे चिंता । तरणें करणें काय आतां ॥ध्रु॥ आसर्नीं भोजनीं शयनीं । दुजें
नाहीं ध्यानीं मनीं ॥२॥ तुका म्हणे कृपानिधी । माझी तोडिली उपाधी ॥३॥

१८०६। नव्हे कांहीं कवणाचा । भाव जाणवला साचा ॥१॥ ॥ध्रु॥ म्हणोनि तुझ्या
पायीं । जीव ठेविला निश्चयीं ॥ध्रु॥ शरीर जायाचें कोंपट । याची काय खटपट
॥२॥ तुका म्हणे वांयांविण । देवा कळों आला सीण ॥३॥

१८०७। रज्जु धरूनियां हातीं । भेडसाविलीं नेणतीं । कळों येतां चित्तीं । दोरी दोघां
सारिखी ॥१॥ ॥ध्रु॥ तुम्हांआम्हांमध्ये हरी । जाली होती तैसी परी । मृगजळाच्या
पुरीं । ठाव पाहों तरावया ॥ध्रु॥ सरी चिताक भोंवरी । अळंकाराचिया परी । नामें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

जालीं दुरी । एक सोनें आटितां ॥२॥ पिसांचीं पारखीं करोनि बाजागिरी दावी ।
तुका म्हणे तेवीं । मज नको चाळवूं ॥३॥

१८०८ । नेघें तुझे नाम । न करीं सांगितलें काम ॥१॥ ॥ध्रु॥ वाढे वचनें वचन ।
दोष उच्चारितां गुण ॥ध्रु॥ आतां तुझ्या घरा । कोण करी येरझारा ॥२॥ तुका
म्हणे ठायीं । मजपार्शीं काय नाहीं ॥३॥

१८०९ । व्यवहार तो खोटा । आतां वर्जो तुझ्या वाटा ॥१॥ ॥ध्रु॥ एका नामा
नाहीं ताळ । केली सहस्त्रांची माळ ॥ध्रु॥ पाहों जातां घाई । खेळसी लपंडाई
॥२॥ तुका म्हणे चार । बहु करितोसी फार ॥३॥

१८१० । लटिका चि केला । सोंग पसारा दाविला ॥१॥ ॥ध्रु॥ अवघा बुडलासी
ऋणें । बहुतांचें देणें घेणें ॥ध्रु॥ लावियेलीं चाळा । बहू दावूनि पुतळा ॥२॥ तुका
म्हणे हात । आम्ही अवरिली मात ॥३॥

१८११ । दाखवूनि आस । केला बहुतांचा नास ॥१॥ ॥ध्रु॥ थोंटा झोडा शिरोमणी
। भेटलासी नागवणी ॥ध्रु॥ सुखाचें उत्तर । नाहीं मुदलासी थार ॥२॥ तुका म्हणे
काय । तुझे घ्यावें उरे हाय ॥३॥

१८१२ । लाज ना विचार । बाजारी तूं भांडखोर ॥१॥ ॥ध्रु॥ ऐसें ज्याणें व्हावें ।
त्याची गांठी तुजसवें ॥ध्रु॥ फेडिसी लंगोटी । घेसी सकळांसी तुटी ॥२॥ तुका
म्हणे चोरा । तुला आप ना दुसरा ॥३॥

१८१३ । ठाव नाही बुड । घरें वसविसी कुड ॥१॥ ॥ध्रु॥ भलते ठायीं तुझा वास
। सदा एरवी उदास ॥ध्रु॥ जागा ना निजेला । धाला ना भुकेला ॥२॥ न पुसतां
भलें । तुका म्हणे बुझे बोलें ॥३॥

१८१४ । श्वाना दिली सवे । पायांभोंवतें तें भोंवे ॥१॥ ॥ध्रु॥ तैसी जाली मज परी
। वसे निकट सेजारीं ॥ध्रु॥ जेवितां जवळी । येऊनियां पुच्छ घोळी ॥२॥ कोपेल
तो धनी । तुका म्हणे नेणें मनीं ॥३॥

१८१५ । वटवट केली । न विचारितां मना आली ॥१॥ ॥ध्रु॥ मज कराल तें क्षमा
। कैसें नेणों पुरुषोत्तमा ॥ध्रु॥ उचित न कळे । जिह्वा भलतें चि बरळे ॥२॥ तुका
म्हणे कांहीं । लौकिकाची चाड नाहीं ॥३॥

१८१६ । जीवें व्हावें साटी । पडे संवसारें तुटी ॥१॥ ॥ध्रु॥ ऐशीं बोलिलों वचनें ।
सवें घेउनि नारायण ॥ध्रु॥ नाहीं जन्मा आलों । करील ऐसें नेदीं बोलों ॥२॥ ठाव
पुसी सेणें । तुका म्हणे खुंटी येणें ॥३॥

१८१७ । आतां पंढरीराया । माझ्या निरसावें भया ॥१॥ ॥ध्रु॥ मनीं राहिली
आशंका । स्वामिभयाची सेवका ॥ध्रु॥ ठेंवा माथां हात । कांही बोला अभयमात
॥२॥ तुका म्हणे लाडें । खेळें ऐसें करा पुढें ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१८१८। कवतुकवाणें । बोलों बोबडया वचनें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हें तों नसावों अंतरीं ।
आम्हां धरायाचें दुरी ॥ध्रु॥।। स्तुति तैसी निंदा । माना सम चि गोविंदा ॥२॥ तुका
म्हणे बोलें । मज तुम्ही शिकविलें ॥३॥

१८१९। असो मागें जालें । पुढें गोड तें चांगलें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां माझे मनीं ।
कांहीं अपराध न मनीं ॥ध्रु॥।। नेदीं अवसान । करितां नामाचें चिंतन ॥२॥ तुका
म्हणे बोलें । तुज आधीं च गोविलें ॥३॥

१८२०। मातेविण बाळा । आणिक न माने सोहळा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तैसे जालें माझ्या
चित्ता । तुजविण पंढरिनाथा ॥ध्रु॥।। वाट पाहे मेघा बिंदु । नेघे चातक सरिता सिंधू
॥२॥ सारसांसी निशीं । ध्यान रवीच्या प्रकाशीं ॥३॥ जीवनाविण मत्स्य । जैसें
धेनूलागीं वत्स ॥४॥ पतिव्रते जिणें । भ्रताराच्या वर्त्तमानें ॥५॥ कृपणाचें धन ।
लोभालागीं जैसें मन ॥६॥ तुका म्हणे काय । तुजविण प्राण राहे ॥७॥

१८२१। तुजऐसा कोणी न देखें उदार । अभयदानशूर पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
शरण येती त्यांचे न विचारिसी दोष । न मागतां त्यांस अढळ देसी ॥ध्रु॥।। धांवसी
आडणी ऐकोनियां धांवा । कड्वारें देवा भक्तांचिया ॥२॥ दोष त्यांचे जाती
कल्पकोटिवरी । नामासाठीं हरी आपुलिया ॥३॥ तुका म्हणे तुज वाणूं कैशा परी ।
एक मुख हरी आयुष्य थोडें ॥४॥

१८२२। काय तुझे उपकार पांडुरंगा । सांगों मी या जगामाजी आतां ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
जतन हें माझें करूनि संचित । दिलें अवचित आपूनियां ॥ध्रु॥।। घडल्या दोषांचें न
घली च भरी । आली यास थोरी कृपा देवा ॥२॥ नव्हतें ठाउकें आइकिलें नाहीं ।
न मगतां पाहीं दान दिलें ॥३॥ तुका म्हणे याच्या उपकारासाठीं । नाहीं माझे गांठी
कांहीं एक ॥४॥

१८२३। वाळूनियां जन सांडी मज दुरी । करिसील हरी ऐसें कधीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
आठवीन पाय धरूनि अनुताप । वाहे जळ झोंप नाहीं डोळां ॥ध्रु॥।। नावडती जीवा
आणीक प्रकार । आवडी ते फार एकांताची ॥२॥ तुका म्हणे ऐसी धरितों वासना ।
होई नारायणा साह्य मज ॥३॥

१८२४। सांगतो या मना तें माझें नाइके । घातावरी टेंके चांडाळ हें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
म्हणऊनि पाहे तरतें बुडतें । न लाहे पुरतें बळ करूं ॥ध्रु॥।। काय तें संचित न कळे
पाहातां । मतिमंदचित्ता उपजतें ॥२॥ तुका म्हणे ऐसें बळ नाहीं अंगीं । पाहोनियां
वेगीं पार टाकीं ॥३॥

१८२५। आतां नको चुकों आपुल्या उचिता । उदारा या कांता रखुमाईच्या ॥१॥
॥ध्रु॥।। आचरावे दोष हें आम्हां विहित । तारावे पतित तुमचें तें ॥ध्रु॥।। आम्ही तों
आपुलें केलेसें जतन । घडो तुम्हांकून घडेल तें ॥२॥ तुका म्हणे विठो चतुराच्या
राया । आहे तें कासया मोडों देसी ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१८२६। मुखें बोलावें तें जीविचें जाणसीं । विदित पायांपाशीं सर्व आहे ॥१॥
॥ध्रु॥। आतां हें चि भलें भाकावी करूणा । विनियोग तो जाणां तुम्ही त्याचा ॥ध्रु॥।
आपलें तों येथें केलें नव्हे कांहीं । साधनाच्या वांहीं पडों नये ॥२॥ तुका म्हणे देह
दिला पिंडदान । वेळोवेळां कोण चिंता करी ॥३॥

१८२७। कामातुरा भय लाज ना विचार । शरीर असार तृणतुल्य ॥१॥ ॥ध्रु॥।
नवल हे लीळा करित्याचें लाघव । प्रारब्धें भाव दाखविले ॥ध्रु॥। लोभालोभ एका
धनाचिये ठायीं । आणिकांची सोई चाड नाही ॥२॥ तुका म्हणे भूक न विचारी
प्रकार । योजे तें चि सार यथाकाळें ॥३॥

१८२८। बांधे सोडी हें तों धन्याचिये हार्ती । हेंकडें गोविती आपणां बळें ॥१॥
॥ध्रु॥। भुललियासी नाही देहाचा आठव । धोतर्यांनें भाव पालटिला ॥ध्रु॥। घरांत
रिधावें दाराचिये सोई । भितीसवें डोई घेऊनि फोडी ॥२॥ तुका म्हणे देवा गेलीं
विसरोन । आतां वर्म कोण दावी यांसी ॥३॥

१८२९। कवण जन्मता कवण जन्मविता । न कळे कृपावंत माव तुझी ॥१॥ ॥ध्रु॥।
कवण हा दाता कवण हा मागता । न कळे कृपावंता माव तुझी ॥ध्रु॥। कवण
भोगिता कवण भोगविता । न कळे कृपावंत माव तुझी ॥२॥ कवण तें रूप कवण
अरूपता । न कळे कृपावंत माव तुझी ॥३॥ सर्वा ठायीं तूं चि सर्व ही जालासी ।
तुका म्हणे यासी दुजें नव्हे ॥४॥

१८३०। जेथें देखें तुझी च पाउलें । विश्व अवघें कोंदाटलें । रूप गुण नाम अवघा
मेघश्याम । वेगळें तें काय उरलें । जातां लोटांगणीं अवघी च मेदिनी । सकळ देव
पाट जालें । सदा पर्वकाळ सुदिन सुवेळ । चित्त प्रेमें असे धालें ॥१॥ ॥ध्रु॥।
अवघा आम्हां तूं च जालासी देवा । संसार हेवा कामधंदा । न लगे जाणें कोठें कांहीं
च करणें । मुखीं नाम ध्यान सदा ॥ध्रु॥। वाचा बोले ते तुझे चि गुणवाद । मंत्रजप
कथा स्तुति । भोजन सारूं ठायीं फल तांबोल कांहीं । पूजा नैवेद्य तुज होती ।
चालतां प्रदक्षिण निद्रा लोटांगण । दंडवत तुजप्रति । देखोन दृष्टी परस्परें गोष्टी ।
अवघ्या तुझ्या मूर्ति ॥२॥ जाल्या तीर्थरूप बावी नदी कूप । अवघें गंगाजळ जालें ।
महाल मंदिरें माडया तनघरें । झोपडया अवघीं देव देवाइलें । ऐकें कार्नीं तया
हरिनामध्वनी । नाना शब्द होत जाले । तुका म्हणे या विठोबाचे दास । सदा
प्रेमसुखें धाले ॥३॥

१८३१। जे दोष घडले न फिटे करितां कांहीं । सरते तुझ्या पायीं जाले तैसे ॥१॥
॥ध्रु॥। माझा कां हो करूं नये अंगीकार । जालेती निष्ठूर पांडूरंगा ॥ध्रु॥। यातिहीन
नये ऐकों ज्या वेद । तयां दिलें पद वैकुंठीचें ॥२॥ तुका म्हणे कां रे एकांचा आभार
। घेसी माथां भार वाहोनियां ॥३॥

१८३२। हरिकथेची आवडी देवा । करितो सेवा दासांची ॥१॥ ॥ध्रु॥। म्हणोनि

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

हिंडे मार्गे मार्गे । घरटी जागे घालितसे ॥ध्रु॥ निर्लज्ज भोजें नाचत रंगी । भरतें अंगी प्रेमाचें ॥२॥ तुका म्हणे विकलें देवें । आपण भावें संवसाटी ॥३॥

१८३३। साधन संपत्ति हें चि माझें धन । सकळ चरण विठोबाचे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। शीतळ हा पंथ माहेराची वाट । जवळी च नीट सुखरूप ॥ध्रु॥ वैष्णवांचा संग रामनाम गाणें । मंडित भूषणें अळंकार ॥२॥ भवनदी आड नव्हतीसी जाली । कोरडी च चाली जावें पार्यी ॥३॥ मायबाप दोघें पाहातील वाट । ठेवूनियां कटीं कर उभी ॥४॥ तुका म्हणे केव्हां देखिन कळस । पळाली आळस निद्रा भूक ॥५॥

१८३४। यथार्थवादे तज न वर्णवे कदा । बोलतां ते निंदा करितां तुझी । वेदश्रुति तुज नेणती कोणी । चोवीस ठेंगणीं धांडोळतिं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां मज क्षमा करावें देवा । सलगी ते केशवा बोलिलेलीं ॥ध्रु॥।। सगुण कीं साकार निर्गुण कीं निराकार । न कळे हा पार वेदां श्रुतीं । तो आम्ही भावें केलासी लहान । ठेवूनियां नांवें पाचारितां ॥२॥ सहस्त्रमुखें शेष सीणला स्तवितां । पार न कळतां ब्रम्हां ठेला । तेथें माझी देहबुद्धि तें काई । थोर मी अन्यायी तुका म्हणे ॥३॥

१८३५। कृष्ण गातां गीतीं कृष्ण ध्यातां चितीं । ते ही कृष्ण होती कृष्णध्यानें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आसनीं शयनीं भोजनीं जेवितां । म्हणारे भोगिता नारायण ॥ध्रु॥।। ओविये दळणीं गावा नारायण । कांडितां कांडण करितां काम ॥२॥ नर नारी याति हो कोणी भलतीं । भावें एका प्रीती नारायणा ॥३॥ तुका म्हणे एका भावें भजा हरी । कांति ते दुसरी रूप एक ॥४॥

१८३६। डोळ्यां पाझर कंठ माझा दाटे । येऊं देईं भेटे पांडुरंगे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। बहु दिस टाकिलें निरास कां केलें । कोठें वो गुंतलें चित्त तुझें ॥ध्रु॥।। बहु धंदा तुज नाही तो आठव । राहिलासे जीव माझा कंठीं ॥२॥ पंढरीस जाती वारकरी संतां । निरोप बहुतां हातीं धाडीं ॥३॥ तुजविण कोण सांवा धांवा करी । ये वो झडकरी पांडुरंगे ॥४॥ काय तुझी वाट पाहों कोठवरी । कृपालु कांपरी विसरलासी ॥५॥ एक वेळ माझा धरुनि आठव । तुका म्हणे ये वो न्यावयासी ॥६॥

१८३७। आढक कोंडितां चरफडी । भलतीकडे घाली उडी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय करूं या मना आतां । कां विसरतें पंढरिनाथा । करी संसाराची चिंता । वेळोवेळं मागुती ॥ध्रु॥।। भजन नावडे श्रवण । धांवे विषय अवलोकून ॥२॥ बहुत चंचळ चपळ । जातां येतां न लगे वेळ ॥३॥ किती राखों दोनी काळ । निजलिया जागे वेळ ॥४॥ मज राखें आतां । तुका म्हणे पंढरिनाथा ॥५॥

१८३८। कंथा प्रावर्ण । नव्हे भिक्षेचें तें अन्न ॥१॥ ॥ध्रु॥।। करीं यापरी स्वहित । विचारुनि धर्म नीत ॥ध्रु॥।। देऊळ नव्हे घर । प्रपंच परउपकार ॥२॥ विधिसेवन काम । नव्हे शब्द रामराम ॥३॥ हत्या क्षत्रधर्म । नव्हे निष्काम तें कर्म ॥४॥ तुका म्हणे संतीं । करुनि ठेविली आइती ॥५॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१८३९। पडोनियां राहीं । उगा च संतांचिये पायीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। न लगे पुसणें सांगावें । चित्त शुद्ध करीं भावें ॥ध्रु॥।। सहज ते स्थिति । उपदेश परयुक्ति ॥२॥ तुका म्हणे भाव । जवळी धरुनि आणी देव ॥३॥

१८४०। देवाचे घरीं देवें केली चोरी । देवें देव नागवूनि केला भिकारी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। धांवणियां धांवा धांवणियां धांवा । माग चि नाही जावें कवणिया गांवा ॥ध्रु॥।। सवें चि होता चोर घरिचिया घरीं । फाविलियावरी केलें अवघें वाटोळें ॥२॥ तुका म्हणे येथें कोणी च नाही । नागवलें कोण गेलें कोणाचें काई ॥३॥

१८४१। अवघे चि निजों नका अवघिये ठायीं । वेळ अवेळ तरी सांभाळावी कांहीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जतन करा रे जतन करा । घालूं पाहे घरावरी घाला चोरटें ॥ध्रु॥।। सीतरिलीं फार खाती भोंवताले फेरे । गेलें नये हातां सेकीं तळमळ उरे ॥२॥ तुका म्हणे आम्ही करूं आपलें जतन । न लगे कांही कोणां दयावें उघडा रे कान ॥३॥

१८४२। काळोखी खाऊन कैवाड केला धीर । आपुलिया हितें जाले जनामध्ये शूर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कां रे तुम्ही नेणां कां रे तुम्ही नेणां । अल्पसुखासाठीं पडशी विपतीचे घाणां ॥ध्रु॥।। नाहीं ऐसी लाज काय तयांपें आगळें । काय नव्हे केलें आपुलिया बळें ॥२॥ तुका म्हणे तरी सुख अवघें चि बरें । जतन करून हीं आपुलालीं ढोरें ॥३॥

१८४३। जाय परतें काय आणिला कांटाळा । बोला एक वेळा ऐसें तरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कां हो केलें तुम्ही निष्ठूर देवा । मानेना हे सेवा करितों ते ॥ध्रु॥।। भाग्यवंत त्यांसी सांगितल्या गोष्टी । तें नाहीं अदृष्टीं आमुचिया ॥२॥ तुका म्हणे तुम्हापासूनि अंतर । न पडे नाहीं स्थिर बुद्धि माझी ॥३॥

१८४४। अनुभवं कळों येतें पांडुरंगा । रूसावें तें कां गा तुम्हांवरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आवरितां चित्त नावरे दुर्जन । घात करी मन माझें मज ॥ध्रु॥।। अंतरीं संसार भक्ति बाहयात्कार । म्हणोनि अंतर तुझ्या पायीं ॥२॥ तुका म्हणे काय करूं नेणें वर्म । आलें तैसें कर्म सोसूं पुढें ॥३॥

१८४५। तुजकरितां होतें आनाचें आन । तारिले पाषाण उदकीं देवा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कां नये कैवार करूं अंगीकार । माझा बहु भार जड जाला ॥ध्रु॥।। चुकलासी म्हणों तरी जीवांचा ही जीव । रिता नाही ठाव उरों दिला ॥२॥ तुका म्हणे ऐसें काय सत्ताबळ । माझें परी कृपाळ आहां तुम्ही ॥३॥

१८४६। फळ देंटीं हून झडे । मग मागुतें न जोडे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। म्हणोनि तांतडी खोटी । कारण उचिताचे पोटीं ॥ध्रु॥।। पुढें चढे हात । त्याग मागिलां उचित ॥२॥ तुका म्हणे रणीं । नये पाहों परतोनि ॥३॥

१८४७। अगी देखोनियां सती । अंगीं रोमांच उठती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हा तो नव्हे

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

उपदेश । सुख अंतरीं उल्हास ॥ध्रु॥ वित्तगोतांकडे । चित्त न घाली न रडे ॥२॥
आठवूनि एका । उडी घाली म्हणे तुका ॥३॥

१८४८। फळ पिके देंठीं । निमित्त्य वारियाची भेटी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ हा तों अनुभव
रोकडा । कळों येतो खरा कुडा ॥ध्रु॥ तोडिलिया बळें । वायां जाती कार्चीं फळें
॥२॥ तुका म्हणे मन । तेथें आपुलें कारण ॥३॥

१८४९। हालवूनि खुंट । आधीं करावा बळकट ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ मग त्याच्या आधारे
। करणें अवघें चि बरें ॥ध्रु॥ सुख दुःख साहे । हर्षामषाऋभंगा नये ॥२॥ तुका
म्हणे जीवें । आधीं मरोनि राहावें ॥३॥

१८५०। धांवे माते सोई । बाळ न विचारितां कांहीं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ मग त्याचें जाणें
निकें । अंग वोडवी कौतुकें ॥ध्रु॥ नेणे सर्प दोरी । अगी भलतें हातीं धरी ॥२॥
तीविणें तें नेणे । आणीक कांहीं तुका म्हणे ॥३॥

१८५१। भोग द्यावे देवा । त्याग भोगीं च बरवा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आपण व्हावें
एकीकडे । देव कळेवरी जोडे ॥ध्रु॥ योजे यथाकाळें । उत्तम पाला कदें मूळें ॥२॥
वंचक त्यासी दोष । तुका म्हणे मिथ्या सोस ॥३॥

१८५२। पायांच्या प्रसादें । कांहीं बोलिलों विनोदें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ मज क्षमा करणें
संतीं । नव्हे अंगभूत युक्ति ॥ध्रु॥ नव्हे हा उपदेश । तुमचें बडबडिलों शेष ॥२॥
तुमचे कृपेचें पोषणें । जन्मोजन्मीं तुका म्हणे ॥३॥

१८५३। जायांचें अंगुलें लेतां नाहीं मान । शोभा नेदी जन हांसविलें ॥१॥ घुसळतिं
ताक कांडितां भूस । साध्य नाहीं क्लेश जाती वायां ॥२॥ तुका म्हणे नाहीं स्वता
भांडवल । भिकेचें तें फोल बीज नव्हे ॥३॥

१८५४। न बोलावें परी पडिला प्रसंग । हाकलितें जग तुझ्या नामें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥
लटिकें चि सांग मांडिला पसारा । भिकारी तूं खरा कळों आलें ॥ध्रु॥ निलाजिरीं
आम्ही करोनियां धीर । राहिलों आधार धरुनियां ॥२॥ कैसा नेणों आतां करिसी
शेवट । केली कटकट त्याची पुढें ॥३॥ तुका म्हणे कांहीं न बोलसी देवा । उचित
हे सेवा घेसी माझी ॥४॥

१८५५। नाहीं जालें मोल कळे देतां काळीं । कोण पाहों बळी दोघांमध्ये ॥१॥
॥ध्रु॥॥ आम्ही तरी जालों जीवासी उदार । कैचा हा धीर तुजपार्शीं ॥ध्रु॥ बहु
चाळविलें मागें आजिवरी । आतां पुढें हरी जाऊं नेदीं ॥२॥ नव्हती जों भेटी
नामाची ओळखी । म्हणऊनि दुःखी बहु जालों ॥३॥ तुका म्हणे कांहीं राहों नेदीं
बाकी । एकवेळा चुकी जाली आतां ॥४॥

१८५६। कैसा कृपाळु हें न कळसी देवा । न बोलसी सेवा घेसी माझी ॥१॥
॥ध्रु॥॥ काय ऐसें बळ आहे तुजपार्शीं । पाहों हा रिघसी कोणा आड ॥ध्रु॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

पाडियेला ठायीं तुझा थारा मारा । अवघा दातारा लपसी तो ॥२॥ आतां तुम्हां
आम्हां उरी तों चि बरें । काय हीं उत्तरें वाढवूनि ॥३॥ तुका म्हणे मज साह्य जाले
संत । म्हणऊनि मात फावली हे ॥४॥

१८५७। चुकलिया आम्हां करितसां दंड । हाकासी कां खंड पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
चाळविलीं एके रिद्धिसिद्धीवरी । तैसा मी भिकारी नव्हें देवा ॥ध्रु॥।। कां मी येथें गुंतों
मांडूनि पसारा । मागुता दातारा दंभासाटीं ॥२॥ केलें म्या जतन आपुलें वचन ।
ठायींचें धरून होतों पोटीं ॥३॥ तुका म्हणे ताळा घातला आडाखीं । ठावें होतें
सेकीं आडविसी ॥४॥

१८५८। कृपावंता कोप न धरावा चितीं । छळूं वक्रोक्ती स्तुती करूं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
आम्ही तुझा पार काय जाणों देवा । नेणों कैसी सेवा करावी ते ॥ध्रु॥।। अनंता अरूपा
अलक्षा अच्युता । निर्गुणा सिच्चता सर्वात्तमा ॥२॥ चांगलीं हीं नामें घेतलीं ठेवून ।
जालासी लाहान भक्तिकाजा ॥३॥ तुका म्हणे तुझ्या पायांवरी सदा । मस्तक
गोविंदा असो माझा ॥४॥

१८५९। आतां तुझा भाव कळों आला देवा । ठकूनियां सेवा घेसी माझी ॥१॥
॥ध्रु॥।। टाकूनि सांकडें आपुलिये माथां । घातला संतावरी भार ॥ध्रु॥।। स्तुती
करवूनि पिटिला डांगोरा । तें कोण दातारा साच करी ॥२॥ जातीचें वाणी मी
पोटींचें कुडें । नका मजपुढें ठकाटकी ॥३॥ तुका म्हणे नाहीं आलें अनुभवा । आधीं
च मी देवा कैसें नाचों ॥४॥

१८६०। जन पूजी याचा मज कां आभार । हा तुम्ही विचार जाणां देवा ॥१॥
॥ध्रु॥।। पत्र कोण मानी वंदितील सिक्का । गौरव सेवका त्या चि मुळें ॥ध्रु॥।। मी
मीपणें होतों जनामधीं आधीं । कोणें दिलें कधीं काय तेव्हा ॥२॥ आतां तूं भोगितां
सर्व नारायणा । नको आम्हां दीनां पीडा करूं ॥३॥ आपुलिया हातें देसील मुशारा ।
तुका म्हणे खरा तो चि आम्हां ॥४॥

१८६१। आमची कां नये तुम्हासी करूणा । किती नारायणा आळवावें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
काय जाणां तुम्ही दुर्बळाचें जिणें । वैभवाच्या गुणें आपुलिया ॥ध्रु॥।। देती घेती
करिती खटपटा आणिकें । निराळा कौतुकें पाहोनियां ॥२॥ दिवस बोटीं आम्हीं
धरियेलें माप । वाहातों संकल्प स्वहिताचा ॥३॥ तुका म्हणे मग देसी कोण्या कळें
। चुकुर दुर्बळें होतों आम्ही ॥४॥

१८६२। तुम्हां आम्हां तुटी होईल यावरी । ऐसें मज हरी दिसतसे ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
वचनाचा कांहीं न देखों आधार । करावा हा धीर कोठवरी ॥ध्रु॥।। सारिलें संचित
होतें गांठी कांहीं । पुढे ऋण तें हि नेदी कोणी ॥२॥ जावें चि न लगे कोणांचिया
घरा । उडाला पातेरा तुझ्या संगें ॥३॥ तुका म्हणे आम्हां हा चि लाभ जाला ।
मनुष्यधर्म गेला पांडुरंगा ॥४॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१८६३। देव मजुर देव मजुर । नाहीं उजुर सेवेपुढें ॥१॥ देव गाढयाळ देव गाढयाळ । देखोनियां बळ लपतसे ॥२॥ देव तर काई देव तर काई । तुका म्हणे राई तरी मोटी ॥३॥

१८६४। देव दयाळ देव दयाळ । साहे कोल्हाळ बहुतांचा ॥१॥ देव उदार देव उदार । थोडयासाठीं फार देऊं जाणे ॥२॥ देव चांगला देव चांगला । तुका लागला चरणीं ॥३॥

१८६५। देव बासर देव बासर । असे निरंतर जेथें तेथें ॥१॥ ॥ध्रु॥ देव खोळंबा देव खोळंबा । मज झळंबा म्हणूण कोंडी ॥ध्रु॥ देव लागट देव लागट । लाविलिया चट जीवीं जडे ॥२॥ देव बावळा देव बावळा । भावें जवळा लुडबुडी ॥३॥ देव न व्हावा देव न व्हावा । तुका म्हणे गोवा करी कामीं ॥४॥

१८६६। देव निढळ देव निढळ । मूळ नाहीं डाळ परदेशी ॥१॥ देव अकुळी देव अकुळी । भलते ठायीं सोयरीक ॥२॥ देव लिगाडया देव लिगाडया । तुका म्हणे भाडया दंभें ठकी ॥३॥

१८६७। देव बराडी देव बराडी । घालीं देंठासाठीं उडी ॥१॥ ॥ध्रु॥ देव भ्याड देव भ्याड । राखे बळीचें कवाड ॥ध्रु॥ देव भाविक भाविक । होय दासांचा सेवक ॥२॥ देव होया देव होया । जैसा म्हणे तैसा तया ॥३॥ देव लाहान लाहान । तुका म्हणे अनुरेण ॥४॥

१८६८। देव भला देव भला । मिळोनि जाय जैसा त्याला ॥१॥ ॥ध्रु॥ देव उदार देव उदार । देतां नाहीं थोडें फार ॥ध्रु॥ देव बळी देव बळी । जोडा नाहीं भूमंडळीं ॥२॥ देव व्हावा देव व्हावा । आवडे तो सर्वां जीवां ॥३॥ देव चांगला चांगला । तुका चरणीं लागला ॥४॥

१८६९। देव पाहों देव पाहों । उंचे ठायीं उभे राहों ॥१॥ ॥ध्रु॥ देव देखिला देखिला । तो नाहीं कोणा भ्याला ॥ध्रु॥ देवा कांहीं मार्गों मार्गों । जीव भाव त्यासी सांगों ॥२॥ देव जाणे देव जाणे । पुरवी मनींचिये खुणे ॥३॥ देव कातर कातर । तुका म्हणे अभ्यंतर ॥४॥

१८७०। देव आमचा आमचा । जीव सकळ जीवांचा ॥१॥ ॥ध्रु॥ देव आहे देव आहे । जवळीं आम्हां अंतरबाहे ॥ध्रु॥ देव गोड देव गोड । पुरवी कोडाचें ही कोड ॥२॥ देव आम्हां राखे राखे । घाली कळकिलासी काखे ॥३॥ देव दयाळ देव दयाळ । करी तुक्याचा सांभाळ ॥४॥

१८७१। जाऊं देवाचिया गांवां । देव देईल विसांवा ॥१॥ ॥ध्रु॥ देव सांगों सुखदुःख । देव निवारील भूक ॥ध्रु॥ घालूं देवासी च भार । देव सुखाचा सागर ॥२॥ राहों जवळी देवापार्शीं । आतां जडोनि पायांसी ॥३॥ तुका म्हणे आम्ही

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

बाळें । या देवाचीं लडिवाळें ॥४॥

१८७२। प्रेम तेथें वास करी । मुखीं उच्चारितां हरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। प्रेमें यावें तया गांवा । चोजवीत या वैष्णवां ॥ध्रु॥।। प्रेम पाठी लागे बळें । भक्त देखोनियां भोळे ॥२॥ प्रेम न वजे दवडितां । शिरे बळें जेथें कथा ॥३॥ तुका म्हणे थोर आशा । प्रेमा धरीं विष्णुदासां ॥४॥

१८७३। संत मानितील मज । तेणें वाटतसे लाज ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुम्ही कृपा केली नाही । चित्त माझें मज ग्वाही ॥ध्रु॥।। गोविलों थोरिवा । दुःख वाटतसे जीवा ॥२॥ तुका म्हणे माया । अवरा हे पंढरिराया ॥३॥

१८७४। नाही तुम्ही केला । अंगीकार तो विड्वला ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सोंगें न पवीजे थडी । माजी फुटकी सांगडी ॥ध्रु॥।। प्रेम नाही अंगीं । भले म्हणविलें जगीं ॥२॥ तुका म्हणे देवा । मज वायां कां चाळवा ॥३॥

१८७५। आतां चक्रधरा । झणी आम्हांस अवेरा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुमचीं म्हणविल्यावरी । जैसी तैसी तरी हरी ॥ध्रु॥।। काळ आम्हां खाय । तरी तुझें नांव जाय ॥२॥ तुका म्हणे देवा । आतां पण सिद्धी न्यावा ॥३॥

१८७६। मज ऐसें कोण उद्धरिलें सांगा । ब्रीदें पांडुरंगा बोलतसां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हातींच्या कांकणां कायसा आरिसा । उरलों मी जैसा तैसा आहे ॥ध्रु॥।। धन्वंतरी हरी रोग्याचिये वेथे । तें तों कांहीं येथें न देखिजे ॥२॥ तुका म्हणे नाही अनुभव अंगें । वचन वाउगें कोण मानी ॥३॥

१८७७। काय तें सामथ्र्य न चले या काळें । काय जालीं बळें शक्तिहीण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। माझिया संचितें आणिलासी हरी । जालें तुजवरी वरिष्ठ तें ॥ध्रु॥।। काय गमाविली सुदर्शन गदा । नो बोला गोविंदा लाजतसां ॥२॥ तुका म्हणे काय ब्रिदाचें तें काम । सांडा परतें नाम दिनानाथ ॥३॥

१८७८। बळ बुद्धी वेचुनियां शक्ती । उदक चालवावें युक्ती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाही चळण तया अंगीं । धांवें लवणामागें वेगीं ॥ध्रु॥।। पाट मोट कळा । भरित पखाला सागळा ॥२॥ बीज ज्यासी घ्यावें । तुका म्हणे तैसें व्हावें ॥३॥

१८७९। न म्हणे साना थोर । दुष्ट पापी अथवा चोर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सकळा द्यावी एकी चवी । तान हरुनि निववी ॥ध्रु॥।। न म्हणे दिवस राती । सर्व काळ सर्वा भूर्ती ॥२॥ तुका म्हणे झारी । घेतां तांब्याने खापरी ॥३॥

१८८०। इच्छा चाड नाही । न धरी संकोच ही कांहीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। उदका नेलें तिकडे जावें । केलें तैसें सहज व्हावें ॥ध्रु॥।। मोहरी कांदा ऊंस । एका वाफा भिन्न रस ॥२॥ तुका म्हणे सुख । पीडा इच्छा पावे दुःख ॥३॥

१८८१। तरले ते मार्गें आपुलिया सत्ता । कपाई अनंता करूनियां ॥१॥ ॥ध्रु॥।।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

उसनें फेडितां धर्म तेथें कोण । ते तुज अनन्य तुम्ही त्यांसी ॥१॥ मज ऐसा कोण सांगा वायां गेला । तो तुम्ही तारिला पांडुरंगा ॥२॥ तुका म्हणे नांवासारिखी करणी । न देखें हें मनीं समजावें ॥३॥

१८८२। कवणांशी भांडों कोण माझें साहे । कोण मज आहे तुजविण ॥१॥ ॥१॥ ध्रु॥॥ धरिलें उदास दुरदुरांतरें । सांडी एकसरें केली माझी ॥१॥ आइकोन माझे नाइकसी बोल । देखोनियां खोळ बुंधी घेसी ॥२॥ तुका म्हणे एके गांवींची वसती । म्हणऊनि खंती वाटे देवा ॥३॥

१८८३। आळवितां कंठ शोकला भीतर । आयुष्य वेचे धीर नाही मना ॥१॥ ॥१॥ ध्रु॥॥ अझून कां नये हें तुझ्या अंतरा । दिनाच्या माहेरा पांडुरंगा ॥१॥ धन दिसे डोळा दगडाचे परी । भोग ते शरीरीं विष जालें ॥२॥ चुकलों काय तें मज क्षमा करीं । आळगिनि हरी प्रेम द्यावें ॥३॥ अवस्था राहिली रूपाची अंतरीं । बाहेर भीतरी सर्व काळ ॥४॥ तुका म्हणे माझे सकळ उपाय । पांडुरंगा पाय तुझे आतां ॥५॥

॥ शिवाजी राजे यांनीं स्वामींस अबदागिरी, घोडा, कारकून असे न्यावयास पाठविले ते अभंग ॥१४॥

१८८४। दिवटया छत्री घोडे । हें तों बर्यांत न पडे ॥१॥ ॥१॥ ध्रु॥॥ आतां येथें पंढरिराया । मज गोविसी कासया ॥१॥ मान दंभ चेष्टा । हे तों शूकराची विष्टा ॥२॥ तुका म्हणे देवा । माझे सोडववणे धांवा ॥३॥

१८८५। नावडे जें चित्ता । तें चि होसी पुरविता ॥१॥ ॥१॥ ध्रु॥॥ कां रे पुरविली पाठी । माझी केली जीवेसार्ती ॥१॥ न करावा संग । वाटे दुरावावें जग ॥२॥ सेवावा एकांत । वाटे न बोलावी मात ॥३॥ जन धन तन । वाटे लेखावें वमन ॥४॥ तुका म्हणे सत्ता । हार्ती तुझ्या पंढरिनाथा ॥५॥

१८८६। विरंचीनें केलें ब्रम्हांड सकळ । तयामाजी खेळ नाना युक्ति ॥१॥ ॥१॥ ध्रु॥॥ युक्तीचा बाळक ब्रम्हनिष्ठ ज्ञानी । गुरुभक्ति मनीं विश्वासेंसी ॥१॥ ऐसा तुझा प्रेम कळे कांहीं एक । पाहूनियां लेख पत्रिकींचे ॥२॥ शिव तुझें नाम ठेविलें पवित्र । छत्रपति सूत्र विश्वाचें कीं ॥३॥ व्रत नेम तप ध्यानयोग कळा । करूनि मोकळा जालासी तूं ॥४॥ हहेता लागला आमुचिये भेटी । पत्रामाजी गोष्टी हे चि थोर ॥५॥ याचें हें उत्तर ऐका गा भूपती । लिहिली विनंती हेताची हे ॥६॥ अरण्यवासी आम्ही फिरों उदासीन । दर्शन ही हीन अमंगळ ॥७॥ वस्त्राविण काया जालीसे मळीन । अन्नरहित हीन फळाहारी ॥८॥ रोकडे हात पाय दिसे अवकळा । काय तो सोहळा दर्शनाचा ॥९॥ तुका म्हणे माझी विनंती सलगीची । वार्ता हे भेटीची करूं नका ॥१०॥

१८८७। ऐसी माझी वाणी दीनरूप पाहे । हे त्या करूणा आहे हृदयस्थाची ॥१॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥ध्रु॥ नहों कीविलवाणें नहों आम्ही दीन । सर्वदा शरण पांडुरंगीं ॥ध्रु॥ पांडुरंग
आम्हां पाळति पोसिता । आणिकांची कथा काय तेथें ॥२॥ तुझी भेट घेणें काय हें
मागणें । आशेचें हें शून्य केलें आम्हीं ॥३॥ निराशेचा गांव दिधला आम्हांसी ।
प्रवृत्तिभागासी सांडियेलें ॥४॥ पतिव्रतेचें हें मन पति भेटो । तैसे आम्ही विठोमाजी
नांदों ॥५॥ विश्व हें विडल नाहीं दुजें काहीं । देखणें तुझें ही तयामाजी ॥६॥ तुज
ही विडल ऐसें चि वाटलें । परि एक आले आडवें हें ॥७॥ सद्गुरुश्रीरामदासाचें
भूषण । तेथें घालीं मन चळों नको ॥८॥ बहुतां ठायीं वृत्ति चावळली जेव्हां ।
रामदास्य तेव्हां घडे कैसें ॥९॥ तुका म्हणे बापा चातुर्यसागरा । भक्तिभाव तारा
भाविकांसी ॥१०॥

१८८८ । तुम्हांपाशी आम्ही येऊनियां काय । वृथा सीण आहे चालण्याचा ॥१॥
॥ध्रु॥ मागावें हें अन्न तरी भिक्षा थोर । वस्त्रासी हे थार चिंध्या बिदी ॥ध्रु॥
निद्रेसी आसन उत्तम पाषाण । वरी आवरण आकाशाचें ॥२॥ तेथें काय करणें
कवणाची आस । वांयां होय नाश आयुष्यांचा ॥३॥ राजगृहा यावें मानाचिये आसे ।
तेथें काय वसे समाधान ॥४॥ रायाचिये घरीं भाग्यवंता मान । इतरां सामान्यां मान
नाहीं ॥५॥ देखोनियां वस्त्रें भूषणांचें जन । तात्काळ मरण येतें मज ॥६॥
एकोनियां मानाल उदासता जरी । तरी आम्हां हरि उपेक्षीना ॥७॥ आतां हें चि
तुम्हा सांगणें कौतुक । भिक्षे ऐसें सुख नाहीं नाहीं ॥८॥ तपव्रतयाग महां भले जन
। आशाबद्ध हीन वर्तताती ॥९॥ तुका म्हणे तुम्ही श्रीमंत मानाचे । पूर्वीं च दैवांचे
हरिभक्त ॥१०॥

१८८९ । आतां एक योग साधावा हा नीट । भल्याचा तो वीट मानूं नये ॥१॥
॥ध्रु॥ जेणें योगें तुम्हां घडों पाहे दोष । ऐसा हा सायास करूं नये ॥ध्रु॥ निंदक
दुर्जन संग्रहीं असती । त्यांची युक्ती चितीं आणूं नका ॥२॥ परीक्षावे कोण राज्याचे
रक्षक । विवेकाविवेक पाहोनियां ॥३॥ सांगणे न लगे सर्वज्ञ तूं राजा । अनाथांचा
काज साह्य व्हावें ॥४॥ हें चि ऐकोनियां चित्त समाधान । आणीक दर्शनें चाड
नाहीं ॥५॥ घेऊनियां भेटी कोण हा संतोष । आयुष्याचे दिस गेले गेले ॥६॥
एकदोनी कर्म जाणोनियां वर्म । आपुलिया भ्रमें राहूं आतां ॥७॥ कल्याणकारक अर्थ
याचा एक । सर्वां भूतीं देख एक आत्मा ॥८॥ आत्मरामीं मन ठेवूनियां राहें ।
रामदासीं पाहें आपणेंयां ॥९॥ तुका म्हणे राया धन्य जन्म क्षिती । त्रैलोकीं हे
ख्याति कीर्ति तुझी ॥१०॥

१८९० । आतां हे विनवणी प्रधानअष्टक । प्रभूसी विवेक समजावा ॥१॥ ॥ध्रु॥
प्रतिनिधी मानरक्षक चतुर । सात्विकाचें घर तुम्हांपाशीं ॥ध्रु॥ मजमुचे धणी
लेखनकारक । पत्रींचा विवेक समजावा ॥२॥ पेशवे सुरनिस चिटनिस डबीर ।
राजाज्ञा सुमंत सेनापति ॥३॥ भूषण पंडितराय विद्व्याधन । वैद्यराजा नमन माझें
असे ॥४॥ पत्राचा हा अर्थ अंतरीं जाणोनि । विवंचोनि श्रवणीं घाला तया ॥५॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

सात्विक प्रेमळ दृष्टांताच्या मते । बोलिलों बहुत कळावया ॥६॥ यथास्थित निरोप सांगणें हा राया । अर्थ पाहा वांयां जाऊं नेदा ॥७॥ भिडेसाटीं बोला गाळूनि अर्थातें । अनर्थकारी तुमतें होईल तेणें ॥८॥ तुका म्हणे तुहां नमन आढधकार्या । सांगणें तें राया पत्र माझें ॥९॥

१८९१। जाणोनि अंतर । टाळसील करकर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुज लागली हे खोडी । पांडुरंगा बहु कुडी ॥ध्रु॥।। उठविसी दारीं । धरणें एखादिया परी ॥२॥ तुका म्हणे पाये । कैसे सोडीन ते पाहें ॥३॥

१८९२। नाही विचारीत । मेघ हागणदारी सेत ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नये पाहों त्याचा अंत । ठेवीं कारणार्पें चित्त ॥ध्रु॥।। वर्जीत गंगा । नाही उत्तम अधम जगा ॥२॥ तुका म्हणे मळ । नाही अग्नीसी विटाळ ॥३॥

१८९३। काय दिला ठेवा । आम्हां विडुला चि व्हावा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुम्ही कळलेती उदार । साटीं परिसाची गार ॥ध्रु॥।। जीव दिला तरी । वचना माझ्या नये सरी ॥२॥ तुका म्हणे धन । आम्हां गोमासासमान ॥३॥

१८९४। पिकवावें धन । ज्याची आस करी जन ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पुढें उरे खातां देतां । नव्हे खंडण मवितां ॥ध्रु॥।। खोली पडे ओली बीज । तरीं च हार्तीं लागे निज ॥२॥ तुका म्हणे धनी । विडुल अक्षरें हीं तिन्हीं ॥३॥

१८९५। मुंगी आणि राव । आम्हां सारखाची जीव ॥१॥ ॥ध्रु॥।। गेला मोह आणि आशा । कळकिळाचा हा फांसा ॥ध्रु॥।। सोनें आणि माती । आम्हां समान हें चितीं ॥२॥ तुका म्हणे आलें । घरा वैकुंठ सगळें ॥३॥

१८९६। तिहीं त्रिभुवनीं । आम्हीं वैभवाचे धनी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हातां आले घाव डाव । आमचा मायबाप देव ॥ध्रु॥।। काय त्रिभुवनीं बळ । अंगीं आमुच्या सकळ ॥२॥ तुका म्हणे सत्ता । अवघी आमुची च आतां ॥३॥

१८९७। आम्हीं तेणें सुखीं । म्हणा विडुल विडुल मुखीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुमचें येर वित्त धन । तें मज मृत्तिकेसमान ॥ध्रु॥।। कंठीं मिरवा तुळसी । व्रत करा एकादशी ॥२॥ म्हणवा हरिचे दास । तुका म्हणे मज हे आस ॥३॥

॥१४॥

१८९८। नाही काष्ठाचा गुमान । गोवी भ्रमरा सुमन ॥१॥ ॥ध्रु॥।। प्रेम प्रीतीचें बांधलें । तें न सुटे कांहीं केलें ॥ध्रु॥।। पदरीं घालीं पिळा । बाप निर्बळ साटी बाळा ॥२॥ तुका म्हणे भावें । भेणें देवें आकारावें ॥३॥

१८९९। भावापुढें बळ । नाही कोणाचें सबळ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। करी देवावरी सत्ता । कोण त्याहूनि परता ॥ध्रु॥।। बैसे तेथें येती । न पाचारितां सर्व शक्ति ॥२॥ तुका म्हणे राहे । तयाकडे कोण पाहे ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१९००। भावाचिया बळें । आम्ही निर्भर दुर्बळें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाही आणिकांची सत्ता । सदा समाधान चित्ता ॥ध्रु॥।। तर्का नाही ठाव । येथें रिघावया वाव ॥२॥ एकछत्रीं राज । तुक्या पांडुरंगीं काज ॥३॥

१९०१। सत्तावर्ते मन । पाळी विट्टलाची आन ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आज्ञा वाहोनियां शिरीं । सांगितलें तें चि करीं ॥ध्रु॥।। सरलीसे धांव । न लगे वाढवावी हांव ॥२॥ आहे नाही त्याचें । तुका म्हणे कळे साचें ॥३॥

१९०२। खावें ल्यावें द्यावें । जमाखर्च तुझ्या नावें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां चुकली खटपट । झाडया पाडयाचा बोभाटा ॥ध्रु॥।। आहे नाही त्याचें । आम्हां काम सांगायचें ॥२॥ तुका म्हणे चिंता । भार वाहे तुझ्या माथां ॥३॥

१९०३। आतां बरे जालें । माझे माथांचें निघालें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। चुकली हे मरमर । भार माथांचे डोंगर ॥ध्रु॥।। नसतां कांहीं जोडी । करिती बहुतें तडातोडी ॥२॥ जाला झाडापाडा । तुका म्हणे गेली पीडा ॥३॥

१९०४। संचित चि खावें । पुढें कोणाचें न घ्यावें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां हे चाकरी । राहों बैसोनियां घरीं ॥ध्रु॥।। नाही काम हार्तीं । आराणूक दिवसराती ॥२॥ तुका म्हणे सत्ता । पुरे पराधीन आतां ॥३॥

१९०५। ज्याचे गांवीं केला वास । त्यासी नसावें उदास ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तरी च जोडिलें तें भोगे । कांहीं आघात न लगे ॥ध्रु॥।। वाढवावी थोरी । मुखें म्हणे तुझे हरी ॥२॥ तुका म्हणे हे गोमटी । दासा न घालावी तुटी ॥३॥

१९०६। माझा तुम्ही देवा केला अंगीकार । हें मज साचार कैसें कळे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कां हो कांहीं माझ्या नये अनुभवा । विचारितां देवा आहे तैसा ॥ध्रु॥।। लौकिकाचा मज लाविसी आभार । शिरोरत्नभार दुःखाचा हा ॥२॥ तुका म्हणे नाही पालट अंतरीं । तेथें दिसे हरी ठकाठकी ॥३॥

१९०७। तोंडें बोलावें तें तरी वाटे खरें । जीव येरयेरें वंचिजे ना ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हें तुम्हां सांगणें काय उगवूनि । जावें समजोनि पांडुरंगा ॥ध्रु॥।। जेवित्याची खूण वाढित्या अंतरीं । प्रीतीनें हे धरी चाली तेथें ॥२॥ तुका म्हणे बहु परीचे आदर । अत्यंत वेव्हारसंपादणी ॥३॥

१९०८। न पालटे एक । भोळा भक्त चि भाविक ॥१॥ ॥ध्रु॥।। येरां नास आहे पुढें । पुण्य सरतां उघडें ॥ध्रु॥।। नेणे गर्भवास । एक विष्णूचा चि दास ॥२॥ तुका म्हणे खरें । नाम विठोबाचें बरें ॥३॥

॥ स्वामींनी पत्र पंढरीनाथास पंढरीस पाठविलें ते अभंग ॥

३६ ॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१९०९। कोणा मुखें ऐसी ऐकेन मी मात । चाल तुज पंढरिनाथ बोलावितो ॥१॥
॥ध्रु॥।। मग मी न घरीं आस मागील बोभाट । वेगीं धरिन वाट माहेराची ॥ध्रु॥।।
निराजलें चित्त करितें तळमळ । केधवां देखती मूळ आलें डोळे ॥२॥ तुका म्हणे
कर्ई भाग्याची उजरी । होईल पंढरी देखावया ॥३॥

१९१०। कां माझा विसर पडिला मायबापा । सांडियेली कृपा कोण्या गुणें ॥१॥
॥ध्रु॥।। कैसा कंटूनियां राहों संवसार । काय एक धीर देऊं मना ॥ध्रु॥।। नाहीं
निरापाची पावली वारता । करावी ते चिंता ऐसी कांहीं ॥२॥ तुका म्हणे एक वेचून
वचन । नाहीं समाधान केलें माझें ॥३॥

१९११। कांहीं माझे कळों आले गुणदोष । म्हणऊनि उदास धरिलें ऐसें ॥१॥
॥ध्रु॥।। नाहीं तरी येथें न घडे अनुचित । नाहीं ऐसी रीत तया घरीं ॥ध्रु॥।। कळावें
तें मना आपुलिया सवें । ठायींचें हें घ्यावें विचारुनि ॥२॥ तुका म्हणे मज अखेरिलें
देवें । माझिया कर्तव्यें बुद्धीचिया ॥३॥

१९१२। नव्हे धीर कांहीं पाठवूं निरोप । आला तरी कोप येऊ सुखें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
कोपोनियां तरी देईल उत्तर । जैसें तैसें पर फिरावूनि ॥ध्रु॥।। नाहीं तया तरी काय
एक पोर । मज तों माहेर आणीक नाहीं ॥२॥ तुका म्हणे असे तयामध्यें हित ।
आपण निवांत असों नये ॥३॥

१९१३। आतां पाहों पंथ माहेराची वाट । कामाचा बोभाटा पडो सुखें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
काय करूं आतां न गमेसें जालें । बहुत सोसिलें बहु दिस ॥ध्रु॥।। घर लागे पाठी
चित्ता उभे वारे । आपुलें तें झुरे पाहावया ॥२॥ तुका म्हणे जीव गेला तरी जाव ।
धरिला तो देव भाव सिद्धी ॥३॥

१९१४। विनवीजे ऐसें भाग्य नाहीं देवा । पायांशीं केशवा सलगी केली ॥१॥
॥ध्रु॥।। धीटपणें पत्र लिहिलें आवडी । पार नेणे थोडी मति माझी ॥ध्रु॥।। जेथें देवा
तुझा न कळे चि पार । तेथें मी पामर काय वाणूं ॥२॥ जैसें तैसें माझे बोल
अंगीकारी । बोबडया उत्तरीं गौरवितों ॥३॥ तुका म्हणे विटेवरि जी पाउलें । तेथें
म्यां ठेविलें मस्तक हें ॥४॥

१९१५। देवांच्या ही देवा गोपिकांच्या पती । उदार हे ख्याती त्रिभुवनीं ॥१॥
॥ध्रु॥।। पातकांच्या रासी नासितोसी नामें । जळतील कर्म महा दोष ॥ध्रु॥।। सर्व
सुखें तुझ्या वोळगती पायीं । रिद्धि सिद्धि ठायीं मुक्तिचारी ॥२॥ इंद्रासी दुर्लभ
पाविजे तें पद । गीत गातां छंद वातां टाळी ॥३॥ तुका म्हणे जड जीव शक्तिहीन
। त्यांचें तूं जीवन पांडुरंगा ॥४॥

१९१६। काय जालें नेणां माझिया कपाळा । न देखीजे डोळां मूळ येतां ॥१॥
॥ध्रु॥।। बहु दिस पाहें वचनाची वास । धरिलें उदास पांडुरंगा ॥ध्रु॥।। नाहीं
निरापाचें पावलें उत्तर । ऐसें तों उतर निष्ठुर न पाहिजे ॥२॥ पडिला विसर विढवा

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

कांहीं धंदा । त्याहूनि गोविंदा जरूरसा ॥३॥ तुका म्हणे आलें वेचाचें सांकडें । देणें घेणें पुढें तो ही धाक ॥४॥

१९१७। एवढा संकोच तरि कां व्यालासी । आम्ही कोणांपाशीं तोंड वासूं ॥१॥
॥ध्रु॥।। कोण मज पुसे सिणलें भागलें । जरी मोकलिलें तुम्हीं देवा ॥ध्रु॥।। कवणाची वाट पाहों कोणीकडे । मज ओढे जीवलग ॥२॥ कोण जाणे माझे जीवींचें सांकडें । उगवील कोडें संकटाचें ॥३॥ तुका म्हणे तुम्ही देखिली निश्चिंती । काय माझे चित्ती पांडुरंगा ॥४॥

१९१८। देई डोळे भेटी न धरीं संकोच । न घली कांहीं वेच तुजवरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुज बुडवावें ऐसा कोण धर्म । अहर्निशीं नाम घेतां थोडें ॥ध्रु॥।। फार थोडें काहीं करूनि पातळ । त्याजमध्ये काळ कडे लावूं ॥२॥ आहे माझी ते चि सारीन सिदोरी । भार तुजवरी नेदीं माझा ॥३॥ तुका म्हणे आम्हां लेंकराची जाती । भेटावया खंती वाटतसे ॥४॥

१९१९। सीण भाग हरे तेथींच्या निरोपें । देखिलिया रूप उरी नुरे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। इंद्रियांची धांव होईल कुंटित । पावेल हें चित्त समाधान ॥ध्रु॥।। माहे आहेसें लौकिकीं कळावें । निढळ बरवें शोभा नेदी ॥२॥ आस नाही परी उरी बरी वाटे । आपलें तें भेते आपणासी ॥३॥ तुका म्हणे माझी आढवट आवडी । खंडण तांतडी होऊं नेदीं ॥४॥

१९२०। धरितों वासना परी नये फळ । प्राप्तीचा तो काळ नाही आला ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तळमळी चित्त घातलें खापरिं । फुटतसे परी लाहीचिया ॥ध्रु॥।। प्रकार ते कांहीं नावडती जीवा । नाही पुढें ठावा काळ हातीं ॥२॥ जातों तळा येतों मागुताला वरी । वोळशाचे फेरी सांपडलों ॥३॥ तुका म्हणे बहु करितों विचार । उत्तरें डोंगर एक चढें ॥४॥

१९२१। कां माझे पंढरी न देखती डोळे । काय हें न कळे पाप यांचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पाय पंथें कां हे न चलती वाट । कोण हें अदृष्ट कर्म बळी ॥ध्रु॥।। कां हें पायांवरी न पडे मस्तक । क्षेम कां हस्तक न पवती ॥२॥ कां या इंद्रियांची न पुरे वासना । पवित्र होईना जिह्वा कीर्ती ॥३॥ तुका म्हणे कईं जाऊनि मोटळें । पडेन हा लोळें महाद्वारीं ॥४॥

१९२२। काय पोरें जालीं फार । विढवा न साहे करकर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। म्हणऊनि केली सांडी । घांस घेऊं न ल्हां तोंडीं ॥ध्रु॥।। करूं कलागती । तुज भांडणें भोंवतीं ॥२॥ तुका म्हणे टांचें । घरीं जालेंसेवरोचें ॥३॥

१९२३। कांहीं चितेविण । नाही उपजत सीण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तरी हा पडिला विसर । माझा तुम्हां जाला भार ॥ध्रु॥।। आली कांहीं तुटी । गेली सुटोनियां गांठी ॥२॥ तुका म्हणे घरीं । बहु बैसले रिणकरी ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१९२४। निरोपासी वेचे । काय बोलतां फुकाचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। परी हे नेघवे चि यश । भेओं नको सुखी आस ॥ध्रु॥ सुख समाधानें । कोण पाहे देणे घेणें ॥२॥ न लगे निरोपासी मोल । तुका म्हणे वेचे बोल ॥३॥

१९२५। जोडीच्या हव्यासें । लागे धनांचें चि पिसें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मग आणीक दुसरें । लोभ्या नावडती पोरें ॥ध्रु॥ पाहे रूक्याकडे । मग अवघें ओस पडे ॥२॥ तुका म्हणे देवा । तुला बहुत चि हेवा ॥३॥

१९२६। मविलें मविती । नेणों रासी पडिल्या किती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। परि तूं धाला चि न धासी । आलें उभाउर्भी घेसी ॥ध्रु॥ अवघ्यां अवघा काळ । वाटा पाहाती सकळ ॥२॥ तुका म्हणे नाही । अराणूक तुज कांहीं ॥३॥

१९२७। न बैससी खालीं । सम उभा च पाउलीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसे जाले बहुत दिस । जालीं युगें अड्डाविस ॥ध्रु॥ नाहीं भाग सीण । अराणूक एक क्षण ॥२॥ तुका म्हणे किती । मापें केलीं देती घेती ॥३॥

१९२८। जोडी कोणांसाठीं । एवढी करितोसी आटी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जरी हे आम्हां नाहीं सुख । रडों पोरें पोटीं भूक ॥ध्रु॥ करूनि जतन । कोणा देसील हें धन ॥२॥ आमचे तळमळे । तुझें होईल वाटोळें ॥३॥ घेसील हा श्राप । माझा होऊनियां बाप ॥४॥ तुका म्हणे उरी । आतां न ठेवीं यावरी ॥५॥

१९२९। करूनि चाहाडी । अवघी बुडवीन जोडी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जरि तूं होऊनि उदास । माझी बुडविसी आस ॥ध्रु॥ येथें न करीं काम । मुखें नेघें तुझें नाम ॥२॥ तुका म्हणे कुळ । तुझें बुडवीन समूळ ॥३॥

१९३०। समर्थाचे पोटीं । आम्ही जन्मलों करंटीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसी सांगोनिया धाडीं । वाट पाहातो वराडी ॥ध्रु॥ कंठी धरिला प्राण । पायांपाशीं आलें मन ॥२॥ तुका म्हणें चिंता । बहु वाटतसे आतां ॥३॥

१९३१। पुढें तरी चिंता । काय होईल तें आतां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मज सांगोनिया धाडीं । वाट पाहातो वराडी ॥ध्रु॥ कंठी धरिला प्राण । पायांपाशीं आलें मन ॥२॥ तुका म्हणे चिंता । बहु वाटतसे आतां ॥३॥

१९३२। कैंचा मज धीर । कोठें बुद्धि माझी स्थिर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जें या मनासी आवरूं । आंत पोटीं वाव धरूं ॥ध्रु॥ कैंची शुद्ध मति । भांडवल ऐसें हातीं ॥२॥ तुका म्हणे अंगा । कोण दशा आली सांगा ॥३॥

१९३३। समर्पक वाणी । नाहीं ऐकिजेसी कार्नी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां भावें करूनि साचा । पायां पडिलों विठोबाच्या ॥ध्रु॥ न कळे उचित । करूं समाधान चित्त ॥२॥ तुका म्हणे विनंती । विनविली धरा चितीं ॥३॥

१९३४। येती वारकरी । वाट पाहातो तोंवरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। घालूनियां दंडवत ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

पुसेन निरोपाची मात । ध्रु॥ पत्र हातीं दिलें । जया जेथें पाठविलें ॥२॥ तुका म्हणे
येती । जाइन सामोरा पुढती ॥३॥

१९३५। रूळे महाद्वारीं । पायांखालील पायरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ तैसें माझें दंडबत ।
निरोप सांगतील संत ॥ध्रु॥ पडे दंडकाठी । देह भलतीसवा लोटी ॥२॥ तुका
म्हणे बाळ । लोळे न धरितां सांभाळ ॥३॥

१९३६। तुम्ही संतजनीं । माझी करावी विनवणी ॥१॥ ॥ध्रु॥ काय तुकयाचा
अन्याय । त्यासी अंतरले पाय ॥ध्रु॥ भाका बहुतां रीती । माझी कीव काकुलती
॥२॥ न देखे पंढरी । तुका चरण विटेवरी ॥३॥

१९३७। होइल कृपादान । तरी मी येईन धांवोन ॥१॥ ॥ध्रु॥ होती संतांचिया
भेटी । आनंदें नाचों वाळवंटीं ॥ध्रु॥ रिघेन मातेपुढें । स्तनपान करीन कोडें ॥२॥
तुका म्हणे ताप । हरती देखोनियां बाप ॥३॥

१९३८। परिसोनि उत्तर । जाब देईजे सत्वर ॥१॥ ॥ध्रु॥ जरी तूं होसी कृपावंत
। तरि हा बोलावी पतित ॥ध्रु॥ नाणीं कांहीं मना । करूनि पापाचा उगाणा ॥२॥
तुका म्हणे नाही । काय शक्ति तुझे पार्यी ॥३॥

१९३९। ऐकोनियां कीर्ती । ऐसी वाटती विश्रांती ॥१॥ ॥ध्रु॥ माते सुख डोळां पडे
। तेथें कोण लाभ जोडे ॥ध्रु॥ बोलतां ये वाचे । वीट जिव्हा नाचे ॥२॥ तुका म्हणे
धांवे । वासना ते रस घ्यावे ॥३॥

१९४०। किती करूं शोक । पुढें वाढे दुःखें दुःख ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां जाणसी तें
कर्रीं । माझें कोण मनीं धरी ॥ध्रु॥ पुण्य होतें गांठी । तरि कां लागती हे आटी
॥२॥ तुका म्हणे बळ । माझी राहिली तळमळ ॥३॥

१९४१। करील आबाळी । माझ्या दांताची कसाळी ॥१॥ ॥ध्रु॥ जासी एखादा
मरोन । पाठी लागेल हें जन ॥ध्रु॥ घरीं लागे कळह । नाहीं जात तो शीतळ
॥२॥ तुका म्हणे पोरवडे । मज येतील रोकडे ॥३॥

१९४२। आतां आशीर्वाद । माझा असो सुखें नांद ॥१॥ ॥ध्रु॥ म्हणसी कोणा तरी
काळें । आहेतसी माझीं बाळें ॥ध्रु॥ दुरी दुरांतर । तरी घेसी समाचार ॥२॥ नेसी
कधीं तरी । तुका म्हणे लाज हरी ॥३॥

१९४३। आतां हे सेवटीं । माझी आइकावी गोष्टी ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां द्यावा
वचनाचा । जाब कळे तैसा याचा ॥ध्रु॥ आतां करकर । पुढें न कर्रीं उत्तर ॥२॥
तुका म्हणे ठसा । तुझा आहे राखें तैसा ॥३॥

१९४४। बोलिलों तें आतां । कांहीं जाणतां नेणतां ॥१॥ ॥ध्रु॥ क्षमा करावे
अन्याय । पांडुरंगे माझे माय ॥ध्रु॥ स्तुती निंदा केली । लागे पाहिजे साहिली
॥२॥ तुका म्हणे लाड । दिला तैसें पुरवा कोड ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥३६॥

१९४५। माहेरिंचा काय येईल निरोप । म्हणऊनि झोंप नाहीं डोळां ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
वाट पाहें आस धरुनियां जीवीं । निडळा हे ठेवीं वरी बाहे ॥ध्रु॥।। बोटवरी माप
लेखितों दिवस । होतो कासावीस धीर नाहीं ॥२॥ काय नेणों संतां पडेल विसर ।
की नव्हे सादर मायबाप ॥३॥ तुका म्हणे तेथें होईल दाटणी । कोण माझें आणी
मना तेथें ॥४॥

१९४६। परि तो आहे कृपेचा सागर । तोंवरी अंतर पडों नेदी ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
बहुकानदृष्टी आइके देखणा । पुरोनियां जना उरलासे ॥ध्रु॥।। सांगितल्याविणें जाणे
अंतरिंचें । पुरवावें ज्याचें तैसें कोड ॥२॥ बहुमुखें कीर्ती आइकिली कार्नी । विश्वास
ही मनीं आहे माझ्या ॥३॥ तुका म्हणे नाहीं जात वांयाविण । पाळतिो वचन
बोलिलों तें ॥४॥

१९४७। यावरि न कळे संचित आपुलें । कैसें वोडवलें होइल पुढें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
करील विक्षेप धाडितां मुळासी । विढवा धाडा ऐसी तांतडी हे ॥ध्रु॥।। जोंवरी हे डोळां
देखें वारकरी । तों हें भरोवरी करी चित्त ॥२॥ आस वाढविते बुद्धीचे तरंग । मनाचे
ही वेग वावडती ॥३॥ तुका म्हणे तेव्हा होतील निश्चळ । इंद्रिये सकळ निरोपानें
॥४॥

१९४८। होईल निरोप घेतला यावरी । राउळभीतरीं जाऊनियां ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
करूनियां दधिमंगळभोजन । प्रयाण शकुनसुमुहूर्ते ॥ध्रु॥।। होतील दाटले सद्गदित
कंठीं । भरतें या पोटीं वियोगाचें ॥२॥ येरयेरां भेटी क्षेम आलिंगनें । केली समाधानें
होतीं संतीं ॥३॥ तुका म्हणे चाली न साहे मनास । पाहाती कळस परपरतो ॥४॥

१९४९। ऐसी ती सांडिली होईल पंढरी । येत वारकरी होते वाटे ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
देखिले सोहळे होती आठवत । चालती ते मात करूनियां ॥ध्रु॥।। केली आइकिली
होईल जे कथा । राहिलें तें चित्ता होइल प्रेम ॥२॥ गरुडटके टाळ मृदंग पताका ।
सांगती ते एकां एक सुख ॥३॥ तुका म्हणे आतां येती लवलाहीं । आलिंगूनि बाहीं
देइन क्षेम ॥४॥

१९५०। क्षेम मायबाप पुसेन हें आधीं । न घलीं हें मधीं सुख दुःख ॥१॥ ॥ध्रु॥।। न
करिं तांतडी आपणांपासूनि । आइकेन कार्नी सांगती तें ॥ध्रु॥।। अंतरिंचें संत
जाणतील गूज । निरोप तो मज सांगतील ॥२॥ पायांवरी डोई ठेवीन आदरें ।
प्रीतिपडिभरें आळगुिन ॥३॥ तुका म्हणे काया करीन कुरवंडी । ओवाळून सांडीं
त्यांवरून ॥४॥

१९५१। होइल माझी संतीं भाकिली करूणा । जे त्या नारायणा मनीं बैसे ॥१॥
॥ध्रु॥।। शृंगारुनि माझी बोबडीं उत्तरें । होतील विस्तारें सांगितलीं ॥ध्रु॥।। क्षेम आहे
ऐसें होइल सांगितलें । पाहिजे धाडिलें शीघ्र मूळ ॥२॥ अवस्था जे माझी ठावी आहे

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

संतां । होइल कृपावंता निरोपिली ॥३॥ तुका म्हणे सवें येईल मुर्हीळी । विंढवा कांहीं उरी राखतील ॥४॥

१९५२। दोहींमध्ये एक घडेल विश्वासें । भातुकें सरिसें मूळ तरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। करिती निरास निःशेष न घडे । कांहीं तरी ओढे चित्त माये ॥ध्रु॥।। लौकिकाची तरी धरितील लाज । काय माझ्या काज आचरणें ॥२॥ अथवा कोणाचें घेणें लागे रीण । नाही तरी हीनकर्मी कांहीं ॥३॥ व्यालीचिये अंगीं असती वेधना । तुका म्हणे मना मन साक्ष ॥४॥

१९५३। बैसंता कोणापें नाही समाधान । विवरे हें मन ते चि सोई ॥१॥ ॥ध्रु॥।। घडी घडी मज आठवे माहेर । न पडे विसर क्षणभरी ॥ध्रु॥।। नो बोलावें ऐसा करितों विचार । प्रसंगीं तों फार आठवतें ॥२॥ इंद्रियांसी वाहो पडिली ते चाली । होती विसांवली ये चि ठायीं ॥३॥ एकसरें सोस माहेरासी जावें । तुका म्हणे जीवें घेतलासे ॥४॥

१९५४। नाही हानि परी न राहावे निसुर । न पडे विसर काय करूं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पुसाविसी वाटे मात कापडियां । पाठविती न्याया मूळ काज ॥ध्रु॥।। आणीक या मना नावडे सोहळा । करितें टकळा माहेरींचा ॥२॥ बहु कामें केलें बहु कासावीस । बहु जाले दिस भेटी नाही ॥३॥ तुका म्हणे त्याचें न कळे अंतर । अवस्था तों फार होते मज ॥४॥

१९५५। तोंवरी म्यां त्यास कैसें निषेधावें । जों नाही बरवें कळों आलें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कोणाचिया मुखें तट नाहीं मार्गें । वचन वाउगें बोलों नये ॥ध्रु॥।। दिसे हानि परी निरास न घडे । हे तंव रोकडे अनुभव ॥२॥ आपुलिया भोगें होईल उशीर । तोंवरी कां धीर केला नाही ॥३॥ तुका म्हणे गोड करील सेवट । पाहिली ते वाट ठायीं आहे ॥४॥

१९५६। माहेरींचें आलें तें मज माहेर । सुखाचें उत्तर करिन त्यासी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पायांवरी माथा आळगीन बाहीं । घेईन लवलाहीं पायवणी ॥ध्रु॥।। सुख समाचार पुसेन सकळ । कैसा पर्वकाळ आहे त्यास ॥२॥ आपुले जीवींचें सुखदुःख भावें । सांगेन अवघें आहे तैसें ॥३॥ तुका म्हणे वीट नेघें आवडीचा । बोलिली च वाचा बोलवीन ॥४॥

१९५७। वियोग न घडे सन्निध वसलें । अखंड राहिलें होय चित्तीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। विसरू न पडे विकल्प न घडे । आलें तें आवडे तया पंथें ॥ध्रु॥।। कामाचा विसर नाठवे शरीर । रसना मधुर नेणे फिकें ॥२॥ निरोपासी काज असो अनामिक । निवडितां एक नये मज ॥३॥ तुका म्हणे हित चित्तें ओढियेलें । जेंथें तें उगलें जावें यणें ॥४॥

१९५८। आतां माझे सखे येती वारकरी । जीवा आस थोरी लागली ते ॥१॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥ध्रु॥ सांगतील माझ्या निरोपाची मात । सकळ वृत्तांत माहेरीचा ॥ध्रु॥ काय
लाभ जाला काय होतें केणें । काय काय कोणें सांटविलें ॥२॥ मागणें तें काय
धाडिलें भातुकें । पुसेन तें सुखें आहेतसीं ॥३॥ तुका म्हणे काय सांगती ते कार्नी ।
ऐकोनियां मनीं धरूनी राहें ॥४॥

१९५९। काय करावें म्यां केले ते विचार । घडेल साचार काय पाहों ॥१॥ ॥ध्रु॥
काय मन नाही धरीत आवडी । प्रारब्धी जोडी ते चि खरी ॥ध्रु॥ काय म्यां तेथींचें
रांधिलें चाखोनि । तें हें करीं मनीं विवंचना ॥२॥ आणीक ही त्यासी बहुत कारण ।
बहु असे जिणें ओढीचें ही ॥३॥ तुका म्हणे आम्हां बोळविल्यावरी । परती माघारी
केली नाही ॥४॥

१९६०। आम्हां अराणूक संवसारा हातीं । पडिली नव्हती आजिवरी ॥१॥ ॥ध्रु॥
पुत्रदाराधन होता मनी धंदा । गोवियेलों सदा होतो कामें ॥ध्रु॥ वोडवलें ऐसें दिसतें
कपाळ । राहिलें सकळ आवरोनि ॥२॥ मार्गे पुढें कांहीं न दिसे पाहातां । तेथूनियां
चिंता उपजली ॥३॥ तुका म्हणे वाट पाह्याचें कारण । येथीचिया हिणें जालें भाग्य
॥४॥

१९६१। बहु दिस नाही माहेरिची भेटी । जाली होती तुटी व्यवसायें ॥१॥ ॥ध्रु॥
आपुल्याला होतो गुंतलों व्यासंगें । नाही त्या प्रसंगें आठवलें ॥ध्रु॥ तोडिलें तुटतें
जडती जडलें । आहे तें आपुलें आपुणाणें ॥२॥ बहु निरोपाचें पावलें उत्तर । जवळी
च पर एक तें ही ॥३॥ काय जाणों मोह होईल साडिला । बहु दिस तुटला तुका
म्हणे ॥४॥

१९६२। होतीं नेणों जालीं कठिणें कठिण । जवळी च मन मनं ग्वाही ॥१॥ ॥ध्रु॥
आम्ही होतो सोई सांडिला मारग । घडिलें तें मग तिकून ही ॥ध्रु॥ निश्चिंतीनें होते
पुढिलांची सांडी । न चाले ते कोडी मायबापा ॥२॥ आम्हां नाही त्यांचा घडिला
आठव । त्यांचा बहु जीव विखुरला ॥३॥ तुका म्हणे जालें धर्माचें माहेर । पडिलें
अंतर आम्हांकूनि ॥४॥

१९६३। आतां करावा कां सोंस वांयांविण । लटिका चि सीण मनासी हा ॥१॥
॥ध्रु॥ असेल तें कळों येईल लौकरी । आतां वारकरी आल्यापाटी ॥ध्रु॥ बहु
विलंबाचें सन्निध पातलें । धीराचें राहिलें फळ पोटी ॥२॥ चालिलें तें ठाव पावेल
सेवटीं । पुरलिया तुटी पाउलांची ॥३॥ तुका म्हणे आसे लागलासे जीव ।
म्हणऊनि कीव भाकीतसें ॥४॥

॥१९॥

१९६४। भागलेती देवा । माझा नमस्कार घ्यावा ॥१॥ ॥ध्रु॥ तुम्ही क्षेम कीं सकळ
। बाळ अवघे गोपाळ ॥ध्रु॥ मारगीं चालतां । श्रमलेती येतां जातां ॥२॥ तुका
म्हणे कांहीं । कृपा आहे माझ्या ठायीं ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

१९६५। घालूनियां ज्योती । वाट पाहें दिवसराती ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ बहु उताविळ मन । तुमचें व्हावें दरुषण ॥ध्रु॥ आलों बोळवीत । तैसें या चि पंथें चित्त ॥२॥ तुका म्हणे पेणी । येतां जातां दिवस गर्णी ॥३॥

१९६६। आजि दिवस धन्य । तुमचें जालें दरुषण ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ सांगा माहेरींची मात । अवघा विस्तारीं वृत्तांत ॥ध्रु॥ आइकतो मन । करूनि सादर श्रवण ॥२॥ तुका म्हणे नाम । माझा सकळ संभ्रम ॥३॥

१९६७। बोलिलीं ती काय । माझा बाप आणि माय ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ ऐसें सांगा जी झडकरी । तुम्ही सखे वारकरी ॥ध्रु॥ पत्राचें वचन । काय दिलें फिावून ॥२॥ तुका म्हणे कांहीं । मना आणिलें की नाही ॥३॥

१९६८। काय पाठविलें । सांगा भातुकें विडुलें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आसे लागलासे जीव । काय केली माझी कीव ॥ध्रु॥ फेडिलें मुडतर । विंदवा कांहीं जरजर ॥२॥ तुका म्हणे सांगा । कैसें आर्त पांडुरंगा ॥३॥

१९६९। आजिचिया लाभें ब्रम्हांड ठेंगणें । सुखी जालें मन कल्पवेना ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आर्तभूत माझा जीव जयांसाठीं । त्यांच्या जाल्या भेटी पायांसवें ॥ध्रु॥ वाटुली पाहातां सिणले नयन । बहु होतें मन आर्तभूत ॥२॥ माझ्या निरोपाचें आणिलें उत्तर । होइल समाचार सांगती तो ॥३॥ तुका म्हणे भेटी निवारला ताप । फळले संकल्प संत आले ॥४॥

१९७०। आजि बरवें जालें । माझें माहेर भेटलें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ डोळां देखिले सज्जन । निवारला भाग सीण ॥ध्रु॥ धन्य जालों आतां । क्षेम देऊनियां संतां ॥२॥ इच्छेचें पावलों । तुका म्हणे धन्य जालों ॥३॥

१९७१। वोरसोनि येती । वत्सें धेनुवेच्या चितीं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ माझा कराया सांभाळ । वोरसोनियां कृपाळ ॥ध्रु॥ स्नेहें भूक तान । विसरती जाले सीण ॥२॥ तुका म्हणे कौतुकें । दिलें प्रेमाचें भातुकें ॥३॥

१९७२। आलें तें आधीं खाईन भातुकें । मग कवतुकें गाईन ओव्या ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ सांगितला आधीं आइको निरोप । होइल माझा बाप पुसे तों ते ॥२॥ तुका म्हणे माझे सखे वारकरी । आले हे माहेरीहून आजि ॥३॥

१९७३। आमप जोडल्या सुखाचिया रासी । पार त्या भाग्यासी नाही आतां ॥१॥ काय सांगों सुख जालें आलिगनें । निवाली दर्शनं कांति माझी ॥२॥ तुका म्हणे यांच्या उपकारासाठीं । नाही माझे गांठी कांहीं एक ॥३॥

१९७४। पवित्र व्हावया घालीन लोळणी । ठेवीन चरणीं मस्तक हें ॥१॥ जोडोनि हस्तक करीन विनवणी । घेइन पायवणी धोवोनियां ॥२॥ तुका म्हणे माझें भांडवल सुचें । संतां हें ठायींचें ठावें आहे ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

पत्राचे अभंग समाप्त । ३६ । १९ । ११ ॥ ६६ ॥

१९७५। मना एक करीं । म्हणें जाईन पंढरी । उभा विटेवरी । तो पाहेन सांवळा
॥१॥ ॥ध्रु॥ करीन सांगासी तें काम । जरी जपसी हें नाम । नित्य वाचे राम ।
हरि कृष्ण गोविंदा ॥ध्रु॥ लागें संतांचिया पायां । कथे उल्हास गावया । आलों
मागावया । शरण देई उचित ॥२॥ नाचें रंगीं वाहें टाळी । होय सादर ते काळीं ।
तुका म्हणे मळी । सांडूनियां अंतरी ॥३॥

१९७६। न राहे क्षण एक वैकुंठीं । क्षीरसागरीं त्रिपुटी । जाय तेथें दाटी । वैष्णवांची
धांवोनि ॥१॥ ॥ध्रु॥ भाविक गे माये भोळें गुणाचें । आवडे तयाचें नाम घेतां
तयासी ॥ध्रु॥ जो नातुडे कवणिये परी । तपें दानें व्रतें थोरी । म्हणतां वाचे हरि ।
राम कृष्ण गोविंदा ॥२॥ चौदा भुवनें जया पोटीं । तो राहे भक्तांचिये कंठीं ।
कनूनियां साटी । चित्त प्रेम दोहीची ॥३॥ जया रूप ना आकार । धरी नाना
अवतार । घेतलीं हजार । नावें ठेवूनि आपणां ॥४॥ ऐसा भक्तांचा ऋणी । पाहातां
आगमीं पुराणीं । नाहीं तुका म्हणे ध्यानीं । तो कीर्तनी नाचतसे ॥५॥

१९७७। स्वल्प वाट चला जाऊं । वाचे गाऊं विट्ठल ॥१॥ ॥ध्रु॥ तुम्ही आम्ही
खेळीमेळीं । गदा रोळी आनंदें ॥ध्रु॥ ध्वजा कुंचे गरूडटके । शृंगार निके करोनि
॥२॥ तुका म्हणे हें चि नीट । जवळी वाट वैकुंठा ॥३॥

१९७८। आनंदाच्या कोटी । सांटवल्या आम्हां पोटीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ प्रेम चालिला
प्रवाहो । नामओघ लवलाहो ॥ध्रु॥ अखंड खंडेना जीवन । राम कृष्ण नारायण
॥२॥ थडी आहिक्य परत्र । तुका म्हणे सम तीर ॥३॥

१९७९। चाहाडाची माता । व्यभिचारीण तत्त्वता ॥१॥ ॥ध्रु॥ पाहे संतांचें उणें ।
छिद्र छळावया सुनें ॥ध्रु॥ जाणों त्याच्या वाचें । कांहीं सोडिलें गाठीचें ॥२॥ तुका
म्हणे घात । व्हावा ऐसी जोडी मात ॥३॥

१९८०। सापें ज्यासी खावें । तपें प्राणासी मुकावें ॥१॥ ॥ध्रु॥ काय लाधला
दुर्जन । तोंडावरी थुंकी जन ॥ध्रु॥ विंचु हाणी नांगी । अग्न लावी आणिकां अंगीं
॥२॥ तुका म्हणे जाती । नरका पाउलीं चालती ॥३॥

॥६॥

॥ स्वामींनीं स्त्रीस उपदेश केला ते अभंग ॥ ११ ॥

१९८१। पिकल्या सेताचा आम्हां देतो वांटा । चौधरी गोमटा पांडुरंग ॥१॥ ॥ध्रु॥
सत्तर टके बाकी उरली मागे तो हा । मागें झडलें दाहा आजिवरी ॥ध्रु॥ हांडा
भांडीं गुरें दाखवी ऐवज । माजघरीं बाजे बैसलासे ॥२॥ मज यासी भांडतां जाब
नेदी बळें । म्हणें एका वेळे घ्याल वांटा ॥३॥ तुका म्हणे स्त्रिये काय वो करावें ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

नेदितां लपावें काय कोठें ॥४॥

१९८२। करितां विचार अवघें एकराज्य । दुजा कोण मज पाठी घाली ॥१॥
॥ध्रु॥।। कोण्या रिती जावें आम्ही वो पळोनि । मोकळे अंगणीं मार्गें पुढें ॥ध्रु॥ काय
तें गव्हाणें हिंडावीं वो किती । दूत ते लागती याचे पाठी ॥२॥ कोठें याची करूं
गेलों कुळवाडी । आतां हा न सोडी जीवें आम्हां ॥३॥ होऊनि बेबाख येथें चि
राहावें । देईल तें खावें तुका म्हणे ॥४॥

१९८३। नागवूनि एकें नागवीं च केलीं । फिरोनियां आलीं नाहीं येथें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
भेणें सुती कोणी न घेती पालवीं । करूनियां गोवी निसंतान ॥ध्रु॥।। एकें ती गोविलीं
घेऊनि जमान । हांसतील जन लोक तयां ॥२॥ सरले तयांसी घाली वैकुंठीं । न
सोडी जीवें जाली ॥३॥ तुका म्हणे जालों जाणोनि नेणतीं । सांपडलों हातीं याचे
आम्ही ॥४॥

१९८४। आतां तूं तयास होई वो उदास । आरंभला नास माझ्या जीवा ॥१॥
॥ध्रु॥।। जरूर हें जालें मज कां नावडे । उपास रोकडे येती आतां ॥ध्रु॥।। बरें म्या
तुझिया जीवाचें तें काय । व्हावें तें हें पाहें विचारुनि ॥२॥ तुज मज तुटी नव्हे या
विचारें । सहित लेंकुरें राहों सुखें ॥३॥ तुका म्हणे तरी तुझा माझा संग । घडेल
वियोग कधीं नव्हे ॥४॥

१९८५। काय करूं आतां माझिया संचिता । तेणें जीववित्ता साटी केली ॥१॥
॥ध्रु॥।। न म्हणावें कोणी माझें हें करणें । हुकुम तो येणें देवें केला ॥ध्रु॥।। करूनि
मोकळा सोडिलों भिकारी । पुरविली तरी माझी ॥२॥ पाणिया भोंपळा जेवावया पानें
। लाविलीं वो येणें देवें आम्हां ॥३॥ तुका म्हणे यासी नाहीं वो करूणा । आहे
नागवणा ठावा मज ॥४॥

१९८६। नको धरूं आस व्हावें या बाळांस । निर्माण तें त्यांस त्यांचें आहे ॥१॥
॥ध्रु॥।। आपुला तूं गळा घेई उगवूनि । चुकवीं जाचणी गर्भवास ॥ध्रु॥।। ऐवज
देखोनि बांधितील गळा । म्हणोनि निराळा पळतसें ॥२॥ देखोनियां त्यांचा अवघड
मार । कांपे थरथर जीव माझा ॥३॥ तुका म्हणे जरी आहे माझी चाड । तरी करीं
वाड चित्त आतां ॥४॥

१९८७। भले लोक तुज बहु मानवती । वाढेल या कीर्ति जगामाजी ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
म्हणे मेलीं गुरें भांडीं नेलीं चोरें । नाहीत लेंकुरें जालीं मज ॥ध्रु॥।। आस निरसूनि
कठिण हें मन । करीं वो समान वज्र तैसें ॥२॥ विंदचित हें सुख टाकीं वो थुंकोनि
। पावसील धनी परमानंद ॥३॥ तुका म्हणे थोर चुकती सायास । भवबंधपाश
तुटोनियां ॥४॥

१९८८। ऐक हें सुख होईल दोघांसी । सोहळा हे ऋषि करिती देव ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
जडितविमानें बैसविती मानें । गंधर्वाचें गाणें नामघोष ॥ध्रु॥।। संत महंत सिद्ध येतील

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

सामोरे । सर्वसुखा पुरे कोड तेथें ॥२॥ आलिंगून लोळों त्यांच्या पायांवरी । जाऊं
तेथवरी मायबापें ॥३॥ तुका म्हणे तया सुखा वणूआ काय । जेव्हां बापमाय देखें
डोळां ॥४॥

१९८९। देव पाहावया करीं वो सायास । न धरीं हे आस नाशिवंत ॥१॥ ॥ध्रु॥
दिन शुद्ध सोम सकाळीं पातला । द्वादशी घडला पर्वकाळ ॥ध्रु॥ द्विजां पाचारुनि
शुद्ध करीं मन । देई वो हें दान यथाविध ॥२॥ नको चिंता करूं वस्त्रा या पोटाची ।
माउली आमुची पांडुरंग ॥३॥ तुका म्हणे दुरी सांगातो पाल्हाळीं । परी तो जवळी
आहे आम्हां ॥४॥

१९९०। सुख हें नावडे आम्हां कोणा बळें । नेणसी अंधळे जालीशी तूं ॥१॥
॥ध्रु॥ भूक तान कैसी राहिली निश्चळ । खुंटलें चपळ मन ठायीं ॥ध्रु॥ द्रव्य
जीवाहूनि आवडे या जना । आम्हांसी पाषाणाहूनि हीन ॥२॥ सोडरे सज्जन जन
आणि वन । अवघें समान काय गुणें ॥३॥ तुका म्हणे आम्हां जवळी च आहे । सुख
दुःख साहे पांडुरंग ॥४॥

१९९१। गुरुकृपे मज बोलविलें देवें । होईल हें घ्यावें हित कांहीं ॥१॥ ॥ध्रु॥
सत्य देवें माझा केला अंगीकार । आणीक विचार नाही आतां ॥ध्रु॥ होई बळकट
घालूनियां कास । हा चि उपदेश तुज आतां ॥२॥ सडा संमार्जन तुळसीवृंदावन ।
अतीतपूजन ब्राम्हणाचें ॥३॥ वैष्णवांची दासी होई सर्वभावे । मुखीं नाम घ्यावें
विठोबाचें ॥४॥ पूर्णबोध स्त्रीभ्रतारसंवाद । धन्य जिहीं वाद आइकिला ॥५॥ तुका
म्हणे आहे पांडुरंगकथा । तरेल जो चित्ता धरील कोणी ॥६॥

॥११॥

१९९२। खडा रवाळी साकर । जाला नामाचा चि फेर । न दिसे अंतर । गोडी ठायीं
निवडितां ॥१॥ ॥ध्रु॥ तुम्ही आम्ही पांडुरंगा । भिन्न ऐसें काय सांगा । चाळविलें
जगा । मी हें माझें यासाठीं ॥ध्रु॥ पायीं हातीं नाकीं शिरीं । हेम राहे अळंकारीं ।
मुसे आल्यावरी । काय निवडे वेगळें ॥२॥ निजलिया लाभ हानी । तों च खरी ते
स्वर्णी । तुका म्हणे दोन्ही । निवारलीं जागतां ॥३॥

१९९३। आम्ही जाणों तुझा भाव । कैचा भक्त कैचा देव । बीजा नाहीं ठाव । कैचें
फळ शेवटीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ संपादिलें बहु रूप । कैचें पुण्य कैचें पाप । नव्हतों
आम्ही आप । आपणासी देखिलें ॥ध्रु॥ एके ठायीं घरिच्याघरीं । न कळतां जाली
चोरी । तेथें तें चि दुरी । जाणें येणें खुंटलें ॥२॥ तुका म्हणे धरुनि हातीं । उर
ठेविली मागुती । एकांतीं लोकांतीं । देवभक्तिसोहळा ॥३॥

१९९४। कांहीं बोलिलों बोबडें । मायबापा तुम्हांपुढें । सलगी लाडें कोडें । मज क्षमा
करावी ॥१॥ ॥ध्रु॥ काय जाणावा महिमा । तुमचा म्यां पुरुषोत्तमा । आवडीनें
सीमा । सांडविली मज हातीं ॥ध्रु॥ घडे अवज्ञा सख्यत्वे । बाळें बापासी न भ्यावें ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

काय म्यां सांगावें । आहे ठावें तुम्हासी ॥२॥ तुका म्हणे देवा । प्रेम लोभ न संडावा । पाळला पाळावा । लळा पुढती आगळा ॥३॥

१९९५। बहु भित्तों जाणपणा । आड न यो नारायणा । घेईन प्रेमपान्हा । भक्तिसुख निवाडें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ यासी तुळे ऐसें कांहीं । दुजें त्रिभुवर्नी नाही । काला भात दहीं । ब्रम्हादिकां दुर्लभ ॥१॥ निमिषार्ध संतसंगति । वास वैकुंठी कल्पांती । मोक्षपदें होती । ते विश्रांति बापुडी ॥२॥ तुका म्हणे हें चि देई । मीतूपणा खंड नाही । बोलिलों त्या नाही । अभेदाची आवडी ॥३॥

॥४॥

१९९६। देवा आतां ऐसा करीं उपकार । देहाचा विसर पाडीं मज ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ तरीं च हा जीव सुख पावे माझा । बरें केशीराजा कळों आलें ॥१॥ ठाव देई चिंता राखें पायांपाशीं । सकळ वृत्तीसी अखंडित ॥२॥ आस भय चिंता लाज काम क्रोध । तोडावा संबंध यांचा माझा ॥३॥ मागणें तें एक हें चि आहे आतां । नाम मुखीं संतसंग देई ॥४॥ तुका म्हणे नको वरपंग देवा । घेई माझी सेवा भावशुद्ध ॥५॥

१९९७। तुज न करितां काय नव्हे एक । हे तों सकळकि संतवाणी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ घेई माझा भार करीं कइवार । उतरीं हा पार भवसिंधु ॥१॥ उचित अनुचित पापपुण्यकाला । हा तों नये मला निवडितां ॥२॥ कुंटित राहिली बोलतां बोलतां । पार न पवतां वाणी पुढें ॥३॥ पुसतां ही कोणां न कळे हें गुज । राखें आतां लाज पांडुरंगा ॥४॥ तुका म्हणे बहु पाहिलें या जीवें । वर्म जालें जी ठावें नाम तुझें ॥५॥

१९९८। मज त्याची भीड नुलंघवे देवा । जो म्हणे केशवा दास तुझा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ मज आवडती बहु तैसे जन । करिती कीर्तन कथा तुझी ॥१॥ सांडुनियां लाज नाचेन त्यांपुढें । आइकती कोडें नाम तुझें ॥२॥ न लगे उपचार होईन भिकारी । वैष्णवांच्या घरीं उष्टावळी ॥३॥ तुका म्हणे जाणों उचित अनुचित । विचारुनि हित तें चि करूं ॥४॥

१९९९। तुझे पाय माझे राहियेले चिर्ती । ते मज दाविती वर्म देवा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आम्हां अंधां तुझ्या पायांचा आधार । जाणसी विचार चालवितां ॥१॥ मन स्थिर ठेलें इंद्रियें निश्चळ । हें तों माझें बळ नव्हे देवा ॥२॥ पापपुण्य भेद नासिलें तिमिर । त्रिगुण शरीर सांडियेलें ॥३॥ तुका म्हणे तुझा प्रताप हा खरा । मी जाणें दातार शरणागत ॥४॥

२०००। जेथें जातों तेथें तूं माझा सांगाती । चालविसी हातीं धरुनियां ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ चालों वाटे आम्ही तुझा चि आधार । चालविसी भार सवें माझा ॥१॥ बोलों जातां बरळ करिसी तें नीट । नेली लाज धीट केलों देवा ॥२॥ अवघे जन मज जाले लोकपाळ । सोडरे सकळ प्राणसखे ॥३॥ तुका म्हणे आतां खेळतों

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

कौतुके । जालें तुझे सुख अंतर्बाहीं ॥४॥

२००१। जालें पीक आम्हां अवघा सुकाळ । घेऊं अवघा काळ प्रेमसुख ॥१॥
॥ध्रु॥। जाली अराणूक अवघियांपासून । अवघा गेला सीण भाग आतां ॥ध्रु॥
अवघा जाला आम्हां एक पांडुरंग । आतां नाहीं जग माझे तुझे ॥२॥ अवघे चि
आम्ही ल्याळों अळंकार । शोभलों हि फार अवघ्यांवरी ॥३॥ तुका म्हणे आम्ही
सदैवांचे दास । करणें न लगे आस आणिकांची ॥४॥

॥६॥

२००२। साधनें आमुचीं आज्ञेचीं धारकें । प्रमाण सेवकें स्वामिसत्ता ॥१॥ ॥ध्रु॥।
प्रकाशिलें जग आपुल्या प्रकाशें । रवि कर्मरसें आढलपत त्या ॥ध्रु॥ सांगणें तें नाहीं
करणें आपण । मोलही वचन बाध जालें ॥२॥ तुका म्हणे आम्हां भांडवल हातीं ।
येरझारा खाती केवढियें ॥३॥

२००३। शुभ जाल्या दिशा अवघा चि काळ । अशुभ मंगळ मंगळाचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।
हातींचिया दीपें दुराविली निशी । न देखिजे कैसी आहे ते ही ॥ध्रु॥ सुख दुःखाहूनि
नाहीं विपरीत । देतील आघात हितफळें ॥२॥ तुका म्हणे आतां आम्हांसी हें भलें ।
अवघे चि जाले जीव जंत ॥३॥

२००४। पाप पुण्य दोन्ही वाहाती मारग । स्वर्गनर्कबोग यांचीं पेणीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।
एका आड एक न लगे पुसावें । जेविल्या देखावें मागें भूक ॥ध्रु॥ राहातीं पडिलें
भरोनियां रितीं । होतील मागुतीं येतीं जातीं ॥२॥ तुका म्हणे आम्ही खेळतियांमधीं
। नाहीं केली बुद्धि स्थिर पाहों ॥३॥

॥३॥

२००५। हित तें हें एकराम कंठीं राहे । नाठविती देहभाव देही ॥१॥ ॥ध्रु॥। हा
चि एक धर्म निज बीजधर्म । हें चि जाळी कर्म केलीं महा ॥ध्रु॥ चित्त राहे पायीं
रूप बैसे डोळां । जीवें कळवळा आवडीचा ॥२॥ अखंड न खंडे अभंग न भंगे ।
तुका म्हणे गंगा मिळणी सिंधु ॥३॥

॥१॥

२००६। माझिये जातीचें मज भेटो कोणी । आवडीची धणी फेडावया ॥१॥ ॥ध्रु॥।
आवडे ज्या हरि अंतरापासूनि । ऐसियांचें मनीं आर्त माझे ॥ध्रु॥ तयालागीं जीव
होतो कासावीस । पाहातील वास नयन हे ॥२॥ सुफळ हा जन्म होईल तेथून ।
देतां आलिंगन वैष्णवांसी ॥३॥ तुका म्हणे तो चि सुदिन सोहळा । गाऊं या

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

गोपाळा धणीवरि ॥४॥

२००७। आमुचें जीवन हें कथामृत । आणीक ही संतसमागम ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सारूं एके ठायीं भोजन परवडी । स्वादरसें गोडी पदोपदी ॥१॥ ॥ध्रु॥ धालिया ढेंकर येती आनंदाचे । वोसंडलें वाचे प्रेमसुख ॥२॥ पिकलें स्वरूप आलिया घुमरी । रासी ते अंबरीं न समाये ॥३॥ मोजितां तयाचा अंत नाही पार । खुंटला । खुंटला व्यापार तुका म्हणे ॥४॥

२००८। जोडिलें तें आतां न सरे सारितां । जीव बळी देतां हाता आलें ॥१॥ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। संचित सारुनि बांधिलें धरणें । तुंबिलें जीवन साक्षेपें हें ॥१॥ ॥ध्रु॥ शीत उष्ण तेथें सुखदुःख नाही । अंतर सबाही एक जालें ॥२॥ बीज तो अंकुर पत्र शाखा फळें । प्राप्तबीज मुळें अवघें नासे ॥३॥ तुका म्हणे नामीं राहिलीसे गोडी । बीजाच्या परवडी होती जाती ॥४॥

२००९। भक्तिभाव आम्ही बांधिलासे गांठी । सादावितों हाटीं घ्या रे कोणी ॥१॥ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सुखाचिया पेंठे घातला दुकान । मांडियेले वान रामनाम ॥१॥ ॥ध्रु॥ सुखाचें फुकाचें सकळांचें सार । तरावया पार भवसिंधु ॥२॥ मार्गें भाग्यवंत जाले थोर थोर । तिहीं केला फार हा चि सांटा ॥३॥ खोटें कुडें तेथें नाही घातपात । तुका म्हणे चित्त शुद्ध करीं ॥४॥

२०१०। पर्जन्य पडावें आपुल्या स्वभावं । आपुल्याला दैवें पिके भूमि ॥१॥ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। बीज तें चि फळ येईल शेवटीं । लाभहानितुटी ज्याची तया ॥१॥ ॥ध्रु॥ दीपाचिये अंगीं नाही दुजाभाव । धणी चोर साव सारिखे चि ॥२॥ काउळें ढोंपरा कंकर तित्तिरा । राजहंस चारा मुक्ताफळें ॥३॥ तुका म्हणे येथें आवडी कारण । पिकला नारायण जयां तैसा ॥४॥

२०११। धीर तो कारण एकाविधभाव । पतिव्रते नाहो सर्वभावं ॥१॥ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। चातक हे जळ न पाहाती दृष्टी । वाट पाहे कंठीं प्राण मेघा ॥१॥ ॥ध्रु॥ सूयविकासिनी नेघे चंद्रामृत । वाट पाहे अस्तउदयाची ॥२॥ धेनु येऊं नेदी जवळी आणिकां । आपुल्या बाळकाविण वत्सा ॥३॥ तुका म्हणे नेम प्राणांसर्वेसाटी । तरी च या गोष्टी विठोबाची ॥४॥

॥६॥

२०१२। नामें स्नानसंध्या केलें क्रियाकर्म । त्याचा भवश्रम निवारला ॥१॥ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आणिकें दुरावलीं करितां खटखट । वाउगे बोभाट वमार्विण ॥१॥ ॥ध्रु॥ रामनामीं जिहीं धरिला विश्वास । तिहीं भवपाश तोडियेले ॥२॥ तुका म्हणे केलें कळकाळ टेंगणें । नामसंकीर्तनें भाविकांनीं ॥३॥

२०१३। वैष्णवांची कीर्ती गाइली पुराणीं । साही अठरांजणीं चहूं वेदीं ॥१॥ ॥१॥ ॥ध्रु॥।।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

ऐसे कोणी दावा ग्रंथांचे वाचक । कर्मठ धार्मिक पुण्यशील ॥ध्रु॥ आदिनाथ शंकर
नारद मुनीश्वर । शुका ऐसा थोर आणिका नाही ॥२॥ तुका म्हणे मुगुटमणी हे
भक्ति । आणीक विश्रांति आरतिया ॥३॥

२०१४। बोलिलों जैसे बोलविलें देवें । माझें तुम्हां ठावें जातिकुळ ॥१॥ ॥ध्रु॥
करा क्षमा कांहीं नका धरूं कोप । संत मायबाप दीनावरि ॥ध्रु॥ वाचेचा चाळक
जाला दावी वर्म । उचित ते धर्म मजपुढें ॥२॥ तुका म्हणे घडे अपराध नेणतां ।
दयावा मज आतां ठाव पार्यीं ॥३॥

२०१५। संतांचे घरींचा दास मी कामारी । दारीं परोवरीं लोळतसें ॥१॥ ॥ध्रु॥
चरणींचे रज लागती अंगांस । तेण बेताळीस उद्धरती ॥ध्रु॥ उच्छिष्ट हें जमा करूनि
पत्रावळी । घालीन कवळी मुखामाजी ॥२॥ तुका म्हणे मी आणीक विचार । नेणें हें
चि सार मानीतसें ॥३॥

॥४॥

२०१६। एका शेरा अन्ना चाड । येर वाउगी बडबड ॥१॥ ॥ध्रु॥ कां रे तृष्णा
वाढविसी । बांधवूनि मोहपार्शीं ॥ध्रु॥ औट हात तुझा जागा । येर सिणसी वाउगा
॥२॥ तुका म्हणे श्रम । एक विसरतां राम ॥३॥

२०१७। आलें धरायेच पेंढे । पुढें मागुतें न भेटे ॥१॥ ॥ध्रु॥ होसी फजीती वरपडा
। लक्ष चौर्घींसीचे वेढां ॥ध्रु॥ नाहीं कोणांचा सांगत । दुःख भोगितां आघात ॥२॥
एका पाउलाची वाट । कोणां सांगावा बोभाट ॥३॥ जुंतिजेसी घाणां । नाहीं
मारित्या करूणा ॥४॥ तुका म्हणे हित पाहें । जोंवरि हें हातीं आहे ॥५॥

२०१८। लाभ जाला बहुतां दिसीं । लाहो करा पुढें नासी । मनुष्यदेहा ऐसी ।
उत्तमजोडी जोडिली ॥१॥ ॥ध्रु॥ घेई हरिनाम सादरें । भरा सुखार्चीं भांडारें ।
जालिया व्यापारें । लाहो हेवा जोडीचा ॥ध्रु॥ घेउनि माप हातीं । काळ मोवी दिवस
राती । चोर लाग घेती । पुढें तैसें पळवें ॥२॥ हित सावकासें । म्हणे करीन तें
पिसें । हातीं काय ऐसें । तुका म्हणे नेणसी ॥३॥

॥३॥

२०१९। सुखावें ओतलें । दिसे श्रीमुख चांगलें ॥१॥ ॥ध्रु॥ मनं धरिला
आढभळास । मिठी घातली पायांस ॥ध्रु॥ होतां दृष्टादृष्टी । ताप गेला उठाउठी
॥२॥ तुका म्हणे तळ । नाहीं पाहेसा सकळ ॥३॥

२०२०। झरा लागला सुखाचा । ऐसा मापारी कडूचा ॥१॥ ॥ध्रु॥ जो हें माप
तोंडें धरी । सळे जाली ते आवरी ॥ध्रु॥ जाले बहु काळ । कोणा नाहीं ऐसें बळ
॥२॥ तुका म्हणे तळ । नाहीं पाहेसा सकळ ॥३॥

२०२१। आम्ही बोलों तें तुज कळे । एक दोहीं ठार्यीं खेळे ॥१॥ ॥ध्रु॥ काय

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

परिहाराचें काम । जाणें अंतरीचें राम ॥ध्रु॥ कळोनियां काय चाड । माझी लोकांसी बडबड ॥२॥ कारण सवें एका । अवघें आहे म्हणे तुका ॥३॥

२०२२। उमटे तें ठायीं । तुझे निरापावें पार्यीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ आम्हीं करावें चिंतन । तुजें नामसंकीर्तन ॥ध्रु॥ भोजन भोजनाच्या कार्ळीं । मार्गों करूनियां आळी ॥२॥ तुका म्हणे माथां । भार तुझ्या पंढरिनाथा ॥३॥

२०२३। केला पण सांडी । ऐसियासी म्हणती लंडी ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां पाहा विचारून । समर्थासी बोले कोण ॥ध्रु॥ आपला निवाड । आपण चि करितां गोड ॥२॥ तुम्हीं आम्हीं देवा । बोलिला बोल सिद्धी न्यावा ॥३॥ असे धुरे उणें । मार्गें सरे तुका म्हणे ॥४॥

२०२४। न व्हावें तें जालें । तुम्हां आम्हांसी लागलें ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां हालमाकलमें । भांडोनियां काढूं वर्में ॥ध्रु॥ पाटोळयासवेंसाटी । दिली रगठयाची गांठी ॥२॥ तुका म्हणे हरी । आणूनियां करिन सरी ॥३॥

२०२५। पतितमिरासी । ते म्यां धरिला जीवेंसी ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां बळिया सांग कोण । ग्वाही तुजें माझें मन ॥ध्रु॥ पावनाचा ठसा । दार्वी मज तुझा कैसा ॥२॥ वाव तुका म्हणे जालें । रोख पाहिजे दाविलें ॥३॥

२०२६। करितां वेरझारा । उभा न राहासी वेव्हारा ॥१॥ ॥ध्रु॥ हे तों झोंडाईचे चाळे । काय पोटीं तें न कळे ॥ध्रु॥ आरोगुनी मुग । बेंसलासी जैसा बग ॥२॥ तुका म्हणे किती । बुडविलीं आळवितीं ॥३॥

२०२७। नाही देणें घेणें । गोवी केली आढभमानें ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां कां हो निवडूं नेदां । पांडुरंगा येवढा धंदा ॥ध्रु॥ पांचांमधीं जावें । थोडयासाठीं फजित व्हावें ॥२॥ तुज ऐसी नाही । पांडुरंगा आम्ही कांहीं ॥३॥ टाकूं तो वेव्हार । तुज बहु करकर ॥४॥ तुका म्हणे आतां । निवडूं संतां हें देखतां ॥५॥

॥१॥

२०२८। सिंचन करितां मूळ । वृक्ष ओलावे सकळ ॥१॥ ॥ध्रु॥ नको पृथकाचे भरी । पडों एक मूळ धरीं ॥ध्रु॥ पाणचोर्यींचें दार । वरिल दाटावें तें थोर ॥२॥ वश जाला राजा । मग आपुल्या त्या प्रजा ॥३॥ एक चिंतामणी । फिटे सर्व सुखधणी ॥४॥ तुका म्हणे धांवा । आहे पंढरी विसांवा ॥५॥

२०२९। करूं याची कथा नामाचा गजर । आम्हां संवसार काय करी ॥१॥ ॥ध्रु॥ म्हणवूं हरिचे दास लेऊं ती भूषणें । कांपे तयाभेणें कळकिळ ॥ध्रु॥ आशा भय लाज आड नये चिंता । ऐसी तया सत्ता समर्थाची ॥२॥ तुका म्हणे करूं ऐसियांचा संग । जेणें नव्हे भंग चिंतनाचा ॥३॥

॥२॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२०३०। काय सर्प खातो अन्न । काय ध्यान बगाचें ॥१॥ ॥ध्रु॥। अंतर्रीची बुद्धि खोटी । भरलें पोटीं वाईट ॥ध्रु॥। काय उंदीर नाही धांवीं । राख लावी गाढव ॥२॥ तुका म्हणे सुसर जळीं । काउळीं कां न न्हाती ॥३॥

२०३१। मदें मातलें नागवें नाचे । अनुचित वाचे बडबडी ॥१॥ ॥ध्रु॥। आतां शिकवावा कोणासी विचार । कर्म तें दुस्तर करवी धीट ॥ध्रु॥। आलें अंगासी तें बळवित गाढें । काय वेडयापुढें धर्मनीत ॥२॥ तुका म्हणे कळों येईल तो भाव । अंगावरि घाव उमटतां ॥३॥

॥२॥

२०३२। सोन्याचे पर्वत करवती पाषाण । अवघे रानोरान कल्पतरू ॥१॥ ॥ध्रु॥। परि या दुर्लभ विठोबाचे पाय । तेथें हे उपाय न सरती ॥ध्रु॥। अमृतें सागर भरवती गंगा । म्हणवेल उगा राहें काळा ॥२॥ भूत भविष्य कळों येईल वर्तमान । करवती प्रसन्न रिद्धिसिद्धी ॥३॥ स्थान मान कळों येती योगमुद्रा । नेववेल वारा ब्रम्हांडासी ॥४॥ तुका म्हणे मोक्ष राहे आलीकडे । इतर बापुडें काय तेथें ॥५॥

॥१॥

२०३३। भाविकां हें वर्म सांपडलें निकें । सेविती कवतुकें धणीवरि ॥१॥ ॥ध्रु॥। इच्छितील तैसा नाचे त्यांचे छंदें । वंदिती ती पदें सकुमारें ॥ध्रु॥। विसरले मुक्ती भक्तिआढभळासें । ओढत सरिसें सुख आलें ॥२॥ तुका म्हणे नाही मागायाची आस । पांडुरंग त्यांस विसंबेना ॥३॥

२०३४। भक्तां समागमें सर्वभावं हरि । सर्व काम करी न सांगतां ॥१॥ ॥ध्रु॥। सांटवला राहे हृदयसंपुष्टीं । बाहेर धाकुटी मूर्ति उभा ॥ध्रु॥। मागण्याची वास पाहे मुखाकडे । चितिल्या रोकडे मनोरथ ॥२॥ तुका म्हणे जीव भाव देवापार्यीं । ठेवूनि ते कांहीं न मागती ॥३॥

२०३५। प्रेमअमृतें रसना ओलावली । मनाची राहिली वृत्ति पार्यीं ॥१॥ ॥ध्रु॥। सकळ ही तेथें वोळलीं मंगळें । वृष्टी केली जळें आनंदाच्या ॥ध्रु॥। सकळ इंद्रियें जालीं ब्रम्हरूप । ओतलें स्वरूप माजी तया ॥२॥ तुका म्हणे जेथें वसे भक्तराव । तेथें नांदे देव संदेह नाही ॥३॥

॥३॥

२०३६। कासया गुणदोष पाहों आणिकांचे । मज काय त्यांचें उणें असे ॥१॥ ॥ध्रु॥। काय पापपुण्य पाहों आणिकांचें । मज काय त्यांचें उणें असे ॥ध्रु॥। नष्टदुष्ट कवणांचे वाणू । तयाहून अणु आढधंक माझें ॥२॥ कुचर खोटा मज कोण असे आगळा । तो मी पाहों डोळां आपुलिये ॥३॥ तुका म्हणे मी भांडवलें पुरता । तुजसी पंढरिनाथा लावियेलें ॥४॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥१॥

२०३७। काळ जवळ उभा नेणां । घाली झांपडी खुंटी कानां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कैसा हुशार सावध राहीं । आपुला तूं अपुलेठायी ॥ध्रु॥।। काळ जवळचि उभा पाहीं । नेदि कोणासि देऊं कांहीं ॥२॥ काळें पुरविली पाठी । वरुषें जालीं तरी साठी ॥३॥ काळ भोंवताला भोंवे । राम येऊं नेदी जिव्हे ॥४॥ तुका म्हणे काळा । कर्म मिळतें तें जाळा ॥५॥

॥१॥

२०३८। दुष्ट भूषण सज्जनाचें । अलभ्यलाभ पुण्य त्याचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। धन्य ऐसा परउपकारी । जाय नरका आणिकांवारि ॥ध्रु॥।। मळ खाये संवदणी । करी आणिकांची उजळणी ॥२॥ तुका म्हणे त्याचा । प्रीती आदर करा साचा ॥३॥

२०३९। साहोनियां टांकीघाये । पाषाण देव चि जाला पाहें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तया रीती दृढ मन । करीं साधाय़ा कारण ॥ध्रु॥।। बाण शस्त्र साहे गोळी । शूरां ठाव उंच स्थळीं ॥२॥ तुका म्हणे सती । अग्न न देखे ज्या रिती ॥३॥

॥२॥

२०४०। तेणें वेशें माझीं चोरिलीं अंगें । मानावया जग आत्मपणें । नाही चाड भीड संसाराचें कोड । उदासीन सर्व गुणें । भय मोह लज्जा निरसली शंका । अवधियां एक चि पणें । विट्टलाच्या पार्यी बैसोनि राहिली । भागिलीं नुटित तेणें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां त्यांसी काय चाले माझें बळ । जालासें दुर्बळ सत्त्वहीन । दग्ध पट दिसे संगति बरवंट । काय त्याचें कारण ॥ध्रु॥।। आळसें दृष्टी न पाहे आपुलें । एक चि देखिलें सर्वरूप । मानामान तेथें खुंटोनि राहिलें । पिशुन तो कोण बाप । ज्योति ना अंधार अवघा एकंकार । तेथें काय पुण्यपाप । विट्टलावांचुनि कांहीं च नावडे । वेगळाल्या भावें रूप ॥२॥ बळबडिवार लौकिक वेव्हार । गेली आशा तृष्णा माया । सुखदुःखाची वार्ता नाइके । अंतरलों दुरी तया । मीतूंपणनिष्काम होऊनि । राहिलों आपुलियां ठायां । तुजविण आतां मज नाही कोणी । तुका म्हणे देवराया ॥३॥

॥१॥

२०४१। कथा पुराण ऐकतां । झोपें नाथिलें तत्त्वता । खाटेवरि पडतां । व्यापी चिंता तळमळ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसी गहन कर्मगति । काय तयासी रडती । जाले जाणते जो चितीं । कांहीं नेघे आपुला ॥ध्रु॥।। उदक लावितां न धरे । चिंता करी केव्हां सरे । जाऊं नका धीरें । म्हणे करितां ढवाळया ॥२॥ जवळी गोंचिड क्षीरा । जैसी कमळणी ददुरा । तुका म्हणे दुरा । देशत्यागें तयासी ॥३॥

२०४२। संदेह बाधक आपआपणयांतें । रज्जुसर्पवत भासतसें । भेऊनियां काय देखिलें येणें । मारें घायेंविण लोळतसे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आपण चि तारी आपण चि

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

मारी । आपण उद्धारी आपणयां । शुकनळकिन्यार्यें गुंतलासी काय । विचारुनि पाहें
मोकळिया ॥१॥ पापपुण्य कैसे भांजिले अंक । दशकाचा एक उरविला ।
जाणोनियां काय होतोसी नेणता । शून्य ठाव रिता नाहीं नाहीं ॥२॥ दुरा दृष्टी पाहें
न्याहाळूनि । मृगजला पाणी न म्हणें चाडा । धांवतां चि फुटे नव्हे समाधान । तुका
म्हणे जाण पावे पीडा ॥३॥

॥२॥

२०४३। कथे उभा अंग राखेल जो कोणी । ऐसा कोण गणी तया पापा ॥१॥
॥१॥।। येथें तो पातकी न येता च भला । रणीं कुचराला काय चाले ॥१॥।। कथे
बैसोनी आणीक चर्चा । धिंग त्याची वाचा कुंभपाक ॥२॥।। तुका म्हणे ऐलपेल ते
थडीचे । बुडतील साच मध्यभागीं ॥३॥।।

२०४४। नावडे ज्या कथा उठोनियां जाती । ते यमा फावती बरे वोजा ॥१॥।।
॥१॥।। तो असे जवळी गोंचिडाच्या न्यार्यें । देशत्यागें ठाय तया दुरी ॥१॥।। नव्हे
भला कोणी नावडे दुसरा । पाहुणा विढकरा यमा होय ॥२॥।। तुका म्हणे तया करावें
तें काई । पाषाण कां नाहीं जळामध्यें ॥३॥।।

२०४५। जवळी नाहीं चित्त । काय मांडियेलें प्रेत ॥१॥।। ॥१॥।। कैसा पाहे चर्मदृष्टि
। दीप स्नेहाच्या शेवटीं ॥१॥।। कांतिलेंसैं श्वान । तैसैं दिशा हिंडे मन ॥२॥।। त्याचे
कानीं हाणे । कोण बोंब तुका म्हणे ॥३॥।।

२०४६। दुर्बळा वाणीच्या एक दोनि सिद्धि । सदैवा समाधि विश्वरूपीं ॥१॥।। ॥१॥।।
काय त्याचें वांयां गेलें तें एक । सदा प्रेमसुख सर्वकाळ ॥१॥।। तीर्थ देव दुरी तया
भाग्यहीना । विश्व त्या सज्जना दुमदुमिलें ॥२॥।। तुका म्हणे एक वाहाती मोळिया ।
भाग्यें आगळिया घरा येती ॥३॥।।

॥४॥

२०४७। परिमळें काष्ठ ताजवां तुळविलें । आणीक नांवांचीं थोडीं । एक ती कांतिवें
उभविलीं ढवळारें । एकाचिया कुड मेडी । एक दीनरूप आणित्ती मोळिया । एक ते
बांधोनि माडी । अवघियां बाजार एक चि जाला । मांविक्लीं आपुल्या पाडीं ॥१॥।।
॥१॥।। गुण तो सार रूपमध्यकार । अवगुण तो फार पीडीतसे ॥१॥।। एक गुणें
आगळे असती । अमोत्य नांवांचे खडे । एक समर्थ दुर्बळा घरीं । फार मोलाचे थोडे
। एक झगझग करिती वाळवंटीं । कोणी न पाहाती तयांकडे । सभाग्य संपन्न
आपुलाले घरीं । मायेक दैन्य बापुडें ॥२॥।। एक नामें रूपें सारिख्या असती ।
अनेकप्रकार याती । ज्याचिया संचितें जैसें आलें पुढें । तयाची तैसी च गति । एक
उंचपदीं बैसोनि सुखें । दास्य करवी एका हार्तीं । तुका म्हणे कां मानिती सुख ।
चुकलिया वांयां खंती ॥३॥।।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥१॥

२०४८। नाही आम्हां शत्रु सासुरें पिशुन । दाटलें हें घन माहियेर ॥१॥ ॥ध्रु॥।
पाहें तेंथें पांडुरंग रखुमाई । सत्यभामा राही जननिया ॥ध्रु॥ लज्जा भय कांहीं
आम्हां चिंता नाही । सर्वसुखें पार्यीं वोळगती ॥२॥ तुका म्हणे आम्ही सदैवाचीं बाळें
। जालों लडिवाळें सकळांचीं ॥३॥

२०४९। गर्भी असतां बाळा । कोण पाळी त्याचा लळा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कैसा लाघवी
सूत्रधारी । कृपाळुवा माझा हरी ॥ध्रु॥ सर्प पिलीं वित्तां चि खाय । वांचलिया कोण
माय ॥२॥ गगनीं लागला कोसेरा । कोण पुरवी तेंथें चारा ॥३॥ पोटीं पाषाणांचे
जीव । कवण जीव त्याचा भाव ॥४॥ तुका म्हणे निश्चळ राहें । होईल तें सहज
पाहें ॥५॥

२०५०। न म्हणे कवणां सिद्ध साधक गंधार । अवघा विश्वंभरा वांचूनियां ॥१॥
॥ध्रु॥।। ऐसें माझे बुद्धि काया वाचा मन । लावीं तुझे ध्यान पांडुरंगा ॥ध्रु॥ गातां
प्रेमगुण शंका माझ्या मनीं । नाचतां रंगणीं नाटवावी ॥२॥ देई चरणसेवा भूतांचें
भजन । वर्णा आढभमान सांडवूनि ॥३॥ आशापाश माझी तोंडीं माया चिंता ।
तुजविण व्यथा नको कांहीं ॥४॥ तुका म्हणे सर्व भाव तुझे पार्यीं । राहे ऐसें देई प्रेम
देवा ॥५॥

२०५१। आढग्नमाजी गेलें । आढग्न होऊन तें च ठेलें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय उरलें
तया पण । मागील तें नाम गुण ॥ध्रु॥ लोह लागे परिसा अंगीं । तो ही भूषण
जाला जर्गी ॥२॥ सरिता ओहळा ओघा । गंगे मिळोनि जाल्या गंगा ॥३॥
चंदनाच्या वासें । तरू चंदन जाले स्पर्शें ॥४॥ तुका जडला संतां पार्यीं । दुजेपणा
ठाव नाही ॥५॥

॥४॥

२०५२। ऐशा भाग्यें जालों । तरी धन्य जन्मा आलों ॥१॥ ॥ध्रु॥।। रूळें तळीले
पायरी । संत पाय देती वरी ॥ध्रु॥ प्रेमामृतपान । होईल चरणरजें स्नान ॥२॥
तुका म्हणे सुखें । तया हरतील दुःखें ॥३॥

२०५३। करितां या सुखा । अंतपार नाही लेखा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। माथां पडती संतपाय
। सुख कैवल्य तें काय ॥ध्रु॥।। ऐसा लाभ नाही । दुजा विचारितां कांहीं ॥२॥ तुका
म्हणे गोड । तेंथें पुरे माझें कोड ॥३॥

॥२॥

२०५४। वेद जया गाती । आम्हां तयाची संगति ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाम धरियेलें कंठीं
। अवघा सांटविला पोटीं ॥ध्रु॥।। काराचें बीज । हातीं आमुजे तें निज ॥२॥ तुका
म्हणे बहु मोटें । अणुरणियां धाकुटें ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२०५५। तूं श्रीयेचा पति । माझी बहु हीन याती ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ दोघे असों एके ठायीं । माझा माथा तुझें पार्यीं ॥ध्रु॥॥ माझ्या दीनपणां पार । नाहीं बहु तूं उदार ॥२॥ तुका म्हणे पांडुरंगा । मी ओहोळ तूं गंगा ॥३॥

२०५६। मी याचक तूं दाता । काय सत्य पाहों आतां ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ म्या तों पसरिला हात । करीं आपुलें उचित ॥ध्रु॥॥ आम्ही घ्यावें नाम । तुम्हां समाधान काम ॥२॥ तुका म्हणे देवराजा । वाद खंडीं तुझा माझा ॥३॥

२०५७। तुझे पोटीं वाव । व्हावा ऐसा माझा भाव ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ करीं वासनेसारिखें । प्राण पुढटे येणें दुःखें ॥ध्रु॥॥ अहंकार खोटे । वाटे श्वापदांचे थाटे ॥२॥ तुका म्हणे आई । हातीं धरुनि संग देई ॥३॥

२०५८। दारीं परोवरी । कुडीं कवाडीं मी घरीं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ तुमच्या लागलों पोषणा । अवघे ठायीं नारायणा ॥ध्रु॥॥ नेदीं खाऊं जेवूं । हातींतोंडींचें ही घेऊं ॥२॥ तुका म्हणे अंगीं । जडलों ठायींचा सलगी ॥३॥

२०५९। मज कोणी कांहीं करी । उमटे तुमचे अंतरीं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ व्याला वाडविलें म्हूण । मज सुख तुज सीण ॥ध्रु॥॥ माझें पोट धालें । तुझे अंगीं उमटलें ॥२॥ तुका म्हणे खेळें । तेथें तुमचिया बळें ॥३॥

२०६०। जोडोनियां कर । उभा राहिलों समोर ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ हें चि माझें भांडवल । जाणे कारण विडल ॥ध्रु॥॥ भाकितों करूणा । आतां नुपेक्षावें दीना ॥२॥ तुका म्हणे डोई । ठेवीं वेळोवेळां पार्यीं ॥३॥

२०६१। आम्ही घ्यावें तुझें नाम । तुम्ही आम्हां द्यावें प्रेम ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ ऐसें निवडिलें मुळीं । संतीं बैसोनि सकळीं ॥ध्रु॥॥ माझी डोई पायांवरी । तुम्ही न धरावी दुरी ॥२॥ तुका म्हणे केला । खंड दोघांचा विड्डला ॥३॥

२०६२। वारिलें लिगाड । बहुदिसांचें हें जाड ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ न बोलावें ऐसें केलें । कांहीं वाउगें तितुलें ॥ध्रु॥॥ जाला चौघांचार । गेला खंडोनि वेव्हार ॥२॥ तुका म्हणे देवा । करीन ते घ्यावी सेवा ॥३॥

२०६३। पायरवे अन्न । मग करी क्षीदक्षीण ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ ऐसे होती घातपात । लाभे विण संगें थीत ॥ध्रु॥॥ जन्माची जोडी । वाताहात एके घडी ॥२॥ तुका म्हणे शंका । हित आड या लौकिका ॥३॥

२०६४। आम्हां वैष्णवांचा । नेम काया मनें वाचा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ धीर धरूं जीवासाटीं । येऊं नेदूं लाभा तुटी ॥ध्रु॥॥ उचित समय । लाज निवारावें भय ॥२॥ तुका म्हणे कळा । जाणों नेम नाहीं बाळा ॥३॥

२०६५। उलंघिली लाज । तेणें साधियेलें काज ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ सुखें नाचे पैलतीरीं । गेलों भवाचे सागरीं ॥ध्रु॥॥ नामाची सांगडी । सुखें बांधली आवडी ॥२॥ तुका म्हणे

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

लोकां । उरली वाचा मारीं हाका ॥३॥

२०६६। बैसलोसैं दारीं । धरणें कोंडोनि भिकारी ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां कोठें हालों
नेदीं । बरी सांपडली संदी ॥ध्रु॥ किती येरझारा । मार्गें घातलिया घरा ॥२॥
माझें मज नारायणा । देतां कां रे नये मना ॥३॥ भांडावें तें किती । बहु सोसिली
फजिती ॥४॥ तुका म्हणे लाज नाहीं । लाज तुझे अंगीं कांहीं ॥५॥

२०६७। जालों द्वारपाळ । तुझे राखिलें सकळ ॥१॥ ॥ध्रु॥ नाहीं लागों दिलें अंगा
। आड ठाकलों मी जगा ॥ध्रु॥ करूनियां नीती । दिल्याप्रमाणें चालती ॥२॥ हार्तीं
दंड काठी । उभा जिवाचिये साटीं ॥३॥ बळ बुद्धी युक्ती । तुज दिल्या सर्व शक्ती
॥४॥ तुका म्हणे खरा । आतां घेईन मुशारा ॥५॥

२०६८। फळाची तों पोटीं । घडे वियोगें ही भेटी ॥१॥ ॥ध्रु॥ करावें चिंतन ।
सार तें चि आठवण ॥ध्रु॥ चित्त चित्ता ग्वाही । उपचारें चाड नाहीं ॥२॥ तुका
म्हणे देवा । पावे अंतरीची सेवा ॥३॥

॥१५॥

२०६९। दुर्बळाचें कोण । ऐके घालूनियां मन । राहिलें कारण । तयावांचूनि काय तें
॥१॥ ॥ध्रु॥ कळों आले अनुभवं । पांडुरंगा माझ्या जीवें । न संगतां ठावें । पडे
चर्या देखोनि ॥ध्रु॥ काम क्रोध माझा देही । भेदाभेद गेले नाहीं । होतें तेथें कांहीं ।
तुज कृपा करितां ॥२॥ हें तों नव्हे उचित । नुपेक्षावें शरणागत । तुका म्हणे रीत ।
तुमची आम्हां न कळे ॥३॥

२०७०। आम्ही भाव जाणों देवा । न कळती तुझिया मावा । गणिकेचा कुढावा ।
पतन न्यावा दशरथ ॥१॥ ॥ध्रु॥ तरी म्यां काय गा करावें । कोण्या रीती तुज
पावें । न संगतां ठावें । तुम्हांविण न पडे ॥ध्रु॥ दोनी फाकलिया वाटा । गोवी
केली घटापटा । नव्हे धीर फांटा । आड रानें भरती ॥२॥ तुका म्हणे माझे डोळे ।
तुझे देखती हे चाळे । आतां येणें वेळे । चरण जीवें न सोडीं ॥३॥

२०७१। वेरझारीं जाला सीण । बहु केलें खेदक्षीण । भांडणासी दिन । आजी येंथें
फावला ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां काय भीड भार । धरूनियां लोकाचार । बुडवूनि
वेव्हार । सरोबरी करावी ॥ध्रु॥ आलें बहुतांच्या मना । कां रे न होसी शाहाणा ।
मुर्लीच्या वचना । आम्ही जागों आपुल्या ॥२॥ तुका म्हणे चौघांमधीं । तुज नेलें
होतें आधीं । आतां नाहीं मधीं । उरी कांहीं राहिली ॥३॥

॥३॥

२०७२। कल्पतरूखालीं । फळें येती मागीतलीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ तेथें बैसल्याचा भाव ।
विचारुनि बोलें ठाव ॥ध्रु॥ द्यावें तें उत्तर । येतो प्रतित्याचा फेर ॥२॥ तुका म्हणे
मनीं । आपुल्या च लाभहानि ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२०७३। रंगलें या रंगें पालट न धरी । खेवलें अंतरीं पालटेना ॥१॥ ॥ध्रु॥ सावलें
निखळ कृष्णनाम ठसे । अंगसंगें कैसे शोभा देती ॥ध्रु॥ पवित्र जालें तें न लिपे
विटाळा । नेदी बैसों मळा आडवरी ॥२॥ तुका म्हणे काळें काळें केलें तोंड ।
प्रकाश अभंड देखोनियां ॥३॥

२०७४। जगा काळ खाय । आम्ही माथां दिले पाय ॥१॥ ॥ध्रु॥ नाचों तेथें उभा
राहें । जातां व्यंग करी साहे ॥ध्रु॥ हरिच्या गुणें धाला । होता खात चि भुकेला
॥२॥ तुका म्हणे हळु । जाला कढत शीतळु ॥३॥

॥३॥

२०७५। ब्रम्हरस घेई काढा । जेणें पीडा वारेल ॥१॥ ॥ध्रु॥ पथ्य नाम विठोबाचें
। आणीक वाचे न सेवीं ॥ध्रु॥ भवरोगाऐसें जाय । आणीक काय क्षुल्लकें ॥२॥
तुका म्हणे नव्हे बाधा । अणीक कदा भूतांची ॥३॥

२०७६। अंगें अनुभव जाल मज । संतरजचरणांचा ॥१॥ ॥ध्रु॥ सुखी जालों या
सेवनें । दुःख नेणें यावरी ॥ध्रु॥ निर्माल्याचें तुळसीदळ । विष्णुजळ चरणींचें ॥२॥
तुका म्हणे भावसार । करूनि फार मिश्रित ॥३॥

२०७७। वैद्य एक पंढरिराव । अंतर्भाव तो जाणे ॥१॥ ॥ध्रु॥ रोगाऐशा द्याव्या
वल्ली । जाणे जाली बाधा ते ॥ध्रु॥ नेदी रुका वेचों मोल । पोहे बोल प्रीतीचे
॥२॥ तुका म्हणे दयावंता । सदा चिंता दीनांची ॥३॥

२०७८। करितां कोणाचें ही काज । नाहीं लाज देवासी ॥१॥ ॥ध्रु॥ बरें करावें हें
काम । धरिलें नाम दीनबंधु ॥ध्रु॥ करूनि अराणूक पाहे । भलत्या साह्य व्हावया
॥२॥ बोले तैसी करणी करी । तुका म्हणे एक हरि ॥३॥

॥४॥

२०७९। उभें चंद्रभागे तीरीं । कट धरोनियां करीं । पाउलें गोजिरीं । विटेवरी शोभलीं
॥१॥ ॥ध्रु॥ त्याचा छंद माझ्या जीवा । काया वाचा मनं हेवा । संचिताचा ठेवा ।
जोडी हातीं लागली ॥ध्रु॥ रूप डोळयां आवडे । कीर्ति श्रवणीं पवाडे । मस्तक
नावडे । उठों पायांवरोनि ॥२॥ तुका म्हणे नाम । ज्याचें नासी क्रोध काम । हरी
भवश्रम । उच्चारितां वाचेसी ॥३॥

२०८०। आम्हां हें चि भांडवल । म्हणों विड्डल विड्डल ॥१॥ ॥ध्रु॥ सुखें तरों
भवनदी । संगें वैष्णवांची मांदी ॥ध्रु॥ बाखराचें वाण । सांडूं हें जेवूं जेवण ॥२॥
न लगे वारंवार । तुका म्हणे वेरझार ॥३॥

२०८१। आतां माझ्या भावा । अंतराय नको देवा ॥१॥ ॥ध्रु॥ आलें भागा तें
करितों । तुझें नाम उच्चारितों ॥ध्रु॥ दृढ माझें मन । येथें राखावें बांधोन ॥२॥
तुका म्हणे वाटे । नको फुटों देऊं फांटे ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥३॥

२०८२। काय देवापार्शीं उणें । हिंडे दारोदारीं सुणें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। करी अक्षरांची
आटी । एके कवडी च साटीं ॥ध्रु॥।। निंदी कोणां स्तवी । चिंतातुर सदा जीवीं
॥२॥ तुका म्हणे भांड । जळो पळो त्याचें तोंड ॥३॥

२०८३। मागणें तें मागों देवा । करूं भक्ती त्याची सेवा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय उणें
तयापार्शीं । रिद्धिसिद्धी ज्याच्या दासी ॥ध्रु॥।। कायावाचामन । करूं देवा हें अर्पण
॥२॥ तुका म्हणे विश्वंभर । ज्याच्यानें हें चराचर ॥३॥

२०८४। चितीं नाहीं आस । त्याचा पांडुरंग दास ॥१॥ ॥ध्रु॥।। असे भक्तांचिये घरीं
। काम न सांगतां करी ॥ध्रु॥।। अनाथाचा बंधु । असे अंगीं हा संबंधु ॥२॥ तुका
म्हणे भावें । देवा सत्ता राबवावें ॥३॥

२०८५। कर्कशसंगति । दुःख उदंड फजिती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाहीं इह ना परलोक ।
मजुर दिसे जैसे रंक ॥ध्रु॥।। वचन सेंटावरी । त्याचें ठेवूनि धिक्कारी ॥२॥ तुका
म्हणे पार्थीं बेडी । पडिली कपाळीं कुर्हीडी ॥३॥

॥४॥

२०८६। बीज पेरे सेतीं । मग गाडेवरी वाहाती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वांयां गेलें ऐसें दिसे
। लाभ त्याचे अंगीं वसे ॥ध्रु॥।। पाल्याची जतन । तरि प्रार्थीं येती कण ॥२॥ तुका
म्हणे आळा । उदक देतां लाभे फळा ॥३॥

२०८७। जाणावें तें सार । नाहीं तरी दगा फार ॥१॥ ॥ध्रु॥।। डोळे झांकिलिया
रवि । नाहीं ऐसा होय जेवीं ॥ध्रु॥।। बहुथोडया आड । निवारितों लाभें जाड ॥२॥
तुका म्हणे खरें । नेलें हातींचें अंधारें ॥३॥

२०८८। मुळीं नेणपण । जाला तरी आढभमान ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वांयां जावें हें चि खरें
। केलें तेणें चि प्रकारें ॥ध्रु॥।। अराणूक नाहीं कधीं । जाली तरि भेदबुद्धि ॥२॥
अंतरली नाव । तुका म्हणे नाहीं ठाव ॥३॥

॥३॥

२०८९। संवसारसांते आले हो आइका । तुटीचें तें नका केणें भरूं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
लाभाचा हा काळ अवघे विचारा । पारखी ते करा साह्य येथें ॥ध्रु॥।। शृंगारिलें दिसे
न कळे अंतर । गोविला पदर उगवेना ॥२॥ तुका म्हणे खोटें गुपतां विसारें ।
हातिचिया खरें हातीं घ्यावें ॥३॥

२०९०। सारावीं लिगाडें धरावा सुपंथ । जावें उसंतीत हळूहळू ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पुढें
जातिघाचे उमटिले माग । भांबावलें जग आडरानें ॥ध्रु॥।। वेचल्याचा पाहे वरावरि
झाडा । बळाचा निधडा पुढिलिया ॥२॥ तुका म्हणे जैसी दाखवावी वाणी । वे

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

दयावी भरोनी शेवट तों ॥३॥

२०९१। बुद्धिमंदा शिरीं । भार फजिती पदरीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ जाय तेथें अपमान ।
पावे हानि थुंकी जन ॥ध्रु॥ खरियाचा पाड । मार्गें लावावें लिगाड ॥२॥ तुका
म्हणे करी । वर्म नेणें भरोवरी ॥३॥

॥३॥

२०९२। पूर्वजांसी नर्का । जाणें तें एक आइका ॥१॥ ॥ध्रु॥ निंदा करावी चाहाडी
। मनीं धरुनि आवडी ॥ध्रु॥ मात्रागमना ऐसी । जोडी पातकांची रासी ॥२॥ तुका
म्हणे वाट । कुंभपाकाची ते नीट ॥३॥

२०९३। देहा लावी मात । पालव घाली जाली रात ॥१॥ ॥ध्रु॥ वेडी ते वेडी
बहुत च वेडी । चाखतां गोडी चवी नेणे ॥ध्रु॥ कडिये मूल भोंवतें भोंये । मोकलूनि
रडे धाये ॥२॥ लेंकरें वित्त पुसे जगा । माझा गोहो कोण ते सांगा ॥३॥ आपुली
शुद्धि जया नाही । आणिकांची ते जाणे काई ॥४॥ तुका म्हणे ऐसे जन । नर्का
जातां राखे कोण ॥५॥

२०९४। आवडीचें दान देतो नारायण । बाहे उभारोन रहिलासे ॥१॥ ॥ध्रु॥ जें
जयासी रूचे तें करी समोर । सर्वज्ञ उदार मायबाप ॥ध्रु॥ ठायीं पडिलिया तें चि
लागे खावें । ठायींचें चि घ्यावें विचारुनि ॥२॥ बीज पेरुनियां तें चि घ्यावें फळ ।
डोरलीस केळ कैचें लागे ॥३॥ तुका म्हणे देवा कांहीं बोल नाही । तुझा तूं चि
पार्हीं शत्रु सखा ॥४॥

२०९५। अडचणीचें दार । बाहेर माजी पैस फार ॥१॥ ॥ध्रु॥ काय करावें तें
मौन्य । दाही दिशा हिंडे मन ॥ध्रु॥ बाहेर दावी वेश । माजी वासनेचे लेश ॥२॥
नाहीं इंद्रियां दमन । काय मांडिला दुकान ॥३॥ सारविलें निकें । वरि माजी अवघें
फिकें ॥४॥ तुका म्हणे अंतीं । कांहीं न लगे चि हातीं ॥५॥

२०९६। लय लक्षुनियां जालों म्हणती देव । तो ही नव्हे भाव सत्य जाणा ॥१॥
॥ध्रु॥ जालों बहुश्रुत न लगे आतां कांहीं । नको राहूं ते ही निश्चितीनें ॥ध्रु॥ तपें
दानें काय मानिसी विश्वास । बीज फळ त्यास आहे पुढें ॥२॥ कर्म आचरण
यातीचा स्वगुण । विशेष तो गुण काय तेथें ॥३॥ तुका म्हणे जरी होईल निष्काम ।
तरि च होय राम देखे डोळां ॥४॥

॥५॥

२०९७। पुरली धांव कडिये घेई । पुढें पायीं न चलवीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ कृपाळुवे
पांडुरंगे । अंगसंगे जिवलगे ॥ध्रु॥ अवघी निवारानी भूक । अवघ्या दुःख जन्माचें
॥२॥ तुका म्हणे बोलवेना । लावीं स्तनां ईश्वरे ॥३॥

२०९८। जें जें मना वाटे गोड । तें तें कोड पुरविशी ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां तूं चि

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

बाह्यात्कारिं । अवघ्यापरी जालासी ॥ध्रु॥ नाही सायासाचें काम । घेतां नाम आवडी ॥२॥ तुका म्हणे सर्वसांगे । पांडुरंगें दयाळे ॥३॥

२०९९। जेथें माझी दृष्टि जाय । तेथें पाय भावीन ॥१॥ ॥ध्रु॥।। असेन या समाधानें । पूजा मनें करीन ॥ध्रु॥।। अवघा च अवघे देसी । सुखरासी संपन्न ॥२॥ तुका म्हणे बंधन नाही । ऐसें कांहीं तें करूं ॥३॥

॥३॥

२१००। नातुडे जो कवणे परी । उभा केला विटेवरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। भला भला पुंडलिका । मानलासी जनलोकां ॥ध्रु॥।। कोण्या काळें सुखा । ऐशा कोण पावता ॥२॥।। अवघा आणिला परिवार । गोपी गोपाळांचा भार ॥३॥।। तुका म्हणे धन्य जालें । भूमी वैकुंठ आणिलें ॥४॥

२१०१। अवघे चुकविले सायास । तप रासी जीवा नास ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जीव देखुनियां बळी । अवघीं तारिलीं दुर्बळीं । केला भूमंडळीं । माजी थोर पवाडा ॥ध्रु॥।। कांही न मगे याची गती । लुटवितो जगा हातीं ॥२॥।। तुका म्हणे भक्तराजा । कोण वर्णी पार तुझा ॥३॥

२१०२। प्रमाण हें त्यांच्या बोला । देव भक्तांचा अंकिला ॥१॥ ॥ध्रु॥।। न पुसतां जातां नये । खाली बैसतां ही भिये ॥ध्रु॥।। अवघा त्याचा होत । जीव भावाही सहित ॥२॥।। वद उपचाराची वाणी । कांहीं माग म्हणऊनि ॥३॥।। उदासीनाच्या लागें । तुका म्हणे धांवें मार्गें ॥४॥

२१०३। कांहीं न मागती देवा । त्यांची करूं धावें सेवा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हळूहळू फेडी ऋण । होऊनियां रूपें दीन ॥ध्रु॥।। होऊं न सके वेगळा । क्षण एक त्यां निराळा ॥२॥।। तुका म्हणे भक्तिभाव । हा चि देवाचा ही देव ॥३॥

२१०४। जाणे अंतरिंचा भाव । तो चि करितो उपाव ॥१॥ ॥ध्रु॥।। न लगे सांगावें मागावें । जीवें भावें अनुसरावें । आढवनाश घ्यावें । फळ धीर धरोनि ॥ध्रु॥।। बाळा न मागतां भोजन । माता घाली पाचारून ॥२॥।। तुका म्हणे तरी । एकीं लंघियेले गिरी ॥३॥

२१०५। आम्ही नाचों तेणें सुखें । वाऊं टाळी गातों सुखें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। देव कृपेचा कोंवळा । शरणागता पाळी लळा ॥ध्रु॥।। आम्हां जाला हा निर्धार । मार्गें तारिलें अपार ॥२॥।। तुका म्हणे संतीं । वर्म दिलें आम्हां हातीं ॥३॥

२१०६। जालों निर्भर मानसीं । म्हणऊनि कळलासी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुझे म्हणविती त्यांस । भय चिंता नाही आस ॥ध्रु॥।। चुकविसी पाश । गर्भवासयातना ॥२॥।। तुजें जाणोनियां वर्म । कंठीं धरियेलें नाम ॥३॥।। तुका म्हणे तेणें सुखें । विसरलों जन्मदुःखें ॥४॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥७॥

२१०७। नको दुष्टसंग । पडे भजनामधी भंग ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय विचार देखिला । सांग माझा तो विडला ॥ध्रु॥ तुज निषेधितां । मज न साहे सर्वथा ॥२॥ एका माझ्या जीवें । वाद करूं कोणासर्वें ॥३॥ तुझे वणूआ गुण । कीं हे राखां दुष्टजन ॥४॥ काय करूं एका । मुखें सांग म्हणे तुका ॥५॥

२१०८। विडल माझी माय । आम्हां सुखा उणें काय ॥१॥ ॥ध्रु॥।। घेतों अमृताची धनी । प्रेम वोसंडलें स्तनीं ॥ध्रु॥।। क्रीडों वैष्णवांच्या मेळीं । करूं आनंदाच्या जळीं ॥२॥ तुका म्हणे कृपावंत । ठेवीं आम्हांपार्शीं चित्त ॥३॥

२१०९। भक्तिसुखें जे मातले । ते कळकिळा शूर जाले ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हातीं बाण हरिनामाचे । वीर गर्जती विडलाचे ॥ध्रु॥।। महां दोषां जाला त्रास । जन्ममरणां केला नाश ॥२॥ सहस्त्रनामाची आरोळी । एक एकाहूनि बळी ॥३॥ नाहीं आणिकांचा गुमान । ज्याचें अंकित त्यावांचून ॥४॥ तुका म्हणे त्यांच्या घरीं । मोक्षसिद्धी या कामारी ॥५॥

॥३॥

२११०। पंधरा दिवसां एक एकादशी । कां रे न करिसी व्रतसार ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय तुझा जीव जातो एका दिसें । फ्राळाच्या मिसें धणी घेसी ॥ध्रु॥।। स्वहित कारण मानवेल जन । हरिकथा पूजन वैष्णवांचें ॥२॥ थोडे तुज घरीं होती उजगरे । देउळासी कां रे मरसी जातां ॥३॥ तुका म्हणे कां रे सकुमार जालासी । काय जाब देसी यमदूतां ॥४॥

२१११। कथा हें भूषण जनामध्यें सार । तरले अपार बहुत येणें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नीचिये कुळींचा उंचा वंद्य होय । हरीचे जो गाय गुणवाद ॥ध्रु॥।। देव त्याची माथां वंदी पायधुळी । दीप झाला कुळीं वंशाचिये ॥२॥ त्याची निंदा करी त्याची कुष्ट वाणी । मुख संवदणी रजकाची ॥३॥ तुका म्हणे नाहीं चोरीचा व्यापार । विडलाचें सार नाम ध्यावें ॥४॥

२११२। टाळघोळ सुख नामाचा गजर । घोषें जयजयकार ब्रम्हानंदु ॥१॥ ॥ध्रु॥।। गरूडटके दिंडी पताकांचे भार । आनंद अपार ब्रम्हादिकां ॥ध्रु॥।। आनंदें वैष्णव जाती लोटांगणीं । एक एकाहूनि भद्रजाति ॥२॥ तेणें सुखें सुटे पाषाणां पाझर । नष्ट खळ नर शुद्ध होती ॥३॥ तुका म्हणे सोपें वैकुंठवासी जातां । रामकृष्ण कथा हे ची वाट ॥४॥

॥३॥

२११३। देखोवेखीं करिती गुरु । नाहीं ठाउकां विचारु ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वर्म तें न पडे ठायीं । पांडुरंगाविण कांहीं ॥ध्रु॥।। शिकों कळा शिकों येती । प्रेम नाहीं कोणां हातीं

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥२॥ तुका म्हणे सार । भक्ति नेणती गव्हार ॥३॥

२११४। भाग्यवंत म्हणों तयां । शरण गेले पंढरिराया ॥१॥ ॥ध्रु॥ तरले तरले हा भरवसा । नामधारकांचा ठसा ॥ध्रु॥ भुक्तिमुक्तीचें तें स्थळ । भोळेभाविकां निर्मळ ॥२॥ गाइलें पुराणीं । तुका म्हणे वेदवाणी ॥३॥

२११५। जैसें चित्त जयावरी । तैसें जवळी तें दुरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ न लगे द्यावा परिहार । या कोरडें उत्तर । असे अभ्यंतर । साक्षभूत जवळी ॥ध्रु॥ अवघें जाणे सूत्रधारी । कोण नाचे कोणे परी ॥२॥ तुका म्हणे बुद्धि । जयाची ते च तया सिद्धि ॥३॥

२११६। नाही पाइतन भूपतीशीं दावा । धिग त्या कर्तव्या आगी लागो ॥१॥ ॥ध्रु॥ मुंगियांच्या सुखा गजाचा आहार । न साहावे भार जाय जीवें ॥२॥ तुका म्हणे आर्धी करावा विचार । शूरपणें तीर मोकलावा ॥३॥

२११७। तिन्ही लोक ऋणें बांधिले जयानें । सवसिद्धि कें तये घरीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ पंढरीचोहोटां घातला दुकान । मांडियेले वान आवडीचे ॥ध्रु॥ आषाढी कार्तिकी भरियेले हाट । इनाम हे पेंठ घेतां देतां ॥२॥ मुक्ति कोणी तेथें हातीं नेघे फुका । लुटितील सुखा प्रेमाचिया ॥३॥ तुका म्हणे संतसज्जन भाग्याचें । अनंतां जन्मींचें सांटेकरी ॥४॥

२११८। दुःखाचिये साटीं तेथें मिळे सुख । अनाथाची भूक दैन्य जाय ॥१॥ ॥ध्रु॥ उदाराचा राणा पंढरीस आहे । उभारोनि बाहे पालवितो ॥ध्रु॥ जाणतियाहूनि नेणत्याची गोडी । आळगीं आवडी करूनियां ॥२॥ शीण घेऊनियां प्रेम देतो साटी । न विचारी तुटी लाभा कांहीं ॥३॥ तुका म्हणे असों अनाथ दुबळीं । आम्हांसी तो पाळी पांडुरंग ॥४॥

२११९। आणिक मात माझ्या नावडे जीवासी । काय करूं यासी पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥ जये पदीं नाहीं विड्वलाचें नाम । मज होती श्रम आइकतां ॥२॥ आणिकाचें मज म्हणवितां लाज । वाटे हें सहज न बोलावें ॥३॥ तुका म्हणे मज तूं च आवडसी । सर्वभावविशीं पांडुरंगा ॥४॥

२१२०। कळेल हें तैसें गाईन मी तुज । जनासवें काज काय माझें ॥१॥ ॥ध्रु॥ करीन मी स्तुती आपुले आवडी । जैसी माझ्या गोडी वाटे जीवा ॥ध्रु॥ होऊनी निर्भर नाचेन मी छंदें । आपुल्या आनंदें करूनियां ॥२॥ काय करूं कळा युक्ती या कुसरी । जाणिवेच्या परी सकळकिा ॥३॥ तुका म्हणे माझें जयासवें काज । भोळा तो सहज पांडुरंग ॥४॥

२१२१। तसासी नेणतीं बहु आवडती । होय जयां चित्तीं एक भाव ॥१॥ ॥ध्रु॥ उपमन्यु धरु हे काय जाणती । प्रल्हादाच्या चित्तीं नारायण ॥ध्रु॥ कोळी भिल्ल पशु

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

श्वापदें अपारें । कृपेच्या सागरें तारियेलीं ॥२॥ काय ती गोपाळें चांगलीं शाहाणीं ।
तयां चक्रपाणी जेवीं सर्वें ॥३॥ तुका म्हणे भोळा भाविक हा देव । आम्ही त्याचे पाव
धरुनी ठेलों ॥४॥

२१२२। न लगे पाहावें अबद्ध वांकडें । उच्चारावें कोडें नाम तुझें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
नाहीं वेळ नाही पंडितांचा धाक । होत कां वाचक वेदवत्तेढ ॥ध्रु॥ पुराणीं हीं कोटें
न मिळे पाहातां । तैशीं या अनंता ठेवूं नामें ॥२॥ आपुलिया मना उपजे आनंद ।
तैसे करूं छंद कथाकाळीं ॥३॥ तुका म्हणे आम्ही आनंदें चि धालों । आनंद चि
ल्यालों अळंकार ॥४॥

२१२३। दैन्य दुःख आम्हां न येती जवळी । दहन हे होळी होती दोष ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
सर्व सुखें येती मानें लोटांगणीं । कोण यांसी आणी दृष्टीपुढें ॥ध्रु॥।। आमुची आवडी
संतसमागम । आणीक त्या नाम विठोबाचें ॥२॥ आमचें मागणें मागों त्याची सेवा ।
मोक्षाची निर्देवा कोणा चाड ॥३॥ तुका म्हणे पोटीं सांटविला देव । न्यून तो हा
भाव कोण आम्हां ॥४॥

२१२४। काळतोंड सुना । भलतें चोरुनि करी जना ॥१॥ ॥ध्रु॥।। धिग त्याचें
साधुपण । विटाळुनि वर्ते मन ॥ध्रु॥।। मंत्र ऐसे घोकी । वश व्हावें जेणें लोकीं ॥२॥
तुका म्हणे थीत । नागवला नव्हे हित ॥३॥

२१२५। विड्डल मुक्तिदाता । नव्हे मरो हें बोलता ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मज न साहावें
कानीं । विष उत्तर लागे मनीं ॥ध्रु॥।। हरीकथेतें धिक्कारी । शत्रु माझा तो वैरी
॥२॥ सुना काळतोंडा । जो या देवा म्हणे धोंडा ॥३॥ अहं म्हणे ब्रम्ह । नेणे
भक्तीचें तें वर्म ॥४॥ तुका म्हणे क्षण । नको तयाचें दर्षण ॥५॥

२१२६। यमपुरी त्याणीं वसविली जाणा । उच्छेद भजना विधी केला ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
अवघड कोणी न करी सांगतां । सुलभ बहुतां गोड वाटे ॥ध्रु॥।। काय ते नेणते होते
मागें ऋषी । आधार लोकांसी ग्रंथ केले ॥२॥ द्रव्य दारा कोणें स्थापियेलें धन ।
पिंडाचें पाळण विषयभोग ॥३॥ तुका म्हणे दोहीं ठायीं हा फजित । पावे
यमदूतजना हातीं ॥४॥

२१२७। न कळतां कोणीं मोडियेलें व्रत । तया प्रायश्चित्त चाले कांहीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
जाणतियां वज्रलेप जाले थोर । तयांस अघोर कुंभपाक ॥ध्रु॥।। आतां जरी कोणी
नाइके सांगतां । तया शिकवितां तें चि पाप ॥२॥ काय करूं मज देवें बोलविलें ।
माझें खोळबलें काय होतें ॥३॥ तुका म्हणे जना पाहा विचारुनी । सुख वाटे मनीं
तें चि करा ॥४॥

२१२८। वाचे विड्डल नाही । तो चि प्रेतरूप पाहीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। धिग त्याचें
ज्यालेपण । भार न साहे मेदिन ॥ध्रु॥।। न बैसे कीर्तनीं । गुण नाइके जो कार्नी
॥२॥ जातां कांटाळे देउळा । तो चि सुना मुखकाळा ॥३॥ हरिभक्तीविण । त्याचें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

जळो शाहाणपण ॥४॥ तुका म्हणे तेणें । वंशा आणियेलें उणें ॥५॥

२१२९। तारिलीं बहुतें चुकवूनि घात । नाम हें अमृत स्वीकारितां ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
नेणातां सायास शुद्ध आचरण । यातीकुळहीन नामासार्ती ॥ध्रु॥।। जन्म नांव धरी
भक्तीच्या पाळणा । आकार कारणा या च सार्ती ॥२॥ असुरीं दाटली पाप होतां
फार । मग फेडी भार पृथिवीचा ॥३॥ तुका म्हणे देव भक्तपण सार । कवतुकवेव्हार
तयासार्ती ॥४॥

२१३०। याचिया आधारें राहिलों निश्चित । ठेवूनिया चित्त पार्यीं सुखें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
माझें सुखदुःख जाणे हित फार । घातलासे भार पांडुरंगा ॥ध्रु॥।। कृपेचीं पोसणीं
ठार्यींचीं अंखिलीं । म्हणऊनि लागली यास चिंता ॥२॥ मन राखे हार्तीं घेउनियां
काठी । इंद्रियें तापटीं फांकों नेदी ॥३॥ तुका म्हणे यासी अवघड नाही ।
शरणागाता कांहीं रक्षावया ॥४॥

२१३१। उभाउभी फळ । अंगीं मंत्राचे या बळ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। म्हणा विड्डल विड्डल ।
गोड आणि स्वल्प बोल ॥ध्रु॥।। कळकिळाची बाधा । नव्हे उच्चारितां सदा ॥२॥
तुका म्हणे रोग । वार भवाऐसा भोग ॥३॥

२१३२। जैसा आढ्यकार । तैसें बोलावें उत्तर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय वाउगी घसघस
। आम्ही विठोबाचे दास ॥ध्रु॥।। आम्ही जाणों एका देवा । जैसी तैसी करूं सेवा
॥२॥ तुका म्हणे भावें । माझें पुढें पडेल ठावें ॥३॥

२१३३। न वजतां घरा । आम्ही कोणाच्या दातारा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कां हे छळूं येती
लोक । दाट बळें चि कंटक ॥ध्रु॥।। नाही आम्ही खात । कांहीं कोणाचें लागत
॥२॥ कळे तैसी सेवा । तुका म्हणे करूं देवा ॥३॥

२१३४। मोहरोनी चित्ता । आणूं हळू चि वरि हिता ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तों हे पडती
आघात । खोडी काढिती पंडित ॥ध्रु॥।। संवसारा भेणें । कांहीं उसंती तों पेणें ॥२॥
एखादिया भावें । तुका म्हणे जवळी यावें ॥३॥

२१३५। काय जाणों वेद । आम्ही आगमाचे भेद ॥१॥ ॥ध्रु॥।। एकरूप तुझें मनीं ।
धरुनि राहिलों चिंतनीं ॥ध्रु॥।। कोठें आढ्यकार । नाही रानट विचार ॥२॥ तुका
म्हणे दीना । नुपेक्षावें नारायणा ॥३॥

२१३६। धर्माचे पाळण । करणें पाषांड खंडण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हें चि आम्हां करणें
काम । बीज वाढवावें नाम ॥ध्रु॥।। तीक्ष्ण उत्तरें । हार्तीं घेउनि बाण फिरें ॥२॥
नाहीं भीड भार । तुका म्हणे साना थोर ॥३॥

२१३७। निवडावे खडे । तरी दळण वोजें घडे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाहीं तरि नासोनि
जाय । कारण आळस उरे हाय ॥ध्रु॥।। निवडावें तन । सेतीं करावें राखण ॥२॥
तुका म्हणे नीत । न वचिारितां नव्हे हित ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२१३८। दुर्जनाचा मान । सुखें करावा खंडण ॥१॥ ॥ध्रु॥ लात हाणोनियां वारी ।
गुंड वाट शुद्ध करी ॥ध्रु॥ बहुतां पीडी खळ । त्याचा धरावा विटाळ ॥२॥ तुका
म्हणे नखें । काढुनि टाकिजेती सुखें ॥३॥

२१३९। नका धरूं कोणी । राग वचनाचा मनीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ येथें बहुतांचें हित ।
शद्ध करोनि राखा चित्त ॥ध्रु॥ नाहीं केली निंदा । आम्हीं दुषिलेंसे भेदा ॥२॥
तुका म्हणे मज । येणें विण काय काज ॥३॥

२१४०। कांहीं जडभारी । पडतां ते अवसरीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ तुज आठवावे पाय ।
आम्हीं मोकलूनि धाय ॥ध्रु॥ तान पीडी भूक । शीत उष्ण वाटे दुःख ॥२॥ तुका
म्हणे लाड । तेथें पुरे माझे कोड ॥३॥

२१४१। होउनि कृपाळ । भार घेतला सकळ ॥१॥ ॥ध्रु॥ तूं चि चालविसी माझे
। भार सकळ ही ओझे ॥ध्रु॥ देह तुझ्या पार्यीं । ठेवूनि झालों उतराई ॥२॥
कायावाचामनें । तुका म्हणे दुर्जे नेणें ॥३॥

२१४२। आतां होईं माझे बुद्धीचा जनिता । अवरावें चित्ता पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥
येथुनियां कोठें न वजें बाहेरी । ऐसें मज धरीं सत्ताबळें ॥ध्रु॥ अनावर गुण बहुतां
जातींचे । न बोलावें वाचे ऐसें करीं ॥२॥ तुका म्हणे हित कोणिये जातीचें । तुज
ठावें साचें मायबापा ॥३॥

२१४३। नित्य या मानसी करितों विचार । तों हें अनावर विषयलोभी ॥१॥ ॥ध्रु॥
आतां मज राखें आपुलिया बळें । न देखें हें जाळें उगवतां ॥ध्रु॥ सांपडलों गळीं
नाहीं त्याची सत्ता । उगळी मागुता घेतला तो ॥२॥ तुका म्हणे मी तों अज्ञान चि
आहें । परि तुझी पाहें वास देवा ॥३॥

२१४४। दुर्बळाचे हातीं सांपडलें धन । करितां जतन नये त्यासी ॥१॥ ॥ध्रु॥
तैसी परी मज झाली नारायणा । योगक्षेम जाणां तुम्ही आतां ॥ध्रु॥ खातां लेतां नये
मिरवितां वरि । राजा दंड करी जनराग ॥२॥ तुका म्हणे मग तळमळ उरे ।
देखिलें तें झुरे पाहावया ॥३॥

२१४५। मागें जैसा होता माझे अंगीं भाव । तैसा एक ठाव नाहीं आतां ॥१॥
॥ध्रु॥ ऐसें गोही माझे मन मजपार्शीं । तुटी मृदलेंसी दिसे पुढें ॥ध्रु॥ पुढिलांचे
मना आणि गुणदोष । पूज्य आपणांस करावया ॥२॥ तुका म्हणे जाली कोंबड्याची
परी । पुढें चि उकरी लाभ नेणें ॥३॥

२१४६। किती तुजपार्शीं देऊं परिहार । जाणसी अंतर पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां
माझे माझे हातीं देईं हित । करीं माझे चित्त समाधान ॥ध्रु॥ राग आला तरी कापूं
नये मान । बाळा मायेविण कोण दुर्जे ॥२॥ तुका म्हणे ऐसा होईल लौकिक । मागे
बाळ भीक समर्थाचें ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२१४७। लाज वाटे पुढें तोंड दाखवितां । परि जाऊं आतां कोणापार्शीं ॥१॥
॥ध्रु॥। चुकलिया काम मागतों मुशारा । लाज फजितखोरा नाहीं मज ॥ध्रु॥। पाय
सोडूनियां फिरतों बासर । स्वामिसेवे चोर होऊनियां ॥२॥ तुका म्हणे मज पाहिजे
दंडिलें । पुढें हें घडलें न पाहिजे ॥३॥

२१४८। पुढिलिया सुखें निंब देतां भले । बहुत वारलें होय दुःख ॥१॥ ॥ध्रु॥। हें
तों वर्म असे माउलीचे हातीं । हाणी मारी प्रीती हितासार्ती ॥ध्रु॥। खेळतां विसरे भूक
तान घर । धरूनियां कर आणी बळें ॥२॥ तुका म्हणे पाळी तोंडीचिया घांसें ।
उदार सर्वस्वें सर्वकाळ ॥३॥

२१४९। आतां गुण दोष काय विचारिसी । मी तों आहे रासी पातकांची ॥१॥
॥ध्रु॥। पतितपावनासवें समागम । अपुलाला धर्म चालवीजे ॥ध्रु॥। घनघार्यें भेटी
लोखंटापरिसा । तरी अनारिसा न पालटे ॥२॥ तुका म्हणे माती कोण पुसे फुका ।
कस्तुरीच्या तुका समागमें ॥३॥

२१५०। कृपावंता दुर्जे नाहीं तुम्हां पोटी । लाडें बोलें गोठी सुख मातें ॥१॥ ॥ध्रु॥।
घेउनि भातुकें लागलीस पाठी । लाविसील ओंठीं ब्रम्हरस ॥ध्रु॥। आपुलिये पांख
घालिसी पाखर । उदार मजवर कृपाळू तूं ॥२॥ तुका म्हणे आम्हांकारणें गोविंदा ।
वागविसी गदा सुदर्शन ॥३॥

२१५१। पाळिलों पोसिलों जन्मजन्मांतरीं । वागविलों करीं धरोनियां ॥१॥ ॥ध्रु॥।
आतां काय माझा घडेल अड्हेर । मार्गें बहु दूर वागविलें ॥ध्रु॥। नेदी वारा अंगीं
लागों आघाताचा । घेतला ठार्यांचा भार माथां ॥२॥ तुका म्हणें बोल करितों आवडी
। आढवट ते चि गोडी अंतरींची ॥३॥

२१५२। पांडुरंगा कांहीं आइकावी मात । न करावें मुक्त आतां मज ॥१॥ ॥ध्रु॥।
जन्मांतरें मज ऐसीं देई देवा । जेणें चरणसेवा घडे तुझी ॥ध्रु॥। वाखाणीन कीर्ती
आपुलिया मुखें । नाचेंन मी सुखें तुजपुढें ॥२॥ करूनि कामारी दास दीनाहुनी ।
आपुला अंगणीं ठाव मज ॥३॥ तुका म्हणे आम्ही मृत्युलोकीं भले । तुझे चि अंकित
पांडुरंगा ॥४॥

२१५३। माझे अंतरींचें तो चि जाणे एक । वैकुंठनायक पांडुरंग ॥१॥ ॥ध्रु॥। जीव
भाव त्याचे ठेवियेला पायीं । मज चिंता नाहीं कवणेविशीं ॥ध्रु॥। सुखसमारमें
संतसमागमें । गाऊं वाचे नाम विठोबाचें ॥२॥ गातां पुण्य होय आइकतां लाभ ।
संसादबंद तुटतील ॥३॥ तुका म्हणे जीव तयासी विकिला । आणीक विडुलाविण
नेणें ॥४॥

२१५४। कथा दुःख हरी कथा मुक्त करी । कथा या चि बरी विठोबाची ॥१॥
॥ध्रु॥। कथा पाप नासी उद्धरिले दोषी । समाधि कथेसी मूढजना ॥ध्रु॥। कथा
तप ध्यान कथा अनुष्ठान । अमृत हे पान हरिकथा ॥२॥ कथा मंत्रजप कथा हरी

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

ताप । कथाकाळीं कांप कळकिकाळासी ॥३॥ तुका म्हणे कथा देवाचें ही ध्यान ।
समाधि लागोन उभा तेथें ॥४॥

॥१३॥

२१५५। काय ऐसा सांगा । धर्म मज पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥। तुझे पायीं पावे ऐसा ।
जेणें उगवे हा फांसा ॥ध्रु॥ करीं कृपादान । तैसें बोलवीं वचन ॥२॥ तुका म्हणे
देवा । माझे हृदय वसवा ॥३॥

२१५६। भला म्हणे जन । परि नाही समाधान ॥१॥ ॥ध्रु॥। माझे तळमळी चित्त ।
अंतरलें दिसे हित ॥ध्रु॥। कृपेचा आधार । नाही दंभ जाला भार ॥२॥ तुका म्हणे
कृपे । अंतराय कोण्या पापें ॥३॥

२१५७। शिकविले बोल । बोलें तैसी नाही ओल ॥१॥ ॥ध्रु॥। आतां देवा संदेह
नाहीं । वायां गेलों यासी कांहीं ॥ध्रु॥। एकांताचा वास । नाही संकल्पाचा नास
॥२॥ बुद्धि नाही स्थिर । तुका म्हणे शब्दा धीर ॥३॥

२१५८। उचिताचा दाता । कृपावंत तूं अनंता ॥१॥ ॥ध्रु॥। कां रे न घलिसी धांव
। तुझे उच्चारितां नांव ॥ध्रु॥। काय बळयुक्ति । नाही तुझे अंगीं शक्ति ॥२॥ तुका
म्हणे तूं विश्वंभर । ओस माझे कां अंतर ॥३॥

२१५९। वाहावतों पुरीं । आतां उचित तें करीं ॥१॥ ॥ध्रु॥। माझी शक्ति नारायणा
। कीव भाकावी करूणा ॥ध्रु॥। आम्हां ओढी काळ । तुझे क्षीण झालें बळ ॥२॥
तुका म्हणे गोडी । जीवा मातेचिया ओढी ॥३॥

२१६०। आतां घेईं माझे । भार सकळ ही ओझे ॥१॥ ॥ध्रु॥। काय करिसी होई
वाड । आलों पोटासीं दगड ॥ध्रु॥। तूं चि डोळे वाती । होई दीपक सांगातीं ॥२॥
तुका म्हणे कांहीं । विचाराया चाड नाही ॥३॥

२१६१। असोत हे बोल । अवघे तूं चि भांडवल ॥१॥ ॥ध्रु॥। माझा मायबाप देवा
। सज्जन सोयरा केशवा ॥ध्रु॥। गाळयिले भेद । सारियेले वादावाद ॥२॥ तुका
म्हणे मधीं । आतां न पडे उपाधि ॥३॥

२१६२। करीन कोल्हाळ । आतां हा चि सर्वकाळ ॥१॥ ॥ध्रु॥। आतां ये वो माझे
आई । देईं भातुकें विटाई ॥ध्रु॥। उपायासी नाम । दिलें याचें पुढें क्षेम ॥२॥ बीज
आणि फळ । हें चि तुका म्हणे मूळ ॥३॥

२१६३। धनासीं च धन । करी आपण जतन ॥१॥ ॥ध्रु॥। तुज आळवितां गोडी ।
पांडुरंगा खरी जोडी ॥ध्रु॥। जेविल्याचें खरें । वरी उमटे ढेंकरें ॥२॥ तुका म्हणे
धाय । तेथें कोठें उरे हाय ॥३॥

२१६४। अनुभवा आलें । माझे चित्तींचें क्षरलें ॥१॥ ॥ध्रु॥। असे जवळी अंतरे ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

फिरे आवडीच्या फेरें ॥ध्रु॥ खादलें चि वाटे । खावें भेटलें चि भेटे ॥२॥ तुका म्हणे उभें । आम्ही राखियेलें लोभें ॥३॥

॥१०॥

२१६५। पोटीं शूळ अंगीं उटी चंदनाची । आवडी सुखाची कोण तया ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तैसें मज कांगा केलें पंढरिराया । लौकिक हा वायां वाढविला ॥ध्रु॥।। ज्वरिलियापुढें वाढिलीं मिष्टान्न । काय चवी तेणें घ्यावी त्यांची ॥२॥ तुका म्हणे मढें शृंगारिलें वरी । ते चि जाली परी मज देवा ॥३॥

२१६६। बेगडाचा रंग राहे कोण काळ । अंगें हें पितळ न देखतां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। माझें चित्त मज जवळीच गोही । तुझी मज नाहीं भेटी ऐसें ॥ध्रु॥।। दासीसुतां नाहीं पितियाचा ठाव । अवघें चि वाव सोंग त्याचें ॥२॥ तुका म्हणे माझी केली विटंबना । अनुभवं जन येईल कळों ॥३॥

२१६७। मजपुढें नाहीं आणीक बोलता । ऐसें कांहीं चित्ता वाटतसें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। याचा कांहीं तुम्ही देखवा परिहार । सर्वज्ञ उदार पांडुरंगा ॥ध्रु॥।। कामक्रोधें नाहीं सांडिलें आसन । राहिले वसोन देहामध्ये ॥२॥ तुका म्हणे आतां जालों उतराई । कळों यावें पार्यां निरोपिलें ॥३॥

२१६८। सावित्रीचें विटंबण । रांडपण करीतसे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय जाळावें तें नांव । अवघें वाव असे तें ॥ध्रु॥।। कुबेर नांव मोळी वाहे । कैसी पाहें फजिती ॥२॥ तुका म्हणे ठुणगुण देखें । उर्गीं मूर्ख फुंदतां ॥३॥

२१६९। न गमसी जाली दिवसरजनी । राहिलों लाजोनी नो बोलावें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। रुचिविण काय शब्द वार्यां माप । अनादरें कोप येत असे ॥ध्रु॥।। आपुलिया रडे आपुलें चि मन । दाटे समाधान पावतसें ॥२॥ तुका म्हणे तुम्ही असा जी जाणते । काय करूं रिते वादावाद ॥३॥

२१७०। मेल्यावरि मोक्ष संसारसंबंध । आरालिया बद्ध ठेवा आम्हां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वागवीत संदेह राहों कोठवरी । मग काय थोरी सेवकाची ॥ध्रु॥।। गाणें गीत आम्हां नाचणें आनंदें । प्रेम कोठें भेदें अंगा येतें ॥२॥ तुका म्हणे किती सांगावे दृष्टांत । नसतां तूं अनंता सानुकूळ ॥३॥

२१७१। एकाएकीं आतां असावेंसें वाटे । तरि च हे खोटे चाळे केले ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वाजवूनि तोंड घातलों बाहेरी । कुल्प करूनी दारीं माजी वसा ॥ध्रु॥।। उजेडाचा केला दाटोनि अंधार । सवें हुद्देदार चेष्टाविला ॥२॥ तुका म्हणे भय होतें तों चि वरी । होती कांहीं उरी स्वामिसेवा ॥३॥

२१७२। काय नव्हेसी तूं एक । देखों कासया पृथक ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मुंग्या कैंचे मुंगळे । नटनाटय तुझे चाळे ॥ध्रु॥।। जाली तरी मर्यादा । विढवा त्रासावें गोविंदा

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥२॥ तुका म्हणे साचा । कोटें जासी हृदयीचा ॥३॥

२१७३। कां जी वाढविलें । न लगतां हें उगलें ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां मानितां
कांटाळा । भोवतीं मिळालिया बाळा ॥ध्रु॥ लावूनियां सवे । पळतां दिसाल बरवे
॥२॥ तुका म्हणे बापा । येतां न कळा चि रूपा ॥३॥

॥३॥

२१७४। क्षुधेलिया अन्न । द्यावें पात्र न विचारून ॥१॥ ॥ध्रु॥ धर्म आहे वर्मा अंगीं
। कळलें पाहिजे प्रसंगीं ॥ध्रु॥ द्रव्य आणि कन्या । येथें कुळ कर्म सोघण्या ॥२॥
तुका म्हणे पुण्य गांठी । तरि च उचितासी भेटी ॥३॥

२१७५। वेचावें तें जीवें । पूजा घडे ऐशा नावें ॥१॥ ॥ध्रु॥ बिगारीची ते बिगारी ।
साक्षी अंतरीचा हरी ॥ध्रु॥ फळ बीजाऐसें । कार्यकारणासरिसें ॥२॥ तुका म्हणे
मान । लवणासारिखें लवण ॥३॥

२१७६। मज नाही धीर । तुम्ही न करा अंगीकार ॥१॥ ॥ध्रु॥ ऐसें पडिलें विषम
। बळी देवाहूनि कर्म ॥ध्रु॥ चालों नेणें वाट । केल्या न पवे बोभाट ॥२॥ वेचों
नेणें जीवें । तुका उदास धरिला देवें ॥३॥

२१७७। तळमळी चित्त दर्शनाची आशा । बहु जगदीशा करूणा केली ॥१॥ ॥ध्रु॥
वचनीं च संत पावले स्वरूप । माझें नेदी पाप योगा येऊं ॥ध्रु॥ वेठीऐसा करीं
भक्तिवेवसाव । न पवे चि जीव समाधान ॥२॥ तुका म्हणे कई देसील विसांवा ।
पांडुरंगे धांवा घेतें मन ॥३॥

॥४॥

२१७८। हागतां ही खोडी । चळण मोडवितें काडी ॥१॥ ॥ध्रु॥ ऐसे अनावर गुण
। आवरावे काय म्हूण ॥ध्रु॥ नाही जरी संग । तरी वडबडविती रंग ॥२॥ तुका
म्हणे देवा । तुमची न घडे चि सेवा ॥३॥

॥१॥

२१७९। देह निरसे तरी । बोलावया नुरे उरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ येर वाचेवें वाग्जाळ ।
अळंकारापुरते बोल ॥ध्रु॥ काचें तरी कढे । जाती ऐसें चित्त ओढे ॥२॥ विष्णुदास
तुका । पूर्ण धनी जाणे चुका ॥३॥

२१८०। खोटयाचा विकरा । येथें नव्हे कांच हिरा ॥१॥ ॥ध्रु॥ काय दावयाचें
काम । उगा च वाढवावा श्रम ॥ध्रु॥ परीक्षकाविण । मिरवों जाणां तें तें हीण ॥२॥
तुका पायां पडे । वाद पुरे हे झगडे ॥३॥

॥२॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२१८१। पंढरीस घडे आढतत्यायें मृत्य । तो जाय पतित अधःपाता ॥१॥ ॥ध्रु॥
दुराचारें मोक्ष सुखाचे वसति । भोळी बाळमूर्ति पांडुरंग ॥ध्रु॥ केला न सहावे
तीर्थउपवास । कथेविण दोषसाधन तें ॥२॥ कालियापें भेद मानितां निवडे ।
श्रोत्रियांसी जोडे अंत्यजता ॥३॥ माहेरीं सलज्ज विश्वास जतन । पुरे भीमास्नान
सम पाय ॥५॥

॥१॥

२१८२। चातुर्याचा अनंतकळा । सत्या विरळा जाणता ॥१॥ ॥ध्रु॥ हांसत्यासवें
हांसे जन । रडतां भिन्न पालटे ॥ध्रु॥ जळो ऐसे वांजट बोल । गुणां मोल भूस
मिथ्या ॥२॥ तुका म्हणे अंधळ्याऐसें । वोंगळ पिसें कौतुक ॥३॥

२१८३। नयो वाचे अनुचित वाणी । नसो मनीं कुडी बुद्धि ॥१॥ ॥ध्रु॥ ऐसें मागा
अरे जना । नारायणा विनवूनि ॥ध्रु॥ कामक्रोधां पडो चिरा । ऐसा बरा सायास
॥२॥ तुका म्हणे नानाछंदें । या विनोदें न पडावें ॥३॥

२१८४। माझिया देहाची मज नाही चाड । कोठें करूं कोड आणिकांचें ॥१॥
॥ध्रु॥ इच्छितां ते मान मागा देवापासीं । असा संचितासी गुंपले हो ॥ध्रु॥ देह
आम्ही केला भोगाचे सांभाळीं । राहिलों निराळीं मानामानां ॥२॥ तुका म्हणे कोणें
वेचावें वचन । नसतां तो सीण वाढवावा ॥३॥

२१८५। धरितां इच्छा दुरी पळे । पाठी सोहळे उदासा ॥१॥ ॥ध्रु॥ म्हणऊनि
असट मन । नका खुण सांगतो ॥ध्रु॥ आमिषापाशीं अवघें वर्म । सोस श्रम पाववी
॥२॥ तुका म्हणे बीज न्यावें । तेथें यावें फळानें ॥३॥

॥४॥

२१८६। वेद शास्त्र नाही पुराण प्रमाण । तयाचें वदन नावलोका ॥१॥ ॥ध्रु॥
तार्कियाचें अंग आपणा पारिखें । माजिर्यासारिखें वाईचाळे ॥ध्रु॥ माता निंदी तया
कोण तो आधार । भंगलें खापर याचे नावें ॥२॥ तुका म्हणे आडराणें ज्याची चाली
। तयाची ते बोली मिठेंविण ॥३॥

२१८७। कस्तुरीचे अंगीं मीनली मृत्तिका । मग वेगळी कां येईल लेखूं ॥१॥ ॥ध्रु॥
तयापरि भेद नाही देवभक्तीं । संदेहाच्या युक्ति सरों द्याव्या ॥ध्रु॥ इंधनें तें आगी
संयोगाच्या गुणें । सागरा दरुषणें वाहाळ तों चि ॥२॥ तुका म्हणे साक्षीचें वचन ।
येथें तों कारण शुद्ध भाव ॥३॥

२१८८। भक्ति तें नमन वैराग्य तो त्याग । ज्ञान ब्रम्ही भोग ब्रम्हतनु ॥१॥ ॥ध्रु॥
देहाच्या निरसनें पाविजे या ठाया । माझी ऐसी काया जंव नव्हे ॥ध्रु॥ उदक
आढन धान्य जाल्या घडे पाक । एकाविण एक कामा नये ॥२॥ तुका म्हणे मज
कळे ते चांचणी । बडबडीची वाणी अथवा सत्य ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥३॥

२१८९। श्रीसंतांचिया माथा चरणांवरी । साष्टांग हें करीं दंडवत ॥१॥ ॥ध्रु॥
विश्रांती पावलों सांभाळउत्तरीं । वाढलें अंतरीं प्रेमसुख ॥ध्रु॥ डौरली हे काया
कृपेच्या वोरसें । नव्हे अनारिसें उद्धरलों ॥२॥ तुका म्हणे मज न घडतां सेवा ।
पूर्वपुण्यठेवा वोडवला ॥३॥

२१९०। नेणों काय नाड । आला उचित काळा आड ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाहीं जाली
संतभेटी । येवढी हानी काय मोठी ॥ध्रु॥ सहज पायांपासीं । जवळी पावलिया ऐसी
॥२॥ चुकी जाली आतां काय । तुका म्हणे उरली हाय ॥३॥

२१९१। आणीक कांहीं नेणें । असें पायांच्या चिंतनें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। माझा न व्हावा
विसर । नाहीं आणीक आधार ॥ध्रु॥ भांडवल सेवा । हा चि ठेवियेला ठेवा ॥२॥
करीं मानभावा । तुका विनंती करी देवा ॥३॥

२१९२। आरूष माझी वाणी बोबडीं उत्तरें । केली ते लेंकुरें सलगी पार्यीं ॥१॥
॥ध्रु॥।। करावें कवतुक संतीं मायबापीं । जीवन देउनि रोपीं विस्तारिजे ॥ध्रु॥
आधारें वदली प्रसादाची वाणी । उच्छिष्टेसेवनीं तुमचिया ॥२॥ तुका म्हणे हे चि
करितों विनंती । मागेन पुढती सेवादान ॥३॥

॥४॥

२१९३। पुरूष हातीं कंकणचुडा । नवल दोडा वृत्तिया ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पाहा कैसी
विटंबणा । नारायण देखिली ॥ध्रु॥ जळो ऐसी ब्रिदावळी । भाटवोळीपणाची ॥२॥
तुका म्हणे पाहों डोळां । अवकळा नये हे ॥३॥

२१९४। वितीयेवढेंसें पोट । केवढा बोभाट तयाचा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जळो याची
विटंबना । भूक जना नाचवी ॥ध्रु॥ आढभमान सिरीं भार । जाले खर तृष्णेचे
॥२॥ तुका म्हणे नरका जावें । हा चि जीवें व्यापार ॥३॥

२१९५। सेवटासी जरी आलें । तरी जालें आंधळें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। स्वहिताचा लेश
नाहीं । दगडा कांहीं अंतरीं ॥ध्रु॥ काय परिसासवें भेटी । खापरखुंटी जालिया
॥२॥ तुका म्हणे अधम जन । अवगुण चि वाढवी ॥३॥

२१९६। प्रायश्चित्तें देतो तुका । जातो लोकां सकळां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। धरतील ते
तरती मनीं । जाती घाणी वायां त्या ॥ध्रु॥ निग्रहअनुग्रहाचे ठाय । देतो घाय
पाहोनि ॥२॥ तुका जाला नरसिंहीं । भय नाहीं कृपेनें ॥३॥

॥४॥

२१९७। दुर्जनाचें अंग अवघें चि सरळ । नर्काचा कोथळ सांटवण ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
खाय अमंगळ बोले अमंगळ । उठवी कपाळ संघटणें ॥ध्रु॥ सर्पा मंत्र चाले धरावया

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

हार्ती । खळाची ते जाती निखळ चि ॥२॥ तुका म्हणे कांहीं न साहे उपमा ।
आणीक अधमा वोखटयाची ॥३॥

२१९८ । ऐका जी संतजन । सादर मन करूनि ॥१॥ ॥ध्रु॥ । सकळांचें सार एक ।
कंटक ते त्यजावे ॥ध्रु॥ । विशेषता कांद्याहूनि । सेवित्या घाणी आगळी ॥२॥ तुका
म्हणे ज्याची जोडी । ते परवडी बैसीजे ॥३॥

२१९९ । आज्ञा पाळुनियां असे एकसरें । तुमचीं उत्तरें संतांचीं हीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ ।
भागवूनि देह ठेवियेला पायीं । चरणावरि डोई येथून चि ॥ध्रु॥ । येणें जाणें हें तों
उपाधीचें मूळ । पूजा ते सकळ अकर्तव्य ॥२॥ तुका म्हणे असें चरणींचा रज । पर्दी
च सहज जेथें तेथें ॥३॥

॥३॥

२२०० । न संडावा ठाव । ऐसा निश्चायाचा भाव ॥१॥ ॥ध्रु॥ । आतां पुरे पुन्हा
यात्रा । हें चि सारुनि सर्वत्रा ॥ध्रु॥ । संनिध चि सेवा । असां करूनियां देवा ॥२॥
आज्ञेच्या पाळणें । असें तुका संतां म्हणे ॥३॥

२२०१ । उपाधीचें बीज । जळोनि राहिलें सहज ॥१॥ ॥ध्रु॥ । आम्हां राहिली ते
आतां । चाली देवाचिया सत्ता ॥ध्रु॥ । पराधीन तें जिणें । केलें सत्ता नारायणें ॥२॥
तुका म्हणे जाणें पाय । खुंटले आणीक उपाय ॥३॥

२२०२ । गोविंदावांचोनि वदे ज्याची वाणी । हगवण घाणी पिटपिट ते ॥१॥ ॥ध्रु॥ ।
मस्तक सांडूनि सिसिफुल गुडघां । चार तो अवघा बावळयाचा ॥ध्रु॥ । अंगभूत म्हूण
पूजितो वाहाणा । म्हणतां शाहाणा येइल कैसा ॥२॥ तुका म्हणे वेश्या सांगे
सवासिणी । इतर पूजनीं भाव तैसा ॥३॥

२२०३ । कुर्तार्योऐसें ज्याचें जिणें । संग कोणी न करीजे ॥१॥ ॥ध्रु॥ । जाय तिकडे
हाडहाडी । गोर्हीवाडी च सोडरीं ॥ध्रु॥ । अवगुणांचा त्याग नाही । खवळे पाहीं
उपदेशें ॥२॥ तुका म्हणे कैची लवी । टेंग्या केवीं अंकुर ॥३॥

२२०४ । सर्वथा ही खोटा संग । उपजे भंग मनासी ॥१॥ ॥ध्रु॥ । बहु रंगें भरलें
जन । संपन्न चि अवगुणी ॥ध्रु॥ । सेविलिया निष्कामबुद्धी । मर्दे शुद्धी सांडवी ॥२॥
त्रासोनियां बोले तुका । आतां लोकां दंडवत ॥३॥

॥५॥

२२०५ । उपचारासी वाज जालों । नका बोलों यावरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ । असेल तें असो
तैसें । भेटीसरिसें नमन ॥ध्रु॥ । दुसर्ग्यांमध्ये कोण मिळे । छंद चाळे बहु मते ॥२॥
एकाएकी आतां तुका । लौकिका या बाहेरी ॥३॥

२२०६ । मी तें मी तूं तें तूं । कुंकड हें लाडसी ॥१॥ ॥ध्रु॥ । वचनाची पडो तुटी ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

पोटींचें पोटीं राखावें । ध्रु॥ तेथील तेथें येथील येथें । वेगळ्या कुंथे कोण भारें
॥२॥ याचें यास त्याचें त्यास । तुक्यानें कास घातली ॥३॥

॥२॥

२२०७। लाडाच्या उत्तरीं वाढविती कळहे । हा तो अमंगळ जातिगुण ॥१॥ । ध्रु॥।।
तमाचे शरीरीं विटाळ चि वसे । विचारावा नसे लेश तो ही । ध्रु॥।। कवतुकें घ्यावे
लेंकराचे बोल । साहिलिया मोल ऐसें नाहीं ॥२॥ तुका म्हणे काय उपदेश खळा ।
न्हाउनि काउळा क्षतें धुंडी ॥३॥

२२०८। आतां मज देवा । इचे हातींचें सोडवा ॥१॥ । ध्रु॥।। पाठी लागलीसे लांसी
। इच्छा जिते जैसी तैसी ॥ध्रु॥।। फेडा आतां पांग । आंगीं लपवुनी अंग ॥२॥ दुजें
नेणें तुका । कांहीं तुम्हासी ठाउका ॥३॥

२२०९। बहु वाटे भय । माझे उडी घाला दये ॥१॥ । ध्रु॥।। फांसा गुंतलों लिगाडीं
। न चले बळ चरफडी ॥ध्रु॥।। कुंटित चि युक्ति । माझ्या जाल्या सर्व शक्ति ॥२॥
तुका म्हणे देवा । काममोहें केला गोवा ॥३॥

॥३॥

२२१०। विष्टा भक्षी तया अमृत पारिखें । वोंगळ चि सखें वोंगळाचें ॥१॥ । ध्रु॥।।
नये पाहों कांहीं गोहिवाडीचा अंत । झणी ठाका संता दुर्जनापें ॥ध्रु॥।। भेंसळीच्या
बीजा अमंगळ गुण । उपजवी सीण दरुषणें ॥२॥ तुका म्हणे छी थूं जया घरीं धन
। तेथें तें कारण कासयाचें ॥३॥

॥१॥

२२११। चावळलें काय न करी बडबड । न म्हणे फिकें गोड भुकेलें तें ॥१॥
। ध्रु॥।। उमजल्याविण न धरी सांभाळ । असो खळखळ जनाची हे ॥ध्रु॥।। गरज्या न
कळे आपुलिया चाडा । करावी ते पीडा कोणा काई ॥२॥ तुका म्हणे भोग
भोगितील भोगें । संचित तें जोगें आहे कोणा ॥३॥

२२१२। आपुला तो देह आम्हां उपेक्षीत । कोटें जाऊं हित सांगों कोणा ॥१॥
। ध्रु॥।। कोण नाहीं दक्ष करितां संसार । आम्हीं हा विचार वमन केला ॥ध्रु॥।। नाहीं
या धरीत जीवित्वाची चाड । कोटें करूं कोड आणिकांचें ॥२॥ तुका म्हणे असों
चित्तोनियां देवा । मी माझे हा हेवा सारुनियां ॥३॥

॥२॥

२२१३। चाकरीवांचून । खाणें अनुचित वेतन ॥१॥ । ध्रु॥।। धणी काढोनियां निजा
। करील ये कामाची पूजा ॥ध्रु॥।। उचितावेगळें । आढभलाषें तोंड काळें ॥२॥ सांगे
तरी तुका । पाहा लाज नाहीं लोकां ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२२१४। बरें सावधन । राहावें समय राखोन ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाहीं सारखिया वेळा ।
अवघ्या पावतां अवकळां ॥ध्रु॥।। लाभ अथवा हानी । थोडयामध्ये च भोवनी ॥२॥
तुका म्हणे राखा । आपणा नाहीं तोंचि वाखा ॥३॥

॥२॥

२२१५। काय करूं जी दातारा । कांहीं न पुरे संसारा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जाली
माकडाची परि । येतो तळा जातो तरी ॥ध्रु॥।। घालीं भलते ठायीं हात । होती शिव्या
बैस लात ॥२॥ आदि अंतीं तुका । सांगे न कळे झाला चुका ॥३॥

२२१६। धर्म तो न कळे । काय झांकितील डोळे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जीव भ्रमले या
कामें । कैसीं कळों येती वर्में ॥ध्रु॥।। विषयांचा माज । कांहीं धरूं नेदी लाज ॥२॥
तुका म्हणे लांसी । माया नाचविते कैसी ॥३॥

॥२॥

२२१७। दुर्जनाची जोडी । सज्जनाचे खेंटर तोडी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पाहे निमित्त्य तें
उणें । धावे छळावया सुनें ॥ध्रु॥।। न म्हणे रामराम । मनें वाचे हें चि काम ॥२॥
तुका म्हणे भागा । आली निंदा करी मागा ॥३॥

२२१८। शादीचें तें सोंग । संपादितां राजा व्यंग ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पाहा कैसी विटंबना
। मूर्खा अभाग्याची जना ॥ध्रु॥।। दिसतें तें लोपी । झिंज्या वोढुनियां पापी ॥२॥
सिंदळी त्या सती । तुका म्हणे थुंका घेती ॥३॥

॥२॥

२२१९। भक्ता म्हणऊनि वंचावें जीवें । तेणें शेण खावें काशासाठीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
नासिले अडबंद कौपीन ते माळा । अडचण राउळामाजी केली ॥ध्रु॥।। अंगीकारिले
सेवे धडे अंतराय । तया जाला न्याय खापराचा ॥२॥ तुका म्हणे कोठें तर्गों येती
घार्णी । आहाच ही मनीं अधीरता ॥३॥

॥१॥

२२२०। गयाळाचें काम हिताचा आवारा । लाज फजितखोरा असत नाहीं ॥१॥
॥ध्रु॥।। चित्ता न मिळे तें डोळां सलों येतें । असावें परतें जवळूनि ॥ध्रु॥।। न करावा
संग न बोलावी मात । सावधान चित्त नाहीं त्यासी ॥२॥ तुका म्हणे दुःख देतील
माकडें । घालिती सांकडें उफ्फाटें ॥३॥

२२२१। बहु बरें एकाएकीं । संग चुकी करावा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसें बरें जालें ठावें ।
अनुभवें आपुल्या ॥ध्रु॥।। सांगावें तें काम मना । सलगी जना नेदावी ॥२॥ तुका
म्हणे निघे अगी । दुजे संगीं आतळतां ॥३॥

॥२॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

अलकापुरीं स्वामी कीर्तनास उभे राहिले तेव्हां कवित्वाचा
निषेध करून लोक बोलिले कीं कवित्व बुडविणें तेव्हा कवित्व
बुडवून पांच दिवस होते ॥ लोकांनीं फार पीडा केली कीं
संसारही नाही व परमार्थही बुडविला आणीक कोणी असतें तें
जीव देतें मग निद्रा केली ते अभंग ॥२०॥

२२२२। भूतबाधा आम्हां घरीं । हें तों आश्चर्य गा हरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जाला भक्तीचा
कळस । आले वसतीस दोष ॥ध्रु॥ जागरणाचें फळ । दिली जोडोनि तळमळ
॥२॥ तुका म्हणे देवा । आहाच कळों आली सेवा ॥३॥

२२२३। नाही जों वेचलों जिवाचिया त्यागें । तोंवरी वाउगें काय बोलों ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
जाणिवलें आतां करीं ये उदेश । जोडी विंढवा नाश तुमची जीवें ॥ध्रु॥ ठायींचें चि
आलें होतें ऐसें मना । जावें ऐसें वना दृढ जालें ॥२॥ तुका म्हणे मग वेचीन उत्तरें
। उद्देशिलें खरें जाल्यावरी ॥३॥

२२२४। करूं कवित्व काय नाही आतां लाज । मज भक्तराज हांसतील ॥१॥।।
॥ध्रु॥।। आतां आला एका निवाडयाचा दिस । सत्याविण रस विरसला ॥ध्रु॥।।
अनुभवाविण कोण करी पाप । रिते चि संकल्प लाजलावे ॥२॥ तुका म्हणे आतां न
धरवे धीर । नव्हे जीव स्थिर माझा मज ॥३॥

२२२५। नाही आइकत तुम्ही माझे बोल । कासया हें फोल उपणूं भूस ॥१॥।।
॥ध्रु॥।। येसी तें करीन बैसलिया ठायी । तूं चि बुझावया जवळी देवा ॥ध्रु॥ करावे
ते केले सकळ उपाय । आतां पाहों काय अझुनि वास ॥२॥ तुका म्हणे आला
आज्ञेसी सेवट । होऊनियां नीट पाया पडों ॥३॥

२२२६। नव्हे तुम्हां सरी । येवढें कारण मुरारी ॥१॥।। ॥ध्रु॥।। मग जैसा तैसा काळ
। दाट सारावा पातळ ॥ध्रु॥ स्वामीचें तें सांडें । पुत्र होतां काळतोंडें ॥२॥ शब्दा
नाहीं रूची । मग कोठें तुका वेची ॥३॥

२२२७। केल्यापुरती आळी । कांहीं होते टाळाटाळी ॥१॥।। ॥ध्रु॥।। सत्यसंकल्पाचें
फळ । होतां न दिसे बळ ॥ध्रु॥ दळणांच्या ओव्या । रित्या खरें मापें घ्याव्या ॥२॥।।
जातीं उखळें चाटूं । तुका म्हणे राज्य घाटूं ॥३॥

२२२८। आतां नेम जाला । या च कळसीं विडुला ॥१॥।। ॥ध्रु॥।। हातीं न धरीं
लेखणी । काय भुसकट ते वाणी ॥ध्रु॥ जाणें तेंगें काळ । उरला सारीन सकळ
॥२॥ तुका म्हणे घाटी । चाटूं कोरडा शेवटीं ॥३॥

२२२९। पावावे संतोष । तुम्हीं यासाठीं सायास ॥१॥।। ॥ध्रु॥।। करीं आवडी वचनं ।
पालटूनि क्षणक्षणें ॥ध्रु॥ द्यावें अभयदान । भुमी न पडावें वचन ॥२॥ तुका म्हणे

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

परस्परें । कांहीं वाढवीं उत्तरें ॥३॥

२२३०। बोलतां वचन असा पाठमोरे । मज भाव बरे कळों आले ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
मागितलें नये अरुचीनें हातां । नाहीं वरी सत्ता आदराची ॥ध्रु॥ समाधानासाठीं
लाविलासे कान । चोरलें तें मन दिसतसां ॥२॥ तुका म्हणे आम्हां तुमचे चि फंद ।
वरदळ छंद कळों येती ॥३॥

२२३१। काशासाठीं बैसों करूनियां हाट । वाउगा बोभाट डांगोरा हा ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
काय आलें एका जिवाच्या उद्धारें । पावशी उच्चारें काय हो तें ॥ध्रु॥।। नेदी पट परी
अन्नं तों न मारी । आपुलिये थोरीसाठीं राजा ॥२॥ तुका म्हणे आतां अद्देरिलें तरी
। मग कोण करी दुकान हा ॥३॥

२२३१-अ। माझा मज नाहीं । आला उबग तो कांहीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुमच्या नामाची
जतन । नव्हतां थोर वाटे सीण ॥ध्रु॥।। न पडावी निंदा । कार्नी स्वामीची गोविंदा
॥२॥ तुका म्हणे लाज । आम्हां स्वामीचें तें काज ॥३॥

२२३२। कांहीं मागणें हें आम्हां अनुचित । वडिलांची रीत जाणतासों ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
देह तुच्छ जालें सकळ उपाधी । सेवेपाशीं बुद्धि राहिलीसे ॥ध्रु॥।। शब्द तो उपाधि
अचळ निश्चय । अनुभव हा काय नाहीं अंगीं ॥२॥ तुका म्हणे देह फांकिला
विभागीं । उपकार अंगीं उरविला ॥३॥

२२३३। मागितल्यास कर पसरी । पळतां भरी वाखती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय आम्ही
नेणों वर्म । केला श्रम नेणातां ॥ध्रु॥।। बोलतां बरें येतां रागा । कठीण लागा मार्गेंमार्गें
॥२॥ तुका म्हणे येथें बोली । असे चाली उफराटी ॥३॥

२२३४। असो तुझें तुजपाशीं । आम्हां त्यासी काय चाड ॥१॥ ॥ध्रु॥।। निरोधें कां
कोंडूं मन । समाधान असोनी ॥ध्रु॥।। करावा तो उरे आट । खटपट वाढतसे ॥२॥
तुका म्हणे येऊनि रागा । कां मी भागा मुकेन ॥३॥

२२३५। आहे तें चि पुढें पाहों । बरे आहों येथें चि ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय वाढवूनि
काम । उगा च श्रम तृष्णेचा ॥ध्रु॥।। स्थिरावतां ओधीं बरें । चाली पुरें पडेना ॥२॥
तुका म्हणे वळतिं मन । आम्हां क्षण न लगे ॥३॥

२२३६। सांगा दास नव्हें तुमचा मी कैसा । ऐसें पंढरीशा विचारुनि ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
कोणासाठीं केली प्रपंचाची होळी । या पायां वेगळी मायबाप ॥ध्रु॥।। नसेल तो दयावा
सत्यत्वासी धीर । नये भाजूं हीर उफराटे ॥२॥ तुका म्हणे आम्हां आहिक्य परत्रीं ।
नाहीं कुळगोत्रीं दुजें कांहीं ॥३॥

२२३७। अनन्यासी ठाव एक सर्वकार्जे । एकाविण दुजें नेणे चित्त ॥१॥ ॥ध्रु॥।। न
पुरतां आळी देशधडी व्हावें । हें काय बरवें दिसतसे ॥ध्रु॥।। लेंकराचा भार माउलीचे
शिरिं । निढळ तें दुरी धरिलिया ॥२॥ तुका म्हणे किती घातली लांबणी । समर्थ

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

होउनि केवढयासाठी ॥३॥

२२३८। स्तुती तरि करूं काय कोणापासीं । कीर्ती तरि कैसी वाखाणावी ॥१॥
॥ध्रु॥।। खोटया तंव नाही अनुवादाचें काम । उरला तो भ्रम वरि वरा ॥ध्रु॥
म्हणवावें त्याची खुण नाही हातीं । अवकळा फजिती सावकाशें ॥२॥ तुका म्हणे
हेंगे तुमचें माझें तोंड । होऊनीयां लंड आळवितों ॥३॥

२२३९। कांहीं च न लगे आदि अवसान । बहुत कठीण दिसतसां ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
अवघ्याच माझ्या वेचविल्या शक्ती । न चलेसी युक्ति जाली पुढें ॥ध्रु॥।। बोलिलें वचन
हारपलें नर्भी । उतरलों तों उर्भी आहों तैसीं ॥२॥ तुका म्हणे कांहीं न करावेंसं
जालें । थकित चि ठेलें चित्त उगें ॥३॥

२२४०। रूपें गोविलें चित्त । पार्थी राहिलें निश्चित ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुम्ही देवा अवघे
चि गोमटे । मुख देखतां दुःख न भेटे ॥ध्रु॥।। जाली इंद्रियां विश्रान्ति । भ्रमतां पीडत
ते होतीं ॥२॥ तुका म्हणे भेटी । सुटली भवबंदाची गांठी ॥३॥

॥२०॥

स्वामींनी तेरा दिवस निद्रा केली । मग भगवंतें येऊन समाधान केलें कीं, कवित्व कोरडें आहे तें काढणें उदकांतून ।

२२४१। थोर अन्याय केला तुझा अंत म्यां पाहिला । जनाचिया बोलासाठी चित्त
क्षोभविलें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। भागविलासी केला सीण अधम मी यातिहीन । झांकूनि
लोचन दिवस तेरा राहिलों ॥ध्रु॥।। अवघें घालूनियां कोडें तानभुकेचें सांकडें ।
योगक्षेम पुढें तुज कारणें लागेल ॥२॥ उदकीं राखिले कागद चुकविला जनवाद ।
तुका म्हणे ब्रीद साच केलें आपुलें ॥३॥

२२४२। तूं कृपाळू माउली आम्हां दीनांची साउली । न संरित आली बाळवेशें जवळी
॥१॥ ॥ध्रु॥।। माझें केलें समाधान रूप गोजिरें सगुण । निवविलें मन आलिंगन
देऊनी ॥ध्रु॥।। कृपा केली जना हातीं पार्थी ठाव दिला संतीं । कळों नये चित्तीं दुःख
कैसें आहे तें ॥२॥ तुका म्हणे मी अन्यायी क्षमा करीं वो माझे आई । आतां पुढें
काई तुज घालूं सांकडें ॥३॥

२२४३। कापो कोणी माझी मान सुखें पीडोत दुर्जन । तुज होय सीण तें मी करीं
सर्वथा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। चुकी जाली एकवेळा मज पासुनि चांडाळा । उभें करोनियां
जळा माजी वह्या राखिल्या ॥ध्रु॥।। नाही केला हा विचार माझा कोण आढधंकार ।
समर्थासी भार न कळे कैसा घालावा ॥२॥ गेलें होऊनियां मागें नये बोलों तें वाउगें
। पुढिलिया प्रसंगें तुका म्हणे जाणावें ॥३॥

२२४४। काय जाणें मी पामर पांडुरंगा तुझा पार । धरिलिया धीर काय एक न

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

करिसी ॥१॥ ॥ध्रु॥ उताविळ जालों आधीं मतिमंद हीनबुद्धि । परि तूं कृपानिधी
नाहीं केला अद्वेह ॥ध्रु॥ तूं देवांचा ही देव अवघ्या ब्रम्हांडाचा जीव । आम्हां दासां
कीव कां भाकणें लागली ॥२॥ तुका म्हणे विश्वंभरा मी तों पतित चि खरा ।
अन्याय दुसरा दारीं धरणें बैसलों ॥३॥

२२४५। नव्हती आली सीसा सुरी अथवा घाय पाठीवरी । तो म्यां केला हरी एवढा
तुम्हां आकांत ॥१॥ ॥ध्रु॥ वांटिलासी दोहीं ठायीं मजपाशीं आणि डोहीं । लागों
दिला नाही येथें तेथें आघात ॥ध्रु॥ जीव घेती मायबापें थोडया अन्यायाच्या कोपें ।
हें तों नव्हे सोपें साहों तों चि जाणीतलें ॥२॥ तुका म्हणे कृपावंता तुज ऐसा नाही
दाता । काय वाणूं आतां माझी कुंटली ॥३॥

वर्षाव केला ।

२२४६। तूं माउलीहून मयाळ चंद्राहूनि शीतळ । पाणियाहूनि पातळ कल्लोळ प्रेमाचा
॥१॥ ॥ध्रु॥ देऊं काशाची उपमा दुजी तुज पुरुषोत्तमा । ओंवाळूनि नामा तुझ्या
वरुनि टाकिलों ॥ध्रु॥ तुंवा केलें रे अमृता गोड त्या ही तूं परता । पांचां तत्त्वांचा
जनिता सकळ सत्तानायक ॥२॥ कांहीं न बोलोनि आतां उगा च चरणीं ठेवितों
माथा । तुका म्हणे पंढरिनाथा क्षमा करीं अपराध ॥३॥

२२४७। मी अवगुणी अन्यायी किती म्हणोन सांगों काई । आतां मज पार्यीं ठाव देई
विड्डले ॥१॥ ॥ध्रु॥ पुरे पुरे हा संसार कर्म बळवित दुस्तर । राहों नेदी स्थिर
एके ठायीं निश्चळ ॥ध्रु॥ अनेक बुद्धिचे तरंग क्षणाक्षणां पालटती रंग । धरूं जातां
संग तंव तो होतो बाधक ॥२॥ तुका म्हणे आतां अवघी तोडीं माझी चिंता । येऊनि
पंढरिनाथा वास करीं हृदयीं ॥३॥

॥७॥

२२४८। बरें आम्हां कळों आलें देवपण । आतां गुज कोण राखे तुजें ॥१॥ ॥ध्रु॥
मारिलें कां मज सांगा आजिवरी । आतां सरोबरी तुज मज ॥ध्रु॥ जें आम्हीं बोलों
तें आहे तुझ्या अंगीं । देईन प्रसंगीं आजि शिव्या ॥२॥ निलाजिरा तुज नाही याति
कुळ । चोरटा शिंदिल ठावा जना ॥३॥ खासी धोंडें माती जीव जंत झाडें । एकलें
उघडें परदेसी ॥४॥ गाढव कुतरा ऐसा मज ठावा । बईल तूं देवा भारवाही ॥५॥
लटिका तूं मार्गे बहुतांसी ठावा । आलें अनुभवा माझ्या तें ही ॥६॥ तुका म्हणे मज
खवळलें भांडा । आतां धीर तोंडा न धरवे ॥७॥

२२४९। आम्ही भांडों तुजसवें । वर्मी धरूं जालें ठावें ॥१॥ ॥ध्रु॥ होसी सरड
बेडुक । वाघ गाढया ही पाईक ॥ध्रु॥ बळ करी तया भ्यावें । पळों लागे तया घ्यावें
॥२॥ तुका म्हणे दूर परता । नर नारीं ना तूं भूता ॥३॥

२२५०। काय साहतोसी फुका । माझा बुडविला रूका ॥१॥ ॥ध्रु॥ रीण घराचें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

पांगिलें । तें न सुटे कांहीं केलें ॥ध्रु॥ चौघांचिया मते । आधीं खरें केलें होतें
॥२॥ तुका म्हणे यावरी । आतां भीड कोण धरी ॥३॥

२२५१। प्रीतीचा कळहे पदरासी घाली पीळ । सरों नेदी बाळ मार्गें पुढें पित्यासी
॥१॥ ॥ध्रु॥ काय लागे त्यासी बळ हेडावितां कोण काळ । गोवितें सबळ जाळीं
स्नेहसूत्राचीं ॥ध्रु॥ सलगी दिला लाड बोले तें तें वाटे गोड । करी बुझावोनि कोड
हार्तीं देऊनि भातुकें ॥२॥ तुका म्हणे बोल कोणा हें कां नेणां नारायणा ।
सलगीच्या वचना कैचें उपजे विषम ॥३॥

॥४॥

२२५२। भार देखोनि वैष्णवांचे । दूत पळाले यमाचे ॥१॥ ॥ध्रु॥ आले आले
वैष्णववीर । काळ कांपती असुर ॥ध्रु॥ गरूडटक्याच्या भारें । भूमी गर्जे
जयजयकारें ॥२॥ तुका म्हणे काळ । पळे देखोनियां बळ ॥३॥

॥१॥

२२५३। रंगीं रंगें रे श्रीरंगे । काय भुललसी पतंगें ॥१॥ ॥ध्रु॥ शरीर जायांचें
टेगणें । धरिंसी आढभळास झणें ॥ध्रु॥ नव्हे तुझा हा परिवार । द्रव्य दारा क्षणभंगुर
॥२॥ अंतकाळींचा सोडरा । तुका म्हणे विठो धरा ॥३॥

॥१॥

२२५४। जन्मा येउनि काय केलें । तुवां मुदल गमाविलें ॥१॥ ॥ध्रु॥ कां रे न
फिरसी माघारा । अझुनि तरी फजितखोरा ॥ध्रु॥ केली गांठोळीची नासी । पुढें भीक
चि मागसी ॥२॥ तुका म्हणे ठाया । जाई आपल्या आलिया ॥३॥

॥१॥

२२५५। पंढरीस जाते निरोप आइका । वैकुंठनायका क्षेम सांगा ॥१॥ ॥ध्रु॥
अनाथांचा नाथ हें तुझें वचन । धांवें नको दीन गांजों देऊं ॥ध्रु॥ ग्रासिलें भुजंगें सर्पें
महाकाळें । न दिसे हें जाळें उगवतां ॥२॥ कामक्रोधसुनीं श्वापदीं बहुतीं । वेढलों
आवर्तीं मायेचिये ॥३॥ मृगजलनदी बुडविना तरी । आणूनियां वरी तळा नेते ॥४॥
तुका म्हणे तुंवा धरिलें उदास । तरि पाहों वास कवणाची ॥५॥

२२५६। कृपाळू सज्जन तुम्ही संतजन । हें चि कृपादान तुमचें मज ॥१॥ ॥ध्रु॥
आठवण तुम्ही दयावी पांडुरंगा । कीव माझी सांगा काकुलती ॥ध्रु॥ अनाथ अपराधी
पतिताआगळा । परि पायांवेगळा नका करूं ॥२॥ तुका म्हणे तुम्ही निरविल्यावरि ।
मग मज हरि उपेक्षीना ॥३॥

२२५७। संतांचिया पार्यीं माझा विश्वास । सर्वभावे दास जालों त्यांचा ॥१॥ ॥ध्रु॥
ते चि माझे हित करिती सकळ । जेणें हा गोपाळ कृपा करी ॥ध्रु॥ भागलिया मज

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

वाहतील कडे । त्यांचियानें जोडे सर्व सुख ॥२॥ तुका म्हणे शेष घेईन आवडी ।
वचन न मोडीं बोलिलों तें ॥३॥

॥३॥

२२५८ । लाघवी सूत्रधारी दोरी नाचवी कुसरी । उपजवी पाळूनि संहारि नानापरीचीं
लाघवें ॥१॥ ॥ध्रु॥ पुरोनि पंढरिये उरलें भक्तिसुखें लांचावलें । उभें चि राहिलें
कर कटीं न बैसे ॥१॥ ॥ध्रु॥ बहु काळें ना सावळें बहु कठिन ना कोंवळें । गुणत्रया
वेगळें बहुबळें आशीलें ॥२॥ असोनि नसे सकळांमधीं मना अगोचर बुद्धी । स्वामी
माझा कृपानिधि तुका म्हणे विड्वल ॥३॥

२२५९ । कीर्तन ऐकावया भुलले श्रवण । श्रीमुख लोचन देखावया ॥१॥ ॥ध्रु॥
उदित हें भाग्य होईल कोणे काळीं । चित्त तळमळी म्हणऊनि ॥१॥ ॥ध्रु॥ उतावीळ
बाह्या भेटिलागीं दंड । लोटांगणीं धड जावयासी ॥२॥ तुका म्हणे माथा ठेवीन
चरणीं । होतील पारणी इंद्रियांची ॥३॥

२२६० । नाम घेतां कंठ शीतळ शरीर । इंद्रियां व्यापार नाठवती ॥१॥ ॥ध्रु॥ गोड
गोमटें हें अमृतासी वाड । केला कइवाड माझ्या चित्तें ॥१॥ ॥ध्रु॥ प्रेमरसें जाली पुष्ट
अंगकांति । त्रिविध सांडिती ताप अंगें ॥२॥ तुका म्हणे तेथें विकाराची मात । बोलों
नये हित सकळांचें ॥३॥

॥३॥

२२६१ । स्वामिकाज गुरुभक्ति । पितृवचन सेवा पति ॥१॥ ॥ध्रु॥ हे चि विष्णूची
महापूजा । अनुभाव नाही दुजा ॥१॥ ॥ध्रु॥ सत्य बोले मुखें । दुखवे आणिकांच्या दुःखें
॥२॥ निश्चयाचें बळ । तुका म्हणे तें च फळ ॥३॥

२२६२ । चित्त घेऊनियां तूं काय देसी । ऐसें मजपासीं सांग आधीं ॥१॥ ॥ध्रु॥
तरि च पंढरिराया करिन साटोवाटी । नेघें जया तुटी येईल तें ॥१॥ ॥ध्रु॥ रिद्धिसिद्धि
कांहीं दाविसी आढभळास । नाही मज आस मुक्तीची ही ॥२॥ तुका म्हणे तुझें माझें
घडे तर । भक्तीचा भाव रे देणें घेणें ॥३॥

२२६३ । तुझा संग पुरे संग पुरे । संगति पुरे विठोबा ॥१॥ ॥ध्रु॥ आपल्या सारिखें
करिसी दासां । भिकारिसा जग जाणे ॥१॥ ॥ध्रु॥ रूपा नाही ठाव नांवा । तैसें आमुचें
करिसी देवा ॥२॥ तुका म्हणे तोयें आपुलें भेंडोळें । करिसी वाटोळें माझें तैसें
॥३॥

२२६४ । आतां मज तारीं । वचन हें साच करीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ तुझें नाम दिनानाथ ।
ब्रिदावळी जगविख्यात ॥१॥ ॥ध्रु॥ कोण लेखी माझ्या दोषा । तुझा त्रिभुवर्नी ठसा ॥२॥
वांयां जातां मज । तुका म्हणे तुम्हां लाज ॥३॥

२२६५ । विड्वल आमुचा निजांचा । सज्जन सोयरा जीवाचा ॥१॥ ॥ध्रु॥ मायबाप

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

चुलता बंधु । अवघा तुजशीं संबंधु ॥ध्रु॥ उभयकुळींसाक्ष । तूं चि माझा मातुळपक्ष
॥२॥ समर्पिली काया । तुका म्हणे पंढरिराया ॥३॥

२२६६। वेदाचा तो अर्थ आम्हांसी च ठावा । येरांनीं वाहावा भार माथां ॥१॥
॥ध्रु॥।। खादल्याची गोडी देखिल्यासी नाही । भार धन वाही मजुरीचें ॥ध्रु॥।।
उत्पत्तिपाळणसंहाराचें निज । जेणें नेलें बीज त्याचे हातीं ॥२॥ तुका म्हणे आले
आपण चि फळ । हातोहातीं मूळ सांपडलें ॥३॥

२२६७। आमचा तूं ऋणी ठायींचा चि देवा । मागावया ठेवा आलों दारा ॥१॥
॥ध्रु॥।। वर्म तुझे आम्हां सांपडलें हातीं । धरियेले चित्तीं दृढ पाय ॥ध्रु॥।। बैसलों
धरणें कोंडोंनियां द्वारीं । आतूनि बाहेरी येओं नेदी ॥२॥ तुज मज सरी होइल या
विचारें । जळो भांडखोरें निलाजिरीं ॥३॥ भांडवल माझे मिरविसी जनीं । सहस्त्र
वोवणी नाममाळा ॥४॥ तुका म्हणे आम्ही केली जिवें साटी । तुम्हां आम्हां तुटी
घालूं आतां ॥५॥

२२६८। काय धोविलें बाहेरी मन मळलें अंतरीं । गादलें जन्मवरी असत्यकाटें काटलें
॥१॥ ॥ध्रु॥।। सांडी व्यापार दंभाचा शुद्ध करीं रे मन वाचा । तुझिया चित्ताचा तूं
च ग्वाही आपुला ॥ध्रु॥।। पापपुण्यविटाळ देहीं भरितां न विचारीसी कांहीं । काय
चाचपसी मही जी अखंड सोंवळी ॥२॥ कामक्रोधा वेगळा ऐसा होई कां सोंवळा ।
तुका म्हणे कळा गुंडुन ठेवीं कुसरी ॥३॥

२२६९। ऊंस वाढवितां वाढली गोडी । गुळ साकर हे त्याची परवडी ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
सत्यकर्म आचरें रे । बापा सत्यकर्म आचरें हाईल हित । वारेल दुःख असत्याचें
॥ध्रु॥।। साकरेच्या आळां लाविला कांदा । स्थूळसानापरि वाढे दुर्गधा ॥२॥ सत्य
असत्य हें ऐसिया परी । तुका म्हणे याचा विचार करीं ॥३॥

२२७०। पाषाण देव पाषाण पायरी । पूजा एकावरी पाय ठेवी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सार
तो भाव सार तो भाव । अनुभवीं देव ते चि जाले ॥ध्रु॥।। उदका भिन्न पालट काई ।
गंगा गोड येरां चवी काय नाही ॥२॥ तुका म्हणे हें भाविकांचें वर्म । येरीं धर्माधर्म
विचारावे ॥३॥

॥१०॥

२२७१। जन्मा येऊनि कां रे निदसुरा । जायें भेटी वरा रखुमाईच्या ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
पाप ताप दैन्य जाईल सकळ । पावसी अढळ उत्तम तें ॥ध्रु॥।।
संतमहंतसिद्धहरिदासदाटणी । फिटती पारणीं इंद्रियांचीं ॥२॥ तुका म्हणे तेथें
नामाचा गजर । फुकाची अपार लुटी घेई ॥३॥

२२७२। काय धोविलें कातडें । काळकुट भीतरि कुडें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। उगा राहें
लोकभांडा । चाळविल्या पोरें रांडा ॥ध्रु॥।। घेसी बुंधी पानवथां । उगा चि हालविसी

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

माथा ॥२॥ लावूनि बैसे टाळी । मन इंद्रियें मोकळीं ॥३॥ हालवीत बैस माळा ।
विषयजप वेळोवेळां ॥४॥ तुका म्हणे हा व्यापार । नाम विठोबाचें सार ॥५॥

॥२॥

२२७३। येई वो येई वो येई धांवोनियां । विलंब कां वायां लाविला कृपाले ॥१॥
॥ध्रु॥ विठाबाई विश्वंभरे भवच्छेदके । कोटें गुंतलीस अगे विश्वव्यापके ॥ध्रु॥ न
करीं न करीं न करीं आतां आळस अढेरू । व्हावया प्रकट कैचे दूरि अंतरू ॥२॥ न
नेघें नेघें नेघें माझी वाचा विसंवा । तुका म्हणे हांवा हांवा हांवा साधावा ॥३॥

२२७४। हें चि याच्या मागावें दान । वंदूनि चरण नारायणा ॥१॥ ॥ध्रु॥ धीर
उदारीव निर्मळ निर्मत्सर । येणें सर्वेश्वर ऐसें नांव ॥ध्रु॥ हा चि होईजेल याचिया
विभागें । अनुभववी अंगें अनुभववील ॥२॥ जोडे तयाचे कां न करावे सायास ।
जाला तरि आळस दीनपणें ॥३॥ पावल्यामागें कां न घलावी धांव । धरिल्या तरि
हांव बळ येतें ॥४॥ तुका म्हणे घालूं खंडीमध्ये टांक । देवाचें हें एक करूनी घेऊं
॥५॥

२२७५। सत्ताबळें येतो मागतां विभाग । लावावया लाग निमित्त्य करूं ॥१॥ ॥ध्रु॥ ॥
तुझीं ऐसीं मुखें करूं उच्चारण । बोलें नारायण सांपडवूं ॥ध्रु॥ आसेविण नाहीं
उपजत मोहो । तरि च हा गोहो न पडे फंदीं ॥२॥ तुका म्हणे आतां व्हावें याजऐसें
। सरिसें सरिसें समागमें ॥३॥

२२७६। करितां होया व्हावें चित्त चि नाहीं । घटपटा कांहीं करूं नये ॥१॥ ॥ध्रु॥ ॥
मग हालत चि नाहीं जवळून । करावा तो सीण सीणवितो ॥ध्रु॥ साहत चि नाहीं
कांहीं पांकुळलें । उगल्या उगलें ढळत आहे ॥२॥ तुका म्हणे तरी बोलावें झांकून ।
येथें खुणे खूण पुरतें चि ॥३॥

२२७७। संतसंगें याचा वास सर्वकाळ । संचला सकळ मूर्तिमंत ॥१॥ ॥ध्रु॥ ॥
घालूनियां काळ अवघा बाहेरी । त्यासी च अंतरीं वास दिला ॥ध्रु॥ आपुलेंसैं जिहीं
नाहीं उरों दिलें । चोजवितां भलें ऐसीं स्थळें ॥२॥ तुका म्हणे नाहीं झांकत परिमळ
। चंदनाचें स्थळ चंदन चि ॥३॥

२२७८। पुष्ट कांति निवती डोळे । हे सोहळे श्रीरंगीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ ॥ अंतर्बाहीं
विलेपन । हें भूषण मिरवूं ॥ध्रु॥ इच्छेऐसी आवड पुरे । विश्वंभरे जवळी ॥२॥
तुका करी नारायण । या या सेवन नामाचें ॥३॥

२२७९। सुकाळ हा दिवसरजनी । नित्य धणी नवी च ॥१॥ ॥ध्रु॥ ॥ करूण सेवूं
नानापरी । राहे उरी गोडीनें ॥ध्रु॥ सरे ऐसा नाहीं झरा । पंक्ती करा समवेत
॥२॥ तुका म्हणे बरावा पान्हा । कान्हाबाई माउलीचा ॥३॥

२२८०। पाहतां तव एकला दिसे । कैसा असे व्यापक ॥१॥ ॥ध्रु॥ ॥ ज्याचे त्याचे

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

मिळणीं मिळे । तरी खेळे बहुरूपी ॥ध्रु॥ जाणिवेचें नेदी अंग । दिसों रंग निवडीना
॥२॥ तुका म्हणे ये चि ठायीं । हें तों नाहीं सर्वत्र ॥३॥

॥८॥

२२८१। तुम्हांसाठीं आम्हां आपुला विसर । करितां अद्वेष्टे कैसें दिसे ॥१॥ ॥ध्रु॥
विचाराजी आतां ठायींचें हे देवा । आम्हां नये हेवा वाढविता ॥ध्रु॥ आलो टाकोनियां
सुखाची वसती । पुढे माझ्या युक्ति खुंटलिया ॥२॥ तुका म्हणे जाला सकळ वृत्तांत
। केला प्रणिपात म्हणऊनि ॥३॥

२२८२। करावा उद्धार हें तुम्हां उचित । आम्ही केली नीत कळली ते ॥१॥
॥ध्रु॥ पाववील हाक धांवा म्हणऊन । करावें जतन ज्याचें तेषें ॥ध्रु॥ दुश्चितासी
बोल ठेवायासी ठाव । ऐसा आम्ही भाव जाणतसों ॥२॥ तुका म्हणे माझें
कायावाचामन । दुसरें तें ध्यान करित नाहीं ॥३॥

२२८३। संताचे उपदेश आमुचे मस्तकीं । नाहीं मृत्युलोकीं राहाणेसा ॥१॥ ॥ध्रु॥
म्हणऊनि बहु तळमळी चित्त । येई वो धांवत पांडुरंगे ॥ध्रु॥ उपजली चिंता लागला
उसीर । होत नाहीं धीर निढळ वाटे ॥२॥ तुका म्हणे पोटीं रिघालेंसे भय । करूं
आतां काय ऐसें जालें ॥३॥

२२८४। काळावरि घालूं तरि तो सरिसा । न पुरतां इच्छा दास कैसे ॥१॥ ॥ध्रु॥
आतां कांहीं नाहीं कांहीं उसिराचें काम । न खंडावें प्रेम नारायणा ॥ध्रु॥ देणें लागे
मग विलंब कां आड । गोड तरि गोड आदि अंत ॥२॥ तुका म्हणे होइल दर्शनें
निश्चिंती । गाईन तें गीतीं ध्यान मग ॥३॥

२२८५। परउपकारें कायावाचामन । वेचे सुदर्शन रक्षी तया ॥१॥ ॥ध्रु॥
याजसाठीं असें योजिलें श्रीपति । संकल्पाचे हातीं सर्व जोडा ॥ध्रु॥ परपीडे ज्याची
जिव्हा मुंडताळे । यमदूत डाळे करिती पूजा ॥२॥ तुका म्हणे अंबऋषी दुयान्धना ।
काय झालें नेणां दुर्वासया ॥३॥

२२८६। हागिल्याचे सिंके वोणवा चि राहे । अपशकुन पाहे वेडगळ ॥१॥ ॥ध्रु॥
अत्यंत समय नेणतां अवकळा । येऊं नये बळा सिक धरा ॥ध्रु॥ भोजनसमयीं
ओकाचा आठव । टाकोनियां जीव कष्टी करी ॥२॥ तुका म्हणे किती सांगां उगवून
। अभाग्याचे गुण अनावर ॥३॥

२२८७। नारे तरि काय नुजडे कोंबडें । करूनियां वेडें आघो दावी ॥१॥ ॥ध्रु॥
आइत्याचें साहे फुकाचा विभाग । विक्षेपानें जग ची थू करी ॥ध्रु॥ नेमून ठेविला
करत्यानें काळ । नल्हायेसें बळ करूं पुढें ॥२॥ तुका म्हणे देव साहे जाल्यावरी ।
असांग चि करी सर्व सांग ॥३॥

॥७॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२२८८। तरी सदा निर्भर दास । चिंताआसविरहित ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अवघा चि एकीं ठाव । सर्व भाव विड्डलीं ॥ध्रु॥।। निरविलें तेव्हां त्यास । जाला वास त्यामाजी ॥२॥ तुका म्हणे रूप ध्यावें । नाहीं ठावे गुणदोष ॥३॥

२२८९। वेडिया उपचार करितां सोहळे । काय सुख कळे तयासी तें । अंधापुढें दीप नाचती नाचणें । भक्तिभावेविण भक्ति तैसी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तिमाणें राखण ठेवियेलें सेता । घालुनियां माथां चुना तया । खादलें म्हणोनि सेवटीं बोंबली । ठायींची भुली कां नेणां रया ॥ध्रु॥।। मुकियापासाब सांगतां पुराण । रोगिया मिष्टान्न काय होय । नपुंसका काय करील पिदर्णी । रुचिविण वाणी तैसी होय ॥२॥ हात पाय नाहीं करिल तो काय । वृक्षा आहे अमोलिक । हातां नये तैसा वांयां च तळमळी । भावेविण भोळीं म्हणे तुका ॥३॥

२२९०। मेघवृष्टीनें करावा उपदेश परि गुरुनें न करावा शिष्य । बांटा लाभे त्यास केल्या अर्धकर्माचा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। द्रव्य वेचावें अन्नछत्रीं भूतीं द्यावें सर्वत्र । नेदावा हा पुत्र उत्तमयाती पोसणा ॥ध्रु॥।। बीज न पेरावें खडकीं ओल नाहीं ज्याचे बुडखीं । थीतां ठके सेखीं पाठी लागे दिवाण ॥२॥ गुज बोलावें संतांशीं पत्नी राखावी जैसी दासी । लाड देतां तियेसी वांटा पावे कर्माचा ॥३॥ शुद्ध कसूनि पाहावें वरि रंगा न भुलावें । तुका म्हणे घ्यावें जया नये तुटी तें ॥४॥

२२९१। नावडावें जन नावडावा मान । करूनि प्रमाण तूं चि होई ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सोडवूनि देहसंबंध व्यसनं । ऐसी नारायणें कृपा कीजे ॥ध्रु॥।। नावडावें रूप नावडावे रस । अवघी राहो आस पायांपाशीं ॥२॥ तुका म्हणे आतां आपुलिया सत्ता । करूनि अनंता ठेवा ऐसें ॥३॥

२२९२। उपाधिवेगळे तुम्ही निर्विकार । कांहीं च संसार तुम्हां नाही ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसें मज करूनी ठेवा नारायणा । समूळ वासना नुरवावी ॥ध्रु॥।। निसंग तुम्हांसी राहणें एकट । नाहीं कटकट साहों येत ॥२॥ तुका म्हणे नाहीं मिळों येत शिळा । रंगासी सकळा स्पटिकाची ॥३॥

२२९३। माहार माते चपणी भरे । न कळे खरें पुढील ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वोंगळ अधमाचे गुण । जातां घडी न लगे चि ॥ध्रु॥।। श्वान झोळी स्वामिसत्ता । कोप येतां उतरे ॥२॥ तुका म्हणे गुमान कां । सांगों लोकां अधमासी ॥३॥

२२९४। डोळ्यामध्ये जैसें कणु । अणु तें हि न समाये ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तैसें शुद्ध करीं हित । नका चित्त बाटवूं ॥ध्रु॥।। आपल्याचा कळवळा । आणिका बाळावरि न ये ॥२॥ तुका म्हणे बीज मुडा । जैशा चाडा पिकाच्या ॥३॥

२२९५। मुखीं नाम हार्तीं मोक्ष । ऐसी साक्ष बहुतांसी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वैष्णवांचा माल खरा । तुरतुरा वस्तूसी ॥ध्रु॥।। भस्म दंड न लगे काठी । तीर्थां आटी भ्रमण ॥२॥ तुका म्हणे आडकाठी । नाहीं भेटी देवाचे ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२२९६। आगी लागो तया सुखा । जेणें हरि नये मुखा ॥१॥ ॥ध्रु॥ मज होत कां
विपत्ति । पांडुरंग राहो चित्ती ॥ध्रु॥ जळो तें समूळ । धन संपत्ति उत्तम कुळ ॥२॥
तुका म्हणे देवा । जेणें घडे तुझी सेवा ॥३॥

२२९७। आतां न म्हणे मी माझें । नेघें भार कांहीं ओझें ॥१॥ ॥ध्रु॥ तूं चि
तारिता मारिता । कळों आलासी निरुता ॥ध्रु॥ अवघा तूं चि जनार्दन । संत बोलती
वचन ॥२॥ तुका म्हणे पांडुरंगा । तुझ्या रिगालों वोसंगा ॥३॥

२२९८। समुद्रवळ्यांकित पृथ्वीचें दान । करितां समान न ये नामा ॥१॥ ॥ध्रु॥
म्हणऊनि कोणीं न करावा आळस । म्हणा रात्रीदिवस रामराम ॥ध्रु॥ सकळ ही
शास्त्रें पठण करितां वेद । सरी नये गोविंदनामें एके ॥२॥ सकळ ही तीर्थें प्रयाग
काशी । करितां नामाशीं तुळेंति ना ॥३॥ कर्वतीं कर्मरीं देहासी दंडण । करितां
समान नये नामा ॥४॥ तुका म्हणे ऐसा आहे श्रेष्ठाचार । नाम हें चि सार विठोबाचें
॥५॥

२२९९। अवघ्या वाटा जाल्या क्षीण कळीं न घडे साधन । उचित विधि विधान न कळे
न घडे सर्वथा ॥१॥ ॥ध्रु॥ भक्तिपंथ बहु सोपा पुण्य नागवया पापा । येणें जाणें
खेपा येणें चि एक खंडती ॥ध्रु॥ उभारोनि बाहे विठो पालवीत आहे । दासां मी चि
साहे मुखें बोले आपुल्या ॥२॥ भाविक विश्वासी पार उतरिलें त्यांसी । तुका म्हणे
नासी कुतक्रय्णाचे कपार्ली ॥३॥

२३००। आम्हीं नामचे धारक नेणों प्रकार आणीक । सर्व भावें एक विडल चि प्रमाण
॥१॥ ॥ध्रु॥ न लगे जाणावें नेणावें गावें आनंदें नाचावें । प्रेमसुख घ्यावें वैष्णवांचे
संगती ॥ध्रु॥ भावबळें घालूं कास लज्जा चिंता दवडूं आस । पार्यीं निजध्यास म्हणों
दास विष्णूचे ॥२॥ भय नाहीं जन्म घेतां मोक्षपदा हाणों लाता । तुका म्हणे सत्ता
धरूं निकट सेवेची ॥३॥

२३०१। आम्ही हरिचे संवगडे जुने ठायींचे वेड बागडे । हातीं धरुनी कडे पाठीसवें
वागविलों ॥१॥ ॥ध्रु॥ म्हणोनि भिन्न भेद नाहीं देवा आम्हां एकदेहीं । नाहीं जालों
वाही एका एक वेगळे ॥ध्रु॥ निद्रा करितां होतां पार्यीं सवें चि लंका घेतली तई ।
वानरें गोवळ गाई सवें चारित फिरतसों ॥२॥ आम्हां नामाचें चितन राम कृष्ण
नारायण । तुका म्हणे क्षण खातां जेवितां न विसंभों ॥३॥

२३०२। मार्गें बहुतां जन्मीं हें चि करित आलों आम्ही । भवताश्रमी दुःखें पीडिलीं
निववूं त्यां ॥१॥ ॥ध्रु॥ गर्जो हरिचे पवाडे मिळों वैष्णव बागडे । पाझर रोकडे
काढूं पाषाणांमध्ये ॥ध्रु॥ भाव शुद्ध नामावळी हर्षें नाचों पिटूं टाळी । घालूं पायां
तळीं कळकळ त्याबळें ॥२॥ कामक्रोध बंदखाणी तुका म्हणे दिले दोन्ही ।
इंद्रियाचे धणी आम्ही जालों गोसांवी ॥३॥

२३०३। अमर तूं खरा । नव्हे कैसा मी दातारा ॥१॥ ॥ध्रु॥ चाल जाऊं संतांपुढें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

। वाद सांगेन निवाडे ॥१॥ तुज नांव जर नाही । तर माझे दाव काई ॥२॥ तुज रूप नाही । तर माझे दाव काई ॥३॥ खळसी तूं लीळा । तेथें मी काय वेगळा ॥४॥ साच तूं लटिका । तैसा मी ही म्हणे तुका ॥५॥

२३०४। मंत्र चळे पिसें लागतें सत्वर । अबद्ध ते फार तरले नामें ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥ अशौच तो बाधी आणिकां अक्षरां । नाम निदसुरा घेतां तरे ॥१॥ रागज्ञानघात चुकतां होय वेळ । नाम सर्वकाळ शुभदायक ॥२॥ आणिकां भजना बोलिला निषेध । नाम तें अभेद सकळां मुखीं ॥३॥ तुका म्हणे तपें घालिती घालणी । वेश्या उद्धरुनि नेली नामें ॥४॥

२३०५। नव्हती ते संत करितां कवित्व । संताचे ते आप्त नव्हती संत ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥ येथें नाही वेश सरतें आडनांवें । निवडे घावडाव व्हावा अंगीं ॥१॥ नव्हती ते संत धरितां भोंपळा । करितां वाकळा प्रावरण ॥२॥ नव्हती ते संत करितां कीर्तन । सांगतां पुराणें नव्हती संत ॥३॥ नव्हती ते संत वेदाच्या पठणें । कर्म आचरणें नव्हती संत ॥४॥ नव्हती संत करितां तप तीर्थाटणें । सेविलिया वन नव्हती संत ॥५॥ नव्हती संत माळामुद्रांच्या भूषणें । भस्मउद्धूळणें नव्हती संत ॥६॥ तुका म्हणे नाही निरसला देहे । तों अवघे हे संसारिक ॥७॥

२३०६। हें चि दान देगा देवा । तुझा विसर न व्हावा ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥ गुण गाईन आवडी । हे चि माझी सर्व जोडी ॥१॥ न लगे मुक्ति आणि संपदा । संतसंग देई सदा ॥२॥ तुका म्हणे गर्भवासीं । सुखें घालावें आम्हासी ॥३॥

२३०७। भाग्यवंता हे परवडी । करिती जोडी जन्माची ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥ आपुल्याला लाहों भावें । जें ज्या व्हावें तें आहे ॥१॥ इच्छाभोजनाचा दाता । न लगे चिंता करावी ॥२॥ तुका म्हणे आल्या थार्या । वस्तु बर्या मोलाच्या ॥३॥

२३०८। वंचुनियां पिंड । भाता दान करी लंड ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥ जैसी याची चाली वरी । तैसा अंतरला दुरी ॥१॥ मेला राखे दिस । ज्यालेपण जालें वोस ॥२॥ तुका म्हणे देवा । लोभें न पुरें चि सेवा ॥३॥

२३०९। अधीरा माझ्या मना ऐकें एकी मात । तूं कां रे दुश्चित निरंतर ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥ हे चि चिंता काय खावें म्हणऊनि । भले तुजहूनि पक्षिराज ॥१॥ पाहा तें चातक नेघे भूमिजळा । वरुषे उन्हाळा मेघ तया ॥२॥ सकळयातींमध्ये ठक हा सोनार । त्याघरीं व्यापार झारियाचा ॥३॥ तुका म्हणे जळीं वर्नी जीव एक । तयापाशीं लेख काय असे ॥४॥

२३१०। कां रे नाठविसी कृपाळु देवासी । पोसितो जनासी एकला तो ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥ बाळा दुधा कोण करितें उत्पत्ती । वाढवी श्रीपति सवेर दोन्ही ॥१॥ फुटती तरुवर उष्णकाळमासीं । जीवन तयांसी कोण घाली ॥२॥ तेणें तुझी काय नाही केली चिंता । राहे त्या अनंता आठवूनि ॥३॥ तुका म्हणे ज्याचें नाम विश्वंभर । त्याचें निरंतर

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

ध्यान करीं ॥४॥

२३११। उदारा कृपाळु पतितपावना । ब्रिदें नारायणा साच तुझीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
वर्णिलासी जैसा जाणतां नेणतां । तैसा तूं अनंता साच होसी ॥ध्रु॥।। दैत्यां काळ
भक्तां मेघश्याममूर्ति । चतुर्भुज हातीं शंख चक्र ॥२॥ काम इच्छा तयां तैसा होसी
राणीं । यशोदेच्या स्तनीं पान करी ॥३॥ होऊनि सकळ कांहीच न होसी । तुका
म्हणे यासी वेद ग्वाही ॥४॥

२३१२। ऐका संतजन उत्तरें माझे बोबडे बोल । करीं लाड तुम्हांपुढें हो कोणी झणी
कोपाल ॥१॥ ॥ध्रु॥।। उपाय साधन आइका कोण गति अवगति । दृढ बैसोनि
सादर तुम्ही धरावें चितीं ॥ध्रु॥।। धर्म तयासी घडे रे ज्याचे स्वाधीन भाज । कर्म
तयासी जोडे रे भीत नाही लाज ॥२॥ पुण्य तें जाणां रे भाइनों परउपकाराचें ।
परपीडा परनिंदा रे खरें पाप तयाचें ॥३॥ लाभ तयासी जाला रे मुखीं देव उच्चारि
। प्रपंचपाठी गुंतला हाणी तयासी च थोरी ॥४॥ सुख तें जाणा रे भाइनो
संतसमागम । दुःख तें जाणारे भाइनो सम तेथें विषम ॥५॥ साधन तयासी साधे रे
ज्याची स्वाधीन बुद्धि । पराधीनासी आहे घात रे थोर जाण संबंधी ॥६॥ मान पावे
तो आगळा मुख्य इद्रियें राखे । अपमानी तो अधररसस्वाद चाखे ॥७॥ जाणता
तयासी बोलिजे जाणे समाधान । नेणता तयासी बोलिजे वाद करी भूषण ॥८॥
भला तो चि एक जाणा रे गयावर्जन करी । बुरा धन नष्ट मेळवी परद्वार जो करी
॥९॥ आचारी अन्न काढी रे गाई आढततभाग । अनाचारी करी भोजन ग्वाही नसतां
संग ॥१०॥ स्वहित तेणें चि केलें रे भूतीं देखिला देव । अनहित तयाचें जालें रे
आणी अहंभाव ॥११॥ धन्य जन्मा ते चि आले रे एक हरिचे दास । धिंग ते विषयीं
गुंतले केला आयुष्या नास ॥१२॥ जोहरी तो चि एक जाणा रे जाणे सिद्धलक्षणें ।
वेडसरु तो भुले रे वरदळभूषणें ॥१३॥ बळियाढा तो चि जाणा रे भक्ति दृढ शरीरीं
। गाढया तयासी बोलिजे एक भाव न धरी ॥१४॥ खोल तो वचन गुरुचें जो
गिळूनि बैसे । उथळ धीर नाही अंगीं रे म्हणे होईल कैसें ॥१५॥ उदार तो जीवभाव
रे ठेवी देवाचे पार्यीं । कृपण तयासी बोलिजे पडे उपाधिडाई ॥१६॥ चांगलेंपण तें
चि रे ज्याचें अंतर शुद्ध । वोंगळ मळणि अंतरीं वाणी वाहे दुग्ंध ॥१७॥ गोड तें चि
एक आहे रे सार विड्वलनाम । कडु तो संसार रे लक्षचौर्यीशी जन्म ॥१८॥ तुका
म्हणे मना धरी रे संतसंगतिसोई । न लगे कांहीं करावें राहें विड्वलपार्यीं ॥१९॥

॥ येकाखडी ॥ १ ॥

२३१३। करावा कैवाड । नाही तरी आला नाड ॥१॥ ॥ध्रु॥।। स्मरा पंढरीचा देव ।
मनीं धरोनिया भाव ॥ध्रु॥।। खचविलें काळें । उगवा लवलाहें जाळें ॥२॥ गजर
नामाचा । करा लवलाहे वाचा ॥३॥ घरटी चक्रफेरा । जन्ममृत्याचा भोंवरा ॥४॥
नानाहव्यासार्ची जोडी । तृष्णा करी देशधडी ॥५॥ चरणीं ठेवां चित । म्हणवा

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

देवाचे अंकित ॥६॥ छंद नानापरी । कळा न पविजे हरी ॥७॥ जगाचा जनिता ।
भुक्तिमुक्तीचा ही दाता ॥८॥ झणी माझे माझे । भार वागविसी ओझे ॥९॥ यांची
कां रे गेली बुद्धि । नाही तरायाची शुद्धी ॥१०॥ टणक धाकुली । अवर्घी सरती
विडली ॥११॥ उसा त्रिभुवनी । उदार हा शिरोमणि ॥१२॥ डगमगी तो वांयां
जाय । धीर नाही गोता खाय ॥१३॥ ढळो नये जरी । लाभ घरिचिया घरी ॥१४॥
नाहीं ऐसें राहे । कांहीं नासिवंत देहे ॥१५॥ तरणा भाग्यवंत । नटे हरिकीर्तनांत
॥१६॥ थडी टाकी पैलतीर । बाहे ठोके होय वीर ॥१७॥ दया तिचें नांव ।
अहंकार जाय जंव ॥१८॥ धनधान्य हेवा । नाडे कुटुंबाची सेवा ॥१९॥ नाम
गोविंदाचें । घ्या रे हें चि भाग्य साचें ॥२०॥ परउपकारा । वेचा शक्ति निंदा वारा
॥२१॥ फळ भोगा इच्छा । देव आहे जयां तैसा ॥२२॥ बरवा ऐसा छंद । वाचे
गोविंद गोविंद ॥२३॥ भविष्याचे माथां । भजन न द्यावें सर्वथा ॥२४॥ माग
लागला न संडीं । अळसें माती घालीं तोंडीं ॥२५॥ यश कीर्ति मान । तरी जोडे
नारायण ॥२६॥ रवि लोपे तेजें । जरी हारपे हें दुजें ॥२७॥ लकार लाविला ।
असतां नसतां चि उगला ॥२८॥ वासनेची धाडी । बंद खोडया नाडया बेडी
॥२९॥ सरतें न कळे । काय झांकियेले डोळे ॥३०॥ खंती ते न घरा । होणें
गाढव कुतरा ॥३१॥ सायासाच्या जोडी । पिके काढियेल्या पेडी ॥३२॥ हातीं हित
आहे । परि न करिसी पाहें ॥३३॥ अळंकार लेणें । ल्या रे तुळसीमुद्राभूषणें
॥३४॥ ख्याती केली विष्णुदासीं । तुका म्हणे पाहा कैसी ॥३५॥

२३१४। देवें देऊळ सेविलें । उदक कोरडें चि ठेविलें ॥१॥ ॥ध्रु॥ नव्हे मत गूढ
उमानें कांहीं । तूं आपआपणापें पाहीं ॥ध्रु॥ पाठें पूर वोसंडला । सरिता सागर
तुंबोनि ठेला ॥२॥ वांजेघरी बाळ तान्हा । एक बाळी दों कानां ॥३॥ तुका म्हणे
पैस । अनुभविया ठावा गोडीरस ॥४॥

॥ लोहागांवी कीर्तनांत मेलें मूल जीत झालें ते समर्थी स्वामींनीं अभंग केले ते

२३१५। अशक्य तों तुम्हां नाही नारायणा । निर्जीवा चेतना आणावया ॥१॥ ॥ध्रु॥
मागें काय जाणों स्वामीचे पवाडे । आतां कां रोकडे दावूं नये ॥ध्रु॥ थोर भाग्य
आम्ही समर्थाचे कासे । म्हणवितों दास काय थोडें ॥२॥ तुका म्हणे माझे निववावे
डोळे । दावूनि सोहळे सामर्थ्याचे ॥३॥

२३१६। दाता तो एक जाणा । नारायणा स्मरवी ॥१॥ ॥ध्रु॥ आणीक नासिवंतें
काय । न सरे हाय ज्यांच्यानें ॥ध्रु॥ यावें तयां काकुलती । जे दाविती सुपंथ
॥२॥ तुका म्हणे उरी नुरे । त्याचे खरे उपकार ॥३॥

अलंकापुरीं ब्राम्हण धरणें बसून बेताळीस दिवस उपवासी होता

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

त्यास दृष्टांत कीं देहूस तुकोबापाशी जाणें । ब्राम्हण स्वामीपें
आला त्याबदल अभंग ॥ ३१ ॥

२३१७। श्रीपंढरीशा पतितपावना । एक विज्ञापना पायांपाशीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अनाथां
जीवांचा तूं काजकैवारी । ऐसी चराचरीं ब्रिदावळी ॥ध्रु॥।। न संगतां कळे अंतरीचें
गुज । आतां तुझी लाज तुज देवा ॥२॥ आळकार ज्याचें करिसी समाधान ।
अभयाचें दान देऊनियां ॥३॥ तुका म्हणे तूं चि खेळें दोहीं ठायीं । नसेल तो देई
धीर मना ॥४॥

२३१८। अगा ये उदारा अगा विश्वंभरा । रखुमाईच्या वरा पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
अगा सर्वात्तमा अगा कृष्णा रामा । अगा मेघश्यामा विश्वजनित्या ॥ध्रु॥।। अगा
कृपावंत जीवन तूं दाता । अगा सर्वसत्ता धरितया ॥२॥ अगा सर्वजणा अगा
नारायणा । कर्पूणावचना चित्त द्यावें ॥३॥ तुका म्हणे नाही आढधकार तैसी ।
सरती पायांपाशीं केली मार्गें ॥४॥

२३१९। नव्हें दास खरा । परि जाला हा डांगोरा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। यासी काय करूं
आतां । तूं हें सकळ जाणता ॥ध्रु॥।। नाही पुण्यगांठी । जे हें वेचूं कोणासाठीं ॥२॥
तुका म्हणे कां उपाधी । वाढविली कृपानिधी ॥३॥

२३२०। तुजविण सत्ता । नाही वाचा वदविता ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसे आम्ही जाणों दास
। म्हणोनि जालों उदास ॥ध्रु॥।। तुम्ही दिला धीर । तेणें मन झालें स्थिर ॥२॥
तुका म्हणे आड । केलों मी हें तुजें कोड ॥३॥

२३२१। काय मी जाणता । तुम्हाहूनि अनंता ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जो हा करूं आढतशय
। कां तुम्हां दया नये ॥ध्रु॥।। काय तुज नाही कृपा । विश्वाचिया मायबापा ॥२॥
तुका म्हणे वाणी । माझी वदे तुम्हांहूनि ॥३॥

२३२२। काय ज्ञानेश्वरीं उणें । तिहीं पाठविलें धरणें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐकोनियां
लिखित । म्हण जाणवली हे मात ॥ध्रु॥।। तरी जाणे धणी । वद सेवकाची वाणी
॥२॥ तुका म्हणे ठेवा । होतां सांभाळावें देवा ॥३॥

२३२३। ठेवूनियां डोई । पायी जालों उतराई ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कारण तें तुम्ही जाणां
। मी तराळ नारायणा ॥ध्रु॥।। प्रसंगीं वचन । दिलें तें चि खावें अन्न ॥२॥ तुका
म्हणे भार । तुम्ही जाणां थोडा फार ॥३॥

उपदेश अभंग ॥ ११ ॥

२३२४। नको कांहीं पडों ग्रंथाचिये भरीं । शीघ्र व्रत करीं हें चि एक ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
देवाचिये चाडे आळवावें देवा । आसे देहभावा पाडोनियां ॥ध्रु॥।। साधनें घालिती
काळाचिये मुखीं । गर्भवास सेखीं न चुकती ॥२॥ उधाराचा मोक्ष होय नव्हे ऐसा ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

पतनासी इच्छा आवश्यक ॥३॥ रोकडी पातली अंगसंगें जरा । आतां उजगरा
कोठवरि ॥४॥ तुका म्हणे घालीं नामासार्ती उडी । पांडुरंग थडी पाववील ॥५॥

२३२५। नाही देवापार्शी मोक्षाचें गांठोळें । आणुनि निराळें द्यावें हातीं ॥१॥
॥ध्रु॥। इंद्रियांचा जय साधुनियां मन । निर्विषय कारण असे तेथें ॥ध्रु॥। उपास
पारणीं अक्षरांची आटी । सत्कर्मा शिवटीं असे फळ ॥२॥ आदरें संकल्प वारीं
आढतशय । सहज तें काय दुःख जाण ॥३॥ स्वर्जीच्या घायें विवळासी वांयां । रडे
रडतियासवें मिथ्या ॥४॥ तुका म्हणे फळ आहे मूळापार्शी । शरण देवासीं जाय वेगीं
॥५॥

२३२६। त्यजिलें भेटवी आणुनि वासना । दाविल्याचे जना काय काज ॥१॥
॥ध्रु॥। आळवावें देवा भाकूनि करूणा । आपुलिया मना साक्ष करीं ॥ध्रु॥। नाही
जावें यावें दुरुनि लागत । आहे साक्षभूत अंतरीचा ॥२॥ तुका म्हणे हा आहे
कृपासिंधु । तोडी भवबंधु तात्काळकि ॥३॥

२३२७। गोविंद गोविंद । मना लागलिया छंद ॥१॥ ॥ध्रु॥। मग गोविंद ते काया ।
भेद नाही देवा तया ॥ध्रु॥। आनंदलें मन । प्रेमें पाझरती लोचन ॥२॥ तुका म्हणे
आळी । जेवी नुरे चि वेगळी ॥३॥

२३२८। ज्याचें जया ध्यान । तें चि होय त्याचें मन ॥१॥ ॥ध्रु॥। म्हणरुनि अवघें
सारा । पांडुरंग दृढ धरा ॥ध्रु॥। सम खूण ज्याचे पाय । उभा व्यापक विटे ठाय
॥२॥ तुका म्हणे नभा । परता अनूचा ही गाभा ॥३॥

२३२९। पाहुनियां ग्रंथ करावें कीर्तन । तेव्हां आलें जाण फळ त्याचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।
नाहीं तरि वांयां केली तोंडपिटी । उरी ते शेवटी उरलीसे ॥ध्रु॥। पढोनियां वेद
हरिगुण गावे । ठावें तें जाणावें तेव्हां जालें ॥२॥ तपतीर्थाटणें तेव्हां कायसिद्धि ।
स्थिर राहे बुद्धि हरिच्या नामीं ॥३॥ यागयज्ञादिक काय दानधर्म । तरि फळ नाम
कंठीं राहे ॥४॥ तुका म्हणे नको काबाडाचे भरी । पडों सार धरीं हें चि एक
॥५॥

२३३०। सुखें खावें अन्न । त्याचें करावें चिंतन ॥१॥ ॥ध्रु॥। त्याचें दिलें त्यासी ।
पावे फळ आपणासी ॥ध्रु॥। आहे हा आधार । नाम त्याचें विश्वंभर ॥२॥ नाही रिता
ठाव । तुका म्हणे पसरीं भाव ॥३॥

२३३१। संकोचोनि काय जालासी लहान । घेई अपोशण ब्रम्हांडाचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।
करोनि पारणें आंचवें संसारा । उशीर उशिरा लावूं नको ॥ध्रु॥। घरकुलानें होता
पडिला अंधार । तेणें केलें फार कासावीस ॥२॥ झुगारुनि दुरी लपविलें काखे ।
तुका म्हणे वाखे कौतुकाचे ॥३॥

२३३२। माझ्या बापें मज दिधलें भातुकें । म्हणोनि कवतुकें क्रीडा करीं ॥१॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥ध्रु॥।। केली आळी पुढें बोलिलों वचन । उत्तम हें ज्ञान आलें त्याचें ॥ध्रु॥।। घेऊनि
विभाग जावें लवलाह्या । आलेति या ठाया आपुलिया ॥२॥ तुका ज्ञानदेवीं समुदाय
। करावा मी पाय येइन वंदूं ॥३॥

२३३३। ज्ञानियांचा गुरु राजा महाराव । म्हणती ज्ञानदेव ऐसें तुम्हां ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
मज पामरा हें काय थोरपण । पार्यीची वाहाण पार्यी बरी ॥ध्रु॥।। ब्रम्हादिक जेथें
तुम्हां वोगळणें । इतर तुळणें काय पुरे ॥२॥ तुका म्हणे नेणे युक्तीची ते खोली ।
म्हणोनि ठेविली पार्यीं डोई ॥३॥

२३३४। बोलिलीं लेंकुरें । वेडीं वांकुडीं उत्तरें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। करा क्षमा अपराध ।
महाराज तुम्ही सिद्ध ॥ध्रु॥।। नाहीं विचारिला । आढधंकार म्यां आपुला ॥२॥ तुका
म्हणें ज्ञानेश्वरा । राखा पायांपें विढकरा ॥३॥

॥१११॥

२३३५। काय तुम्ही जाणां । करूं अव्हेर नारायणा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तरी या
लटिक्याची गोही । निवडली दुसरें ठायीं ॥ध्रु॥।। कळों अंतरींचा गुण । नये
फिटल्यावांचून ॥२॥ आणिलें अनुभवा । जनाच्या हें ज्ञानदेवा ॥३॥ आणीक कोणी
भिती । त्यांच्या चिंतनें विश्रांति ॥४॥ तुका म्हणे बीज पोटीं । फळ तैसें चि सेवटीं
॥५॥

२३३६। आढवश्वासीयाचें शरीर सुतकी । विटाळ पातकी भेद वाही ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
काय त्याचा वेल जाईल मांडवा । होतां तैसा ठेवा आला पुढें ॥ध्रु॥।। मातेचा संकल्प
व्हावा राजबिंडा । कपाळींचा धोंडा उभा ठाके ॥२॥ तुका म्हणे जैसा कुचराचा
दाणा । परिपार्कीं अन्ना न मिळे जैसा ॥३॥

२३३७। तामसाचीं तपें पापाची सिदोरी । तमोगुणें भरी घातले ते ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
राज्यमदा आड सुखाची संपत्ति । उलंघूनि जाती निरयगांवा ॥ध्रु॥।। इंद्रियें दमिलीं
इच्छा जीती जीवीं । नागविती ठावीं नाहीं पुढें ॥२॥ तुका म्हणे हरिभजनावांचून ।
करिती तो सीण पाहों नये ॥३॥

२३३८। हरिकथेवांचून इच्छिती स्वहित । हरिजन चित्त न घला तेथें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
जाईल भंगोन आपुला विश्वास । होईल या नास कारणांचा ॥ध्रु॥।। ज्याचिया बैसावे
भोजनपंगती । त्याचिया संगती तैसें खावें ॥२॥ तुका म्हणे काय जालेसि जाणते ।
देवा हि परते थोर तुम्ही ॥३॥

२३३९। सेवकें करावें स्वामीचें वचन । त्यासी हुंतूपण कामा नये ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
घेईल जीव कां सरील परतें । भंगलिया चित्तें सांदी जेना ॥ध्रु॥।। खदचोतें दावावी
रवी केवीं वाट । आपुलें चि नीट उसंतावें ॥२॥ तुका म्हणे तो ज्ञानाचा सागर ।
परि नेंदी अगर भिजों भेदें ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२३४०। जयाचिये द्वारी सोन्याचा पिंपळ । अंगीं ऐसें बळ रेडा बोले ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
करील तें काय नव्हे महाराज । परि पाहे बीज शुद्ध अंगीं ॥ध्रु॥ जेणें हे घातली
मुक्तीची गवांदी । मेळविली मांदी वैष्णवांची ॥२॥ तुका म्हणे तेथें सुखा काय उणें ।
राहे समाधानें चित्ताचिया ॥३॥

२३४१। बहुतां छंदाचें बहु वसे जन । नये वांटूं मन त्यांच्या संगें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
करावा जतन आपुला विश्वास । अंगा आला रस आवडीचा ॥ध्रु॥ सुखाची समाधि
हरिकथा माउली । विश्रांति साउली सिणलियांची ॥२॥ तुका म्हणे बुडे बांधोनि
दगड । तेथें काय कोड धांवायाचें ॥३॥

२३४२। हरिकथे नाही । विश्वास ज्याचे ठायीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। त्याची वाणी अमंगळ
। कान उंदराचें बीळ ॥ध्रु॥ सांडुनि हा रस । करिती आणीक सायास ॥२॥ तुका
म्हणे पिर्सी । वायां गेलीं किती ऐसीं ॥३॥

२३४३। प्रेम अमृताची धार । वाहे देवा ही समोर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। उध्र्ववाहिनी
हरिकथा । मुगुटमणि सकळां तीर्थां ॥ध्रु॥ शिवाचें जीवन । जाळी महादोष कीर्तन
॥२॥ तुका म्हणे हरि । इची स्तुति वाणी थोरी ॥३॥

२३४४। आतां माझ्या मना । इची घडो उपासना ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसें करीं पांडुरंगा
। प्रेम वोसडेसें अंगा ॥ध्रु॥ सर्व काळ नये । वाचे विट आड भये ॥२॥ तुका
वैष्णवांसंगती । हें चि भजन पंगती ॥३॥

२३४५। उपास कराडी । तिहीं करावीं बापुडीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आम्ही विठोबाचे दास
। चिंता झुगारिली आस ॥ध्रु॥ भक्तीच्या उत्कर्षे । नाहीं मुक्तीचें तें पिसें ॥२॥ तुका
म्हणे बळ । अंगीं आमुच्या सकळ ॥३॥

२३४६। करविली तैसी केली कटकट । वांकडें कीं नीट देव जाणे ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
कोणाकारणें हें जालेंसे निर्माण । देवाचें कारण देव जाणे ॥२॥ तुका म्हणे मी या
आढभमाना वेगळा । घालुनि गोपाळा भार असें ॥३॥

२३४७। तुम्ही येथें पाठविला धरणेकरी । त्याची जाली परी आइका ते ॥१॥
॥ध्रु॥।। आतां काय पुढें वाढवूनि विस्तार । जाला समाचार आइका तो ॥ध्रु॥।।
देवाचे उचित एकादश अभंग । महाफळ त्याग करूनि गेला ॥२॥ तुका म्हणे सेवा
समपूर्नि पायीं । जालों उतराईं ठावें असो ॥३॥

॥३१॥

२३४८। मरण माझे मरोन गेलें । मज केलें अमर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ठाव पुसिलें बुड
पुसिलें । वोस वोसलें देहभावा ॥ध्रु॥ आला होता गेला पूर । धरिला धीर जीवनीं
॥२॥ तुका म्हणे बुनादीचें । जाले साचें उजवणें ॥३॥

२३४९। माझे लेखीं देव मेला । असो त्याला असेल ॥१॥ ॥ध्रु॥।। गोष्टी न करीं

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

नांव नेघें । गेलों दोघें खंडोनी ॥ध्रु॥ स्तुतिसमवेत निंदा । केला धंदा उदंड ॥२॥
तुका म्हणे निवांत ठेलों । वेचित आलों जीवित्व ॥३॥

२३५०। लवविलें तया सर्वें लवे जाती । आढभमाना हातीं सांपडेना ॥१॥ ॥ध्रु॥
भोळविचें लेणें विष्णुदासां साजे । तेथें भाव दुजे हारपती ॥ध्रु॥ अर्चन वंदन नवविधा
भक्ति । दया क्षमा शांति तया ठायीं ॥२॥ तये गांवीं नाहीं दुःखाची वसती । अवघा
चि भूतीं नारायण ॥३॥ अवघें चि जालें सोंवळें ब्रम्हांड । विटाळाचें तोंड न देखती
॥४॥ तुका म्हणे गाजे वैकुंठीं सोहळा । याही भूमंडळामाजी कीर्ति ॥५॥

२३५१। पंढरीची वारी आहे माझे घरीं । आणीक न करीं तीर्थव्रत ॥१॥ व्रत
एकादशी करीन उपवासी । गाइन अहर्निशीं मुखीं नाम ॥२॥ नाम विठोबाचें घेईन
मी वाचे । बीज कल्पांतींचें तुका म्हणे ॥३॥

२३५२। संपदा सोहळा नावडे मनाला । करी तें टकळा पंढरीचा ॥१॥ जावें
पंढरिसी आवडी मनासी । कधीं एकादशी आषाढी हे ॥२॥ तुका म्हणे ऐसें आर्त
ज्याचे मनीं । त्याची चक्रपाणी वाट पाहे ॥३॥

२३५३। कथनी पठणी करून काय । वांचुनि रहणी वांयां जाय ॥१॥ ॥ध्रु॥ मुखीं
वाणी अमृतगोडी । मिथ्या भुकें चरफडी ॥ध्रु॥ पिळणी पाक करितां दगडा । काय
जडा होय तें ॥२॥ मधु मेळवूनि माशी । आणिका सांसी पारधिया ॥३॥ मेळऊनि
धन मेळवी माती । लोभ्या हातीं तें चि मुखीं ॥४॥ आपलें केलें आपण खाय । तुका
वंदी त्याचे पाय ॥५॥

२३५४। उमटती वाणी । वाटे नामाचिया ध्वनी ॥१॥ ॥ध्रु॥ बरें सेवन उपकारा ।
दयावें द्यावें या उत्तरा ॥ध्रु॥ सरळ आणि मृद । कथा पाहावी ते ऊर्ध्व ॥२॥
गात जात तुका । हा चि उपदेश आइका ॥३॥

२३५५। कथाकार्ळीची मर्यादा सांगतां ते भावें वंदा । प्रीतीनें गोविंदा हें चि एक आवडे
॥१॥ ॥ध्रु॥ टाळ वादय गीत नृत्य अंतःकरणें प्रेमभरित । वाणिता तो कीर्त
तद्भावने लेखावा ॥ध्रु॥ नये अळसें मोडूं अंग कथे कानवडें दुंग । हेळणेचा रंग
दावी तो चांडाळ ॥२॥ तोंडीं विडा माने ताठा थोरपणें घाली गेंठा । चित्त नेदी
नामपाठा गोष्टी लावी तो चांडाळ ॥३॥ कथे इच्छी मान दावूनियां थोरपण । रज
संकोच न लुगडीं सांवरी तो चांडाळ ॥४॥ आपण बैसे बाजेवरी सामान्य हरिच्या
दासां धरी । तरि तो सुळावरी वाहिजे निश्चयेसीं ॥५॥ येतां न करी नमस्कार कर
जोडोनियां नम्र । न म्हणतां थोर आणिकां खेटी तो चांडाळ ॥६॥ तुका विनवी जना
कथे नाणावें अवगुणा । करा नारायणा ऋणी समर्पक भावें ॥७॥

२३५६। कथा देवाचें ध्यान कथा साधना मंडण । कथे ऐसें पुण्य आणीक नाहीं सर्वथा
॥१॥ ॥ध्रु॥ ऐसा साच खरा भाव । कथेमाजी उभा देव ॥ध्रु॥ मंत्र स्वल्प जना
उच्चरितां वाचे मना । म्हणतां नारायणा क्षणें जळती महा दोष ॥२॥ भावें करितां

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

कीर्तन तरे तारी आणीक जन । भेटे नारायण संदेह नाही म्हणे तुका ॥३॥

२३५७। कथा त्रिवेणीसंगम देव भक्त आणि नाम । तेथींचें उत्तम चरणरज वंदितां
॥१॥ ॥ध्रु॥ जळती दोषांचे डोंगर शुद्ध होती नारी नर । गाती ऐकती सादर ते
पवित्र हरिकथा ॥ध्रु॥ तीर्थें तया ठाया येती पुनीत व्हावया । पर्वकाळ पांया तळीं
वसे वैष्णवां ॥२॥ अनुपम्य हा महिमा नाही द्यावया उपमा । तुका म्हणे ब्रम्हा नेणे
वणूआ या सुखा ॥३॥

२३५८। सांडूनि कीर्तन न करीं आणीक काज । नाचेन निर्लज्ज तुझ्या रंगीं ॥१॥
॥ध्रु॥ आवडीचें आर्त पुरवीं पंढरिराया । शरण तुझ्या पायां या चि लागीं ॥ध्रु॥
टाळी वाळुनियां विट्टल म्हणेन । तेणें निवारीन भवभ्रम ॥२॥ तुका म्हणे देवा
नुपेक्षावें आम्हां । न्यावें निजधामा आपुलिया ॥३॥

२३५९। जळती कीर्तनें । दोष पळतील विघ्नें ॥१॥ ॥ध्रु॥ हें चि बळवित गाढें ।
आनंद करूं दिंडीपुढें ॥ध्रु॥ कळपापाची हे मूर्ति । नामखड्ग घेऊं हातीं ॥२॥
तुका म्हणे जाऊं । बळें दमामे ही लावूं ॥३॥

२३६०। यम सांगे दूतां तुम्हां नाही तेथें सत्ता । जेथें होय कथा सदा घोष नामाचा
॥१॥ ॥ध्रु॥ नका जाऊं तया गांवां नामधारकाच्या शिवां । सुदर्शन यावा घरटी
पिरे भोंवती ॥ध्रु॥ चक्र गदा घेउनी हरि उभा असे त्यांचे द्वारीं । लक्ष्मी कामारी
रिद्धिसिद्धीसहित ॥२॥ ते बळियाशिरोमणी हरिभक्त ये मेदिनी । तुका म्हणे कार्नी
यम सांगे दूतांचे ॥३॥

२३६१। कान्हया रे जगजेठी । देई भेटी एकवेळे ॥१॥ ॥ध्रु॥ काय मोकलिलें
वनीं । सावजांनीं वेढिलें ॥ध्रु॥ येथवरी होता संग । अंगें अंग लपविलें ॥२॥ तुका
म्हणे पाहिलें मार्गें । एवढया वेगें अंतरला ॥३॥

२३६२। आपुल्या आम्ही पुसिलें नाहीं । तुज कांहीं कारणें ॥१॥ ॥ध्रु॥ मार्गें मार्गें
धांवत आलों । कांहीं बोलों यासाठीं ॥ध्रु॥ बहुत दिस होतें मनीं । घ्यावी धणी
एकांतीं ॥२॥ तुका म्हणे उभा राहें । कान्हो पाहें मजकडे ॥३॥

२३६३। धन्य बा ह्या ऐशा नारी । घरीं दारीं नांदती ॥१॥ ॥ध्रु॥ चोरुनियां
तुजपाशीं । येतां त्यांसी न कळतां ॥ध्रु॥ दोन्ही ठायीं समाधान । सम कठिण
बहुताचि ॥२॥ तुका म्हणे जीवासाठीं । दुर्लभ भेटी ते देवा ॥३॥

२३६४। उदासीना पावल्या वेगीं । अंगा अंगीं जडलिया ॥१॥ ॥ध्रु॥ वेटाळलिया
भोंवता हरी । मथूरफेरीं नाचती ॥ध्रु॥ मना आले करिती चार । त्या फार हा
एकला ॥२॥ तुका म्हणे नारायणीं । निरंजनीं मीनलिया ॥३॥

२३६५। विषमाची शंका वाटे । सारिखें भेटे तरी सुख ॥१॥ ॥ध्रु॥ म्हणऊनि
चोरिलें जना । आल्या रानां एकांतीं ॥ध्रु॥ दुजियासी कळों नये । जया सोय नाहीं

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

हे ॥२॥ तुका म्हणे मोकळें मन । नारायण भोगासी ॥३॥

२३६६। आलिंगन कंठाकंठी । पडे मिठी सर्वांगें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। न घडे मार्गें परतें
मन । नारायण संभोगी ॥ध्रु॥।। वचनासी वचन मिळे । रिघती डोळे डोळयांत ॥२॥
तुका म्हणे अंतर्ध्यानी । जीव जीवनीं विराल्या ॥३॥

२३६७। कोणी सुना कोणी लेंकी । कोणी एकी सतंता ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अवधियांची
जगनिंद । जाली धिंद सारखी ॥ध्रु॥।। अवध्या अवध्या चोरा । विना वरा मायबापा
॥२॥ तुका म्हणे करा सेवा । आलें जीवावर तरी ॥३॥

२३६८। येथील जे एक घडी । तये जोडी पार नाही ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ती त्यांचा
सासुरवास । कैचा रस हा तेथें ॥ध्रु॥।। अवघे दिवस गेले कामा । हीं जन्मा खंडण
॥२॥ तुका म्हणे रतल्या जनीं । सोडा झणी कान्होबा ॥३॥

॥८॥

२३६९। चिंता नाही गांवीं विष्णुदासांचिये । घोष जयजयकारा सदा ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
नारायण घरीं सांठविलें धन । अवघे चि वाण तया पोटीं ॥ध्रु॥।। सवंग सकळां पुरे
धणीवरी । सेवावया नारी नर बाळा ॥२॥ तुका म्हणे येणें आनंदी आनंदु । गोविंदें
गोविंदु पिकविला ॥३॥

२३७०। करिती तया वेवसाव आहे । येथें व्हा रे साहे एकां एक ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
गातां आइकतां समान चि घडे । लाभें लाभ जोडे विशेषता ॥ध्रु॥।। प्रेमाचें भरतें भातें
घ्यावें अंगीं । नटे टाळी रंगीं शूरत्वेसी ॥२॥ तुका म्हणे बहुजन्मांचें खंडण । होईल
हा सीण निवारोनि ॥३॥

॥२॥

स्वामीचें अभंगीचें नांव काढून सालोमालो आपुलें नांव घालीत त्यावर अभंग ॥ ८ ॥

२३७१। नाही घाटावें लागत । एका सितें कळें भात ॥१॥ ॥ध्रु॥।। क्षीर निवडतें
पाणी । चौचीं हंसाचिये आणी ॥ध्रु॥।। आंगडें फाडुनि घोंगडें करी । अवकळा तये
परी ॥२॥ तुका म्हणे कण । भुसीं निवडे कैचा सीण ॥३॥

२३७२। सालोमालो हरिचे दास । म्हणउन केला अवघा नास ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अवघें
बचमंगळ केलें । म्हणती एकांचें आपुलें ॥ध्रु॥।। मोडून संतांचीं वचनें । करिती
आपणां भूषणें ॥२॥ तुका म्हणे कवी । जगामधीं रूढ दावी ॥३॥

२३७३। जायाचे अळंकार । बुडवूनि होती चोर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। त्यांसी ताडणाची
पूजा । योग घडे बर्या वोजा ॥ध्रु॥।। आढभलाषाच्या सुखें । अंतीं होती कार्ळी मुखें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥२॥ तुका म्हणे चोरा । होय भूषण मातेरा ॥३॥

२३७४। कालवूनि विष । केला अमृताचा नास ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐशा अभाग्याचा बुद्धि । सत्य लोपी नाही शुद्धि ॥ध्रु॥।। नाक कापुनि लावी सोने । कोण अळंकार तेणें ॥२॥ तुका म्हणे बावी । मोडूनि मदार बांधावी ॥३॥

२३७५। कण भुसाच्या आधारे । परि तें निवडितां बरें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय घोंघाणिया घाणी । ताकामध्यें घाटी लोणी ॥ध्रु॥।। सुडणीपुढें चेंटा । काय लपविसी चाटा ॥२॥ तुका म्हणे ज्ञान । दिमाकाची भनभन ॥३॥

२३७६। विकल तेथें विका । माती नांव ठेवूनि बुका ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हा तो निवाड्याचा ठाव । खर्यां खोटया निवडी भाव ॥ध्रु॥।। गृहिवारे हा विधि । पोट वाढविलें चिंधी ॥२॥ लावूं जाणे विल्हे । तुका साच आणिक कल्हे ॥३॥

२३७७। विषयीं अद्वये । त्यासी आम्हां सिवों नये ॥१॥ ॥ध्रु॥।। देव तेथुनि निराळा । असे निष्काम वेगळा ॥ध्रु॥।। वासनेची बुंधी । तेथें कैंची ब्रम्हस्थिति ॥२॥ तुका म्हणे असतां देहीं । तेथें नाहीं जमतीं ॥३॥

२३७८। नमितों या देवा । माझी एके ठायीं सेवा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। गुणअवगुण निवाडा । म्हैस म्हैस रेडा रेडा ॥ध्रु॥।। जनीं जनार्दन । साक्ष त्यासी लोटांगण ॥२॥ तुका म्हणे खडे । निवडूं दळगीं घडघडे ॥३॥

॥८॥

२३७९। जीव जीती जीवना संगें । मत्स्या मरण त्या वियोगें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जया चित्तीं जैसा भाव । तयां जवळ तैसा देव ॥ध्रु॥।। सकळां पडिये भानु । परि त्या कमळाचें जीवनु ॥२॥ तुका म्हणे माता । वाहे तान्हयाची चिंता ॥३॥

२३८०। मुंगीचिया घरा कोण जाय मूळ । देखोनियां गूळ धांव घाली ॥१॥ ॥ध्रु॥।। याचकाविण काय खोळंबला दाता । तोचि धांवे हिता आपुलिया ॥ध्रु॥।। उदक अन्न काय म्हणे मज खा ये । भुकेला तो जाये चोजवीत ॥२॥ व्याधी पिडिला धांवे वैद्याचिया घरा । दुःखाच्या परिहारा आपुलिया ॥३॥ तुका म्हणे जया आपुलें स्वहित । करणें तो चि प्रीत धरी कथे ॥४॥

२३८१। जन्मांतरिंचा परिट न्हावी । जात ठेवी त्यानें ते ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वाखर जैसा चरचरी । तोंड करी संव दणी ॥ध्रु॥।। पूर्व जन्म शिखासूत्र । मळ मूत्र अंतरीं ॥२॥ तुका म्हणे करिती निंदा । धुवटधंदा पुढिलांचा ॥३॥

२३८२। नाम दूषी त्याचें नको दरषण । विष तें वचन वाटे मज ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अमंगळ वाणी नाइकवे कार्नी । निंदेची पोहणी उठे तेथें ॥ध्रु॥।। काय साच लभ्य त्याचिये वचनीं । कोणत्या पुराणीं दिली ग्वाही ॥२॥ काय आड लावूं त्याचिया तोंडासी । आतां या जिभेसी काय करूं ॥३॥ तुका म्हणे संत न मनिती त्यांस ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

घेऊं पाहे ग्रास यमदूत ॥४॥

२३८३। येऊनि नरदेहा झांकितील डोळे । बळें चि अंधळे होती लोक ॥१॥ ॥ध्रु॥
उजडासरसी न चलती वाट । पुढील बोभाट जाणोनियां ॥ध्रु॥ बहु फेरे आले
सोसोनि वोळसा । पुढें नाहीं ऐसा लाभ मग ॥२॥ तुका म्हणे जाऊं सादावीत वाट
। भेटे तरी भेटो कोणी तरी ॥३॥

२३८४। नव्हे जाखाई जोखाई । मायराणी मेसाबाई ॥१॥ ॥ध्रु॥ बळिया माझा
पंढरिराव । जो या देवांचा ही देव ॥ध्रु॥ रंडी चंडी शक्ति । मद्यमांसातें भक्षिती
॥२॥ बहिराव खंडेराव । रोटीसुटीसार्ती देव ॥३॥ गणोबा विक्राळ ।
लाडुमोदकांचा काळ ॥४॥ मुंज्या म्हैसासुरें । हें तों कोण लेखी पोरें ॥५॥ वेताळें
फेताळें । जळो त्यांचें तोंड काळें ॥६॥ तुका म्हणे चित्तीं । धरा रखुमाईचा पती
॥७॥

२३८५। पडतां जड भारी । दासीं आठवावा हरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ मग तो होऊं नेदी
सीण । आड घाली सुदर्शन ॥ध्रु॥ नामाच्या चितनें । बारा वाटा पळती विघ्नं
॥२॥ तुका म्हणे प्राण । करा देवासी अर्पण ॥३॥

२३८६। मायें मोकलिलें कोटें जावें बाळें । आपुलिया बळें न वंचे तें ॥१॥ ॥ध्रु॥
रूसोनियां पळे सांडुनियां ताट । मार्गें पाहे वाट यावें ऐसी ॥ध्रु॥ भांडवल आम्हां
आळी करावी हे । आपणाची माये धांवसील ॥२॥ तुका म्हणे आळी करूनियां निकी
। देसील भातुकीं बुझाऊनि ॥३॥

२३८७। नागर गोडें बाळरूप । तें स्वरूप काळीचें ॥१॥ ॥ध्रु॥ गाईगोपाळांच्या
संगें । आलें लागें पुंडलीका ॥ध्रु॥ तें हें ध्यान दिगंबर । कटीं कर मिरवती ॥२॥
नेणपणें उगें चि उभें । भक्तिलोभें राहिलें ॥३॥ नेणे वरदळाचा मान । विटे चरण
सम उभें ॥४॥ सहज कटावरी हात । दहींभात शिदोरी ॥५॥ मोहरी पांवा
गांजिवा पाठीं । धरिली काठी ज्या काळें ॥६॥ रम्य स्थळ चंद्रभागा । पांडुरंगा
क्रीडेसी ॥७॥ भीमा दक्षणमुख वाहे । दृष्टी पाहे समोर ॥८॥ तारावेस मूढ लोक
। दिली भाक पुंडलिका ॥९॥ तुका म्हणे वैकुंठवासी । भक्तांपासीं राहिला ॥१०॥

२३८८। विड्डलनामाचा नाहीं ज्या विश्वास । तो वसे उदास नरकामध्ये ॥१॥
॥ध्रु॥ तयासी बोलतां होईल विटाळ । नव जाये तो जळस्नान करितां ॥ध्रु॥
विड्डलनामाची नाहीं ज्या आवडी । त्याची काळ घडी लेखिताहे ॥२॥ तुका म्हणे
मज विठोबाची आण । जरी प्रतिवचन करिन त्यासी ॥३॥

२३८९। तया घडले सकळ नेम । मुखीं विठोबाचें नाम ॥१॥ ॥ध्रु॥ कांहीं न लगे
सिणावें । आणिक वेगळाल्या भावें । वाचे उच्चारारवें । रामकृष्णगोविंदा ॥ध्रु॥ फल
पावाल अवलिळा । भोग वैकुंठ सोहळा ॥२॥ तुका म्हणे त्याच्या नावें । तो चि
होइजे स्वभावें ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२३९०। पुराणप्रसिद्ध सीमा । नामतारकमहिमा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मागें जाळी महा दोष
। पुढें नाहीं गर्भवास ॥ध्रु॥।। जें निदिलें शास्त्रें । वंद्य जालें नाममात्रें ॥२॥ तुका
म्हणे ऐसा । त्रिभुवनी नामठसा ॥३॥

२३९१। नाम घेतां न लगे मोल । नाममंत्र नाहीं खोल ॥१॥ ॥ध्रु॥।। दों चि
अक्षरांचें काम । उच्चारारवें राम राम ॥ध्रु॥।। नाहीं वर्णधर्मयाती । नामीं अवधीं चि
सरती ॥२॥ तुका म्हणे नाम । चैतन्य निजधाम ॥३॥

२३९२। नाम घेतां वायां गेला । ऐसा कोणें आइर्किला ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सांगा
विनवितां तुम्हांसी । संत महंत सिद्ध ऋषी ॥ध्रु॥।। नामें तरला नाहीं कोण । ऐसा
दयावा निवडून ॥२॥ सलगीच्या उत्तरा । तुका म्हणे क्षमा करा ॥३॥

२३९३। फुकाचें तें लुटा सार । व्हा रे अमर सदैव ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाहीं गर्भवास
पुढती । डोंगर जळती दोषांचे ॥ध्रु॥।। उदंड भावें उदंड घ्यावें । नाम गावें आवडी
॥२॥ तुका म्हणे घरिच्या घरीं । देशा उरीं न सीणीजे ॥३॥

२३९४। प्रीति नाही राया वर्जिली ते कांता । परी तिची सत्ता जगावरी ॥१॥
॥ध्रु॥।। तैसे दंभी जालों तरी तुझे भक्त । वास यमदूत न पाहाती ॥ध्रु॥।। राजयाचा
पुत्र अपराधी देखा । तो काय आणिकां दंडवेल ॥२॥ बाहातरी खोडी परी देवमण
कठीं । तैसा जगजेठी म्हणे तुका ॥३॥

२३९५। करावा उद्धार विढवा घ्यावी हारी । एका बोला स्थिरी राहें देवा ॥१॥
॥ध्रु॥।। निरसनें माझा होईल संदेह । अवघे चि आहे मूळ पायीं ॥ध्रु॥।। राहिलों
चिकटून कांहीं चि न कळे । कोणा नेणों काळें उदय भाग्य ॥२॥ तुका म्हणे बहु
उद्देगला जीव । भाकीतसें कीव देवराया ॥३॥

॥१॥

२३९६। आलिया भोगासी असावें सादर । देवावरी भार घालूं नये ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
मग तो कृपासिंधु निवारी सांकडें । येर तें बापुडें काय रंक ॥ध्रु॥।। भयाचिये पोटीं
दुःखाचिया रासी । शरण देवासी जातां भलें ॥२॥ तुका म्हणे नव्हे काय त्या
करितां । चिंतावा तो आतां विश्वंभर ॥३॥

२३९७। भोग तो न घडे संचितावांचूनि । करावें तें मनीं समाधान ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
म्हणऊनी मनीं मानूं नये खेद । म्हणावा गोविंदा वेळोवेळां ॥ध्रु॥।। आणिकां रूसावें न
लगे बहुतां । आपुल्या संचितावांचूनियां ॥२॥ तुका म्हणे भार घातलिया वरी ।
होईल केवारी नारायण ॥३॥

२३९८। निर्वैर व्हावें सर्वभूतांसवें । साधन बरवें हें चि एक ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तरी च
अंगीकार करिल नारायण । बडबड तो सीण येणेंविण ॥ध्रु॥।। सोडरें पिशुन समान
चि घडे । चित्त पर ओढे उपकारी ॥२॥ तुका म्हणे चित्त जालिया निर्मळ । तरि च

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

सकळ केलें होय ॥३॥

२३९९। दिली चाले वाचा । क्षय मागिल्या तपाचा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। रिद्धि सिद्धि येती घरा । त्याचा करिती पसारा ॥ध्रु॥ मानदंभांसाटीं । पडे देवासर्वें तुटी ॥२॥ तुका म्हणे मेवा । कैचा वेठीच्या निर्देवां ॥३॥

२४००। तापल्यावांचून नव्हे अळंकार । पिटूनियां सार उरलें तें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मग कदाकाळीं नव्हे शुद्ध जाति । नासें शत्रु होती मित्र ते चि ॥ध्रु॥ कळविर बरें भोगूं द्यावें भोगा । फांसिलें तें रोगा हातीं सुटे ॥२॥ तुका म्हणे मज करावें पाठेळ । साहावे चि जाळ सिजेवरि ॥३॥

२४०१। पाठेळ करितां न साहावे वारा । साहेलिया ढोरा गोणी चाले ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आपणां आपण हे चि कसवटी । हर्षामर्ष पोटीं विरों द्यावे ॥ध्रु॥ नवनीत तोंवरी कडकडी लोणी । निश्चळ होऊनी राहे मग ॥२॥ तुका म्हणे जरी जग टाकी घाया । त्याच्या पडे पायां जन मग ॥३॥

२४०२। कावळ्यािासी नाही दया उपकार । कळमिा अंतर विटाळसें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तैसें कुधनाचें जिणें अमंगळ । घाणेरी वोंगळ वदे वाणी ॥ध्रु॥ कडु भोंपळ्याचा उपचारें पाक । सेविल्या तिडीक कपाळासी ॥२॥ तुका म्हणे विष सांडूं नेणे साप । आदरें तें पाप त्याचे ठायीं ॥३॥

२४०३। लाभ खरा नये तुटी । नाही आडखळा भेटी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जाय अवघिया देशा । येथें संचलासी तैसा ॥ध्रु॥ मग न लगे पारखी । अवर्घी सकट सारखीं ॥२॥ तुका म्हणे वोळे । रूपें भुलविले डोळे ॥३॥

२४०४। नको आतां पुसों कांहीं । लवलाहीं उसंती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जाय वेगीं पंढरपुरा । तो सोयरा दीनांचा ॥ध्रु॥ वचनाचा न करीं गोवा । रिघें देवासीं शरण ॥२॥ तुका म्हणे कृपावंता । बहु चिंता दीनाची ॥३॥

२४०५। बुद्धिहीनां जडजीवां । नको देवा उपेक्षूं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। परिसावी हे विज्ञापना । आम्हां दीनां दासांची ॥ध्रु॥ चिंतूनियां आले पाय । त्यांसी काय वंचन ॥२॥ तुका म्हणे पुरुषोत्तमा । करीं क्षमा अपराध ॥३॥

२४०६। म्हणऊनि काकुळती । येतां पुढतां पुढती । तुम्हां असे हातीं । कमळापती भांडार ॥१॥ ॥ध्रु॥ फेडूं आलेती दरिद्र । तरी न लगे उशीर । पुरे अभयंकर । ठाया ठाव रंकाशी ॥ध्रु॥ कोठें न घली धांव । याजसाठीं तजिली हांव । घेऊं नेदी वाव । मना केला विरोध ॥२॥ कारणांच्या गुणें । वेळ काळ तोही नेणें । तुमच्या कीर्तनें । तुका तुम्हां जागवी ॥३॥

२४०७। बहु नांवें ठेविलीं स्तुतीचे आवडी । बहुत या गोडी आली रसा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। बहु सोसें सेवन केलें बहुवस । बहु आला दिस गोमटयाचा ॥ध्रु॥ बहुतां

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

पुरला बहुतां उरला । बहुतांचा केला बहु नट ॥२॥ बहु तुका जाला निकट वृत्ती । बहु काकुलती येऊनियां ॥३॥

२४०८। इहलोकीं आम्हां वस्तीचें पेणें । उदासीन तेणें देहभावीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ काय पुरतें कारण मारणीं । उलंघूनि वेगीं जावें स्थळा ॥ध्रु॥ सोंगसंपादणी चालवितों वेव्हार । अत्यंतीं आदरें नाहीं गोवा ॥२॥ तुका म्हणे वेंच लाविला संचिता । होइल घेतां देतां लाभ कोणां ॥३॥

२४०९। रोजकीदीं जमा धरूनी सकळ । खताविला काळ वरावरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ नाही होत झाडयापाडयाचें लिगाड । हुजराती ते गोड सेवा रूजू ॥ध्रु॥ चोरासाठीं रदबदल आटाहास । जळो जिणें दास्य बहुताचें ॥२॥ सावधान तुका निर्भर मानसीं । सालझाडयापाशीं गुंपो नेणे ॥३॥

२४१०। त्रिविधकर्माचे वेगळाले भाव । निवडूनि ठाव दाखविला ॥१॥ ॥ध्रु॥ आलियाचा झाडा राहिल्याचा ठाव । सुख गौरव संतां अंगीं ॥ध्रु॥ हिशेबें आलें तें सकळांसी प्रमाण । तेथें नाहीं आन चालों येत ॥२॥ तुका म्हणे नाहीं पापपुण्य खतीं । झाडयाची हुजती हातां आली ॥३॥

२४११। साकरेचें नाम घेतां कळे गोडी । तैसी आम्हां जोडी वैष्णवांची ॥१॥ ॥ध्रु॥ मोक्ष गांठी असे ठेविला बांधोनी । सोस तो भजनीं आवडीचा ॥ध्रु॥ भोजनाची चिंता माय वाहे बाळा । आम्हां तरी खेळावरि चित्त ॥२॥ तुका म्हणे आम्ही देहउपकारें । गाऊं निरंतर नाचों लागों ॥३॥

२४१२। सुखें घेऊं जन्मांतरें । एक बरें इहलोकीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ पंढरीचे वारकरी । होतां थोरी जोडी हे ॥ध्रु॥ हें तों आलें अनुभवा । पाहावें जीवावरुनि ॥२॥ तुका म्हणे केला त्याग । सर्वसंग म्हणऊनि ॥३॥

२४१३। करूं जातां सन्निधान । क्षणि जन पालटे ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां गोमटे ते पाय । तुझे माय विडूले ॥ध्रु॥ हरिदासांचा समागम । अंगीं प्रेम विसावे ॥२॥ तुका म्हणे हें चि मन । इच्छादान मागतसे ॥३॥

२४१४। क्षीर मागे तया रायतें वाढी । पाधानी गधडी ऐशा नावें ॥१॥ ॥ध्रु॥ समयो जाणां समयो जाणां । भलतें नाणां भलतेथें ॥ध्रु॥ अमंगळ वाणी वदवी मंगळी । अशुभ वोंगळी शोभन तें ॥२॥ तुका म्हणे नेणें समयो टाया ठाव । राहाडी ते वाव नरकाडी ॥३॥

२४१५। विंचा पीडी नांगी । ज्याचा दोष त्याचे अंगीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ केला पाहिजे विचार । मन मित्र दावेदार ॥ध्रु॥ मधुरा उत्तरीं । रांवा खेळे उरावरी ॥२॥ तुका म्हणे रेडा । सुखें जाती ऐशा पीडा ॥३॥

२४१६। तीर्थीची अपेक्षा स्थळीं वाढे धर्म । जाणावें तें वर्म बहु पुण्य ॥१॥ ॥ध्रु॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

बहु बरी ऐसी भाविकांची जोडी । काळ नाही घडी जात वांयां ॥ध्रु॥ करूनी चिंता करवावें आणिकां । तो या जाला लोकां नाव जर्गी ॥२॥ तुका म्हणे ऐसे परउपकारी । त्यांच्या पायांवरी डोई माझी ॥३॥

२४१७। भयाची तों आम्हां चितीं । राहो खंती सकेना ॥१॥ ॥ध्रु॥ समर्पिलों जीवें भावें । काशा भ्यावें कारणें ॥ध्रु॥ करीन तें कवतुकें । अवघें निकें शोभेल ॥२॥ तुका म्हणे माप भरुं । दिस सारुं कवतुकें ॥३॥

२४१८। पाचारितां धावे । ऐसी ठायींची हे सवे ॥१॥ ॥ध्रु॥ बोले करूणा वचनीं । करी कृपा लावी स्तनीं ॥ध्रु॥ जाणे कळवळा । भवसिद्धीचा जिह्वाळा ॥२॥ तुका म्हणे नाम । मार्गें मार्गें धांवे प्रेम ॥३॥

२४१९। कां जी माझे जीवीं । आळस ठेविला गोसावीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ येवढा घात आणीक काय । चिंतनासी अंतराय ॥ध्रु॥ देहआत्म वंदी । केला घात कुबुद्धी ॥२॥ तुका म्हणे मन । कळवळी वाटे सीण ॥३॥

२४२०। दर्शनाचें आर्त जीवा । बहु देवा राहिलें ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां जाणसी तें करीं । विश्वंभरीं काय उणें ॥ध्रु॥ येथें जरी उरें चिंता । कोण दाता याहूनी ॥२॥ तुका म्हणे जाणवले । आम्हां भलें एवढेंच ॥३॥

२४२१। बैसों पाठमोरीं । मना वाटे तैसी करीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ परि तूं जाणसी आवडी । बाळा बहुतांची परवडी ॥ध्रु॥ आपुल्याला इच्छा । मार्गों जया व्हावें जैशा ॥२॥ तुका म्हणे आई । नव्हसी उदास विठाई ॥३॥

२४२२। विश्वंभरा वोळे । बहुत हात कान डोळे ॥१॥ ॥ध्रु॥ जेथें असे तेथें देखे । मागितलें तें आइके ॥ध्रु॥ जें जें वाटे गोड । तैसें पुरवितो कोड ॥२॥ तुका म्हणे भेटी । कांहीं पडों नेदी तुटी ॥३॥

२४२३। दाटे कंठ लागे डोळ्यां पाझर । गुणाची अपार वृष्टि वरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ तेणें सुखें छंदें घेईन सोंहळा । होऊनि निराळा पापपुण्यां ॥ध्रु॥ तुझ्या मोहें पडो मागील विसर । आलापें सुस्वर करिन कंठ ॥२॥ तुका म्हणे येथें पाहिजे सौरस । तुम्हांविण रस गोड नव्हे ॥३॥

२४२४। पसरुनि राहिलों बाहो । सोयी अहो तुमचिये ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां यावें लागवेगें । पांडुरंगे धांवत ॥ध्रु॥ बैसायाची इच्छा कडे । चाली खडे रूपताती ॥२॥ तुका म्हणे कृपाळुवा । करीन सेवा लागली ॥३॥

२४२५। आम्ही जालों एकविध । सुदया सुदें असावें ॥१॥ ॥ध्रु॥ यावरी तुमचा मोळा । तो गोपाळा अकळ ॥ध्रु॥ घेतलें तें उसणें द्यावें । कांहीं भावें विशेषें ॥२॥ तुका म्हणे त्रिदयानष्ट । तरी कष्ट घेतसां ॥३॥

२४२६। आम्ही आर्तभूत जिवीं । तुम्ही गोसावी तों उदास ॥१॥ ॥ध्रु॥ वादावाद

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

समर्थार्थी । काशानर्शी करावा । ध्रु॥ आम्ही मरों वेरझारीं । स्वामी घरीं बैसले
॥२॥ तुका म्हणे करितां वाद । कांहीं भेद कळेना ॥३॥

२४२७। पुसावें तें ठाई आपुल्या आपण । अहंकारा शून्य घालूनियां ॥१॥ । ध्रु॥ ।।
येर वाग्जाळ मायेचा अहंकार । वचनार्शी थार अज्ञान तें । ध्रु॥ । फळ तें चि बीज
बीज तें ची फळ । उपनांवें मूळ न पालटे ॥२॥ तुका म्हणे अवघे गव्हांचे प्रकार ।
सोनें अलंकार मिथ्या नांव ॥३॥

२४२८। माझी आतां सत्ता आहे । तुम्हां पायां हे वरती ॥१॥ । ध्रु॥ ।। एकाविण नेणें
दुजा । पंढरिराजा सर्वांगें ॥ ध्रु॥ ।। पुरवावी केली आळी । जे जे कार्ळी मागेन तें
॥२॥ तुका म्हणे सुटसी कैसा । धरुनि दिशा राहिलों ॥३॥

२४२९। फावलें तुम्हां मार्गें । नवतों लागें पावलों ॥१॥ । ध्रु॥ ।। आलों आतां उभा
राहें । जवळी पाहें सन्मुख । ध्रु॥ ।। घरीं होती गोवी जाली । कामें बोली न घडे चि
॥२॥ तुका म्हणे धडफुडा । जालों झाडा देई देवा ॥३॥

२४३०। आतां नये बोलों अद्वेराची मात । बाळावरि चित्त असों द्यावें ॥१॥ ।
। ध्रु॥ ।। तुज कां सांगणें लागे हा प्रकार । परि हें उत्तर आवडीचें ॥ ध्रु॥ ।। न वंचीं वो
कांहीं एकही प्रकार । आपणां अंतर नका मज ॥२॥ तुका म्हणे मोहो राखावा सतंत
। नये पाहों अंत पांडुरंगा ॥३॥

२४३१। करुनि राहों जरी आत्मा चि प्रमाण । निश्चळ नव्हे मन काय करूं ॥१॥ ।
। ध्रु॥ ।। जेवलिया विण काशाचे ढेंकर । शब्दाचे प्रकार शब्द चि ते ॥ ध्रु॥ ।। पुरे पुरे
आतां तुमचें ब्रम्हज्ञान । आम्हासी चरण न सोडणें ॥२॥ विरोधें विरोध वाढे
पुढतोपुढती । वासनेचे हातीं गर्भवास ॥३॥ सांडीमांडीअंगीं वसे पुण्यपाप । बंधन
संकल्प या चि नांवें ॥४॥ तुका म्हणे नाहीं मुक्तता मोकळी । ऐसा कोण बळी
निरसी देह ॥५॥

२४३२। तुमचे स्तुतियोग्य कोठें माझी वाणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥१॥ । ध्रु॥ ।।
भक्तिभाग्य तरी नेदीं तुळसीदळ । जोडूनि अंजुळ उभा असें ॥ ध्रु॥ ।। कैचें भाग्य ऐसें
पाविजे संनिध । नेणें पाळूं विध करूणा भार्की ॥२॥ संतांचे सेवटीं उच्छिष्टाची आस
। करूनियां वास पाहातसें ॥३॥ करीं इच्छा मज म्हणोत आपुलें । एखादिया बोलें
निमित्याच्या ॥४॥ तुका म्हणे शरण आलों हें साधन । करितों चिंतन रात्रदिवस
॥५॥

२४३३। सर्वविशीं आम्हीं हे चि जोडी केली । स्वामीची साधिली चरणसेवा ॥१॥ ।
। ध्रु॥ ।। पाहिलें चि नाहीं मार्गें परतोनी । जिकिला तो क्षणीं क्षण काळ ॥ ध्रु॥ ।। नाहीं
पडों दिला विचारावा गोवा । नाहीं पाठी हेवा येऊं दिला ॥२॥ केला वेगीं अवघी
चि तांतडी । भावना ते कुडी दुराविली ॥३॥ कोठें मग ऐसें होतें सावकास । जळो
तया आस वेव्हाराची ॥४॥ तुका म्हणे लाभ घेतला पालवीं । आतां नाहीं गोवी

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

कशाची ही ॥५॥

२४३४। येणें मुखें तुझे वर्णीं गुण नाम । तें चि मज प्रेम देई देवा ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
डोळे भरुनियां पाहें तुजें मुख । तें चि मज सुख देई देवा ॥१॥ कान भरोनियां ऐकें
तुझी कीर्ती । ते मज विश्रांती देई देवा ॥२॥ वाहें रंगीं टाळी नाचेन उदास । हें
देई हातांस पायां बळ ॥३॥ तुका म्हणे माझा सकळ देहभाव । आणीक नको ठाव
चित्तुं यासी ॥४॥

२४३५। तूं माझा मायबाप सकळ वित्त गोत । तूं चि माझें हित करिता देवा ॥१॥
॥ध्रु॥।। तूं चि माझा देव तूं चि माझा जीव । तूं चि माझा भाव पांडुरंगा ॥१॥ तूं
चि माझा आचार तूं चि माझा विचार । तूं चि सर्व भार चालविसी ॥२॥ सर्व भावें
मज तूं होसी प्रमाण । ऐसी तुझी आण वाहातसें ॥३॥ तुका म्हणे तुज विकला
जीवभाव । कळे तो उपदेश करीं आतां ॥४॥

२४३६। वारंवार तुज द्यावया आठव । आइक तो भाव माझा कैसा ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
गेले मग नये फिरोन दिवस । पुडिलांची आस गणित नाहीं ॥१॥ गुणां अवगुणांचे
पडती आघात । तेणें होय चित्त कासावीस ॥२॥ कांहीं एक तुझा न देखों आधार ।
म्हणऊनी धीर नाहीं जीवा ॥३॥ तुका म्हणे तूं ब्रह्मांडाचा जीव । तरी कां आम्ही
कीव भाकीतसों ॥४॥

२४३७। असोत हे तुझे प्रकार सकळ । काय खळखळ करावी हे ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
आमुचें स्वहित जाणतसों आम्ही । तुजें वर्म नामीं आहे तुझ्या ॥१॥ विचारितां
आयुष्य जातें वांयांविण । रोज नागवण पडतसे ॥२॥ राहेन मी तुझे पाय आठवूनी
। आणीक तें मनीं येऊं नेदीं ॥३॥ तुका म्हणे येथें येसी अनायासें । थोर तुज पिसें
कीर्तनाचें ॥४॥

२४३८। विष्णुदासां भोग । जरी आम्हां पीडी रोग ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तरि हें दिसे
लाजिरवाणें । काय तुम्हांसी सांगणें ॥१॥ आम्हां काळें खावें । बोलिलें तें वांयां
जावें ॥२॥ तुका म्हणे दास । आम्ही भोगूं गर्भवास ॥३॥

२४३९। भावें गावें गीत । शुद्ध करूनियां चित्त ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुज व्हावा आहे देव ।
तरि हा सुलभ उपाव ॥१॥ आणिकांचे कानीं । गुण दोष मना नाणीं ॥२॥ मस्तक
टेंगणा । करी संतांच्या चरणा ॥३॥ वेचीं तें वचन । जेणें राहे समाधान ॥४॥
तुका म्हणे फार । थोडा तरी पर उपकार ॥५॥

२४४०। वचन तें नाहीं तोडीत शरीरा । भेदत अंतरा वज्राऐसें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कांहीं
न सहावे काशा ही कारणें । संदेह निधान देह बळी ॥१॥ नाहीं शब्द मुखीं लागत
तिखट । नाहीं जड होत पोट तेणें ॥२॥ तुका म्हणे जरी गिळे अहंकार । तरी वसे
घर नारायण ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२४४१। नव्हो आतां जीवीं कपटवसती । मग काकुळती कोणा यावें ॥१॥ ॥ध्रु॥
सत्याचिये मापें गांठीं नये नाड । आदि अंत गोड नारायण ॥ध्रु॥ चोखटिया नाहीं
विटाळाचा आघात । साच तें साचांत सांचा पडे ॥२॥ विचारिली वाट उसंत सीतळ
। बुद्धीपुढें बळ तृणतुल्य ॥३॥ आहाराच्या घासें पचोनियां जिरें । वासना ही उरें
उवरित ॥४॥ तुका म्हणे ताळा घालावा वचनीं । तूं माझी जननी पांडुरंगे ॥५॥

२४४२। नव्हती हीं माझीं जायाचीं भूषणें । असे नारायणें उचित केलें ॥१॥ ॥ध्रु॥
शब्दाच्या वोवोनी रत्नाचिया माळा । मुळींच जिव्हाळा झरवणी ॥ध्रु॥ अर्थातरीं असे
अनुभवसेवन । परिपार्कीं मन साक्ष येथें ॥२॥ तुका म्हणे मज सरतें परतें । हें नाहीं
अनंतें उरों दिलें ॥३॥

२४४३। सहज लीळा मी साक्षी याचा । नये वंचूं वाचा ऐसें जालें ॥१॥ ॥ध्रु॥
उपक्रमें वदे निशब्दाची वाणी । जे कोठें बंधनीं गुंपों नेणें ॥ध्रु॥ तम नासी परि
वेव्हारा वेगळा । रविप्रभाकळा वर्ते जन ॥२॥ तुका म्हणे येथें गेला आढतशय ।
आतां पुन्हा नये तोंड दावूं ॥३॥

२४४४। बोलाल या आतां आपुल्यापुरतें । मज या अनंतें गोवियेलें ॥१॥ ॥ध्रु॥
झाडिला न सोडी हातींचा पालव । वेधी वेधें जीव वेधियेला ॥ध्रु॥ तुमचे ते शब्द
कोरडिया गोष्टी । मज सवें मिठी अंगसंगें ॥२॥ तुका म्हणे तुम्ही होईल हे परी ।
अनुभव वरी येईल मग ॥३॥

२४४५। जैशा तुम्ही दुरी आहां । तैशा राहा अंतरें ॥१॥ ॥ध्रु॥ नका येऊं देऊं
आळ । अंगीं गोपाळ जडलासे ॥ध्रु॥ अवघा हा चि राखा काळ । विक्राळ चि
भोंवता ॥२॥ तुका म्हणे मज ऐशा । होतां पिशा जगनिंद्य ॥३॥

२४४६। सतीचें तें घेतां वाण । बहु कठीण परिणामीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ जिवासाठीं
गौरव वाढे । आहाच जोडे तें नव्हे ॥ध्रु॥ जरि होय उघडी दृष्टि । तरि गोष्टी
युद्धाच्या ॥२॥ तुका म्हणे अंगा येतां । तरी सत्ता धैर्याची ॥३॥

२४४७। आडवा तो उभा । असे दाटोनियां प्रभा ॥१॥ ॥ध्रु॥ देव नाही एकविध ।
एक भाव असे शुद्ध ॥ध्रु॥ भेदाभेद आटी । नाहीं फार कोठें तुटी ॥२॥ तुका म्हणे
गोवा । उगवा वेव्हाराचा हेवा ॥३॥

२४४८। एका बोटाची निशाणी । परीपाक नाही मनीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ तरि तें
संपादिलें सोंग । कारणावांचूनियां व्यंग ॥ध्रु॥ वैष्णवांचा धर्म । जग विष्णु नेणे वर्म
॥२॥ आढतशयें पाप । तुका सत्य करी माप ॥३॥

२४४९। सत्यत्वेंशीं घेणें भक्तीचा अनुभव । स्वामीचा गौरव इच्छीतसें ॥१॥ ॥ध्रु॥
मग तें अवीट न भंगे साचारें । पावले विस्तारें फिरों नेणे ॥ध्रु॥ वाणी वदे त्याचा
कोणांसी विश्वास । अभयें करें दास सत्य तई ॥२॥ तुका म्हणे आधीं न करीं

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

तांतडी । पायीं जाली जोडी तेणें शुद्ध ॥३॥

२४५०। सर्वात्मकपण । माझे हिराणि नेतो कोण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मनीं भक्तीची आवडी । हेवा व्हावी ऐशी जोडी ॥ध्रु॥।। घेईन जन्मांतरें । हें चि करावया खरें ॥२॥ तुका म्हणे देवा । ऋणी करूनि ठेवूं सेवा ॥३॥

२४५१। आणितां त्या गती । हंस काउळे न होती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सांडा सांडा रे मठारे । येथें गांठीसवें धुरें ॥ध्रु॥।। नाकेंविण मोती । उभ्या बाजारें फजिती ॥२॥ हुकुमदाज तुका । येथें कोणी फुंदों नका ॥३॥

२४५२। ढेंकणासी बाज गड । उतरचढ केवढी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। होता तैसा कळों भाव । आला वाव अंतरींचा ॥ध्रु॥।। बोरामध्ये वसे अळी । अठोळीच भोंवती ॥२॥ पोटासाठी वेंची चणे । राजा म्हणे तोंडें मी ॥३॥ बेडकानें चिखल खावा । काय ठावा सागर ॥४॥ तुका म्हणे एसें आहे । काय पाहे त्यांत तें ॥५॥

२४५३। धांव धांव गरूडध्वजा । आम्हां अनाथांच्या काजा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। बहु जालों कासावीस । म्हणोनि पाहें तुझी वास ॥ध्रु॥।। पाहें पाहें त्या मारगें । कोणी येतें माझ्या लागें ॥२॥ असोनियां ऐसा । तुज सारिखा कोंवसा ॥३॥ न लवावा उशीर । नेणों कां हा केला धीर ॥४॥ तुका म्हणे चाली । नको चालूं धांव घालीं ॥५॥

२४५४। पांडुरंगे पांडुरंगे । माझे गंगे माउलिये ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पान्हां घालीं प्रेमधारा । पूर क्षीरा लोटों दे ॥ध्रु॥।। अंगें अंग मेळउनी । करी धणी फेडायी ॥२॥ तुका म्हणे घेइन उडया । सांडिन कुडया भावना ॥३॥

२४५५। गजइंद्र पशु आप्तें मोकलिला । तो तुज स्मरला पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। त्यासाठीं गरूड सांडूनि धांवसी । माय झळंबसी दिनानाथा ॥ध्रु॥।। धेनु वत्सावरी झेंप घाली जैसी । तैसें गजेंद्रसी सोडविलें ॥२॥ तुका म्हणे ब्रीद बांधलें यासाठीं । भक्तांसी संकटीं रक्षावया ॥३॥

२४५६। चारी वेद जयासाठीं । त्याचें नाम धरा कंठीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। न करीं आणीक साधन । कष्टसी कां वायांविण ॥ध्रु॥।। अठरा पुराणांचे पोटीं । नामाविण नाहीं गोठी ॥२॥ गीता जेणें उपदेशिली । ते ही विटेवरी माउली ॥३॥ तुका म्हणे सार धरीं । वाचे हरिनाम उच्चारीं ॥४॥

२४५७। पाहातां ठायाठाव । जातो अंतरोनि देव ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नये वाटों गुणदोषीं । मना जतन येविशीं ॥ध्रु॥।। त्रिविधदेह परिचारा । जनीं जनार्दन खरा ॥२॥ तुका म्हणे धीरें । विण कैसें होतें बरें ॥३॥

२४५८। नामसंकीर्तन साधन पैं सोपें । जळतील पापें जन्मांतरें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। न लगे सायास जावें वनांतरा । सुखें येतो घरा नारायण ॥ध्रु॥।। ठायींच बैसोनि करा एकचित्त । आवडी अनंत आळवावा ॥२॥ रामकृष्णहरिविठ्ठलकेशवा । मंत्र हा

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

जपावा सर्वकाळ ॥३॥ याविण असतां आणीक साधन । वाहातसें आण विठोबाची
॥४॥ तुका म्हणे सोपें आहे सर्वाह्नि । शाहाणा तो धणी घेतो येथें ॥५॥

२४५९। भाविकांचें काज अंगें देव करी । काढी धर्माघरीं उच्छिष्ट तें ॥११॥ ॥ध्रु॥
उच्छिष्ट ती फळें खाय भिल्लटीचीं । आवडी तयांची मोठी देवा ॥ध्रु॥ काय देवा
घरीं न मिळेची अन्न । मागे भाजीपान द्रौपदीसी ॥२॥ अजुर्नाचीं घोडीं धुतलीं अनतें
। संकटें बहुतें निवारिलीं ॥३॥ तुका म्हणे ऐसीं आवडती लडिवाळें । जाणीवेचें
काळें तोंड देवा ॥४॥

२४६०। सांवळें रूपडें चोरटें चित्ताचें । उभें पंढरीचे विटेवरी ॥११॥ ॥ध्रु॥
डोळ्यांची धणी पाहातां न पुरे । तया लागीं झुरे मन माझे ॥ध्रु॥ आन गोड कांहीं
न लगे संसारीं । राहिले अंतरीं पाय तुझे ॥२॥ प्राण रिघों पाहे कुडी हे सांडुनी ।
श्रीमुख नयनीं न देखतां ॥३॥ चित्त मोहियेलें नंदाच्या नंदनें । तुका म्हणे येणें
गरुडध्वजें ॥४॥

२४६१। ऐका ऐका भाविकजन । कोण कोण व्हाल ते ॥११॥ ॥ध्रु॥ तार्किकांचा
टाका संग । पांडुरंग स्मरा हो ॥ध्रु॥ नका शोधूं मतांतरें । नुमगे खरें बुडाल ॥२॥
कलिमध्ये दास तुका । जातो लोकां सांगत ॥३॥

२४६२। आपुलिया आंगें तोडी मायाजाळ । ऐसें नाही बळ कोणापाशीं ॥११॥ ॥ध्रु॥
रांडापोरें त्याग करी कुटुंबाचा । नावरे हे वाचा आणि मन ॥ध्रु॥ हर्षामर्ष जो हे
नाहीं जो जिराले । तोंवरि हे केले चार त्यांनीं ॥२॥ मुक्त जालों ऐसें बोलों जाये
मुखें । तुका म्हणे दुःख बांधला तो ॥३॥

२४६३। आलिया अतीता म्हणतसां पुढारें । आपुलें रोकडें सत्त्व जाय ॥११॥
॥ध्रु॥ काय त्याचा भार घेऊनि मस्तकीं । हीनकर्मी लोकीं म्हणावया ॥ध्रु॥ दारीं
हाका कैसें करवतें भोजन । रूची तरि अन्न कैसें देतें ॥२॥ तुका म्हणे ध्वज
उभारिला कर । ते शक्ति उदार काय जाली ॥३॥

२४६४। जेथें लक्ष्मीचा वास । गंगा आली पापा नास ॥११॥ ॥ध्रु॥ तें म्यां हृदयीं
धरिलें । ताप हरण पाउलें ॥ध्रु॥ सेवा केली संतजनीं । सुखें राहिले लपोनि ॥२॥
तुका म्हणे वांकी । भाट जाली तिहीं लोकीं ॥३॥

२४६५। रूपीं जडले लोचन । पारीं स्थिरावलें मन ॥११॥ ॥ध्रु॥ देहभाव हरपला ।
तुज पाहातां विडुला ॥ध्रु॥ कळों नये सुखदुःख । तान हरपली भूक ॥२॥ तुका
म्हणे नव्हे परती । तुझ्या दर्शनं मागुती ॥३॥

२४६६। जाणतें लेंकरूं । माता लागे दूर धरूं ॥११॥ ॥ध्रु॥ तैसें न करीं कृपावंते ।
पांडुरंगे माझे माते ॥ध्रु॥ नाही मुक्ताफळा । भेटी मागुती त्या जळा ॥२॥ तुका
म्हणे लोणी । ताक सांडी निवडुनि ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२४६७। तुजविण कोणां । शरण जाऊं नारायणा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ ऐसा न देखें मी कोणी । दुजा तिहीं त्रिभुवनीं ॥ध्रु॥ पाहिलीं पुराणें । धांडोळिलीं दरुषणें ॥२॥ तुका म्हणे ठायीं । जडून ठेलों तुझ्या पार्यीं ॥३॥

२४६८। ऐसैं भाग्य कई लाहाता होईन । अवघें देखें जन ब्रम्हरूप ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ मग तया सुख अंत नाही पार । आनंदें सागर हेलावती ॥ध्रु॥ शांति क्षमा दया मूर्तिमंत अंगीं । परावृत्त संगीं कामादिकां ॥२॥ विवेकासहित वैराग्याचें बळ । धग्धगितोज्ज्वाळ आढग्न जैसा ॥३॥ भक्ति नवविधा भावशुद्ध बरी । अळंकारावरी मुगटमणि ॥४॥ तुका म्हणे माझी पुरवी वासना । कोण नारायणा तुजविण ॥५॥

२४६९। कासया करावे तपाचे डोंगर । आणीक अपार दुःखरासी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ कासया फिन्नावे अनेक ते देश । दावितील आस पुढें लाभ ॥ध्रु॥ कासया पुजार्जी अनेक दैवतें । पाटभरे तेथें लाभ नाही ॥२॥ कासया करावे मुक्तीचे सायास । मिळे पंढरीस फुका साटीं ॥३॥ तुका म्हणे करीं कीर्तन पसारा । लाभ येईल घरा पाहिजे तो ॥४॥

२४७०। वैष्णवमुनिविप्रांचा सन्मान । करावा आपण घेऊं नये ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ प्रभु जाला तरी संसाराचा दास । विहित तयासी यांची सेवा ॥२॥ तुका म्हणे हे आशीर्वादें बळी । जाईल तो छळी नरकायासीं ॥३॥

२४७१। देव वसे चित्तीं । त्याची घडावी संगती ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ ऐसैं आवडतें मना । देव पुरवावी वासना ॥ध्रु॥ हरिजनासी भेटी । नहो अंगसर्गें तुटी ॥२॥ तुका म्हणे जिणें । भलें संतसंघष्टणें ॥३॥

२४७२। भाग सीण गेला । माझा सकळ विड्डला ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ तुझा म्हणवितों दास । केली उच्छिष्टाची आस ॥ध्रु॥ राहिली तळमळ । तई पासोनी सकळ ॥२॥ तुका म्हणे धालें । पोट ऐसैं कळों आलें ॥३॥

२४७३। रायाचें सेवक । सेवटीचें पीडी रंक ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ हा तों हिणाव कवणा । कां हो नेणां नारायणा ॥ध्रु॥ परिसंसी भेटी । नव्हे लोहोपणा तुटी ॥२॥ तुझें नाम कंठीं । तुक्या काळासर्वें भेटी ॥३॥

२४७४। सुखरूप ऐसैं कोण दुजें सांगा । माझ्या पांडुरंगा सारिकें तें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ न लगे हिंडणें मुंडणें तें कांहीं । साधनाची नाही आटाआटी ॥ध्रु॥ चंद्रभागे स्नान विध तो हरिकथा । समाधान चित्ता सर्वकाळ ॥२॥ तुका म्हणे काला वैकुंठीं दुर्लभ । विशेष तो लाभ संतसंग ॥३॥

२४७५। नसतां आढधकार उपदेशासी बळात्कार । तरि ते केले हो चार माकडा आणि गारोडी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ धन धान्य राज्य बोल वृथा रंजवणें फोल । नाहीं तेथें ओल बीज वेची मूर्ख तो ॥ध्रु॥ नये बांधों गांठी पदरा आणी ऐसी तुटी । असोन कसोटी

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

शिष्टाचारअनुभव ॥२॥ उपदेसी तुका मेघ वृष्टीनें आइका । संकल्पासी धोका
सहज तें उत्तम ॥३॥

२४७६। घालुनियां मापीं । देवभक्त बैसले जर्पीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ तैसी होते सांडउलंडी
। निजनिजांची मुवुआढडी ॥ध्रु॥ अमुपीं उखतें । आपण वोस आपण यातें ॥२॥
देव आतां जाला । उगवे संकोच वहिला ॥३॥ अखंड नेलें वेठी । भार सत्याविण
गांठी ॥४॥ आडकिला झोंपा । रिता कळविराचा खोंपा ॥५॥ गोदातीरीं आड ।
करिते करविते द्वाड ॥६॥ तुका म्हणे बळें । उपदेशाचें तोंड काळें ॥७॥

२४७७। उंबरांतील कीटका । हें चि ब्रम्हांड ऐसें लेखा ॥१॥ ॥ध्रु॥ ऐसीं उंबरें
किती झाडीं । ऐशीं झाडें किती नव खंडीं ॥ध्रु॥ हें चि ब्रम्हांड आम्हांसीं । ऐसीं
अगणित अंडें कैसीं ॥२॥ विराटाचे अंगीं तैसे । मोजू जातां अगणित केंश ॥३॥
ऐशा विराटाच्या कोटी । सांटवल्या ज्याच्या पोटीं ॥४॥ तो हा नंदाचा बाळमुकुंद ।
तान्हा म्हणवी परमानंद ॥५॥ ऐशी अगम्य ईश्वरी लीळा । ब्रम्हानंदीं गम्य तुक्याला
॥६॥

२४७८। ब्रम्हज्ञान जरी एके दिवसीं कळे । तात्काळ हा गळे आढभमान ॥१॥
॥ध्रु॥ आढभमान लागे शुकाचिये पाठी । व्यासें उपराटी वृष्टी केली ॥ध्रु॥
जनकभेटीसी पाठविला तेणें । आढभमान नाणें खोटें केलें ॥२॥ खोटें करूनियां
लाविला अभ्यासीं । मेरुशिखरासी शुक गेला ॥३॥ जाऊनियां तेणें साधिली समाधी
। तुका म्हणे तर्धी होतों आम्ही ॥४॥

२४७९। सहज पावंता भगवंतीं परि हीं विकल्पें परतीं । फुकाची हे चित्तीं आठवण कां
न धरिती ॥१॥ ॥ध्रु॥ हरि व्यापक सर्वगत हें तंव मुख्यत्वं वेदांत । चिंतनासी
चित्त असों द्यावें सावध ॥ध्रु॥ विरजाहोम या चि नांवें देह नव्हे मी जाणावें । मग
कां जी यावें वरी लागे संकल्पा ॥२॥ कामक्रोधे देह मळणि स्वाहाकरीं कैचें पुण्य ।
मंत्रीं पूजियेला यज्ञ मनमुंडण नव्हे चि ॥३॥ अनन्यभक्तीचे उपाय ते या विठोबाचे
पाय । ध्याइल तो काय जाणे चुकों मारग ॥४॥ आतां सांगे तुका एक तुम्ही चुकों
नका । सांडीमांडी धोका शरण रिघतां गोमटें ॥५॥

२४८०। आम्ही जाणावें तें काई तुजें वर्म कोणे ठायीं । अंतपार नाहीं ऐसें श्रुति
बोलती ॥१॥ ॥ध्रु॥ होई मज तैसा मज तैसा साना सकुमार हृषीकेशा । पुरवीं
माझी आशा भुजा चारी दाखवीं ॥ध्रु॥ खालता सप्त ही पाताळा वरता स्वर्गाहूनि
दिसाळा । तो मी मशक डोळां कैसा पाहों आपुल्या ॥२॥ मज असे हा भरवसा
पढीयें होसी तयां तैसा । पंढरीनिवासा तुका म्हणे गा विठोबा ॥३॥

२४८१। वृक्ष वल्ली आम्हां सोयरीं वनचरें । पक्षी ही सुस्वरें आळविती ॥१॥
॥ध्रु॥ येणें सुखें रूचे एकांताचा वास । नाहीं गुण दोष अंगा येत ॥ध्रु॥ आकाश
मंडप पृथिवी आसन । रमे तेथें मन क्रीडा करी ॥२॥ कथाकुमंडलु देहउपचारा ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

जाणवितो वारा अवसरू ॥३॥ हरिकथा भोजन परवडी विस्तार । करोनि प्रकार सेवूं
रुची ॥४॥ तुका म्हणे होय मनासी संवाद । आपुला चि वाद आपणांसी ॥५॥

२४८२। अनंत ब्रम्हांडें । एके रोमीं ऐसैं धेंडें ॥१॥ ॥ध्रु॥ तो या गौळ्यांचे घरीं ।
उंबरा चढतां टेंका धरी ॥ध्रु॥ मारी दैत्य गाढे । ज्यांचे पुराणीं पवाडे ॥२॥ तुका
म्हणे कळा । अंगीं जयाच्या सकळा ॥३॥

२४८३। सावधान ऐसैं काय तें विचारा । आले हो संसारा सकळ ही ॥१॥ ॥ध्रु॥
अंतीं समयाचा करणें विचार । वेचती सादर घटिका पळें ॥ध्रु॥ मंगळ हें नोहे
कन्यापुत्रादिक । राहिला लौकिक अंतरपाट ॥२॥ तुका म्हणे देव अंतरला दुरी ।
डोळ्या अंधारी पडलीसे ॥३॥

२४८४। लवण मेळवितां जळें । काय उरलें निराळें ॥१॥ ॥ध्रु॥ तैसा समरस
जालों । तुजमाजी हरपलों ॥ध्रु॥ आढग्नकपुरांच्या मेळीं । काय उरली काजळी
॥२॥ तुका म्हणे होती । तुझी माझी एक ज्योती ॥३॥

२४८५। सुख नाही कोठें आलिया संसारीं । वांया हांवभरी होऊं नका ॥१॥
॥ध्रु॥ दुःखबांदवडी आहे हा संसार । सुखाचा विचार नाही कोठें ॥ध्रु॥ चवदा
कल्पेंवरी आयुष्य जयाला । परी तो राहिला ताटीखालीं ॥२॥ तुका म्हणे वेगीं जाय
सुटोनियां । धरुनि हृदयामाजी हरि ॥३॥

२४८६। तुज करितां नव्हे ऐसैं कांहीं नाहीं । डोंगराची राई रंकराणा ॥१॥ ॥ध्रु॥
अशुभाचें शुभ करितां तुज कांहीं । अवघड नाही पांडुरंगा ॥ध्रु॥ सोळा सहस्र नारी
ब्रम्हचारी कैसा । निराहारी दुर्वासा नवल नव्हे ॥२॥ पंचभ्रतार द्रौपदी सती ।
करितां पितृशांती पुण्य धर्मा ॥३॥ दशरथा पातकें ब्रम्हहत्ये ऐसीं । नवल त्याचे
कुशीं जन्म तुझा ॥४॥ मुनेश्वरा नाहीं दोष अनुमात्र । भांडवितां सुत्र वध होती
॥५॥ तुका म्हणे माझे दोष ते कायी । सरता तुझे पायीं जालों देवा ॥६॥

पाळणा ।

२४८७। जननिया बाळका रे घातलें पाळणा । पंचतत्त्वीं जडियेल्या वारतिया चहूं
कोणा । अखंड जडियेल्या तया ढाळ अंगणा । वैखरी धरुनि हातीं भाव दावी
खेळणा ॥१॥ ॥ध्रु॥ निर्जीं रे निर्जीं आतां । म्हणोनि परिये दे माता । खेळतां
कष्टलासी बाळा तूं रे नेणतां । निर्जीं रे निर्जीं आतां ॥ध्रु॥ खेळतां बाहेरि रे मुला
लोकांच्या सवें । बागुल काळतोंडा नाहीं नेतो तें ठावें । खेळतां दुश्चिता रे देखोनि तें
न्यावें । म्हणोनि सांगें तुज शीघ्र वचन पाळावें ॥२॥ संचित मार्गें तुज शुद्ध होतें
सांगाती । तेणें तुज वांचविलें वेरझारिया हातीं । आणीक नेलीं मार्गें काय जाणों तीं
किती । आलासि येथवरि थोरपुण्यें बहुतीं ॥३॥ खेळतां शुक देवा तो रे लागला
पाठीं । लपाला वरुषें वार तिये मातेचे पोटीं । रिघतां बाहेरि रे पळे घेऊनि कासोटी

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

। ते चि परी जाली स्वामी भेणें रिघें कपाटीं ॥४॥ खेळतां चक्रवर्ती जनका लागला धाक । पडिला अग्नीमाजी पाव जळत एक । भरलासे कांप अंगीं सुख नाठवें दुःख । आप पर तें ही नाही देहभाव सकळकि ॥५॥ सिंघ्रीया चक्रवर्ती कव पडिली अवचिति । धीट तो न भे तया मास कापिलें हातीं । टाकिलें तयावरी खुणें गोविला अंतीं । पावला मायबाप हिरोन घेतला हातीं ॥६॥ बांधलें अजामेळा वेश्यागणीका कैसी । मारिली हाक धाकें कळलें मायबापासी । घातली धांव नेटें वेगीं पावला त्यासी । हिरोनि नेलीं दोघें आपणयां तीं पासीं ॥७॥ धरुनी आठवू रे बाळे राहें निश्चळ । खेळतां दुश्चिता रे नको जाऊं बरळ । टोंकताहे तुजलागीं दिवस लेखूनी काळ । मग नेदी आठवूं रे नेत्रीं घालीं पडळ ॥८॥ ऐसी ती कृपावंतें बाळा मोहिलें चित्त । सुस्वरें कंठ गाय मधुर आणि संगीत । तेणें तें चि चित राहे होऊनिया निवांत । पावती तुका म्हणे नाही विश्वास ते घात ॥९॥

॥१॥

२४८८। उभ्या बाजारांत कथा । हे तों नावडे पंढरिनाथा ॥१॥ ॥ध्रु॥ अवघें पोटासाटीं ढोंग । तेथें केंचा पांडुरंग ॥ध्रु॥ लाव अनुसंधान । कांहीं देईल म्हणऊन ॥२॥ काय केलें रांडलेंका । तुला राजी नाही तुका ॥३॥

२४८९। असोत लोकांचे बोल शिरावरी । माझी मज बरी विटाबाई ॥१॥ ॥ध्रु॥ आपंगिलें मज आहे ते कृपाळु । बहुत कनवाळु अंतरींची ॥ध्रु॥ वेदशास्त्रें जिशी वर्णिते पुराणें । तिचें मी पोसणें लडिवाळ ॥२॥ जिवें नाम कामधेनु कल्पतरु । तिचें मी लेकरूं तुका म्हणे ॥३॥

२४९०। वाराणसी गया पाहिली द्वारका । परी नये तुका पंढरीच्या ॥१॥ ॥ध्रु॥ पंढरीसी नाही कोणा आढभमान । पायां पडे जन एकमेका ॥२॥ तुका म्हणे जाय एकवेळ पंढरी । तयाचिये घरीं यम न ये ॥३॥

२४९१। सांडुनियां सर्व लौकिकाची लाज । आळवा यदुराज भक्तिभावें ॥१॥ ॥ध्रु॥ पाहूनियां झाडें वरबडूनि पाला । खाऊनि विड्डला आळवावें ॥ध्रु॥ वेंचूनियां चिंध्या भरूनियां धागा । गुंडाळूनि दूंगा आळवावें ॥२॥ तुका म्हणे ऐसें मांडिल्या निर्वाण । तया नारायण उपेक्षीना ॥३॥

२४९२। दह्यांचिया अंगीं निघे ताक लोणी । एका मोलें दोन्ही मागों नये ॥१॥ ॥ध्रु॥ आकाशाचें पोटीं चंद्र तारांगणें । दोहींशी समान पाहों नये ॥ध्रु॥ पृथ्वीद्धचा पोटीं हिरा गारगोटी । दोहोंसी संसाटी करूं नये ॥२॥ तुका म्हणे तैसे संत आणि जन । दोहींसी समान भजूं नये ॥३॥

२४९३। तेरा दिवस जाले निश्चक्र करितां । न पवसी अनंता मायबापा ॥१॥ ॥ध्रु॥ पाषाणांची खोळ घेउनि बैसलासी । काय हृषीकेशी जालें तुज ॥ध्रु॥ तुजवरी आतां प्राण मी त्यजीन । हत्या मी घालीन पांडुरंगा ॥२॥ फार विटाबाई

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

धरिली तुझी आस । करीन जीवा नास पांडुरंगा ॥३॥ तुका म्हणे आतां मांडिलें
निर्वाण । प्राण हा सांडीन चंद्रभागे ॥४॥

२४९४। लोक फार वाखा अमंगळ जाला । त्याचा त्याग केला पांडुरंगा ॥१॥
॥ध्रु॥।। विषया वंचलो मीपणा मुकलो । शरण तुज आलो पांडुरंगा ॥ध्रु॥ घर दार
अवर्धी त्यजिली नारायणा । जीवींच्या जीवना पांडुरंगा ॥२॥ तुका म्हणे पडिलों
पुंडलिकापार्शी । धांव हृषीकेशी आळगीं मज ॥३॥

२४९५। इंद्रियांचीं दिनें । आम्ही केलों नारायणें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। म्हणऊनि ऐसें सोसीं
। काय सांगों कोणापाशी ॥ध्रु॥ नाही अंगीं बळ । त्याग करीसा सकळ ॥२॥ तुका
म्हणे मोटें । प्रारब्ध होतें खोटें ॥३॥

२४९६। हातीं धरूं जावें । तेणें परतें चि व्हावें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसा कां हो आला
वांटा । हीन भाग्याचा करंटा ॥ध्रु॥ देव ना संसार । दोहीं ठायीं नाही थार ॥२॥
तुका म्हणे पीक । भूमि न दे न मिळे भीक ॥३॥

२४९७। मोलें घातलें रडाया । नाही असुं आणि माया ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तैसा भक्तिवाद
काय । रंगबेगडीचा न्याय ॥ध्रु॥ वेठी धरिल्या दावी भाव । मार्गें पळयाचा पाव
॥२॥ काजव्याच्या ज्योती । तुका म्हणे न लगे वाती ॥३॥

२४९८। तरि च जन्मा यावें । दास विड्ढलाचें व्हावें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाही तरि काय
थोडीं । श्वानशूकरें बापुडीं ॥ध्रु॥ ज्याल्याचें तें फळ । अंगीं लागों नेदी मळ ॥२॥
तुका म्हणे भले । ज्याच्या नांवें मानवलें ॥३॥

॥ लळतें ९ ॥

२४९९। देव ते संत देव ते संत । निमित्त त्या प्रतिमा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मी तों
सांगतसें भावें । असो ठावें सकळां ॥ध्रु॥ निराकारी ओस दिशा । येथें इच्छा पुरतसे
॥२॥ तुका म्हणे रोकडें केणें । सेवितां येणें पोट धाय ॥३॥

२५००। न कळे माव मुनि एकी अंतुरी । साठी संवत्सरां जन्म तथा उदरी ॥१॥
॥ध्रु॥।। कैसा आकळे गे माये चपळ वो । त्रिभुवनव्यापक सकळ वो ॥ध्रु॥ हनुमंता
भेटी गर्व हरिला दोहींचा । गरूडा विटंबना रूपा सत्यभामेच्या ॥२॥ द्रौपदीचा भेद
पुरविला समयीं । ऋषि फळवनीं दंठीं लावितां ठायीं ॥३॥ अर्जुनाच्या रथीं कपि
स्तंभीं ठेविला । दोहीं पैज तेथें गर्व हरी दादुला ॥४॥ भावभक्ती सत्त्वगुण जाला
दुर्जना । तुका म्हणे सकळा छंदें खेळे आपणा ॥५॥

२५०१। उदारा कृपाळा अगा देवांच्या देवा । तुजसर्वें पण आतां आमुचा दावा ॥१॥
॥ध्रु॥।। कैसी जासी सांग आतां मजपासुनी । केलें वाताहात दिलें संसारा पाणी
॥२॥ अवर्धी आवरुनि तुझे लाविलीं पाठीं । आतां त्या विसर सोहंकोहंच्या गोष्टी

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥२॥ तुका म्हणे आतां चरणीं घातली मिठी । पडिली ते पडो तुम्हा आम्हांसी तुटी
॥३॥

२५०२। जाली होती काया । बहु मळीन देवराया ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुमच्या उजळली
नामें । चित्त प्रक्षाळलें प्रेमें ॥ध्रु॥।। अनुतापें झाला झाडा । प्रारब्धाचा केला तोडा
॥२॥ तुका म्हणे देह पायीं । ठेवूनि झालों उतराई ॥३॥

२५०३। आजि आनंदु रे एकी परमानंदु रे । जया श्रुति नेति नेति म्हणती गोविंदु रे
॥१॥ ॥ध्रु॥।। विठोबाची वेडी आम्हां आनंदु सदा । गाऊं नाचों वाऊं टाळी रंजवूं
गोविंदा ॥ध्रु॥।। सदा सण सांत आम्हां नित्य दिवाळी । आनंदें निर्भर आमचा कैवारी
बळी ॥२॥ तुका म्हणे नाही जन्ममरणांचा धाक । संत सनकादिक तें आमचें
कवतुक ॥३॥

२५०४। प्राणिया एक बीजमंत्र उच्चारीं । प्रतिदिनीं रामकृष्ण म्हण कां मुरारि ॥१॥
॥ध्रु॥।। हें चि साधन रे तुज सर्व सिद्धीचें । नाम उच्चारीं पां गोपाळाचें वाचे ॥ध्रु॥।।
उपास पारणें न लगे वनसेवन । न लगे धूम्रपान पंचाअग्नतापन ॥२॥ फुकाचें
सुखाचें कांहीं न वेचें भांडार । कोटी यज्ञां परिस तुका म्हणे हे सार ॥३॥

२५०५। विड्वल कीर्तनाचे अंतीं । जय जय हरी जे म्हणती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तें चि
सुकृताचें फळ । वाचा रामनामें निखळ ॥ध्रु॥।। बैसोनि हरिकथेसी । होय सावध
चित्तासी ॥२॥ तुका म्हणे त्याचा जन्म । सुफळ जाला भवक्रम ॥३॥

२५०६। न चलवे पंथ वेच नसतां पालवीं । शरीर विटंबिलें वाटे भीक मागावी ॥१॥
॥ध्रु॥।। न करीं रे तैसें आपआपणां । नित्य राम राम तुम्ही सकळ म्हणा ॥ध्रु॥।।
राम म्हणवितां रांडा पोरें निरविशी । पडसी यमा हातीं जाचविती चौघिंशी ॥२॥
मुखीं नाहीं राम तो ही आत्महत्यारा । तुका म्हणे लाज नाहीं तया गंधारा ॥३॥

२५०७। थडियेसी निघतां पाषाणांच्या सांगडी । बुडतां मध्यभागीं तेथें कोण घाली
उडी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। न करी रे तैसें आपआपणिया । पतंग जाय वांयां जीवें ज्योती
घालूनियां ॥ध्रु॥।। सावधपणें सोमवल वाटी भरोनियां प्याला । मरणा अंतीं वैद्य
बोलवितो गहिला ॥२॥ तुका म्हणे करीं ठायींचा चि विचार । जंव नाहीं पातला
यमाचा विंदकर ॥३॥

॥१॥

२५०८। दया जी माझा विचारोनियां विभाग । न खंडे हा लाग आहाचपणें ॥१॥
॥ध्रु॥।। किती नेणों तुम्हां साहाते कटकट । आम्ही च वाईट निवडलों ते ॥ध्रु॥।।
करितां कलह जिवाचियेसाठीं । हे तुम्हां वोखटीं ढाळ देवा ॥२॥ तुका म्हणे धीर
कारण आपुला । तुम्हीं तों विड्वला मायातीत ॥३॥

२५०९। आमुचे ठाउके तुम्हां गर्भवास । बळवित दोष केले भोग ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

हा सांगावा नसतां नवलाव । मैंदपणें भाव भुलवणेचा ॥ध्रु॥ एका पळवूनि एका पाठी लावा । कवतुका देवा पाहावया ॥२॥ तुका म्हणे ज्याणें असें चेतविलें । त्याच्यानें उगलें कैसें नव्हे ॥३॥

२५१०। निर्दयासी तुम्ही करितां दंडण । तुमचें गार्हिणें कोठें द्यावें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ भाकितों करूणा ऐकती कान । उगलें चि मौन्य धरिलें ऐसें ॥ध्रु॥॥ दीनपणें पाहें पाय भिडावोनि । मंजुळा वचनीं विनवीतसें ॥२॥ तुका म्हणे गांठी मनाची उकला । काय जी विट्टला पहातसां ॥३॥

२५११। नसतां किविलवाणें । कांहीं तुमच्या कृपादानें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ हे चि तयाची ओळखी । धालें टवटवित मुखीं ॥ध्रु॥॥ वांयां जात नाहीं । वचन प्रीतीचें तें कांहीं ॥२॥ तुका म्हणे देवा । सत्य येतें अनुभवा ॥३॥

२५१२। जालों तंव साचें । दास राहवणें काचें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ हें कां मिळतें उचित । तुम्ही नेणा कृपावंत ॥ध्रु॥॥ सिंहाचें तें पिलें । जाय घेऊनियां कोल्हे ॥२॥ तुका म्हणे नास । आम्हां म्हणविलियां दास ॥३॥

२५१३। देवाच्या उद्देशें जेथें जेथें भाव । तो तो वसे ठाव विश्वंभरें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ लोभाचे संकल्प पळालियावरी । कैची तेथें उरी पापपुण्या ॥ध्रु॥॥ शुद्ध भक्ती मन जालिया निर्मळ । कुश्चळी विटाळ वज्रलेप ॥२॥ तुका म्हणे ज्याचें तयासी च कळे । प्रांत येतो फळें कळों मग ॥३॥

२५१४। कडसणी धरितां अडचणीचा ठाव । म्हणऊनि जीव त्रासलासे ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ लौकिकाबाहेरि राहिलों निराळा । तुजविण वेगळा नाहीं दुजा ॥ध्रु॥॥ संकाचानें नाहीं होत धणीवरी । उरवूनि उरी काय काज ॥२॥ तुका म्हणे केलें इच्छे चि सारिखें । नाहींसं पारिखें येथें कोणी ॥३॥

२५१५। हें चि जतन करा दान । धरूनी चरण राहिलों तो ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आणीक कांहीं न घली भार । बहुत फार सांकडें ॥ध्रु॥॥ घ्यावी माझ्या हातें सेवा । हे चि देवा विनवणी ॥२॥ तुका तुमचा म्हणवी दास । तेणें आस पुरवावी ॥३॥

२५१६। आपल्या च स्फुंदें । जेथें तेथें घेती छंदें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ पडिला सत्याचा दुष्काळ । बहु फार जाली घोळ ॥ध्रु॥॥ विश्वासाचे माठ । त्याचे कपाळीं तें नाट ॥२॥ तुका म्हणे घाणा । मूढा तीर्थी प्रदक्षिणा ॥३॥

२५१७। उद्देगाची धांव बैसली आसनीं । पडिलें नारायणीं मोटळें हें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ सकळ निश्चिंतेती जाली हा भरवसा । नाही गर्भवास येणें ऐसा ॥ध्रु॥॥ आपुलिया नांवें नाहीं आम्हां जिणें । आढभमान तेणें नेला देवें ॥२॥ तुका म्हणे चळे एकाचिया सत्ता । आपुलें मिरवितां पणें ऐसें ॥३॥

२५१८। बहुतां पुरे ऐसा वाण । आलें धन घरासी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ घ्या रे फुका

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

मोलेंविण । नारायण न भुला ॥ध्रु॥ ऐका निवळल्या मानें । बरवें कानें सादर ॥२॥
तुका म्हणे करूनि अंतीं । निश्चिती हे ठेवावी ॥३॥

२५१९। माझी मज जाती आवरली देवा । नव्हतां या गोवा इंद्रियांचा ॥१॥ ॥ध्रु॥
कासया मी तुझा म्हणवितों दास । असतां उदास सर्व भावें ॥ध्रु॥ भवाचिये भेणें
धरियेली कास । न पुरतां आस काय थोरी ॥२॥ तुका म्हणे आपआपुलीं जतन ।
कैचें थोरपणे मग तुम्हां ॥३॥

२५२०। विनवितों तरी आणितोसि परी । याचकानें थोरी दातयाची ॥१॥ ॥ध्रु॥
आमुचे ही कांहीं असों द्या प्रकार । एकल्याने थोर कैचे तुम्ही ॥ध्रु॥ नेघावी जी
कांहीं बहु साल सेवा । गौरव तें देवा यत्न कीजे ॥२॥ तुका म्हणे नाहीं आमुची
मिरासी । असावेंसीं ऐसीं दुर्बळें चि ॥३॥

२५२१। एका ऐसें एक होतें कोणा काळें । समर्थाच्या बळें काय नव्हे ॥१॥ ॥ध्रु॥
घालूनि बैसलों मिरासीस पाया । जिंकों देवराया संदेह नाहीं ॥ध्रु॥ केला तो न
संडीं आतां कइवाड । वारीन हे आड कामक्रोध ॥२॥ तुका म्हणे जाळीं आळसाची
धाडी । नव्हती आली जोडी कळों साच ॥३॥

२५२२। जालें समाधान । तुमचे धरिले चरण ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां उठावेंसें मना ।
येत नाहीं नारायणा ॥ध्रु॥ येत नाहीं नारायणा ॥ध्रु॥ सुरवाडिकपणें । येथें
सांपडलें केणें ॥२॥ तुका म्हणे भाग । गेला निवारला लाग ॥३॥

२५२३। मुखाकडे वास । पाहें करूनियां आस ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां होईल ते शिरीं ।
मनोगत आज्ञा धरीं ॥ध्रु॥ तुम्हीं अंगीकार । केला पाहिजे हें सार ॥२॥ तुका म्हणे
दारीं । उभें याचक मी हरी ॥३॥

२५२४। नाहीं माथां भार । तुम्ही घेत हा विचार ॥१॥ ॥ध्रु॥ जाणोनियां ऐसें केलें
। दुरिल अंगेसी लाविलें ॥ध्रु॥ आतां बोलावें आवडी । नाम घ्यावें घडी घडी ॥२॥
तुका म्हणे दुरी । देवा खोटी ऐसी उरी ॥३॥

२५२५। माझें जड भारी । आतां अवघें तुम्हांवरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ जालों अंकित
अंकिला । तुमच्या मुकलों मागिला ॥ध्रु॥ करितों जें काम । माझी सेवा तुझें नाम
॥२॥ तुका पायां लागे । कांहीं नेदी ना न मगे ॥३॥

२५२६। तुम्ही आम्ही भले आतां । जालों चिंता काशाची ॥१॥ ॥ध्रु॥ आपुलाले
आलों स्थळीं । मौन कळी वाढेना ॥ध्रु॥ सहज जें मनीं होतें । तें उचितें घडलें
॥२॥ तुका म्हणे नसतें अंगा । येत संगी सारिखें ॥३॥

२५२७। चिंता ऐसी नको देऊं आठवण । जेणें देवाचे चरण अंतरे तें ॥१॥ ॥ध्रु॥
आलिया वचनं रामनामध्वनि । ऐकावीं कानीं ऐसीं गोडें ॥ध्रु॥ मत्सराचा ठाव शरीरीं
नसावा । लाभेंविण जीवा दुःख देतो ॥२॥ तुका म्हणे राहे अंतर शीतळ । शांतीचें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

तें बळ क्षमा अंगी ॥३॥

२५२८। कोण पुण्य कोणा गांठी । ज्यासी ऐसियांची भेटी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जिही हरी धरिला मनीं । दिलें संसारासी पाणी ॥ध्रु॥।। कोण हा भाग्याचा । ऐसियांसी बोले वाचा ॥२॥ तुका म्हणे त्याचे भेटी । होय संसाराची तुटी ॥३॥

२५२९। तरि च हा जीव संसारी उदास । धरिला विश्वास तुम्हां सोई ॥१॥ ॥ध्रु॥।। एके जातीविण नाही कळवळा । ओढली गोपाळा सूत्रदोरी ॥ध्रु॥।। फुटतसे प्राण क्षणांच्या विसरें । हें तों परस्परें सारिखें चि ॥२॥ तुका म्हणे चित्तीं राखिला अनुभव । तेणें हा संदेह निवारला ॥३॥

२५३०। किती विवंचना करीतसें जीवीं । मन धांवडवी दाही दिशा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कोणा एका भावें तुम्ही अंगीकार । करावा विचार या च साटीं ॥ध्रु॥।। इतर ते आतां लाभ तुच्छ जाले । अनुभव आले गुणागुण ॥२॥ तुका म्हणे लागो अखंड समाधि । जावें प्रेमबोधीं बुडोनियां ॥३॥

२५३१। दिक चि या नाही संसारसंबंधा । तुटेना या बाधा भवरोगाची ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तांतडींत करीं म्हणऊनि तांतडी । साधिली ते घडी सोनियाची ॥ध्रु॥।। संकल्पाच्या बीजें इंद्रियांची चाली । प्रारब्ध तें घाली गर्भवासीं ॥२॥ तुका म्हणे बीजें जाळूनी सकळ । करावा गोपाळ आपुला तो ॥३॥

२५३२। आतां होइन धरणेकरी । भीतरीच कोंडीन ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाही केली जीवेंसाटी । तों का गोष्टी रूचे ते ॥ध्रु॥।। आधीं निर्धार तो सार । मग भार सोसीन ॥२॥ तुका म्हणे खाऊं जेवूं । नेदूं होऊं वेगळा ॥३॥

२५३३। होइल तरि पुसापुरी । उत्तर त्यासी योजावें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तोंवरि मी पुढें कांहीं । आपुलें नाही घालीत ॥ध्रु॥।। जाणोनियां अंतर देव । जेव्हां भेव फेडील ॥२॥ तुका म्हणे धरिला हातीं । करील खंतीवेगळें ॥३॥

२५३४। हा तो नव्हे कांहीं निराशेचा ठाव । भलें पोटीं वाव राखिलिया ॥१॥ ॥ध्रु॥।। विश्वंभरें विश्व सामाविलें पोटीं । तेथें चि सेवटीं आम्ही असों ॥ध्रु॥।। नेणातां चितने करितो अंतरीं । तेथें अभ्यंतरीं उमटेल ॥२॥ तुका म्हणे माझा स्वामी अबोलपणा । पुरवूं खुणे खुणा जाणतसों ॥३॥

२५३५। निष्ठुर तो दिसे निराकारपणें । कोंवळा सगुणें प्रतिपाळी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। केला च करावा केला कडवाड । होईल तें गोड न परते ॥ध्रु॥।। मथिलिया लागे नवनीत हातां । नासे वितळतिं आहाच तें ॥२॥ तुका म्हणे आतां मनाशीं विचार । करावा तो सार एकचित्त ॥३॥

२५३६। बहु देवा बरें जालें । नसतें गेलें सोंवळें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। धोवटाशीं पडिली गांठी । जगजेठीप्रसादें ॥ध्रु॥।। गादल्याचा जाला जाडा । गेली पीडा विकल्प ॥२॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

तुका म्हणे वरावरी । निर्मळ करा निर्मळा ॥३॥

२५३७। स्वामित्वाचीं वर्म असोनि जवळी । वाहों जावें मोळी गुणांसवें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
काबाडापासूनि सोडवा दातारा । कांहीं नका भारा पात्र करूं ॥ध्रु॥। धनवंत्र्याचिये
अंगी सत्ताबळ । व्याधि तो सकळ तोडावया ॥२॥ तुका म्हणे आलें मोडयासी कोंपट
। सांडव्याची वाट विसरावी ॥३॥

२५३८। ऋणाच्या परिहारा जालों वोळगणा । द्यावी नारायणा वासलाती ॥१॥
॥ध्रु॥।। जालों उतराई शरीरसंकल्पें । चुकों द्यावीं पापें सकळ ही ॥ध्रु॥। आजिवरि
होतों धरुनि जिवासी । व्याजें कासाविसी बहु केलें ॥२॥ तुका म्हणे मना आणिला
म्यां भाव । तुमचा तेथें ठाव आहे देवा ॥३॥

२५३९। येणें पांगें पायांपाशीं । निश्चयेंसी राहेन ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सांगितली करीन
सेवा । सकळ देवा दास्यत्व ॥ध्रु॥। बंधनाची तुटली बेडी । हे चि जोडी मग आम्हां
॥२॥ तुका म्हणे नव्हे क्षण । पायांविण वेगळा ॥३॥

२५४०। आपुल्या आपण उगवा लिगाड । काय माझें जड करून घ्याल ॥१॥
॥ध्रु॥।। उद्धारासी काय उधाराचें काम । वाढवूं चि श्रम नये देवा ॥ध्रु॥। करा आतां
मजसाठीं वाड पोट । ठाव नाही तंटे जालें लोकीं ॥२॥ तुका म्हणे बाकी
झडलियावरी । न पडें व्यवहारीं संचिताचे ॥३॥

२५४१। सर्व संगीं विट आला । तूं एकला आवडसी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। दिली आतां
पार्थी मिठी । जगजेठी न सोडी ॥ध्रु॥। बहु जालों क्षेदक्षीण । येणें सीण तो नासे
॥२॥ तुका म्हणे गंगे वास । बहु त्या आस स्थळाची ॥३॥

२५४२। शीतळ तें शीतळाहूनी । पायवणी चरणींचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सेवन हें शिरसा
धरीं । अंतरीं ही वरदळ ॥ध्रु॥। अवघें चि नासी पाप । तीर्थ बाप माझ्याचें ॥२॥
बैसोनियासां तुका तळीं । त्या कल्लोळी डौरला ॥३॥

२५४३। गोदे कांठीं होता आड । करूनि कोड कवतुकें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। देखण्यांनीं
एक केलें । आडत्या नेलें जिवनापें ॥ध्रु॥। राखोनियां ठाव । अल्प जीव लावूनि
॥२॥ तुका म्हणे फिटे धनी । हे सज्जनीं विश्रांति ॥३॥

२५४४। न पाहें माघारे आतां परतोन । संसारापासूनि विटला जीव ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
सामोरें येऊनि कवळीं दातारा । काळाचा हा हाकारा न साहावे ॥ध्रु॥। सावधान
चित्त होईल आधारें । खेळां ही बरें वाटईल ॥२॥ तुका म्हणे कंठ दाटला या
सोसें । न पवे चि कैसें जवळीं हे ॥३॥

२५४५। मथनीचें नवनीत । सर्व हितकारक ॥१॥ ॥ध्रु॥।। दंडवत दंडा परी । मार्गे
उरी नुरवावी ॥ध्रु॥। वचनाचा तो पसरूं काई । तांतडी डोईपाशींच ॥२॥ तुका
म्हणे जगजेठी । लावीं कंठीं उचलूनि ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२५४६। अवचिता चि हातीं ठेवा । दिला सेवा न करितां ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ भाग्य फळलें जाली भेटी । नेघें तुटी यावरी ॥ध्रु॥ दैन्य गेलें हरली चिंता । सदैव आतां यावरी ॥२॥ तुका म्हणे वांटा जाला । बोलों बोली देवासीं ॥३॥

२५४७। समर्थाची धरिली कास । आतां नाश काशाचा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ धावें पावें करीन लाहो । तुमचा आहो विड्डला ॥ध्रु॥ न लगे मज पाहाणें दिशा । हाकेसरिसा ओढसी ॥२॥ तुका म्हणे नव्हे धीर । तुम्हां स्थिर दयेनें ॥३॥

२५४८। करूं तैसें पाठांतर । करूणाकर भाषण ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ जिहीं केला मूर्तिमंत । ऐसे संतप्रसाद ॥ध्रु॥ सोज्ज्वळ केल्या वाटा । आइत्या नीटा मागीलां ॥२॥ तुका म्हणे घेऊं धांवा । करूं हांवा ते जोडी ॥३॥

२५४९। अचळ न चळे ऐसें जालें मन । धरुनि निज खुण राहिलोंसें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आवडी बैसली गुणांची अंतरीं । करूं धणीवरी सेवन तें ॥ध्रु॥ एकविध भाव नव्हे अभावना । आणिकिया गुणां न मिळवे ॥२॥ तुका म्हणे माझे पडिलें आहारीं । ध्यान विटेवरी ठाकलें तें ॥३॥

२५५०। काय तुझी थोरी वर्णू मी पामर । होसी दयाकर कृपासिंधु ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ तुज ऐसी दया नाही आणिकासी । ऐसें हृषीकेशी नवल एक ॥ध्रु॥ कुस्त्रभूमीवरी पक्षी व्याले । तृणामाजी केलें कोठें त्यांनीं ॥२॥ अकस्मात तेथें रणखांब रोविला । युद्धाचा नेमिला ठाव तेथें ॥३॥ कौरव पांडव दळभार दोन्ही । झुंजावया रणी आले तेथें ॥४॥ तये काळीं तुज पक्षी आठविती । पाव बा श्रीपती म्हणोनियां ॥५॥ हस्ती घोडे रथ येथें धांवतील । पाषाण होतील शतचूर्ण ॥६॥ ऐसिये आकांतीं वांचों कैसी परी । धांव बा श्रीहरी लवलाहें ॥७॥ टाकोनियां पिलीं कैसें जावें आतां । पावें जगन्नाथा लवलाहीं ॥८॥ आली तिये काळीं कृपा तुझ्या चित्ता । अनाथांच्या नाथा नारायणा ॥९॥ एका गजाचिया कंठीं घंटा होती । पडिली अवचिती तयांवरी ॥१०॥ अठरा दिवस तेथे द्वंद्वयुद्ध जालें । वारा ऊन लागलें नाहीं तयां ॥११॥ जुंज जाल्यावरी दाविलें अजुर्ना । तुम्हीं नारायणा पक्षियांसी ॥१२॥ पाहें आपुलिया दासां म्यां रक्षिलें । रणीं वांचविलें कैशा परी ॥१३॥ ऐसी तुज माया आपुल्या भक्तांची । माउली आमूची तुका म्हणे ॥१४॥

२५५१। वैष्णवां संगती सुख वाटे जीवा । आणीक मी देवा कांही नेणें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ गायें नाचें उडें आपुलियां छंदें । मनाच्या आनंदें आवडीनें ॥ध्रु॥ लाज भय शंका दुराविला मान । न कळे साधन यापरतें ॥२॥ तुका म्हणे आतां आपुल्या सायासें । आम्हां जगदीशें सांभाळावें ॥३॥

२५५२। शरण शरण वाणी । शरण त्रिवाचा विनवणी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ स्तुती न पुरे हे वाचा । सत्य दास मी दासांचा ॥ध्रु॥ देह सांभाळून । पायांवरी लोटांगण ॥२॥ विनवी तुका संतां दीन । नव्हे गोरवें उत्तीर्ण ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२५५३। लेंकरा लेववी माता अळंकार । नाहीं अंतपार आवडीसी ॥१॥ ॥ध्रु॥
कृपेंचें पोसणें तुमचें मी दीन । आजि संतजन मायबाप ॥ध्रु॥ आरूषा उत्तरीं संतोषे
माउली । कवळूनि घाली हृदयात ॥२॥ पोटा आलें त्याचे नेणे गुणदोष । कल्याण
चि असे असावें हें ॥३॥ मनाची ते चाली मोहाचिये सोई । ओघें गंगा काई परतों
जाणे ॥४॥ तुका म्हणे कोठें उदार मेघां शक्ति । माझी तृषा किती चातकाची
॥५॥

२५५४। युक्ति तंव जाल्या कुटित सकळा । उरली हे कळा जीवनाची ॥१॥ ॥ध्रु॥
संतचरणीं भावें ठेविलें मस्तक । जोडोनि हस्तकराहिलोंसे ॥ध्रु॥ जाणपणें नेणें
कांहीं चि प्रकार । साक्षी तें अंतर अंतरासी ॥२॥ तुका म्हणे तुम्ही केलें अभयदान
। तेणें समाधान राहिलेंसे ॥३॥

२५५५। हागे आलों कोणी म्हणे बुडतिया । तेणें किती तया बळ चढे ॥१॥ ॥ध्रु॥
तुम्ही तंव भार घेतला सकळ । आश्वासिलों बाळ अभयकरें ॥ध्रु॥ भुकेलियां आस
दावितां निर्धार । किती होय धीर समाधान ॥२॥ तुका म्हणे दिली चिंतामणीसार्ती ।
उचित कांचवटी दंडवत ॥३॥

॥१॥

२५५६। कैसा तीं देखिला होसील गोपाळीं । पुण्यवंतीं डोळीं नारायणा ॥१॥
॥ध्रु॥ तेणें लोभें जीव जालासें बराडी । आम्ही ऐशी जोडी कईं लाभों ॥ध्रु॥
असेल तें कैसें दर्शनाचें सुख । अनुभवं श्रीमुख अनुभवितां ॥२॥ तुका म्हणे वाटे
देसी आलिंगन । अवस्था ते क्षणक्षणा होते ॥३॥

२५५७। कासया या लोभें केलें आर्तभूत । सांगा माझें चित्त नारायणा ॥१॥ ॥ध्रु॥
चातकाचे परी एक चि निर्धार । लक्षभेदीतीर फिरों नेणे ॥ध्रु॥ सांवळें रूपडें चतुर्भुज
मूर्ति । कृष्णनाम चित्तीं संकल्प हा ॥२॥ तुका म्हणे करीं आवडीसी ठाव । नको
माझा भाव भंगों देऊ ॥३॥

२५५८। काय माझा पण होईल लटिका । ब्रिदावळी लोकां दाविली ते ॥१॥
॥ध्रु॥ खरी करूनियां देईं माझी आळी । येऊनि कुरवाळीं पांडुरंगें ॥ध्रु॥ आणीक
म्यां कोणा म्हणवावें हार्तीं । नये काकुलती दुजियासी ॥२॥ तुका म्हणे मज येथें चि
ओळखी । होईन तो सुखी पायांनीं च ॥३॥

२५५९। तुम्हां आम्हां जंव जालिया समान । तेथें कोणां कोण सनमानी ॥१॥
॥ध्रु॥ उरी तों राहिलें गोमटें गौरव । ओढे माझा जीव पायांपाशीं ॥ध्रु॥ नेणपणें
आम्हीं आळवूं वोरसें । बोलवितों रसें शब्दरत्न ॥२॥ तुका म्हणे लळे पाळीं वो
विट्टल । कां हे उरविले भेदाभेद ॥३॥

२५६०। नको माझे मानूं आहाच ते शब्द । कळवळयाचा वाद करीतसें ॥१॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥ध्रु॥॥ कासयानें बळ करूं पायांपाशीं । भाकावी ते दासीं करूणा आम्हीं ॥ध्रु॥
काय मज चाड असे या लौकिकें । परी असे निकें अनुभवाचें ॥२॥ लांचावल्यासाठीं
वचनाची आळी । टकळयानें घोळी जवळी मन ॥३॥ वाटतसे आस पुरविसी ऐसें ।
तरि अंगीं पिसें लावियेलें ॥४॥ तुका म्हणे माझी येथें चि आवडी । श्रीमुखाची जोडी
इच्छीतसें ॥५॥

२५६१। म्हणऊनी लवलाहें । पाय आहें चिंतीत ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ पाठिलागा येतो काळ
। तूं कृपाळ माउली ॥ध्रु॥॥ बहु उसंतीत आलों । तया भ्यालों स्थळासी ॥२॥ तुका
म्हणे तूं जननी । ये निर्वाणीं विडले ॥३॥

२५६२। जेणें वाढे अपकीर्ति । सर्वार्थीं तें वर्जवें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ सत्य रूचे भलेपण
। वचन तें जगासी ॥ध्रु॥॥ होइजेतें शुद्ध त्यागें । वाउगें तें सारावें ॥२॥ तुका म्हणे
खोटें वर्म । निंद्यकर्म काळमि ॥३॥

२५६३। याची सवे लागली जीवा । गोडी हेवा संगाचा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ परतें न सरवे
दुरी । क्षण हरीपासूनि ॥ध्रु॥॥ जालें तरीं काय तंट । आतां चट न संडे ॥२॥ तुका
म्हणे चक्रचाळे । वेड बळें लाविलें ॥३॥

२५६४। याचा तंव हा चि मोळा । देखिला डोळा उदंड ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ नेदी मग
फिरों मार्गें । अंगा अंगें संचरे ॥ध्रु॥॥ कां गा याची नेणां खोडी । जीभा जोडी
करितसां ॥२॥ पांघरे तें बहु काळें । घोंगडें ही ठायींचें ॥३॥ अंगीं वसे चि ना
लाज । न म्हणे भाज कोणाची ॥४॥ सर्वसाक्षी अबोल्यानं । दुश्चित कोणें नसावें
॥५॥ तुका म्हणे धरिला हातीं । मग निश्चितीं हरीनें ॥६॥

२५६५। प्रसिद्ध हा असे जगा । अवघ्या रंगारंगाचा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ तरी वाटा न वजे
कोणी । नारायणीं घरबुडी ॥ध्रु॥॥ बहुतां ऐसें केलें मार्गें । लाग लागें लागेना ॥२॥
हो कां नर अथवा नारी । लाहान थोरीं आदर ॥३॥ जालें वेगळें लोकीं पुरे । मग
नुरे समूळ ॥४॥ कळेना तो आहे कैसा । कोणी दिशा बहु थोडा ॥५॥ तुका म्हणे
दुस्र्यां भावें । छायें नावें न देखवे ॥६॥

२५६६। न संडावा आतां ऐसें वाटे ठाव । भयाशी उपाव रक्षणाचा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥
म्हणऊनि मनें वळयिलें मन । कारियेकारण चाड नाही ॥ध्रु॥॥ नानाची उपाधि
करूनियां मूळ । राखतां विटाळ तें चि व्हावें ॥२॥ तुका म्हणे येथें न वेचे वचन ।
निर्जीं निजखूण सांपडली ॥३॥

२५६७। सत्तेचें भोजन समर्थीं आतुडे । सेवन ही घडे रूचिनेसी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ वर्में
श्रम नेला जालें एकमय । हृदयस्थीं सोय संग जाला ॥ध्रु॥॥ कोथळीस जमा पडिलें
संचित । मापल्याचा वित्त नेम जाला ॥२॥ तुका म्हणे धणी ऐसा जालों आतां ।
करीन ते सत्ता माझी आहे ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२५६८। देईल तें उणें नाही । याचे कांहीं पदरीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ पाहिजे तें संचित
आतां । येथें सत्ता करावया ॥ध्रु॥ गुणां ऐसा भरणा भरी । जो जे विचारी तें लाभे
॥२॥ तुका म्हणे देवीं देव । फळे भाव आपुला ॥३॥

२५६९। तेव्हां होतो भोगाधीन । तुम्हां भिन्न पासूनि ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां बोलों नये
ऐसें । आनारिसें वेगळें ॥ध्रु॥ सन्मुख जालों स्वामीकडे । भव औठडे निराळे ॥२॥
चितिलें तें चिंतामणी । फिटे धणी तों द्यावें ॥३॥ सहज स्थिति आहे अंगीं ।
प्रसंगीं ते वंचेना ॥४॥ तुमची देवा धरिली कास । केला नास प्रपंचा ॥५॥ तुका
म्हणे जाणोनि वर्म । कर्माकर्म ठेविलीं ॥६॥

॥५॥

२५७०। केला कईवाड संतांच्या आधारे । अनुभवे खरें कळों आलें ॥१॥ ॥ध्रु॥
काय जीवित्वाची धरुनियां आशा । व्हावें गर्भवासा पात्र भेणें ॥ध्रु॥ अबाळीनें जावें
निश्चिंतीच्या ठायां । रांडा रेटा वायां करूं नये ॥२॥ तुका म्हणे बळी देतां तें
निधान । भिकेसाठीं कोण राज्य देतो ॥३॥

२५७१। संगतीनें होतो पंगतीचा लाभ । अशोभी अनुभव आढसजेतें ॥१॥ ॥ध्रु॥
जैसीं तैसीं असों पुढिलांचे सोई । धरिती हातीं पायीं आचारिये ॥ध्रु॥ उपकार नाही
देखत आपदा । पुढिलांची सदा दया चित्तीं ॥२॥ तुका म्हणे तरीं सज्जनाची कीर्ति
। पुरवावी आर्ति निर्बळांची ॥३॥

२५७२। करितां विचार सांपडले वर्म । समूळ निश्रम परिहाराचें ॥१॥ ॥ध्रु॥ मज
घेऊनियां आपणांसी द्यावें । साटीं जीवें जीवें नारायणा ॥ध्रु॥ उरी नाही मग पडदा
कां आला । स्वमुखें चि भला करितां वाद ॥२॥ तुका म्हणे माझें खरें देणें घेणें ।
तुम्ही साक्ष जाणें अंतरीचें ॥३॥

२५७३। कुळीची हे कुळदेवी । केली ठावी संतांनीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ बरवें जाले शरण
गेलों । उगविलों संकटीं ॥ध्रु॥ आणिला रूपा ही बळें । करूनि खळें हरिदासीं
॥२॥ तुका म्हणे समागमें । नाचों प्रेमें लागलों ॥३॥

२५७४। आतां देह अवसान । हें जतन तोंवरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ गाऊं नाचों गदारोळें ।
जिंको बळें संसार ॥ध्रु॥ या चि जीऊं आढभमानें । सेवाधनें बळकट ॥२॥ तुका
म्हणे न सरें मागें । होईन लागें आगळा ॥३॥

२५७५। ज्यानें आड यावें कांहीं । त्याचें नाही बळ आतां ॥१॥ ॥ध्रु॥ मन येथें
साह्य जालें । हरिच्या धालें गुणवादीं ॥ध्रु॥ चुकुर तो गेला काळ । जालें बळ
संगाचें ॥२॥ तुका म्हणे धरूं सत्ता । होईल आतां करूं तें ॥३॥

२५७६। देवासी तो पुरे एकभाव गांठी । तो चि त्याचे मिठी देइल पायीं ॥१॥
॥ध्रु॥ पाहोनि राहीन कवतुक निराळा । मी मज वेगळा होऊनियां ॥ध्रु॥ कांहीं

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

नेघें शिरीं निमित्त्याचा भार । न लगे उत्तर वेचावें चि ॥२॥ तुका म्हणे जीवें
पडिलिया गांठी । मग नाही मिठी सुटों येत ॥३॥

२५७७। लौकिकासार्ती या पसार्थिचा गोवा । कांहीं नाही देवा लागों येत ॥१॥
॥ध्रु॥। ठेवावा माथा तो नुचलावा पार्थी । ठांयींचिये ठार्यी हालों नये ॥ध्रु॥
ढवळल्या मनें वितळलें रूप । नांवेसें पाप उपाधीचें ॥२॥ तुका म्हणे देव प्रीतीनें
कवळी । ठेवील जवळी उठवूनि ॥३॥

२५७८। नाही होत भार घातल्या उदास । पुरवावी आस सकळ ही ॥१॥ ॥ध्रु॥।
ऐसा नाही मज एकाचा अनुभव । धरिला तो भाव उद्धरील ॥ध्रु॥ उतावीळ असे
शरणागतकार्जे । धांव केशीराजे आइकतां ॥२॥ तुका म्हणे हित चिंतन भरवसां ।
नेदी गर्भवासा येऊं देवा ॥३॥

२५७९। उपजों मरों हे तों आमुची मिरासी । हें तूं निवरिसी तरी थोर ॥१॥
॥ध्रु॥। उभा राहीं करीं खरा खोटा वाद । आम्ही जालों निंद्य लंडीपणें ॥ध्रु॥
उभयंता आहे करणें समान । तुम्हां ऐसा म्हणें मी ही देवा ॥२॥ तुका म्हणे हातीं
सांपडलें वर्म । अवघाची भ्रम फेडिन आतां ॥३॥

२५८०। मेलियांच्या रांडा इच्छितील करूं । लाज नाही धरूं प्रीती कैशी ॥१॥
॥ध्रु॥। मागिलां पुढिलां एक सरोबरी । काळाची पेटारी खांदा वाहे ॥ध्रु॥ आन
दिसे परी मरणें चि खरें । सांपळा उदिरें सामाविलीं ॥२॥ तुका म्हणे जाली मनाची
परती । निवळली ज्योती दिसों आली ॥३॥

२५८१। निष्ठुर मी जालों आढतवादागुणें । हें कां नारायणें नेणिलेल ॥१॥ ॥ध्रु॥।
सांडियेली तुम्ही गोत परिसोय । फोडविली डोय कर्मा हातीं ॥ध्रु॥ सांपडूनि संदी
केली जीवेंसार्ती । घ्यावयासि तुटी कारण हें ॥२॥ तुका म्हणे तुज काय म्हणों उणें
। नाही आढभमानें चाड देवा ॥३॥

२५८२। माझें माझ्या हाता आलें । आतां भलें सकळ ॥१॥ ॥ध्रु॥। काशासार्ती
विषम थारा । तो अंतरा विटाळ ॥ध्रु॥ जालीं तया दुःखें तुटी । मागिल पोटीं नसावें
॥२॥ तुका म्हणे शुद्धकुळ । तेथें मळ काशाचा ॥३॥

२५८३। समर्थपणें हे करा संपादणी । नसतें चि मनीं धरिल्याची ॥१॥ ॥ध्रु॥।
दुसर्थाचें येथें नाही चालों येत । तरि मी निवांत पाय पाहें ॥ध्रु॥ खोटियाचें खरें
खरियाचें खोटें । मानलें गोमटें तुम्हांसी तें ॥२॥ तुका म्हणे तुम्हां सर्वें करितां वाद
। होईजेतें निंद्य जनीं देवा ॥३॥

२५८४। तुम्हां आम्हांसर्वें न पडावी गांठी । आलेति जगजेठी कळों आतां ॥१॥
॥ध्रु॥। किती म्हणों आतां वाइटा वाइट । शिवों नये वीट आल्यावरी ॥ध्रु॥
बोलिल्याची आतां हे चि परचित । भीड भार थीत बुडवील ॥२॥ तुका म्हणे आली

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

रोकडी प्रचिती । झांकणें तें किती कोठें देवा ॥३॥

२५८५। सकळ सत्ताधारी । व्हावें ऐसें काय हरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ परि या कृपेच्या वोरसें । कुढावयाचें चि पिसें ॥ध्रु॥ अंगें सर्वात्तम । अवघा चि पूर्णकाम ॥२॥ तुका म्हणे दाता । तरि हा जीव दान देतां ॥३॥

२५८६। कोणापार्शी द्यावें माप । आपीं आप राहिलें ॥१॥ ॥ध्रु॥ कासयाची भरोवरी । काय दुरी जवळी ॥ध्रु॥ एकें दाखविले दाहा । फांटा पाहा पुसून ॥२॥ तुका म्हणे सरलें वोझें । आतां माझें सकळ ॥३॥

२५८७। नभोमय जालें जळ । एकीं सकळ हरपलें ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां काय सारासारी । त्याच्या लहरी तयांत ॥ध्रु॥ कैचा तेथ यावा सांडी । आप कोंडी आपणा ॥२॥ तुका म्हणे कल्प जाला । अस्त गेला उदय ॥३॥

२५८८। राजा करी तैसे दाम । ते ही चाम चालती ॥१॥ ॥ध्रु॥ कारण ते सत्ता शिरीं । कोण करी अद्वेह ॥ध्रु॥ वाइले तें सुनें खांदीं । चाले पर्दी बैसविलें ॥२॥ तुका म्हणे विश्वभरें । करूणाकरें रक्षिलें ॥३॥

२५८९। आम्ही देव तुम्ही देव । मध्यें भेव अधिक ॥१॥ ॥ध्रु॥ कैवाडाच्या धांवा लागें । मार्गें मार्गें विड्वले ॥ध्रु॥ भेडसाविलें हाके नादें । वोळखी भेदें मोडिली ॥२॥ तुका म्हणे उभा राहे । मार्गें पाहे परतोनि ॥३॥

२५९०। हीनसुरबुद्धीपार्शी । आकृतीसी भेद नाही ॥१॥ ॥ध्रु॥ एक दांडी एक खांदी । पर्दी पर्दी भोगणें ॥ध्रु॥ एकाऐसें एक नाही । भिन्न पाहीं प्रकृती ॥२॥ तुका म्हणे भूमी खंडे । पीक दंडे जेथें तें ॥३॥

२५९१। काय बोलों सांगा । याउपरी पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥ कांही आधारावांचून । पुढें न चले वचन ॥ध्रु॥ वाढे ऐसा रस । कांहीं करावा सौरस ॥२॥ भक्तिभाग्यसीमा । द्यावा जोडोनियां प्रेमा ॥३॥ कोरडया उत्तरीं । नका गौरवूं वैखरी ॥४॥ करी विज्ञापना । तुका प्रसादाची दाना ॥५॥

२५९२। आहाच तो माड वाळलियामधीं । अधीराची बुद्धि तेणें न्यायें ॥१॥ ॥ध्रु॥ म्हणऊनि संग न करी दुसरें । चित्त मळीन द्वारें दोड पडे ॥ध्रु॥ विषासार्ती सर्पा भयाभीत लोक । हें तों सकळीक जाणतसां ॥२॥ तुका म्हणे काचें राहे कुळांकुड । अवगुण तो नाड ज्याचा तया ॥३॥

२५९३। क्षणाक्षणां जीवा वाटतसे खंती । आठवती चित्तीं पाय देवा ॥१॥ ॥ध्रु॥ येई वो येई वो येई लवलाहीं । आळगिंनि वाहीं क्षेम देई ॥ध्रु॥ उताविळ मन पंथ अवलोकी । आठवा ते चुकी काय जाली ॥२॥ तुका म्हणे माझ्या जीवींच्या जीवना । घाला नारायणा उडी वेगीं ॥३॥

२५९४। आळी करावी ते कळतें बाळका । बुझवावें हें कां नेणां तुम्ही ॥१॥ ॥ध्रु॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

निवाड तो तेथें असे पायांपाशीं । तुम्हांआम्हांविशीं एकेठायीं ॥ध्रु॥ आणीक तों
आम्ही न देखोंसें जालें । जाणावें शिणलें भागलेंसें ॥२॥ तुका म्हणे तुम्हां लागतें
सांगावें । अंतरीचें ठावें काय नाही ॥३॥

२५९५। तांतडीनें आम्हां धीर चि न कळे । पळावे हे लळे लवलाही ॥१॥ ॥ध्रु॥
नका कांहीं पाहों सावकाशीं देवा । करा एक हेवा तुमचा माझा ॥ध्रु॥ वोरसाचा हेवा
सांभाळावी प्रीत । नाहीं राहों येत अंगीं सदा ॥२॥ तुका म्हणे मज नका गोवूं खेळा
। भोजनाची वेळा राखियेली ॥३॥

२५९६। नाहीं लोपें येत गुण । वेधी आणीकें चंदन ॥१॥ ॥ध्रु॥ न संगतां पडे
ताळा । रूप दर्पणीं सकळां ॥ध्रु॥ सारविलें वरी । आहाच तें क्षणभरी ॥२॥ तुका
म्हणे वोहळें । सागराच्या ऐसें व्हावें ॥३॥

२५९७। वचनें चि व्हावें आपण उदार । होइल विश्वंभर संतुष्ट चि ॥१॥ ॥ध्रु॥
सत्यसंकल्पाचीं फळें बीजाऐसीं । शुद्ध नाहीं नासी पावों येत ॥ध्रु॥ वंचिलिया काया
येतसे उपेगा । शरीर हें नरकाचें चि आळें ॥२॥ तुका म्हणे जीव जितां थारे लावा
। पडिलिया गोवा देशधडी ॥३॥

२५९८। उखतें आयुष्य जायांचें कलिवर । अवघें वोडंबर विषयांचें ॥१॥ ॥ध्रु॥
कोणासी हा लागे पुसणें विचार । मनें चि सादर करूं आतां ॥ध्रु॥ उत्पत्ति प्रळय
पडिलें दळण । पाकाचें भोजन बीज वाढे ॥२॥ तुका म्हणे जाऊं अभयाच्या ठायां ।
रिघों देवराया शरण वेगीं ॥३॥

२५९९। बोलावे म्हूण हे बोलतां उपाय । प्रवाहें हे जाय गंगाजळ ॥१॥ ॥ध्रु॥
भाग्ययोगें कोणां घडेल सेवन । केंचे येथें जन आढधकारी ॥ध्रु॥ मुखीं देतां घांस
पळवितीं तोंडें । अंगींचिया भांडे असुकानें ॥२॥ तुका म्हणे पूजा करितां देवाची ।
आपुलिया रूची मनाचिये ॥३॥

२६००। लटिक्याचे वाणी चवी ना सवाद । नाहीं कोणां वाद रूचों येत ॥१॥
॥ध्रु॥ अन्याय तो त्याचा नव्हे वायचाळा । मायबापीं वेळा न साधिली ॥ध्रु॥
अनावर अंगीं प्रबळ अवगुण । तांतडीनें मन लाहो साधी ॥२॥ तुका म्हणे दोष
आणि अवकळा । न पडतां ताळा घडतसे ॥३॥

२६०१। नये स्तवूं काचें होतें त्रिढयानष्ट । फुंदाचे ते कष्ट भंगा मूळ ॥१॥ ॥ध्रु॥
नाहीं परमार्थ साधत लौकिकें । धरून होतो फिकें अंगा आलें ॥ध्रु॥ पारखिया पुढें
नये घालूं तोंड । तुटी लाभा खंड होतो माना ॥२॥ तुका म्हणे तरी मिरवतें परवडी
। कामावल्या गोडी आढवनाश ॥३॥

२६०२। कोण्या काळें येईल मना । नारायणा तुमचिया ॥१॥ ॥ध्रु॥ माझा करणें
अंगीकार । सर्व भार फेडूनि ॥ध्रु॥ लागली हे तळमळ चित्ता । तरी दुश्चिता संसारीं

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥२॥ सुखाची च पाहें वास । मागें दोष सांभाळीं ॥३॥ इच्छा पूर्ण जाल्याविण ।
कैसा सीण वारेल ॥४॥ लाहो काया मनें वाचा । देवा साच्या भेटीचा ॥५॥
कांटाळा तो न धरावा । तुम्ही देवा दासांचा ॥६॥ तुका म्हणे माझे वेळे । न कळे
कां हें उफराटें ॥७॥

२६०३। घ्यावी तरी घ्यावी उदंड चि सेवा । द्यावें तरी देवा उदंड चि ॥१॥
॥ध्रु॥ ऐसीं केंचीं आम्ही पुरतीं भांडवलें । आल्या करीं बोलें समाधान ॥ध्रु॥
व्हावें तरी व्हावें बहुत चि दुरी । आलिया अंतरीं वसवावें ॥२॥ तुका म्हणे तुजें
सख्यत्व आपणीं । अससील ऋणी आवडीचा ॥३॥

२६०४। काय करूं जीव होतो कासावीस । कोंडलिये दिस गमे चि ना ॥१॥
॥ध्रु॥ पडिलें हें दिसे ब्रम्हांड चि वोस । दाटोनि उच्छास राहातसे ॥२॥ तुका
म्हणे आगा सर्वजाणतिया । विश्वंभरें काय निववावी ॥३॥

२६०५। सुकलियां कोमां अत्यंत जळधर । तेंचें च प्रकार न्याय असे ॥१॥ ॥ध्रु॥
न चलें पाउलीं सांडीं गरुडासन । मनाचें हो मन त्वरेलागीं ॥२॥ तुका म्हणे भूक
न साहावे बाळा । जीवनांची कळा ओढलीसे ॥३॥

२६०६। शृंगारिक माझीं नव्हती उत्तरें । आळवितो खरे अवस्थेच्या ॥१॥ ॥ध्रु॥ न
घलावा मधीं कामाचा विलंब । तुम्ही तों स्वयंभ करूणामूर्ति ॥२॥ तुका म्हणे केलें
सन्मुख वदन । देखतां चरण पोटाळीन ॥३॥

२६०७। तूं माझी माउली तूं माझी माउली । पाहातों वाटुली पांडुरंगे ॥१॥ ॥ध्रु॥
तूं मज येकुला वडील धाकुला । तूं मज आपुला सोयरा जीव ॥२॥ तुका म्हणे जीव
तुजपाशीं असे । तुजविण ओस सर्व दिशा ॥३॥

२६०८। कराल तें करा । हातें आपुल्या दातारा ॥१॥ ॥ध्रु॥ बळियाचीं आम्ही
बाळें । असों निर्भर या सळे ॥ध्रु॥ आतां कोठें काळ । करील देवापाशीं बळ ॥२॥
तुका म्हणे पंढरीराया । थापटितों ठोक बाह्या ॥३॥

२६०९। डोळां भरिलें रूप । चित्ता पायांपें संकल्प ॥१॥ ॥ध्रु॥ अवघी घातली
वांटणी । प्रेम राहिलें कीर्तनीं ॥ध्रु॥ वाचा केली माप । रासीं हरिनाम अमुप ॥२॥
भरूनियां भाग । तुका बैसला पांडुरंग ॥३॥

२६१०। आतां आहे नाही । न कळे आळी करा कांहीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ देसी पुरवुनी
इच्छा । आतां पंढरीनिवासा ॥ध्रु॥ नेणे भाग सीण । दुजें कोणी तुम्हांविण ॥२॥
आतां नव्हे दुरी । तुका पार्यी मिठी मारी ॥३॥

२६११। संकल्पासी आढंष्टान । नारायण गोमटें ॥१॥ ॥ध्रु॥ अवधियांचें पुरे
कोड । फिटे जड देहत्व ॥ध्रु॥ उभय लोकीं उत्तम कीर्ति । देव चित्तीं राहिलिया
॥२॥ तुका म्हणे जीव धाय । नये हाय जवळी ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२६१२। भाग्यवंता ऐशी जोडी । परवडी संतांची ॥१॥ ॥ध्रु॥ धन घरीं पांडुरंग ।
अभंग जें सरेना ॥ध्रु॥ जनाविरहित हा लाभ । टांचें नभ सांटवणें ॥२॥ तुका म्हणे
विष्णुदासां । नाही आशा दुसरी ॥३॥

२६१३। जरी आलें राज्य मोळविक्या हातां । तरी तो मागुता व्यवसायी ॥१॥
॥ध्रु॥ तृष्णेचीं मजुरें नेणती विसांवा । वाढे हांव हांवां काम कार्मी ॥ध्रु॥ वैभवाचीं
सुखें नातळतां अंगा । चिंता करी भोगा विघ्न जाळी ॥२॥ तुका म्हणे वाहे मरणाचें
भय । रक्षणउपाय करूनि असे ॥३॥

२६१४। कोण होईल आतां संसारपांगिलें । आहे उगवलें सहजें चि ॥१॥ ॥ध्रु॥
केला तो चालवीं आपुला प्रपंच । काय कोणां वेच आदा घे दे ॥ध्रु॥ सहजें चि घडे
आतां मोळयाविण । येथें काय सीण आणि लाभ ॥२॥ तुका म्हणे जालों सहज
देखणा । ज्याच्या तेणें खुणा दाखविल्या ॥३॥

२६१५। आम्हां शरणागतं । एवढी काय करणें चिंता ॥१॥ ॥ध्रु॥ परि हे
कौतुकाचे खेळ । अवघे पाहातों सकळ ॥ध्रु॥ अभयदानवृंदें । आम्हां केंचीं भयद्वंदें
॥२॥ तुका म्हणे आम्ही । हरिजन साधनाचे स्वामी ॥३॥

२६१६। देवाचिये चाडे प्रमाण उचित । नये वांटूं चित निषेधासीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ नये
राहों उभें कसमळापार्शीं । भुंकतील तैसीं सांडावीं ती ॥२॥ तुका म्हणे क्षमा
सुखाची हे रासी । सांडूनि कां ऐसी दुःखी व्हावें ॥३॥

॥१॥

२६१७। खळा सदा क्षुद्धीं दृष्टी । करी कष्टी सज्जना ॥१॥ ॥ध्रु॥ करिती
आपुलाले परी धणीवरी व्यापार ॥ध्रु॥ दया संतां भांडवल । वेची बोल उपकार
॥२॥ तुका म्हणे आपुलालें । उसंतिलें ज्यांणीं तें ॥३॥

२६१८। जग ऐसें बहुनावें । बहुभावें भावना ॥१॥ ॥ध्रु॥ पाहों बोलों बहु नये ।
सत्य काय सांभाळा ॥ध्रु॥ कारियासी जें कारण । तें जतन करावें ॥२॥ तुका
म्हणे संतजनीं । हे चि मनीं धरावें ॥३॥

२६१९। निघालें तें अगीहूनि । आतां झणी आतळे ॥१॥ ॥ध्रु॥ पळवा परपरतें
दुरी । आतां हरी येथूनि ॥ध्रु॥ धरिलें तैसें श्रुत करा हो । येथें आहो प्रपंचीं ॥२॥
अबोल्यानें ठेला तुका । भेउनि लोकां निराळा ॥३॥

२६२०। आतां दुसरें नाही वनी । निरंजनीं पडिलों ॥१॥ ॥ध्रु॥ तुमची च पाहें
वास । अवघी आस निरसली ॥ध्रु॥ मागिलांचा मोडला माग । घडला त्याग अरुची
॥२॥ तुका म्हणे करूणाकरा । तूं सोयरा जीवींचा ॥३॥

२६२१। धरूनियां सोई परतलें मन । अनुलक्षीं चरण करूनियां ॥१॥ ॥ध्रु॥ येईं
पांडुरंगे नेईं सांभाळूनि । करूणावचनीं आळवितों ॥ध्रु॥ बुद्धि जाली साहच परि नाही

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

बळ । अवलोकितों जळ वाहे नेत्रीं ॥२॥ न चलती पाय गळति जाली काया ।
म्हणऊनि दया येऊं द्यावी ॥३॥ दिशेच्या करितों वारियासीं मात । जोडूनियां हात
वास पाहें ॥४॥ तुका म्हणे वेग करावा सत्वर । पावावया तीर भवनदीचें ॥५॥

२६२२। कौलें भरियेली पेंठ । निग्रहाचे खोटे तंट ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसें माता जाणें
वर्म । बाळ वाढवितां धर्म ॥ध्रु॥।। कामवितां लोहो कसे । तांतडीनें काम नासे ॥२॥
तुका म्हणे खडे । देतां अक्षर तें जोडे ॥३॥

२६२३। चालिलें न वाटे । गाऊनियां जातां वाटे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। बरवा वैष्णवांचा संग
। येतो सामोरा श्रीरंग ॥ध्रु॥।। नाहीं भय आड । कांहीं विषमाचें जड ॥२॥ तुका
म्हणे भक्ति । सुखरूप आदीं अंतीं ॥३॥

२६२४। करितां विचार तो हा दृढ संसार । ब्रम्हांदिकां पार नुलंघवे सामथ्र्यें ॥१॥
॥ध्रु॥।। शरण शरण नारायणा मज अंगीकारीं दीना । आलें तें वचनांपासीं माझ्या
सामथ्र्य ॥ध्रु॥।। पाठीवरी मोळी तो चि कळवा पायीं तळीं । सांपडला जाळीं मत्स्य
जाला तो न्याय ॥२॥ आतां करीन तांतडी लाभाची ते याच जोडी । तुका म्हणे
ओढी पायां सोई मनाची ॥३॥

२६२५। बहुतां जातीचा केला अंगीकार । बहुत ही फार सर्वात्तमें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
सरला चि नाहीं कोणांचिये वेचें । अक्षोभ ठायींचें ठायीं आहे ॥ध्रु॥।। लागत चि नाहीं
घेतां अंतपार । वसवी अंतर अणुचें ही ॥२॥ तुका म्हणे केला होय टाकीऐसा ।
पुरवावी इच्छा धरिली ते ॥३॥

२६२६। पोट धालें आतां जीवनीं आवडी । पुरवावे परवडी बहुतांचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
काय आंचवणा तांतडीचें काम । मागील ती श्रम न पवावीं ॥ध्रु॥।। वाढितिया पोटीं
बहु असे वाव । सांभाळतिं ठाव काय वांचे ॥२॥ दाविल्यावांचूनि नाहीं कळों येत ।
तेथें ही दुश्चित एकपणें ॥३॥ नावेचा भार तो उदकाचे शिरीं । काय हळू भारी तये
ठायीं ॥४॥ तुका म्हणे गीतीं गाऊनि गोविंद । करूं ब्रम्हानंद एकसरें ॥५॥

२६२७। एका हातीं टाळ एका हातीं चिपळिया । घालिती हुंमरी एक वाताती टाळिया
॥१॥ ॥ध्रु॥।। मातले वैष्णव नटती नाना छंदें । नाहीं चाड मोक्षपदें भजनीं आवडी
॥ध्रु॥।। हाका अरोळिया गात वादचें सुखसोहळे । जाय तें न कळे केव्हां रजनी
दिवस ॥२॥ तीर्थीं नाहीं चाड न लगे जावें वनांतरा । तुका म्हणे हरहरात्मक चि
पृथिवी ॥३॥

२६२८। देव सखा आतां केलें नव्हे काई । येणें सकळ ही सोडरीं च ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
भाग्यवंत जालों गोतें सपुरतीं । आतां पुण्या नीती पार नाहीं ॥ध्रु॥।। पाहातां दिसती
भरलिया दिशा । ठसावला ठसा लोकत्रयीं ॥२॥ आढवनाश जोडी आम्हां भाग्यवंतां
। जाली होती सत्ता संचिताची ॥३॥ पायांवरी जोई ठेवाया अरोथा । जाली द्यावी
सत्ता क्षेम ऐसी ॥४॥ तुका म्हणे जीव पावला विसावा । म्हणवितां देवा तुमचींसीं

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥५॥

२६२९। कोण आतां कळकिल्ल । येऊं बळा देईल ॥१॥ ॥ध्रु॥ सत्ता झाली
त्रिभुवनीं । चक्रपाणी कोवंसा ॥ध्रु॥ लडिवाळांचा भार वाहे । उभा आहे कुढावया
॥२॥ तुका म्हणे घटिका दिस । निमिष ही न विसंभे ॥३॥

२६३०। आम्हां आवडे नाम घेतां । तो ही पिता संतोषे ॥१॥ ॥ध्रु॥ उभयतां
एकचित्त । तरी प्रीत वाढली ॥ध्रु॥ आम्ही शोभों निकटवासें । अनारिसें न दिसे
॥२॥ तुका म्हणे पांडुरंगे । अवर्धी अंगें निवालीं ॥३॥

२६३१। देह तंव असे भोगाचे अधीन । याचें सुख सीण क्षणभंगुर ॥१॥ ॥ध्रु॥
आढवनाश जोडी देवापार्यीं भाव । कल्याणाचा ठाव सकळही ॥ध्रु॥ क्षणभंगुर हा
येथील पसारा । आलिया आकारा अवघें नासे ॥२॥ तुका म्हणे येथें सकळ विश्रांति
। आठवावा चितीं नारायण ॥३॥

२६३२। आतां आवश्यक करणें समाधान । पाहिलें निर्वाण न पाहिजे ॥१॥ ॥ध्रु॥
केलें तरीं आतां सुशोभ्य करावें । दिसतें बरवें संतांमधीं ॥ध्रु॥ नाहीं भक्तराजीं
ठेविला उद्धार । नामाचा आकार त्याचियानें ॥२॥ तुका म्हणे माझ्या वडिलांचें ठेवणें
। गोप्य नारायणें न करावें ॥३॥

२६३३। काया वाचा मनें श्रीमुखाची वास । आणीक उदास विचारासी ॥१॥
॥ध्रु॥ काय आतां मोक्ष करावा जी देवा । तुमचिया गोवा दर्शनासी ॥ध्रु॥ केलिया
नेमासी उभें ठाडें व्हावें । नेमलें तें भावें पालटेना ॥२॥ तुका म्हणे जों जों कराल
उशीर । तों तों मज फार रडवील ॥३॥

२६३४। पुढीलांचे सोयी माझ्या मना चाली । मताची आणिली नाही बुद्धी ॥१॥
॥ध्रु॥ केलासी तो उभा आजवरी संतीं । धरविलें हातीं कट देवा ॥ध्रु॥ आहे तें
ची मागों नाही खोटा चाळा । नये येऊं बळा लेंकराशीं ॥२॥ तुका म्हणे माझा
साक्षीचा व्यवहार । कृपण जी थोर परी तुम्ही ॥३॥

२६३५। बहुत करूनि चाळवाचाळवी । किती तुम्ही गोवी करीतसां ॥१॥ ॥ध्रु॥
लागटपर्णे मी आलों येथवरी । चाड ते दुसरी न धरूनि ॥ध्रु॥ दुजियाचा तंव
तुम्हांसी कांटाळा । राहासी निराळा एकाएकीं ॥२॥ तुका म्हणे आतां यावरी गोविंदा
। मजशीं विनोदा येऊं नये ॥३॥

२६३६। तीर्थ जळ देखे पाषाण प्रतिमा । संत ते अधमा माणसांऐसे ॥१॥ ॥ध्रु॥
वांजेच्या मैथुनापरी गेलें वांयां । बांडेल्याचें जायां जालें पीक ॥ध्रु॥ अभाविक सदा
सुतकी चांडाळ । सदा तळमळ चुके चि ना ॥२॥ तुका म्हणे वरदळी ज्याची दृष्टी
। देहबुद्धि कष्टी सदा दुःखी ॥३॥

२६३७। नव्हे मातोळ्याचा वाण । नीच नवा नारायण ॥१॥ ॥ध्रु॥ सुख उपजे

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

श्रवणें । खरें टांकसाळी नाणें ॥ध्रु॥ लाभ हातोहातीं । आढधंक पुढतोपुढती ॥२॥
तुका म्हणे नेणों किती । पुरोनि उरलें पुढती ॥३॥

२६३८। घातला दुकान । देती आलियासी दान ॥१॥ ॥ध्रु॥ संत उदार उदार ।
भरलें अनंत भांडार ॥ध्रु॥ मागत्याची पुरे । धणी आणिकांसी उरे ॥२॥ तुका
म्हणे पोतें । देवें भरिलें नव्हे रितें ॥३॥

२६३९। नरस्तुति आणि कथेचा विकार । हें नको दातारा घडों देऊं ॥१॥ ॥ध्रु॥
ऐसिये कृपेची भाकितों करूणा । आहेसि तूं राणा उदाराचा ॥ध्रु॥ पराविया नारी
आणि परधना । नको देऊं मनावरी येऊं ॥२॥ भूतांचा मत्सर आणि संतनिंदा । हें
नको गोविंदा घडो देऊं ॥३॥ देहआढभमान नको देउंढ शरीरीं । चढो कांहीं परी
एक देऊं ॥४॥ तुका म्हणे तुझ्या पायांचा विसर । नको वारंवार पडों देऊं ॥५॥

२६४०। लौकिकापुरती नव्हे माझी सेवा । अनन्य केशवा दास तुझा ॥१॥ ॥ध्रु॥
म्हणऊनि करीं पायांसवें आळी । आणीक वेगळी नेणें परी ॥ध्रु॥ एकविध आम्ही
स्वामिसेवेसाठीं । वरी तो चि पोटीं एकभाव ॥२॥ तुका म्हणे करीं सांगितलें काम ।
तुम्हां धर्माधर्म ठावे देवा ॥३॥

२६४१। ज्यांच्या संगे होतों पडिलों भोवनीं । ते केली धोवनी झाडूनियां ॥१॥
॥ध्रु॥ आतां एकाकरीं मनासीं विचार । करूं नाहीं दुजियाची ॥ध्रु॥ प्रसादसेवनें
आली उष्ठावळी । उचित ते कार्ळी अवचित ॥२॥ तुका म्हणे वर्म सांपडलों हातीं ।
सांडिली ते खंती चिंता देवा ॥३॥

२६४२। आवडीभोजन प्रकार परवडी । भिन्नभिन्न गोडी एका रसा ॥१॥ ॥ध्रु॥
भोगित्या पंगती लाधलों प्रसाद । तिहीं नाहीं भेद राखियेला ॥ध्रु॥ पाकसिद्धी
स्वहस्तकें विनियोग । आवडीचे भाग सिद्ध केले ॥२॥ तुका म्हणे आला उच्छिष्ट
प्रसाद । तेणें हा आनंद माझ्या जीवा ॥३॥

२६४३। समर्थांचा ठाव संचलासि असे । दुर्बळाची आस पुढें करी ॥१॥ ॥ध्रु॥
पावलें घेईन पदरीं हें दान । एकांतीं भोजन करूं जाऊं ॥ध्रु॥ न लगे पाहावी
उचिताची वेळ । अयाचित काळ साधला तो ॥२॥ तुका म्हणे पोट धालिया उपरी ।
गौरवा उत्तरीं पूजूं देवा ॥३॥

२६४४। आपुल्यांचा करीन मोळा । माझ्या कुळाचारांचा ॥१॥ ॥ध्रु॥ अवधियांचे
वंदिन पाय । ठायाठाय न देखें ॥ध्रु॥ नेदीं तुटों समाधान । थांबों जन सकळ
॥२॥ तुका म्हणे झाडा होय । तों हे सोय न संडीं ॥३॥

२६४५। जन्ममरणांची विसरलों चिंता । तूं माझा अनंता मायबाप ॥१॥ ॥ध्रु॥
होतील ते डोळां पाहेन प्रकार । भय आणि भार निरसलीं ॥ध्रु॥ लिगाडाचें मूळ
होतीं पंच भूतें । त्यांचें यां पुरतें विभागिलें ॥२॥ तुका म्हणे जाला प्रपंच पारिखा ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

जिवासी तूं सखा पांडुरंगा ॥३॥

२६४६। उदार तूं हरी ऐसी कीर्ति चरचरी । अनंत हे थोरी गर्जतील पवाडे ॥१॥
॥ध्रु॥। तुझे पायीं माझा भाव पुसी जन्ममरणां ठाव । देवाचा तूं देव स्वामी ब्रम्हांडा
॥ध्रु॥। मागणें तें तुज मागों जीवभाव तुज सांगों । लागों तरी लागों पायां तुमच्या
दातारा ॥२॥ दिसां देसी कीविलवाणें तरी तुज चि हें उणें । तुका म्हणे जिणें माझें
तुज अधीन ॥३॥

२६४७। पाहा किती आले शरण समान चि केले । नाहीं विचारिले गुण दोष कोणांचे
॥१॥ ॥ध्रु॥। मज सेवटींसा द्यावा ठाव तयांचिये देवा । नाहीं करीत हेवा कांहीं
थोरपणाचा ॥ध्रु॥। नाहीं पाहिला आचार कुळगोत्राचा विचार । फेडूं आला भार मग
न म्हणे दगड ॥२॥ तुका म्हणे सर्वजाणा तुझ्या आल्यावरि मना । केला तो उगाणा
घडल्या महादोषांचा ॥३॥

२६४८। आतां चुकलें बंधन गेलें विसरोनि दान । आपुले ते वाण सावकाश विकारे
॥१॥ ॥ध्रु॥। लाभ जोडला अनंत घरीं सांपडलें वित्त । हातोहातीं थीत उरों तळ
नल्हाचि ॥ध्रु॥। होतें गोविलें विसारें माप जालें एकसरें । होतें होरें वारें तों चि लाहो
साधिला ॥२॥ कराया जतन तुका म्हणे निजधन । केला नारायण साह्य नेदी
विसंबों ॥३॥

२६४९। तुझ्या रूपें माझी काया भरो द्यावी पंढरीराया । दर्पणींची छाया एका रूपें
भित्रत्व ॥१॥ ॥ध्रु॥। सुख पडिलें साटवण सत्ता वेचे शनं शनं । अडचणीचे कोन
चारी मार्ग उगवले ॥ध्रु॥। वसो डोळ्यांची बाहुली कवळे भिन्न छाया आली ।
कृष्णांजन चाली नव्हे परती माघारी ॥२॥ जीव ठसावला शिवें मना आलें तेथें जावें
। फांटा पडिला नांवें तुका म्हणे खंडलें ॥३॥

२६५०। सोसें सोसें मारूं हाका । होइल चुका म्हणऊनि ॥१॥ ॥ध्रु॥। मार्गें पुढें
क्षणभरी । नव्हे दुरी अंतर ॥ध्रु॥। नाम मुखीं बैसला चाळा । वेळोवेळां पडताळीं
॥२॥ तुका म्हणे सुखी केलें । या विडुलें बहुतांसी ॥३॥

२६५१। धरुनियां चाली हांवा । येइन गांवां धांवत ॥१॥ ॥ध्रु॥। पाठविसी मूळ
तरी । लवकरी विडुले ॥ध्रु॥। नाचेन त्या प्रेमसुखें । कीर्ती मुखें गाईन ॥२॥ तुका
म्हणे संतमेळीं । पायधुळी वंदीन ॥३॥

२६५२। मायबापाचिये भेटी । अवघ्या तुटी संकोचा ॥१॥ ॥ध्रु॥। भोगिलें तें आहे
सुख । खातां मुख मोकळें ॥ध्रु॥। उत्तम तें बाळासाटीं । लावी ओठी माउली ॥२॥ तुका
म्हणे जाली धणी । आनंद मनीं न समाये ॥३॥

२६५३। उदासीनचा देह ब्रम्हरूप । नाहीं पुण्य पाप लागत त्या ॥१॥ ॥ध्रु॥।
अनुतान अंगीं आढग्नचिया ज्वाळा । नाहीं मृगजळा विझों येत ॥ध्रु॥। दोष ऐशा नावें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

देहाचा आदर । विटलें अंतर अहंभावं ॥२॥ तुका म्हणे जाय नासोनियां खंती । तंव
चि हे चित्तीं बद्धता ते ॥३॥

२६५४। बंधनाचा तोडूं फांसा । देऊं आशा टाकोनि ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाहीं तें च घेतां
शिरीं । होइल दुरी निजपंथ ॥ध्रु॥।। नाथिलें चि माझें तुझें । कोण वोझें वागवी
॥२॥ तुका म्हणे अंतराय । देवीं काय जिणें तें ॥३॥

२६५५। तें च किती वारंवार । बोलों फार बोलिलें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां माझें दंडवत
। तुमच्या संत चरणांसी ॥ध्रु॥।। आवडी ते नीच नवी । जाली जीवीं वसती ॥२॥
तुका म्हणे बरवें जालें । घरा आलें बंदरींचें ॥३॥

२६५६। उपासा सेवटीं अन्नासवें भेटी । तैसी माझी मिठी पडो पायीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
पुरवीं वासन साच सर्वजाणा । आम्हां नारायणा अंकिताची ॥ध्रु॥।। बहुदिसां
पुत्रमातेमध्ये भेटीं । तैसा दाटो पोटीं प्रीतिउभड ॥२॥ तुका म्हणे धन कृपण सोड्रें
। यापरि दुसरें नहों आतां ॥३॥

२६५७। रणीं निघतां शूर न पाहे माघारें । ऐशा मज धीरें राख आतां ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
संसार हातीं अंतरलों दुरी । आतां कृपा करीं नारायणा ॥ध्रु॥।। वागवितों तुझिया
नामाचें हत्यार । हा चि बडिवार मिरवितों ॥२॥ तुका म्हणे मज फिरतां माघारें ।
तेथें उणें पुरें तुम्ही जाणां ॥३॥

२६५८। सकळ पूजा स्तुति । करावी ते व्हावें याती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। म्हणऊनि वारा
जन । संतपूजा नारायण ॥ध्रु॥।। सेवावें तें वरी । दावी उमटूनि डेंकरीं ॥२॥ तुका
म्हणे सुरा । दुधा म्हणतां केवीं बरा ॥३॥

२६५९। धीर नव्हे मनें । काय तयापार्शीं उणें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। भार घातलियावरी ।
दासां नुपेक्षील हरी ॥ध्रु॥।। याऐसी आटी । द्यावी द्रव्याचिये साटी ॥२॥ तुका म्हणे
पोटें । देवा बहु केलें खोटें ॥३॥

२६६०। द्रव्याचिया कोटी । नये गांडीची लंगोटी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अंतीं बोळवणेसाठीं
। पांडुरंग धरा कंठीं ॥ध्रु॥।। लोभाचीं लोभिकें । यांचें सन्निधान फिकें ॥२॥ तुका
म्हणे हितें । जगं नव्हो पडो रितें ॥३॥

२६६१। कोणापार्शीं आतां सांगों मी बोभाट । कधीं खटखट सरेल हे ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
कोणां आरापूक होईल कोणे काळीं । आपुलालीं जाळीं उगवूनि ॥ध्रु॥।। माझा येणें
दुःखें फुटतसें प्राण । न कळतां जन सुखी असे ॥२॥ भोगा आधीं मनें मानिलासे
त्रास । पाहें लपायास ठाव कोठें ॥३॥ तुका म्हणे देतो देवाचें गार्हीणें । माझें ऋण
येणें सोसियेलें ॥४॥

२६६२। राहिलों निराळा । पाहों कवतुक डोळां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। करूं जगाचा विनोद
। डोळां पाहोनियां छंद ॥ध्रु॥।। भुललिया संसारें । आले डोळयासी माजिरें ॥२॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

तुका म्हणे माथा । कोणी नुचली सर्वथा ॥३॥

२६६३। आम्हां एकविधा पुण्य सर्वकाळ । चरणसकळ स्वामीचें ते ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
चित्ताचे संकल्प राहिलें चळण । आज्ञा ते प्रमाण करूनी असों ॥ध्रु॥।। दुजियापासून
परतलें मन । केलें द्यावें दान होईल तें ॥२॥ तुका म्हणे आतां पुरला नवस ।
एकाविण ओस सकळ ही ॥३॥

२६६४। राहाणें तें पायांपाशीं । आणिकां रसीं विटोनि ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसा धीर देई
मना । नारायणा विनवितों ॥ध्रु॥।। अंतरीं तों तुझा वास । आणिकां नास कारणां
॥२॥ तुका म्हणे शेवटींचें । वाटे साचें राखावें ॥३॥

२६६५। चंदन तो चंदनपणें । सहजगुणें संपन्न ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वेधलिया धन्य जाती
। भाग्यें होती सन्मुख ॥ध्रु॥।। परिसा अंगीं परिसपण । बाणोनि तें राहिलें ॥२॥
तुका म्हणे कैची खंती । सुजाती ते ठाकणी ॥३॥

२६६६। लय लक्षी मन न राहे निश्चळ । मुख्य तेथें बळ आसनाचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हें
तों असाध्य जी सर्वत्र या जना । भलें नारायणां आळवितां ॥ध्रु॥।। कामनेचा त्याग
वैराग्य या नांव । कुटुंब ते सवविषयजात ॥२॥ कर्म उसंतावें चालत पाउलीं । होय
जों राहिली देहबुद्धि ॥३॥ भक्ती तें नमावें जीवजंतुभूत । शांतवूनि ऊत कामक्रोध
॥४॥ तुका म्हणे साध्य साधन अवघडें । देतां हें सांकडें देह बळी ॥५॥

२६६७। ऐसें कां हो न करा कांहीं । पुढें नाहीं नास ज्या ॥१॥ ॥ध्रु॥।। विश्वंभरा
शरणागत । भूतजात वंदूनि ॥ध्रु॥।। श्रुतीचें कां नेघा फळ । सारमूळ जाणोनि ॥२॥
तुका म्हणे पुढें कांहीं । वाट नाहीं यावरी ॥३॥

२६६८। जाला प्रेतरूप शरीराचा भाव । लक्षियेला ठाव श्मशानींचा ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
रडती रात्रदिवस कामक्रोधमाया । म्हणती हायहाया यमधर्म ॥ध्रु॥।। वैराग्याचा शेणी
लागल्या शरीरा । ज्ञानाग्नि भरभरां जीवित्वेसी ॥२॥ फिरविला घट फोडिला चरणीं
। महावाक्य जनीं बोंब जाली ॥३॥ दिली तिळांजुळी कुळनामरूपांसी । शरीर ज्याचें
त्यासी समर्पिलें ॥४॥ तुका म्हणे रक्षा जाली आपींआप । उजळला दीप गुरुकृपा
॥५॥

२६६९। आपुलें मरण पाहिलें म्यां डोळां । तो जाला सोहळा अनुपम्य ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
आनंदें दाटलीं तिन्ही त्रिभुवनें । सर्वात्मकपणें भोग जाला ॥ध्रु॥।। एकदेशीं होतो
अहंकारें आथिला । त्याच्या त्यागें जाला सुकाळ हा ॥२॥ फिटलें सुतक
जन्ममरणांचें । मी माझ्या संकोचें दुरी जालों ॥३॥ नारायणें दिला वसतीस ठाव ।
ठेवूनियां भाव ठेलों पायीं ॥४॥ तुका म्हणे दिलें उमटूनि जर्गी । घेतलें तें अंगीं
लावूनियां ॥५॥

२६७०। बोळविला देह आपुलेनि हातें । हुताशिलीं भूतें ब्रम्हाग्नीसीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

एकवेळे जालें सकळ कारण । आतां नारायण नारायण ॥१॥ अमृतसंजीवनी
निवविली खाई । अंगें तये ठायीं हारपलीं ॥२॥ एकादशीविध जागरण उपवास ।
बारावा दिवस भोजनाचा ॥३॥ अवधीं कर्म जालीं घटस्पोटाशीं । संबंध एकेसी
उरला नामीं ॥४॥ तुका म्हणे आतां आनंदीं आनंदु । गोविंदी गोविंदु विस्तारला
॥५॥

२६७१। पिंडदान पिंडें ठेविलें करून । तिळीं तिळवण मूळत्रयीं ॥१॥ ॥१॥
सारिले संकल्प एका चि वचनें । ब्रम्हीं ब्रम्हार्पण सेवटींच्या ॥१॥ सव्य अपसव्य
बुडालें हें कर्म । एका एक वर्म एकोविष्णु ॥२॥ पित्यापुत्रत्वाचें जालें अवसान ।
जनीं जनार्दन अभेदेसी ॥३॥ आहे तैसी पूजा पावली सकळ । सहज तो काळ
साधियेला ॥४॥ तुका म्हणे केला अवघ्यांचा उद्धार । आतां नमस्कार सेवटींचा
॥५॥

२६७२। सरलें आतां नाहीं । न म्हणे वेळकाळ कांहीं ॥१॥ ॥१॥ विडल कृपाळु
माउली । सदा प्रेमें पान्हायेली ॥१॥ सीण विचारी भाग । नव्हे निष्ठुर नाहीं राग
॥२॥ भेदाभेद नाहीं । तुका म्हणे तिच्याठायीं ॥३॥

२६७३। तुज पाहावें हे धरितों वासना । परि आचरणा नाहीं ठाव ॥१॥ ॥१॥
करिसी कैवार आपुलिया सत्ता । तरि च देखता होइन पाय ॥१॥ बाहिरल्या वेषें
उत्तम दंडलें । भीतरी मुंडलें नाहीं तैसें ॥२॥ तुका म्हणे वांयां गेलों च मी आहें ।
जरि तुम्ही साहे न व्हा देवा ॥३॥

२६७४। दुष्ट आचरण ग्वाही माझे मन । मज ठावे गुण दोष माझे ॥१॥ ॥१॥
आतां तुम्ही सर्वजाण पांडुरंगा । पाहिजे प्रसंगाऐसें केलें ॥१॥ व्याह्याजांवायाचे
पंगती दुर्बळ । वंजिते तो काळ नव्हे कांहीं ॥२॥ तुका म्हणे आतां जालों शरणागत
। पुढील उचित तुम्हां हातीं ॥३॥

२६७५। आतां भय नाहीं ऐसें वाटे जीवा । घडलिया सेवा समर्थाची ॥१॥ ॥१॥
आतां माझ्या मनें धरावा निर्धार । चितनीं अंतर न पडावें ॥१॥ येथें नाहीं जाली
कोणांची निरास । आल्या याचकास कृपेविशीं ॥२॥ तुका म्हणे येथें नाहीं दुजी परी
। राया रंका सरी देवा पार्यीं ॥३॥

२६७६। वैष्णवें चोरटीं । आलीं घरासी करंटीं ॥१॥ ॥१॥ आजि आपुलें जतन ।
करा भांडें पांघरूण ॥१॥ ज्याचें घरीं खावें । त्याचें सर्वस्व ही न्यावें ॥२॥ तुका
म्हणे माग । नाहीं लागों देत लाग ॥३॥

२६७७। ऐकतों दाट । आले एकांचे बोभाट ॥१॥ ॥१॥ नका विश्वासों यावरी ।
चोर देहाचे खाणोरी ॥१॥ हे चि यांची जोडी । सदा बोडकीं उघडीं ॥२॥ तुका
म्हणे न्यावें । ज्याचें त्यासी नाहीं ठावें ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२६७८। आणिकांची सेवा करावी शरीरें । ती येथें उत्तरें कोरडीं च ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
ऐसा पांडुरंग सुलभ सोपारा । नेघे येरझारा सेवकाच्या ॥ध्रु॥।। आणिकांचे भेटी
आडकाठी पडे । येथें तें न घडे वचन ही ॥२॥ आणिकांचें देणें काळीं पोट भरे ।
येथील न सरे कल्यांतीं ही ॥३॥ आणिकें दंडिती चुकलिया सेवा । येथें सोस हेवा
नाहीं दोन्ही ॥४॥ तुका म्हणे करी आपणासारिखें । उद्धरी पारिखें उंच निंच ॥५॥

२६७९। दुर्जनाची जाती । त्याचे तोंडीं पडे माती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। त्याची बुद्धि त्यासी
नाडी । वाचे अनुचित बडबडी ॥ध्रु॥।। पाहें संतांकडे । दोषदृष्टी पाहे भीडे ॥२॥
उंच निंच नाही । तुका म्हणे खळा कांहीं ॥३॥

२६८०। न करीं उदास । माझी पुरवावी आस ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐका ऐका नारायणा ।
माझी परिसा विज्ञापना ॥ध्रु॥।। मायबाप बंधुजन । तूं चि सोयरा सज्जन ॥२॥
तुका म्हणे तुजविरहित । माझें कोण करी हित ॥३॥

२६८१। जीवन उपाय । वैद्यवाणी तुझे पाय ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ते मी नाठवीं घडिघडी
। म्हणोनियां चरफडीं ॥ध्रु॥।। तुटे भवरोग । जेथें सर्व सुखें भोग ॥२॥ तुका म्हणे
विटे । धरियेले जें गोमटें ॥३॥

२६८२। ऐका हें वचन माझें संतजन । विनवितीं जोडुन कर तुम्हां ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
तर्क करूनियां आपुल्या भावना । बोलतिया जना कोण वारी ॥ध्रु॥।। आमुच्या जीवींचा
तो चि जाणे भावो । रखुमाबाईंचा नाहो पांडुरंग ॥२॥ चित्त माझें त्याचे गुंतलेंसे
पायीं । म्हणऊनि कांहीं नावडे त्या ॥३॥ तुका म्हणे मज न साहे मीनती । खेद
होय चितीं भंग मना ॥४॥

२६८३। ऐसा कोणी नाही हें जया नावडे । कन्या पुत्र घोडे दारा धन ॥१॥
॥ध्रु॥।। निंब घेतें रोगी कवणिया सुखें । हरावया दुःखें व्याधि पीडा ॥ध्रु॥।। काय
पळे सुखें चोरा लागे पाठी । न घलावी काठी आड तया ॥२॥ जयाचें कारण तो
चि जाणे करूं । नये कोणां वारूं आणिकांसी ॥३॥ तुका म्हणे तरी सांपडे निधान ।
दयावा ओंवाळून जीव बळी ॥४॥

२६८४। काय मी अन्यायी तें घाला पालवीं । आणीक वाट दावीं चालावया ॥१॥
॥ध्रु॥।। माग पाहोनियां जातों ते च सोयी । न वजावें कायी कोण सांगा ॥१॥
॥ध्रु॥।। धोपट मारग लागलासे गाढा । मज काय पीडा करा तुम्ही ॥२॥ वारितां ही
भय कोण धरी धाक । परी तुम्हां एक सांगतों मी ॥३॥ तुका म्हणे शूर दोहीं पक्षीं
भला । मरतां मुक्त जाला मान पावे ॥४॥

२६८५। नव्हती माझे बोल जाणां हा निर्धार । मी आहें मजूर विठोबाचा ॥१॥
॥ध्रु॥।। निर्धारा वचन सोडविलें माझ्या । कृपाळुवें लज्जा राखियेली ॥ध्रु॥।। निर्भर
मानसीं जालों आनंदाचा । गोडावली वाचा नामघोषें ॥२॥ आतां भय माझें नासलें
संसारीं । जालोंसें यावरी गगनाचा ॥३॥ तुका म्हणे हा तों संतांचा प्रसाद ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

लाधलों आनंद प्रेमसुख ॥४॥

२६८६। जरा कर्णमूर्छी सांगों आली गोष्टी । मृत्याचिये भेटी जवळी आली ॥१॥
॥ध्रु॥।। आतां माझ्या मना होई सावधान । पुण्य ची जाण कायसिद्धि ॥ध्रु॥।।
शेवटील घडी बुडतां न लगे वेळ । साधावा तो काळ जवळी आला ॥२॥ तुका म्हणे
चिंतीं कुळींची देवता । वारावा भोंवता शब्द मिथ्या ॥३॥

२६८७। मागील ते आटी येणें घडे सांग । सुतवेल अंग एका सूत्रें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
पहिपाहुणेर ते सोहळ्यापुरते । तेथूनि आरते उपचार ते ॥ध्रु॥।। आवश्यक तेथें
आगळा आदर । चाली थोडें फार संपादतें ॥२॥ तुका म्हणे ऋण फिटे एके घडी ।
अलभ्य ते जोडी हातां आल्या ॥३॥

२६८८। साधावा तो देव सर्वस्वाचेसाठी । प्रारब्ध तुटी त्रिढयमाण ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
मग कासयानें पुन्हा संवसार । बीजाचे अंकुर दग्ध होती ॥ध्रु॥।। जिणें दिल्ले त्यासी
दद्यावें पिंडदान । उत्तीर्ण चरण धरुनि व्हावें ॥२॥ तुका म्हणे निज भोगईल निजता
। नाही होइल सत्ता दुजियाची ॥३॥

२६८९। जळों अगी पडो खाण । नारायण भोगिता ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसी ज्याची वदे
वाणी । नारायणीं ते पावे ॥ध्रु॥।। भोजनकार्ळीं करितां धंदा । म्हणा गोविंदा पावलें
॥२॥ तुका म्हणे न लगे मोल । देवा बोल आवडती ॥३॥

२६९०। संतांसी क्षोभावी कोण्या ही प्रकारें । त्याचें नव्हे बरें उभयलोकीं ॥१॥
॥ध्रु॥।। देवाचा तो वैरी शत्रु दावेदार । पृथ्वी ही थार नेदी तया ॥ध्रु॥।। संतांपार्शीं
ज्याचा नुरे चि विश्वास । त्याचे जाले दोष बळवित ॥२॥ तुका म्हणे क्षीर वासराच्या
अंगें । विढवा धांवे लागें विषमें मारुं ॥३॥

२६९१। उदकीं कालवी शेण मलमूत्र । तो हाये पवित्र कासयानें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
उद्धारासी ठाव नाही भाग्यहीना । विन्मुख चरणा संतांचिया ॥ध्रु॥।। दुखवी तो बुडे
सांगडीचा तापा । आढतत्याई पापाची च मूर्ति ॥२॥ तुका म्हणे जेव्हां फिरतें कपाळ
। तरी अमंगळ योग होतो ॥३॥

२६९२। शोकवावा म्यां देहे । ऐसें नेणों पोटीं आहे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तरी च नेदी जी
उत्तर । दुःखी राखिलें अंतर ॥ध्रु॥।। जावें वनांतरा । येणें उद्देशें दातारा ॥२॥ तुका
म्हणे गिरी । मज सेववावी दरी ॥३॥

२६९३। येइल तुझ्या नामा । लाज म्हणों पुरुषोत्तमा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। धीर राहिलों
धरुनि । त्रास उपजला मनीं ॥ध्रु॥।। जगा कथा नांव । निराशेन नुपजे भाव ॥२॥
तुम्ही साक्षी कीं गा । तुका म्हणे पांडुरंगा ॥३॥

२६९४। नेणें जप तप अनुष्ठान याग । काळें तंव लाग घेतलासे ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
रिघालों या भेणें देवाचे पाठीसी । लागे त्याचें त्यासी सांभाळणें ॥ध्रु॥।। मापें माप सळें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

चालिली चढती । जाली मग राती काय चाले ॥२॥ तुका म्हणे चोरा हार्ती जें
वांचलें । लाभावरी आलें वारिलेशु ॥३॥

२६९५। कळों आलें ऐसें आतां । नाहीं सत्ता तुम्हांसी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तरी वीर्य नाहीं
नामा । जातो प्रेमा खंडत ॥ध्रु॥ आड ऐसें येतें पाप । वांढे ताप आगळा ॥२॥
तुका म्हणे गुण जाला । हा विड्डला हीनशक्ति ॥३॥

२६९६। लागों दिलें अंगा । ऐसें कांगा सन्निध ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कोण्या पापें उदय
केला । तो देखिला प्रळय ॥ध्रु॥ न देखवे पिडला सर्प । दया दर्प विषाचा ॥२॥
तुका म्हणे भलें । मज तों न वजे साहिलें ॥३॥

२६९७। धांवा शीघ्रवत । विढवा घ्यावें दंडवत ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुमचा जातो बडिवार
। आम्ही होतो हीनवर ॥ध्रु॥ न धरावा धीर । धांवा नका चालों स्थिर ॥२॥ तुका
म्हणे वाणी । माझी लाजली जी गुणी ॥३॥

२६९८। सेवकासी आज्ञा निरोपासी काम । स्वामीचे ते धर्म स्वामी जाणे ॥१॥
॥ध्रु॥।। मनाचिये मुळीं रहावें बैसोन । आकर्षाचे गुण पायांपाशीं ॥ध्रु॥।। भेटीचे
तांतडी करीतसें लाहो । ओंवाळावा देहो ऐसें वाटे ॥२॥ तुका म्हणे माझें करावें
कारण । आपुलें जतन ब्रीद करा ॥३॥

२६९९। उद्वेगासी बहु फाकती मारग । नव्हे ऐसें अंग माझें होतें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
आतां कोण यासी करणें विचार । तो देखा साचार पांडुरंगा ॥ध्रु॥।। मज तो अत्यंत
दर्शनाची आस । जाला तरी हो नाश जीवित्वाचा ॥२॥ तुका म्हणे आहे वचनाची
उरी । करितों तोंवरि विज्ञापना ॥३॥

२७००। दुःखाची संगति । तिच्याठायीं कोण प्रीति ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अवघें असो हें
निराळें । करूं सोड्रें सावळें ॥ध्रु॥।। क्षणभंगुर ते ठाव । करूनि सांडावें चि वाव
॥२॥ तुका म्हणे बरा । ठाव पावलों हा थारा ॥३॥

२७०१। मेला तरी जावो सुखें नरकासी । कळंकी याविशीं शिवों नये ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
रजस्वला करी वेलासी आघात । अंतरें तों हित दुरी बरें ॥ध्रु॥।। उगी च कां आलीं
नासवावीं फळें । विटाळ विटाळें कालवूनि ॥२॥ तुका म्हणे लोणी घालोनि शेणांत
। उपेगाची मात काय असे ॥३॥

२७०२। वर्णावे ते किती । केले पवाडे श्रीपति ॥१॥ ॥ध्रु॥।। विश्वासिया घडे लाभ
। देइल तरी पदनिभ ॥ध्रु॥।। भाव शुद्ध तरी । सांगितलें काम करी ॥२॥ तुका
म्हणे भोळा देव । परि हा नागवी संदेह ॥३॥

२७०३। संचितावांचून । पंथ न चलवे कारण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कोरडी ते अवघी आटी
। वांयां जाय लाळ घोंटी ॥ध्रु॥।। धन वित्त जोडे । देव ऐसें तों न घडे ॥२॥ तुका
म्हणे आड । स्वहितासी बहु नाड ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२७०४। आढतत्याई बुडे गंगे । पाप लागे त्याचें त्या ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ हें तों आपुलिया गुणें । असे जेणें योजिलें ॥ध्रु॥ अवचटें आढग्न जाळी । न सांभाळी दुःख पावे ॥२॥ जैसैं तैसैं दावी आरसा । नकटया कैसा पालटे ॥३॥

२७०५। हेंदर्यांचे भरितां कान । हलवी मान भोंक रितें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ नाही मी येथें सांगों स्पष्ट । भावें नष्ट घेत नाही ॥ध्रु॥ अवगुणी वाटलें चित्त । तथा हित आतळे ना ॥२॥ तुका म्हणे फजितखोरा । म्हणतां बरा उगा रहा ॥३॥

२७०६। नाही सरों येत जोडिल्या वचनीं । कवित्वाची वाणी कुशळता ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ सत्याचा अनुभव वेधी सत्यपणें । अनुभवाच्या गुणें रूचों येतो ॥ध्रु॥ काय आगीपार्शी शृंगारिलें चाले । पोटीचें उकले कसापार्शी ॥२॥ तुका म्हणे येथें करावा उकल । लागे चि ना बोल वाढवूनि ॥३॥

२७०७। लचाळाच्या कामा नाही ताळावाळा । न कळे आंगळा उपदेश ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ वचनचर्येची न कळे चांचणी । ऐसी संघष्टनी अमंगळ ॥ध्रु॥ समय न कळे वेडगळ बुद्धि । विजाती ते शुद्धि चांच चाट ॥२॥ तुका म्हणे याचा धिक्कार चि बरा । बहुमति खराहूनि हीन ॥३॥

२७०८। एक धरिला चित्तीं । आम्हीं रखुमाईचा पती ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ तेणें जालें अवघें काम । निवारला भवश्रम ॥ध्रु॥ परद्रव्य परनारी । जाली विषाचिये परी ॥२॥ तुका म्हणे फार । नाही लागत व्यवहार ॥३॥

२७०९। भेणें पळे डोळसा । न कळे मृत्यु तो सरिसा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ कैसी जाली दिशाभुली । न वजातिये वाटे चाली ॥ध्रु॥ संसाराची खंती । मावळल्या तरी शक्ति ॥२॥ तुका म्हणे हीणा । बुद्धि चुकली नारायणा ॥३॥

२७१०। आढभमानाचें तोंड काळें । दावी बळें अंधार ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ लाभ न्यावा हातोहार्ती । तोंडीं माति पाडोनि ॥ध्रु॥ लागलीसे पाठी लाज । जालें काज नासाया ॥२॥ तुका म्हणे कुश्चळ मनीं । विटंबनीं पडिलीं ती ॥३॥

२७११। चोराचिया धुडका मनीं । वसे ध्यानीं लंछन ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ ऐशा आम्ही करणें काय । वरसो न्यायें पर्जन्य ॥ध्रु॥ ज्याच्या बैसे खतावरी । ते चुराचुरी दुखवूनि ॥२॥ तुका म्हणे ज्याची खोडी । त्याची जोडी त्या पीडी ॥३॥

२७१२। बुद्धिहीना उपदेश । तें तें विष अमृती ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ हुंगों नये गोर्हिवाडी । तेथें जोडी विटाळ ॥ध्रु॥ अळसियाचें अंतर कुडें । जैसैं मढें निष्काम ॥२॥ तुका म्हणे ऐशा हार्ती । मज श्रीपती वांचवा ॥३॥

२७१३। न करीं तुमची सेवा । बापुडें मी पण देवा । बोलिलों तो पाववा । पण सिद्धी सकळ ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आणीक काय तुम्हां काम । आम्हां नेदा तरी प्रेम । कैसे धर्माधर्म । निश्चर्येसी रहाती ॥ध्रु॥ आम्ही वेचलों शरीरें । तुम्ही बीज पेरा खरें ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

संयोगाचें बरें । गोड होतें उभयतां ॥२॥ एका हातें टाळी । कोटें वाजते निराळी ।
जाला तरी बळी । स्वामीविण शोभेना ॥३॥ रूपा यावें जी अनंता । धरीन पुटाची
त्या सत्ता । होईन सरता । संतांमाजी पोसणा ॥४॥ ठेविलें उधारा । वरी काय तो
पातेरा । तुका म्हणे बरा । रोकडा चि निवाड ॥५॥

२७१४। भुके नाही अन्न । मेल्यावरी पिंडदान ॥१॥ ॥ध्रु॥ हे तों चाळवाचाळवी ।
केलें आपण चि जेवी ॥ध्रु॥ नैवैदद्याचा आळ । वेच ठाकणीं सकळ ॥२॥ तुका
म्हणे जड । मज न राखावें दगड ॥३॥

२७१५। सर्व भाग्यहीन । ऐसें सांभाळलीं दीन ॥१॥ ॥ध्रु॥ पार्यीं संतांचे मस्तक
। असों जोडोनि हस्तक ॥ध्रु॥ जाणें तरि सेवा । दीन दुर्बळ जी देवा ॥२॥ तुका
म्हणे जीव । समपूर्ण भाकीं कीव ॥३॥

२७१६। भाग्याचा उदय । ते हे जोडी संतपाय ॥१॥ ॥ध्रु॥ येथूनिया नुठो माथा
। मरणांवांचूनि सर्वथा ॥ध्रु॥ होई बळकट । माझ्या मना तूं रे धीट ॥२॥ तुका
आला लोटांगणीं । भक्तिभाग्यें जाली धणी ॥३॥

२७१७। नाही तरी आतां कैचा अनुभव । जालासी तूं देव घरघेणा ॥१॥ ॥ध्रु॥
जेथें तेथें देखें लांचाचा पर्वत । घ्यावें तरि चित्त समाधान ॥ध्रु॥ आधीं वरी हात या
नांवें उदार । उसण्याचे उपकार फिटाफीट ॥२॥ तुका म्हणे जैसी तैसी करूं सेवा ।
सामर्थ्य न देवा पायांपाशीं ॥३॥

२७१८। आम्ही सर्वकाळ केंचीं सावधान । व्यवसायें मन अभ्यासलें ॥१॥ ॥ध्रु॥
तरी म्हणा मोट ठेविली चरणीं । केलों गुणागुणीं कासावीस ॥ध्रु॥ याचे कानसुलीं
मारतसे हाका । मज घाटूं नका मधीं आतां ॥२॥ तुका म्हणे निद्रा जागृति सुषुप्ति
। तुम्ही हो श्रीपती साक्षी येथें ॥३॥

२७१९। नसता चि दाउनि भेव । केला जीव हिंपुटी ॥१॥ ॥ध्रु॥ जालों तेव्हां
कळलें जना । वाउगा हा आकांत ॥ध्रु॥ गंवसिलों पुढें मार्गें । लागलागे पावला
॥२॥ तुका म्हणे केली आणि । सलगीच्यांनी सन्मुख ॥३॥

२७२०। हें का आम्हां सेवादान । देखों सीण विषमाचा ॥१॥ ॥ध्रु॥ सांभाळा जी
ब्रीदावळी । तुम्ही कां कळीसारिखे ॥ध्रु॥ शरणागत वैर्यीं हातीं । हे निश्चिंती
देखिली ॥२॥ तुका म्हणे इच्छीं भेटी । पाय पोटीं उफ्राटे ॥३॥

२७२१। कां हो आलें नेणों भागा । पांडुरंगा माझिया ॥१॥ ॥ध्रु॥ उफ्राटी तुम्हां
चाली । त्रिढया गेली सत्याची ॥ध्रु॥ साक्षी हेंगे माझें मन । आर्त कोण होतें तें
॥२॥ तुका म्हणे समर्थपणें । काय नेणें करीतसां ॥३॥

२७२२। शकुनानें लाभ हानि । येथूनि च कळतसे ॥१॥ ॥ध्रु॥ भयारूढ जालें मन
। आतां कोण विश्वास ॥ध्रु॥ प्रीत कळे आलिगनीं । संपादनीं अत्यंत ॥२॥ तुका

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

म्हणे मोकलिलें । कळों आलें बरवें हें ॥३॥

२७२३। नव्हेव निग्रह देहासी दंडण । न वजे भूकतान सहावली ॥१॥ ॥ध्रु॥ तरि
नित्य नित्य करीं आळवण । माझा आढभमान असों द्यावा ॥ध्रु॥ नाहीं विटाळलें
कायावाचामन । संकल्पासी भिन्न असें चि या ॥२॥ तुका म्हणे भवसागरीं उतार ।
कराया आधार इच्छीतसें ॥३॥

२७२४। आइकिली कीर्ति संतांच्या वदनीं । तरि हें ठाकोनि आलों स्थळ ॥१॥
॥ध्रु॥ मागिला पुढिला करावें सारिखें । पालटों पारिखें नये देवा ॥ध्रु॥ आम्हासी
विश्वास नामाचा आधार । तुटतां हे थार उरी नाहीं ॥२॥ तुका म्हणे येथें नसावें चि
दुजें । विनंती पंढरिराजें परिसावी हे ॥३॥

२७२५। मोलाचें आयुष्य वेचतसे सेवे । नुगवतां गोवे खेद होतो ॥१॥ ॥ध्रु॥ उगवूं
आलेति तुम्ही नारायणा । परिहार या सिणा निमिषांत ॥ध्रु॥ लिगाडाचे मासी न्यायें
जाली परी । उरली ते उरी नाहीं कांही ॥२॥ तुका म्हणे लाहो साधीं वाचाबळें ।
ओढियेलों काळें धांव घाला ॥३॥

२७२६। म्हणऊनि जालों क्षेत्रीचे संन्यासी । चित्त आशापासीं आवरुनि ॥१॥
॥ध्रु॥ कदापि ही नव्हे सीमा उलंघन । केलें विसर्जन आव्हांनीं च ॥ध्रु॥ पारिखा
तो आतां जाला दुजा ठाव । दृढ केला भाव एकविध ॥२॥ तुका म्हणे
कार्यकारणाचा हेवा । नाहीं जीव देवा समर्पिला ॥३॥

२७२७। विभ्रंशिली बुद्धि देहांत जवळी । काळाची अकाळीं वायचाळा ॥१॥ ॥ध्रु॥
पालटलें जैसें दंठ सांडी पान । पिकलें आपण तयापरी ॥ध्रु॥ न मारितां हीन बुद्धि
दुःख पावी । माजल्याची गोवी तयापरी ॥२॥ तुका म्हणे गळ लागलिया मत्स्या ।
तळमळेचा तैसा लवलाहो ॥३॥

२७२८। न वजावा तो काळ वांयां । मुख्य दया हे देवा ॥१॥ ॥ध्रु॥ म्हणऊनि
जैसें तैसें । रहणी असें पायांचे ॥ध्रु॥ मोकळें हें मन कष्ट । करी नष्ट दुर्जन
॥२॥ तुका म्हणे कांहीं नेणें । न वजें येणेंपरी वांयां ॥३॥

२७२९। कल्पतरुअंगीं इच्छिलें तें फळ । अभागी दुर्बळ भावें सिद्धी ॥१॥ ॥ध्रु॥
धन्य त्या जाती धन्य त्या जाती । नारायण चिर्ती सांठविला ॥ध्रु॥ बीजाऐसा द्यावा
उदकें अंकुर । गुणाचे प्रकार ज्याचे तया ॥२॥ तुका म्हणे कळे पारखिया हिरा ।
ओझें पाठी खरा चंदनाचें ॥३॥

२७३०। उकरडा आधीं अंगीं नरकाडी । जातीची ते जोडी ते चि चिर्ती ॥१॥
॥ध्रु॥ कासयानें देखे अंधळा माणिकें । चवीविण फिके वांयां जाय ॥ध्रु॥ काय
जाणे विष पालटों उपचारें । मुखासी अंतर तों चि बरें ॥२॥ तुका म्हणे काय
उपदेश वेडया । संगें होतो रेडयासवें कष्ट ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२७३१। जया शिरीं कारभार । बुद्धि सार तयाची ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वर्ते तैसैं वर्ते जन
। बहुतां गुण एकाचा ॥ध्रु॥।। आपणीयां पाक करी । तो इतरीं सेविजे ॥२॥ तुका
म्हणे शूर राखे । गाढया वाखे सांगातें ॥३॥

२७३२। एक एका साह्य करूं । अवघे धरूं सुपंथ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कोण जाणे कैसी
परी । पुढें उरी ठेवितां ॥ध्रु॥।। अवघे धन्य होऊं आतां । स्मरवितां स्मरण ॥२॥
तुका म्हणे अवघी जोडी । ते आवडा चरणांची ॥३॥

२७३३। फळकट तो संसार । येथें सार भगवंत ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसैं जागवितों मना
। सरसैं जनासहित ॥ध्रु॥।। अवघें निरसूनि काम । घ्यावें नाम विठोबाचें ॥२॥ तुका
म्हणे देवाविण । केला सीण तो मिथ्या ॥३॥

२७३४। सुधारसैं ओलावली । रसना धाली न धाय ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कळों नये जाली
धणी । नारायणीं पूर्णता ॥ध्रु॥।। आवडे तें तें च यासी । ब्रम्हरसीं निरसैं ॥२॥ तुका
म्हणे बहुतां परी । करूनि करीं सेवन ॥३॥

२७३५। असतीं कांटाळा हा नव्हे मत्सर । ब्रम्ह तें विकारविरहित ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
तरि म्हणा त्याग प्रतिपादलासे । अनादि हा असे वैराकार ॥ध्रु॥।। सिजलें हिरवें एका
नांवें धान्य । सेवनापें भिन्न निवडे तें ॥२॥ तुका म्हणे भूर्ती साक्षी नारायण ।
अवगुणीं दंडण गुणीं पुजा ॥३॥

२७३६। आपुलें आपण जाणावें स्वहित । जेणें राहे चित्त समाधान ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
बहुरंगें माया असे विखरली । कुंटित चि चाली होतां बरी ॥ध्रु॥।। पूजा ते अबोला
चित्ताच्या प्रकारीं । भाव विश्वंभरीं समर्पावा ॥२॥ तुका म्हणे गेला फिटोनियां भेव ।
मग होतो देव मनाचा चि ॥३॥

२७३७। असोनि न कीजे आढलप्त अहंकारें । उगी च या भारें कुंथाकुंथी ॥१॥
॥ध्रु॥।। धांवा सोडवणें वेगीं लवकरी । मी तों जालों हरी शक्तिहीन ॥ध्रु॥।। भ्रमल्यानें
दिसैं बांधल्याचेपरी । माझें मजवरी वाहोनियां ॥२॥ तुका म्हणे धांव घेतलीसे सोई
। आतां पुढें येई लवकरी ॥३॥

२७३८। आपुल्याला भोत चाटी । मारी करंटी पारख्या ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसैं जन
भुललें देवा । मिथ्या हेवा वाढवी ॥ध्रु॥।। गळ गिळी आमिषें मासा । प्राण आशा
घेतला ॥२॥ तुका म्हणे बोकडमोहो । धरी पहा हो खाटिक ॥३॥

२७३९। विषय तो मरणसंगीं । नेणे सुटिका अभागी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। शास्त्राचा केला
लुंडा । तोंडीं पाडियेला धोंडा ॥ध्रु॥।। अगदीं मोक्ष नाहीं ठावा । काय सांगावें गाढवा
॥२॥ तुका म्हणे ग्यानगड । सुखें पावो देवा नाड ॥३॥

२७४०। मी च विखळ मी च विखळ । येर सकळ बहु बरें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पाहिजे हें
क्षमा केलें । येणें बोलें विनवणी ॥ध्रु॥।। मी च माझें मी च माझें । जालें ओझें अन्याय

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥२॥ आधीं आंचवला आधीं आंचवला । तुका जाला निमनुष्य ॥३॥

२७४१। येणें जाणें तरी । राहे देव कृपा करी ॥१॥ ॥ध्रु॥ ऐसें तंव पुण्य नाही । पाहातां माझे गांठी कांहीं ॥ध्रु॥ भय निवारिता । कोण वेगळा अनंता ॥२॥ तुका म्हणे वारे भोग । वारी तरी पांडुरंग ॥३॥

२७४२। भल्याचें कारण सांगावें स्वहित । जैसी कळे नीत आपणासी ॥१॥ ॥ध्रु॥ परी आम्ही असों एकाचिये हातीं । नाचवितो चितीं त्याचें तैसें ॥ध्रु॥ वाट सांगे त्याच्या पुण्या नाही पार । होती उपकार अगणित ॥२॥ तुका म्हणे तुम्ही बहु कृपावंत । आपुलें उचित केलें संतीं ॥३॥

२७४३। लावूनियां पुष्टी पोर । आणि करकर कथेमाजी ॥१॥ ॥ध्रु॥ पडा पायां करा विनंती । दवडा हातीं धरोनियां ॥ध्रु॥ कुर्वाळूनि बैसे मोहें । प्रेम कां हें नासीतसे ॥२॥ तुका म्हणे वाटे चित्त । करा फजित म्हणऊनि ॥३॥

२७४४। पुण्य उभें राहो आतां । संताचें याकारणें ॥१॥ ॥ध्रु॥ पंढरीचे लागा वाटे । सखा भेटे विड्वल ॥ध्रु॥ संकल्प हे यावे फळा । कळवळा बहुतांचा ॥२॥ तुका म्हणे होऊनि क्षमा । पुरुषोत्तमा अपराध ॥३॥

२७४५। आइकिली मात । पुरविले मनोरथ ॥१॥ ॥ध्रु॥ प्रेम वाढविलें देवा । बरवी घेऊनियां सेवा ॥ध्रु॥ केली विनवणी । तैसी पुरविली धणी ॥२॥ तुका म्हणे काया । रसा कुरोंडी वरोनियां ॥३॥

२७४६। संतांची स्तुति ते दर्शनाच्या योगें । पडिल्या प्रसंगें ऐसी कीजे ॥१॥ ॥ध्रु॥ संकल्प ते सदा स्वामीचे चि चितीं । फांकों नये वृत्ति अखंडित ॥ध्रु॥ दास्यत्व तें असे एकविध नावें । उरों नये जीवें भिन्नत्वासी ॥२॥ निज बीजा येंथें तुका आढ्यकारी । पाहिजे तें पेरी तये वेळे ॥३॥

२७४७। सेजेचा एकांत अगीपार्शी कळे । झांकिलिया डोळे अधःपात ॥१॥ ॥ध्रु॥ राहो अथवा मग जळो अगीमधीं । निवाड तो आधीं होऊनि गेला ॥ध्रु॥ भेणें झडपणी नाही येंथें दुजें । पादरघिटा ओझें हतियारें ॥२॥ तुका म्हणे मज नाही जी भरवसा । तोवरि सहसा निवाडा तो ॥३॥

२७४८। न सरे भांडार । भरलें वेचितां अपार ॥१॥ ॥ध्रु॥ मवित्याचें पोट भरे । पुढिलासी पुढें उरे ॥१॥ ॥ध्रु॥ कारणापुरता । लाहो आपुलाल्या हिता ॥२॥ तुका म्हणे देवा । पुढें केला चाले हेवा ॥३॥

२७४९। तरी हांव केली अमुपा व्यापारें । व्हावें एकसरें धनवंत ॥१॥ ॥ध्रु॥ जालों हरिदास शूरत्वाच्या नेमें । जालीं ठावीं वर्म पुढिलांचीं ॥ध्रु॥ जनावेगळें हें असे आढभन्नव । बळी दिला जीव म्हणऊनि ॥२॥ तुका म्हणे तरी लागलों विल्हेसी । चालतिया दिसीं स्वामी ऋणी ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२७५०। कोण दुजें हरी सीण । शरण दीन आल्याचा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ तुम्हांविण जगदीशा । उदार ठसा त्रिभुवनीं ॥ध्रु॥॥ कोण ऐसें वारी पाप । हरी ताप जन्माचा ॥२॥ तुका म्हणे धांव घाली । कोण चाली मनाचे ॥३॥

२७५१। ग्रंथाचे अर्थ नेणती हे खळ । बहु अनर्गळ जाले विषयीं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ नाहीं भेद म्हणू भलतें चि आचरे । मोकळा विचरे मनासवें ॥२॥ तुका म्हणे विषा नांव तें अमृत । पापपुण्या भीत नाहीं कष्ट ॥३॥

२७५२। कायावाचामनें जाला विष्णुदास । काम क्रोध त्यास बाधीतना ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ विश्वास तो करी स्वामीवरी सत्ता । सकळ भोगिता होय त्याचें ॥२॥ तुका म्हणे चित्त करावें निर्मळ । येऊनि गोपाळ राहे तेथें ॥३॥

२७५३। याती हीन मति हीन कर्म हीन माझे । सांडोनियां सर्व लज्जा शरण आलों तुज ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ येईं गा तूं मायबापा पंढरीच्या राया । तुजविण सीण जाला क्षीण जाली काया ॥ध्रु॥॥ दिनानाथ दीनबंधु नाम तुज साजे । पतितपावन नाम ऐसी ब्रीदावळी गाजे ॥२॥ विटेवरि नीट उभा कटावरी कर । तुका म्हणे हें चि आम्हां ध्यान निरंतर ॥३॥

२७५४। गंगा आली आम्हांवरि । संतपाउलें साजिरीं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ तेथें करीन मी अंधोळी । उडे चरणरजधुळी । येती तीर्थावळी । पर्वकाळ सकळ ॥ध्रु॥॥ पाप पळालें जळालें । भवदुःख दुरावलें ॥२॥ तुका म्हणे धन्य जालों । सप्तसागरांत न्हालों ॥३॥

२७५५। पोटासाठीं खटपट करिसी अवघा वीळ । राम राम म्हणतां तुझी बसली दांतखीळ ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ हरिचें नाम कदाकाळीं कां रे नये वाचे । म्हणतां राम राम तुझ्या बाचें काय वेचे ॥ध्रु॥॥ द्रव्याचिया आशा तुजला दाही दिशा न पुरती । कीर्तनासी जातां तुझी जड झाली माती ॥२॥ तुका म्हणे ऐशा जीवा काय करूं आतां । राम राम न म्हणे त्याचा गाढव मातापिता ॥३॥

२७५६। आम्हां सुकाळ सुखाचा । जवळी हाट पंढरीचा । सादाविती वाचा । रामनामें वैष्णव ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ घ्या रे आपुल्याला परी । नका ठेवूं कांहीं उरी । ओसरतां भरी । तोंडावरी अंबर ॥ध्रु॥॥ वाहे बंदर द्वारका । खेप आली पुंडलिका । उभे चि विकिलें एका । सनकादिकां सांपडलें ॥२॥ धन्य धन्य हे भूमंडळी । प्रगटली नामावळी । घेती जी दुबळीं । ती आगळीं सदैव ॥३॥ माप आपुलेनि हातें । कोणी नाहीं निवारितें । पैस करूनि चित्तें । घ्यावें हितें आपुलिया ॥४॥ नाहीं वांटितां सरलें । आहे तैसें चि भरलें । तुका म्हणे गेलें । वांयांविण न घेतां ॥५॥

२७५७। चुकलिया ताळा । वाती घालुनि बैसे डोळां ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ तैसें जागें करीं चित्ता । कांहीं आपुलिया हिता ॥ध्रु॥॥ निक्षेपिलें धन । तेथें गुंतलेसे मन ॥२॥ नाशिवंतासाठीं । तुका म्हणे करिसी आटी ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२७५८। करूनि जतन । कोणा कामा आलें धन ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ ऐसें जाणतां । कां रे होतोसी नेणता ॥ध्रु॥ प्रिया पुत्र बंधु । नाही तुज यांशीं संबंधु ॥२॥ तुका म्हणे एका । हरीविण नाही सखा ॥३॥

२७५९। आम्ही देतां हाका । कां रे जालासी तूं मुका ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ न बोलसी नारायणा । कळलासी क्रियाहीना ॥ध्रु॥ आधीं करूं चौघाचार । मग सांडूं भीडभार ॥२॥ तुका म्हणे सेवटीं । तुम्हां आम्हां घालूं तुटी ॥३॥

२७६०। नव्हे भिडा हें कारण । जाणे करूं ऐसे जन ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ जों जों धरावा लौकिक । रबडवितोसी आणीक । चला जाऊं संतांपुढें । ते हें निवडिती रोकडें ॥२॥ तुका म्हणे तूं निर्लज्ज । आम्हां रोकडी गरज ॥३॥

२७६१। बहु होता भला । परि या रांडेनें नासिला ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ बहु शिकला रंग चाळे । खरे खोटें इचे वेळे ॥ध्रु॥ नव्हतें आळवितें कोणी । इनें केला जगऋणी ॥२॥ ज्याचें त्यासी नेदी देऊं । तुका म्हणे धावे खाऊं ॥३॥

२७६२। काय करावें तें आतां । जालें नयेसें बोलतां ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ नाही दोघाचिये हातीं । गांठी घालावी एकातीं ॥ध्रु॥ होय आपुलें काज । तों हे भीड सांडूं लाज ॥२॥ तुका म्हणे देवा । आधीं निवडूं हा गोवा ॥३॥

२७६३। केली सलगी तोंडपिटी । आम्ही लडिबाळें धाकुटीं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ न बोलावें तें चि आलें । देवा पाहिजे साहिलें ॥ध्रु॥ अवघ्यांमध्ये एक वेडें । तें चि खेळविती कोडें ॥२॥ तुका म्हणे मायबापा । मजपरि कोपों नका ॥३॥

२७६४। शिकवूनि बोल । केलें कवतुक नवल ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आपणियां रंजविलें । बापें माझिया विडलें ॥ध्रु॥ हातीं प्रेमाचें भातुकें । आम्हां देऊनियां निकें ॥२॥ तुका करी टाहो । पाहे रखुमाईचा नाहो ॥३॥

२७६५। तेथें सुखाची वसति । माती वैष्णव नाचती । दिंडया पताका झळकती । गर्जती हरिनामें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ दोषा जाली घेघेमारी । पळती भरले दिशा चारी । न येती माघारीं । नाही उरी परताया ॥ध्रु॥ विसरोनि देवपणा । उभा पंढरीचा राणा । विटोनि निर्गुणा । रूप धरिलें गोजिरें ॥२॥ पोट सेवितां न धाये । भूक भुकेली च राहे । तुका म्हणे पाहे । कोण आस मुक्तीची ॥३॥

२७६६। शूद्रवंशी जन्मलो । म्हणोनि दंभें मोकलिलो ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ अरे तूं चि माझा आतां । मायबाप पंढरीनाथा ॥ध्रु॥॥ घोकाया अक्षर । मज नाही आढधकार ॥२॥ सर्वभावें दीन । तुका म्हणे यातिहीन ॥३॥

२७६७। वेडें वांकडें गाईन । परि मी तुझा चि म्हणवीन ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ मज तारीं दिनानाथा । ब्रीदें साच करीं आतां ॥ध्रु॥ केल्या अपराधांच्या राशी । म्हणऊनि आलों तुजपाशीं ॥२॥ तुका म्हणे मज तारीं । सांडीं ब्रीद नाहीतरीं ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२७६८। हरिभक्त माझे जिवलग सोइरे । हृदयीं पाउलें धरीन त्यांचीं ॥१॥ अंतकाळीं येती माझ्या सोडवणे । मस्तक बैसणें देइन त्यांसी ॥१॥ आणिक सोइरे सज्जन वो कोणी । वैष्णवांचोनि नाहीं मज ॥२॥ देइन आळगिण धरीन चरण । संवसारसीण नासे तेणें ॥३॥ कटीं तुळशीमाळा नामाचे धारक । ते माझे तारक भवनदीचे ॥४॥ तयांचे चरणीं घालीन मिठी । चाड हे वैकुंठीं नाहीं मज ॥५॥ अळसें दंभें भावें हरिचें नाम गाती । ते माझे सांगाती परलोकींचे ॥६॥ कायावाचामनें देइन क्षेम त्यासी । चाड जीवित्वासी नाहीं मज ॥७॥ हरिचें नाम मज म्हणविती कोणी । तया सुखा धणी धणी वरी ॥८॥ तुका म्हणे तया उपकारें बांधलों । म्हणऊनि आलों शरण संतां ॥९॥

२७६९। लटिका तो प्रपंच एक हरि साचा । हरिविण आहाच सर्व इंद्रियें ॥१॥ ॥१॥ लटिकें तें मौन भ्रमाचें तें स्वप्न । हरिविण ध्यान नश्वर अवघें ॥१॥ लटिकिया वित्पत्ति हरिविण करिती । हरि नाहीं चित्तीं तो शव जाणा ॥२॥ तुका म्हणे हरि हें धरिसी निर्धारिं । तरी तूं झडकरी जासी वैकुंठा ॥३॥

२७७०। सर्वस्वा मुकावें तेणें हरि जिंकावें । अर्थ प्राण जीवें देहत्याग ॥१॥ ॥१॥ मोह ममता माया चाड नाहीं चिंता । विषयकंदुवेथा जाळूनियां ॥१॥ लोकलज्जा दंभ आणि अहंकार । करूनि मत्सर देशधडी ॥२॥ शांति क्षमा दया सखिया विनउनी । मूळ चक्रपाणी धाडी त्यांसी ॥३॥ तुका म्हणे याती अक्षरें आढभमान । सांडोनियां शरण रिघें संतां ॥४॥

२७७१। एकांताचें सुख देईं मज देवा । आघात या जीवा चुकवूनि ॥१॥ ॥१॥ ध्यानीं रूप वाचे नाम निरंतर । आपुला विसर पडों नेदीं ॥१॥ मायबाळा भेटी सुखाची आवडी । तैशी मज गोडी देईं देवा ॥२॥ कीर्ती ऐकोनियां जालों शरणांगत । दासाचें तूं हित करितोसी ॥३॥ तुका म्हणे मी तों दीन पापराशी । घालावें पाठीशी मायबापा ॥४॥

२७७२। लटिकें तें ज्ञान लटिकें तें ध्यान । जरि हरिकीर्तन प्रिय नाहीं ॥१॥ ॥१॥ लटिकें चि दंभ घातला दुकान । चाळविलें जन पोटासाठीं ॥१॥ लटिकें चि केलें वेदपरायण । जरि नाहीं स्फुंदन प्रेम कथे ॥२॥ लटिकें तें तप लटिका तो जप । अळस निद्रा झोप कथाकाळीं ॥३॥ नाम नावडे तो करील बाहेरी । नाहीं त्याची खरी चित्तशुद्धि ॥४॥ तुका म्हणे ऐसीं गर्जती पुराणें । शिष्टांचीं वचनें मागिला ही ॥५॥

२७७३। भूतीं भगवद्भाव । मात्रासहित जीव । अद्वैत तो ठाव । निरंजन एकला ॥१॥ ॥१॥ ऐसीं गर्जती पुराणें । वेदवाणी सकळ जन । संत गर्जतील तेणें । अनुभवं निर्भर ॥१॥ माझे तुझे हा विकार । निरसतां एकंकार । न लगे कांहीं फार । विचार चि करणें ॥२॥ तुका म्हणे दुजें । हें तों नाहीं सहजें । संकल्पाच्या काजें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

। आपें आप वाढलें ॥३॥

२७७४। नेणें फुंकों कान । नाहीं एकांतींचें ज्ञान ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुम्ही आइका हो संत । माझा सादर वृत्तांत ॥ध्रु॥।। नाहीं देखिला तो डोळां । देव दाखवूं सकळां ॥२॥ चिंतनाच्या सुखें । तुका म्हणे नेणें दुःखें ॥३॥

२७७५। त्याग तरी ऐसा करा । अहंकार दवडावें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मग जैसा तैसा राहे । काय पाहें उरलें तें ॥ध्रु॥।। अंतरींचें विषम गाढें । येऊं पुढें नेदावें ॥२॥ तुका म्हणे शुद्ध मन । समाधान पाहिजे ॥३॥

२७७६। मातेचिये चित्तीं । अवघी बाळकाची व्याप्ति ॥१॥ ॥ध्रु॥।। देह विसरे आपुला । जवळीं घेतां सीण गेला ॥ध्रु॥।। दावी प्रेमभातें । आणि अंगावरि चढतें ॥२॥ तुका संतापुढें । पार्थीं झोंबें लाडें कोडें ॥३॥

२७७७। कोणा पुण्या फळ आलें । आजि देखिलीं पाउलें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसें नेणें नारायणा । संतीं सांभाळलें दीना ॥ध्रु॥।। कोण लाभकाळ । दीन आजिचा मंगळ ॥ध्रु॥।। तुका म्हणे जाला । लाभ सहज विट्टला ॥३॥

२७७८। मान इच्छी तो अपमान पावे । अमंगळ सवे अभाग्याची ॥१॥ ॥ध्रु॥।। एकाचिये अंणीं दुजियाचा वास । आशा पुढें नाश सिद्ध करी ॥ध्रु॥।। आधीं फळासी कोठें पावों शके । वासनेची भिकेवरी चाली ॥२॥ तुका म्हणे राजहंस ढोरा नांव । काय तया घ्यावें अळंकाराचें ॥३॥

२७७९। संसारापासूनी कैसें सोडविशी । न कळे हृषीकेशी काय जाणें । करितां न सरे आढ्यक वाट पाहीं । तुष्णा देशघडी केलों । भक्तिभजनभाव यांसी नाहीं ठाव । चरणीं तुझ्या अंतरलों । मार्गें पुढें रीग न पुरे चि पाहातां । अवघा अवघी वेष्टिलों ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां माझी लाज राखें नारायणा । हीन दीन लीन याचकाची । करितां न कळे कांहीं असतील गुण दोष । करीं होळी संचिताची ॥ध्रु॥।। इंद्रियें द्वारें मन धांवे सैरें । नांगवे करितां चि कांहीं । हात पाय कान मुख लिंगस्थान । नेत्र घ्राण द्वारें पाहीं । जया जैसी सोय तैसें होय । क्षण एक स्थिर नाहीं । करिती ताडतोडी ऐसी यांची खोडी । न चले माझें यास कांहीं ॥२॥ शरीरसंबंधु पुत्र पत्नी बंधु । धन लोभ मायावंत । जन लोकपाळ मैत्र हे सकळ । सोडरीं सज्जनें बहुतें । नाना कर्म डाय करिती उपाय । बुडावया घातपातें । तुका म्हणे हरी राखे भलत्या परी । आम्ही तुझीं शरणागतें ॥३॥

२७८०। नाम घेतां उठाउठीं । होय संसारासी तुटी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसा लाभ बांधा गांठी । विट्टलापार्थीं पडे मिठी ॥ध्रु॥।। नामापरतें साधन नाहीं । जें तूं करिशी आणिक कांहीं ॥२॥ हाकारोनि सांगे तुका । नाम घेतां राहों नका ॥३॥

२७८१। प्राण समर्पिला आम्ही । आतां उशीर कां स्वामी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। माझें फेडावें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

उसणें । भार न मना या ऋणें ॥ध्रु॥ जाला कंठस्फोट । जवळी पातलों निकट
॥२॥ तुका म्हणे सेवा । कैसी बरी वाटे देवा ॥३॥

२७८२। येणें मार्गें आले । त्यांचें निसंतान केलें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसी अवघड वाट ।
ऐकोन आलों मी बोभाट ॥ध्रु॥ नागविल्या थाटीं । उरों नेदी च लंगोटी ॥२॥ तुका
म्हणे चोर । तो हा उभा कटिकर ॥३॥

२७८३। तोंवरि तोंवरि जंबुक करि गर्जना । जंव त्या पंचानना देखिलें नाही ॥१॥
॥ध्रु॥।। तोंवरि तोंवरि सिंधु करि गर्जना । जंव त्या अगस्तिब्राम्हणा देखिलें नाही
॥ध्रु॥।। तोंवरि तोंवरि वैराग्याच्या गोष्टी । जंव सुंदर वनिता दृष्टी पडिली नाही
॥२॥ तोंवरि तोंवरि शूरत्वाच्या गोष्टी । जंव परमाईचा पुत्र दृष्टी देखिला नाही
॥३॥ तोंवरि तोंवरि माळामुद्रांचीं भूषणें । जंव तुक्याचें दर्शन जालें नाही ॥४॥

२७८४। तोंवरि तोंवरि शोभतील गारा । जंव नाही हिरा प्रकाशला ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
तोंवरि तोंवरि शोभती दीपिका । नुगवता एका भास्करासी ॥२॥ तोंवरि तोंवरि
सांगती संताचिया गोष्टी । जंव नाही भेटी तुक्यासवें ॥३॥

२७८५। धरोनि दोन्ही रूपें पाळणें संहार । करी कोप रुद्र दयाळ विष्णु ॥१॥
॥ध्रु॥।। जटाजूट एका मुगुट माथां शिरीं । कमळापति गौरीहर एक ॥ध्रु॥
भस्मउद्धळण लक्ष्मीचा भोग । शंकर श्रीरंग उभयरूपीं ॥२॥ वैजयंती माळा
वासुगीचा हार । लेणें अळंकार हरिहरा ॥३॥ कपाळ झोळी एका स्मशानींचा वास ।
एक जगन्निवास विश्वंभर ॥४॥ तुका म्हणे मज उभयरूपीं एक । सरोनि संकल्प
शरण आलों ॥५॥

२७८६। उचिताचा भाग होतो राखोनियां । दिसती ते वायां कष्ट गेले ॥१॥
॥ध्रु॥।। वचनाची कांहीं राहे चि ना रुचि । खळाऐसें वाची कुची जालें ॥ध्रु॥
विश्वासानें माझें बुडविलें घर । करविला धीर येथवरी ॥२॥ तुका म्हणे शेकीं थार
नाहीं बुड । कैसें तुम्हीं कोड पुरविलें ॥३॥

२७८७। लांब लांब जटा काय वाढवूनि । पावडें घेऊनि क्रोधें चाले ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
खायाचा वोळसा शिव्या दे जनाला । ऐशा तापशाला बोध कैचा ॥ध्रु॥।। सेवी भांग
अफू तमाखू उदंड । परि तो अखंड भ्रांतीमाजी ॥२॥ तुका म्हणे ऐसा सर्वस्वें
बुडाला । त्यासी अंतरला पांडुरंग ॥३॥

२७८८। अवघीं च तीर्थें घडलीं एकवेळा । चंद्रभागा डोळां देखिलिया ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
अवघीं च पापें गेलीं दिगांतरी । वैकुंठ पंढरी देखिलिया ॥ध्रु॥।। अवघिया संतां
एकवेळा भेटी । पुंडलीक दृष्टी देखिलिया ॥२॥ तुका म्हणे जन्मा आल्याचें सार्थक
। विड्वल चि एक देखिलिया ॥३॥

२७८९। सदा सर्वकाळ अंतरीं कुटील । तेणें गळां माळ घालूं नये ॥१॥ ॥ध्रु॥।।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

ज्यासी नाही धर्म दया क्षमा शांति । तेणें अंगीं विभूती लावूं नये ॥१॥ ज्यासी न कळे भक्तीचें महिमान । तेणें ब्रम्हज्ञान बोलों नये ॥२॥ ज्याचें मन नाही लागलें हातासी । तेणें प्रपंचासी टाकूं नये । तुका म्हणे ज्यासी नाही हरिभक्ति । तेणें भगवें हार्तीं धरूं नये ॥४॥

२७९०। आम्ही असों निश्चिंतीनें । एक्या गुणें तुमचिया ॥१॥ ॥१॥ दुराचारी तरले नामें । घेतां प्रेमें म्हणोनि ॥१॥ नाही तुम्हां धांव घेतां । कृपावंत आळस ॥२॥ तुका म्हणे विसरूं कांई । तुज वो आई विडले ॥३॥

२७९१। अनुभवं वदे वाणी । अंतर ध्यान आपुलें ॥१॥ ॥१॥ कैची चिका दुधचवी । जरी दावी पांढरें ॥१॥ जातीऐसा दावी रंग । बहु जग या नावें ॥२॥ तुका म्हणे खदयोत तें । दुंगाभोवतें आपुलिया ॥३॥

२७९२। परपीडक तो आम्हां दावेदार । विश्वीं विश्वंभर म्हणऊनि ॥१॥ ॥१॥ दंडूं त्यागूं बळें नावलोकूं डोळा । राखूं तो चांडाळा ऐसा दुरि ॥१॥ अनाचार कांहीं न साहे अवगुणें । बहु सोय मन कासावीस ॥२॥ तुका म्हणे माझी एकविध सेवा । विमुख ते देवा वाळी चित्तें ॥३॥

२७९३। कांहीं न मागे कोणांसी । तो चि आवडे देवासी ॥१॥ ॥१॥ देव तयासी म्हणावें । त्याचे चरणीं लीन व्हावें ॥१॥ भूतदया ज्याचे मनीं । त्याचे घरीं चक्रपाणी ॥२॥ नाही नाही त्यासमान । तुका म्हणे मी जमान ॥३॥

२७९४। नाम उच्चारितां कंठीं । पुढें उभा जगजेठी ॥१॥ ॥१॥ ऐसें धरोनियां ध्यान । मनें करावें चिंतन ॥१॥ ब्रम्हादिकांच्या ध्याना नये । तो हा कीर्तनाचे सोये ॥२॥ तुका म्हणे सार घ्यावें । मनें हरिस्म पाहावें ॥३॥

२७९५। आडलिया जन होसी सहाकरी । अंधळयिकरीं काठी तूं चि ॥१॥ ॥१॥ आडिले गांजिले पीडिले संसारीं । त्यांचा तूं कैवारी नारायणा ॥१॥ प्रल्हाद महासंकटीं रक्षिला । तुम्ही अपंगिला नानापरी ॥२॥ आपुलें चि अंग तुम्ही वोडविलें । त्याचें निवारलें महा दुःख ॥३॥ तुका म्हणे तुझे कृपे पार नाही । माझे विटाबाई जननीये ॥४॥

२७९६। तपासी तें मन करूं पाहे घात । धरोनि सांगात इंद्रियांचा ॥१॥ ॥१॥ म्हणोनि कीर्तन आडवलें मज । सांडोनियां लाज हें चि करीं ॥१॥ पाहातां आगमनिगमाचे ठाव । तेथें नाही भाव एकविध ॥२॥ तुका म्हणे येथें नाही वो विकार । नाम एक सार विठोबाचें ॥३॥

२७९७। गुरुशिष्यपण । हें तों अधमलक्षण ॥१॥ ॥१॥ भूतीं नारायण खरा । आप तैसा चि दुसरा ॥१॥ न कळतां दोरी साप । राहूं नेंदावा तो कांप ॥२॥ तुका म्हणे गुणदोषी । ऐसें न पडावें सोसीं ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२७९८। अंगीकार ज्याचा केला नारायणें । निंद्य तें हि तेणें वंद्य केलें ॥१॥

॥ध्रु॥। अजामेळ भिल्ली तारिली कुंटणी । प्रत्यक्ष पुराणीं वंद्य केली ॥ध्रु॥।
ब्रम्हहत्याराशी पातकें अपार । वाल्मीक विढकर वंद्य केला ॥२॥ तुका म्हणे येथें
भजन प्रमाण । काय थोरपण जाळावें तें ॥३॥

२७९९। धनवंता घरीं । करी धन चि चाकरी ॥१॥ ॥ध्रु॥। होय बैसल्या व्यापार ।
न लगे सांडावें चि घर ॥ध्रु॥। रानीं वनीं द्वीपीं । असतीं तीं होतीं सोपीं ॥२॥ तुका
म्हणे मोल । देतां कांहीं नव्हे खोल ॥३॥

२८००। हा गे माझा अनुभव । भक्तिभाव भाग्याचा ॥१॥ ॥ध्रु॥। केला ऋणी
नारायण । नव्हे क्षण वेगळा ॥ध्रु॥। घालोनियां भार माथां । अवघी चिंता वारली
॥२॥ तुका म्हणे वचनासाठीं । नाम कंठीं धरोनि ॥३॥

२८०१। देव आहे सुकाळ देशीं । अभाग्यासी दुर्भिक्षा ॥१॥ ॥ध्रु॥। नेणती हा करूं
सांटा । भरले फांटा आडरानें ॥ध्रु॥। वसवूनि असे घर । माग दूर घातला ॥२॥
तुका म्हणे मन मुरे । मग जें उरे तें चि तूं ॥३॥

२८०२। खुंटोनियां दोरी आपणियांपाशीं । वावडी आकाशीं मोकलिली ॥१॥ ॥ध्रु॥।
आपुलिया आहे मालासी जतन । गाहाणाचे ऋण बुडों नेणें ॥ध्रु॥। बीज नेलें तेथें
येईल अंकुर । जतन तें सार करा याची ॥२॥ तुका म्हणे माझी निश्चिंतीची सेवा ।
वेगळें नाहीं देवा उरों दिलें ॥३॥

२८०३। शाहाणापणें वेद मुका । गोपिका त्या ताटकी ॥१॥ ॥ध्रु॥। कैसें येथें कैसें
तेथें । शहाणे ते जाणती ॥ध्रु॥। यज्ञमुखें खोडी काढी । कोण गोडी बोरांची ॥२॥
तुका म्हणे भावाविण । अवघा सीण केला होय ॥३॥

२८०४। मजुराचें पोट भरे । दाता उरे संचला ॥१॥ ॥ध्रु॥। या रे या रे हातोहातीं
। काम माती सारावी ॥ध्रु॥। रोजकीर्दी होतां झाडा । रोकडा चि पर्वत ॥२॥ तुका
म्हणे खोल पाया । वेचों काय क्लेशेसीं ॥३॥

२८०५। स्मशानीं आम्हां न्याहालीचें सुख । या नांवें कौतुक तुमची कृपा ॥१॥
॥ध्रु॥। नाहीं तरीं वायां अवघें निफरळ । शब्द ते पोकळ बडबड ॥ध्रु॥। झाडें झुडें
जीव सोड्रे पाषाण । होती तई दान तुम्हीं केलें ॥२॥ तुका म्हणे आतां पाहे अनुभव
। घेरुनि हातीं जीव पांडुरंगा ॥३॥

२८०६। आमची जोडी ते देवाची चरण । करावें चिंतन विठोबाचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।
लागेल तरीं कोणी घ्यावें धणीवरी । आमुपचि परी आवडीच्या ॥ध्रु॥। उभारिला कर
प्रसिद्ध या जग । करूं केला त्याग मार्गें पुढें ॥२॥ तुका म्हणे होय दरिद्र विच्छिन्न ।
ऐसें देऊं दान एकवेळे ॥३॥

२८०७। दधिमाझी लोणी जाणती सकळ । तें काढी निराळें जाणे मथन ॥१॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥ध्रु॥ आढग्न काष्ठाभाजी ऐसैं जाणे जन । मथिलियाविण कैसा जाळी ॥ध्रु॥
तुका म्हणे मुख मळीण दर्पणी । उजळल्यावांचूनि कैसें भासे ॥२॥

२८०८ । नको नको मना गुंतूं मायाजाळी । काळ आला जवळी ग्रासावया ॥१॥
॥ध्रु॥ काळाची हे उडी पडेल बा जेव्हां । सोडविना तेव्हां मायबाप ॥ध्रु॥
सोडवीन राजा देशीचा चौधरी । आणीक सोडरीं भलीं भलीं ॥२॥ तुका म्हणे तुला
सोडवीन कोणी । एका चक्रपाणी वांचूनियां ॥३॥

२८०९ । पुढें जेणें लाभ घडे । तें चि वेडे नाशित्ती ॥१॥ ॥ध्रु॥ येवढी कोठें
नागवण । अंधारून विष घ्यावें ॥ध्रु॥ होणारासी मिळें बुद्धि । नेदी शुद्धी धरूं तें
॥२॥ तुका म्हणे जना सोंग । दावी रंग आणीक ॥३॥

२८१० । ऐका गा ए अवघे जन । शुद्ध मन तें हित ॥१॥ ॥ध्रु॥ अवघा काळ नव्हे
जरी । समयवरी जाणावें ॥ध्रु॥ नाही कोणी सर्वें येता । संचिता या वेगळा ॥२॥
बरवा अवकाश आहे । करा साहे इंद्रियें ॥३॥ कर्मभूमीऐसा ठाव । वेवसाव जाणावा
॥४॥ तुका म्हणे उत्तम जोडी । जाती घडी नरदेह ॥५॥

२८११ । संतसेवेसि अंग चोरी । दृष्टी न पडो तयावरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ ऐसियासी
व्याली रांड । जळो जळो तिचें तोंड ॥ध्रु॥ संतचरणीं ठेवितां भाव । आपेंआप भेटे
देव ॥२॥ तुका म्हणे संतसेवा । माझ्या पूर्वजांचा ठेवा ॥३॥

२८१२ । गेले पळाले दिवस रोज । काय म्हणतोसि माझें माझें ॥१॥ ॥ध्रु॥ सळे
धरोनि बैसला काळ । फांकां नेदी घटिका पळ ॥ध्रु॥ कां रे अदद्यापि न कळे ।
केश फिऱले कान डोळे ॥२॥ हित कळोनि असतां हातीं । तोंडीं पाडोनि घेसी माती
॥३॥ तुज ठाउकें मी जाणार । पाया शोधोनि बांधिसी घर ॥४॥ तुका म्हणे वेगें ।
पंढरिराया शरण रिघें ॥५॥

२८१३ । आतां माझ्या मायबापा । तूं या पापा प्रायश्चित्त ॥१॥ ॥ध्रु॥ फजित हे
केले खळ । तो विटाळ निवारीं ॥ध्रु॥ प्रेम आतां पार्जी रस । करीं वास अंतरीं
॥२॥ तुका म्हणे पांडुरंगा । जिवलग्ना माझिया ॥३॥

२८१४ । कां रे पवसी धांवण्या । अंगराख्या नारायणा ॥१॥ ॥ध्रु॥ अंगीं असोनियां
बळ । होसी खटयाळ नाटयाळ ॥ध्रु॥ आम्हां नरकासी जातां । काय येइल तुझ्या
हातां ॥२॥ तुका म्हणे कान्हा । त्रिदयानष्टा नारायणा ॥३॥

२८१५ । माझे पाय तुझी डोई । ऐसैं करिं गा भाक देई ॥१॥ ॥ध्रु॥ पाहतां तंव
उफ्राटें । घडे तरी भाग्य मोठें ॥ध्रु॥ बहु साधन मोलाचें । यासी जोडा दुजें कैचें
॥२॥ नका अनमानूं विट्टला । तुका म्हणे धडा जाला ॥३॥

२८१६ । पवित्र तें अन्न । हरिचिंतनीं भोजन ॥१॥ ॥ध्रु॥ येर वेठया पोट भरी ।
चाम मसकाचे परी ॥ध्रु॥ जेऊनि तो धाला । हरिचिंतनीं केला काला ॥२॥ तुका

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

म्हणे चवी आलें । जें कां मिश्रित विट्टलें ॥३॥

२८१७। चरणाचा महिमा । हा तो तुझ्या पुरुषोत्तमा ॥१॥ ॥ध्रु॥। अंध पारखी
माणिकें । बोलविशी स्पष्ट मुकें ॥ध्रु॥ काय नाही सत्ता । हातीं तुझ्या पंढरीनाथा
॥२॥ तुका म्हणे मूढा । मज चेष्टविलें जडा ॥३॥

२८१८। बळवित कर्म । करी आपुला तो धर्म ॥१॥ ॥ध्रु॥। पुढें घालुनियां सत्ता ।
न्यावें पतना पतिता ॥ध्रु॥ आचरणें खोटीं । केलीं सलताती पोटीं ॥२॥ तुका म्हणे
देवा । नाहीं भजन केली सेवा ॥३॥

२८१९। कें वाहों जीवन । कें पलंगीं शयन ॥१॥ ॥ध्रु॥। जैसी जैसी वेळ पडे ।
तैसें तैसें होणें घडे ॥ध्रु॥ कें भौज्य नानापरी । कें कोरडया भाकरी ॥२॥ कें
बसावें वहनीं । कें पायीं अन्हवाणी ॥३॥ कें उत्तम प्रावर्णे । कें वसनें ती जीर्णे
॥४॥ कें सकळ संपत्ती । कें भोगणें विपत्ती ॥५॥ कें सज्जनाशीं संग । कें
दुर्जनशीं योग ॥६॥ तुका म्हणे जाण । सुख दुःख तें समान ॥७॥

२८२०। उंच निंच कांहीं नेणे हा भगवंत । तिष्ठे भाव भक्त देखोनियां ॥१॥ ॥ध्रु॥।
दासीपुत्र कण्या विदुराच्या भक्षी । दैत्या घरीं रक्षी प्रल्हादासी ॥ध्रु॥। चर्म रंगू लागे
रोहिदासा संगीं । कबिराचे मार्गीं विणी शेले ॥२॥ सजनकसाया विकू लागे मास ।
मळा सांवत्यास खुरपू लागे ॥३॥ नरहरिसोनारा घडों फुकू लागे । चोख्यामेळया
संगें ढोरें ओढी ॥४॥ नामयाची जनी सवें वेची शेणी । धर्मा घरीं पाणी वाहे झाडी
॥५॥ नाम्यासवें जेवी नव्हे संकोचित । ज्ञानियाची भिंत अंगीं ओढी ॥६॥
अजुर्नाचीं घोडीं हाकी हा सारथी । भक्षी पोहे प्रीती सुदाम्याचे ॥७॥ गौळ्यांचे घरीं
गाई अंगें वळी । द्वारपाळ बळीद्वारीं जाला ॥८॥ यंकोबाचें ऋण फेडी हृषीकेशी ।
आंबऋषीचे सोशी गर्भवास ॥९॥ मिराबाई साटीं घेतो विषप्याला । दामाजीचा जाला
पाडेवार ॥१०॥ घडी माती वाहे गोर्षी कुंभाराची । हुंडी महत्याचीं अंगें भरी
॥११॥ पुंडलिकासार्टीं अझूनि तिष्ठत । तुका म्हणे मात धन्य त्याची ॥१२॥

२८२१। भेटीलागीं जीवा लागलीसे आस । पाहे रात्रीं दिवस वाट तुझी ॥१॥
॥ध्रु॥। पूर्णिमेचा चंद्रमा चकोरा जीवन । तैसें माझें मन वाट पाहे ॥ध्रु॥।
दिवाळीच्या मुळा लेंकी आसावली । पाहतसें वाटुली पंढरीची ॥२॥ भुकेलिया बाळ
आढत शोक करी । वाट पाहे परि माउलीची ॥३॥ तुका म्हणे मज लागलीसे भूक
। धांवूनि श्रीमुख दावीं देवा ॥४॥

२८२२। आले संत पाय ठेविती मस्तकीं । इहीं उभयलोकीं सरता केलों ॥१॥
॥ध्रु॥। वंदीन पाउलें लोलेन चरणीं । आजि इच्छाघणी फिटईल ॥ध्रु॥। अवघीं पूर्व
पुण्ये जालीं सानुकूळ । अवघें चि मंगळ संतभेटी ॥२॥ तुका म्हणे कृतकृत्य जालों
देवा । नेणें परि सेवा डोळां देखें ॥३॥

२८२३। करीं धंदा परि आवडती पाय । प्रीती सांगों काय नेणों देवा ॥१॥ ॥ध्रु॥।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

रूप डोळां देखें सदा सर्वकाळ । संपादितों आळ प्रपंचाचा ॥ध्रु॥ नेमून ठेविली
कारया कारणीं । आमुचिये वाणी गुण वदे ॥२॥ मनासीं उत्कंठा दर्शनाचा हेवा ।
नाहीं लोभ जीवा धन धान्य ॥३॥ उसंतितों पंथ वेठीचिया परी । जीवनसूत्र
दोरीपार्शी ओढ ॥४॥ तुका म्हणे ऐसें करितों निर्वाण । जीव तुम्हां भिन्न नाहीं माझा
॥५॥

२८२४। कां रे माझीं पोरें म्हणसील ढोरें । मायबाप खरें काय एक ॥१॥ ॥ध्रु॥
कां रे गेलें म्हणोनि करिसी तळमळ । मिथ्याचि कोल्हाळ मेलियाचा ॥ध्रु॥ कां रे
माझें माझें म्हणसील गोत । नो संडविती दूत यम हार्तीं ॥२॥ कां रे मी बळिया
म्हणविसी ऐसा । सरणापार्शीं कैसा उचलविसी ॥३॥ तुका म्हणे न धरीं भरवसा
कांहीं । वेगी शरण जाई पांडुरंगा ॥४॥

२८२५। अगा करूणाकरा करितसें धांवा । या मज सोडवा लवकरि ॥१॥ ॥ध्रु॥
ऐकोनियां माझीं करूणेचीं वचनें । व्हावें नारायणें उतावीळ ॥ध्रु॥ मार्गे पुढें अवघा
दिसे रिता ठाव । ठेवूनि पार्यीं भाव वाटे पाहें ॥२॥ उशीर तो आतां न पाहिजे केला
। अहो जी विड्वला मायबापा ॥३॥ उरलें तें एक हें चि मज आतां । अवघें
विचारितां शून्य जालें ॥४॥ तुका म्हणे आतां करीं कृपादान । पाउलें समान दावीं
डोळां ॥५॥

२८२६। न मनीं ते ज्ञानी न मनीं ते पंडित । ऐसे परीचे एकएका भावें ॥१॥
॥ध्रु॥ धातू पोसोनियां आणिकां उपदेश । अंतरीं तो लेश प्रेम नाहीं ॥ध्रु॥ न मनीं
ते योगी न मनीं ते हरिदास । दर्शनें बहुवस बहुतां परीचीं ॥२॥ तुका म्हणे तयां
नमन बाह्यात्कारी । आवडती परी चित्तशुद्धीचे ॥३॥

२८२७। कासिया पाषाण पूजिती पितळ । अष्ट धातु खळ भावें विण ॥१॥ ॥ध्रु॥
भाव चि कारण भाव चि कारण । मोक्षाचें साधन बोलियेलें ॥ध्रु॥ काय करिल
जपमाळा कंटमाळा । करिशी वेळोवेळां विषयजप ॥२॥ काय करिशील पंडित हे
वाणी । अक्षराभिमानी थोर होय ॥३॥ काय करिशील कुशल गायन । अंतरीं मळीण
कुबुद्धि ते ॥४॥ तुका म्हणे भाव नाहीं करी सेवा । तेणें काय देवा योग्य होशी
॥५॥

२८२८। अंतरींचें गोड । राहें आवडीचें कोड ॥१॥ ॥ध्रु॥ संघट्टणें येती अंगा ।
गुणदोष मनोभंगा ॥ध्रु॥ उचिताच्या कळा । नाहीं कळत सकळा ॥२॥ तुका म्हणे
अभावना । भावीं मूळ तें पतना ॥३॥

२८२९। शिळा जया देव । तैसा फळे त्याचा भाव ॥१॥ ॥ध्रु॥ होय जतन तें गोड
। अंतरा येती नाड ॥ध्रु॥ देव जोडे भावें । इच्छेचें तें प्रेम घ्यावें ॥२॥ तुका म्हणे
मोड दावी । तैशीं फळें आलीं व्हावीं ॥३॥

२८३०। कासया जी ऐसा माझे माथां ठेवा । भार तुम्ही देवा संतजन ॥१॥ ॥ध्रु॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

विचित्र विंदानी नानाकळा खेळे । नाचवी पुतळे नारायण ॥ध्रु॥ काय वानरांची अंगींची ते शक्ति । उदका तरती वरी शिळा ॥२॥ तुका म्हणे करी निमित्त्य चि आड । चेष्टवूनि जड दावी पुढें ॥३॥

२८३१। पायां पडावें हें माझें भांडवल । सरती हे बोल कोठें पार्यीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ तरि हे सलगी कवतुक केलें । लडिवाळ धाकुलें असें बाळ ॥ध्रु॥ काय उणें तुम्हां संताचियें घरी । विदित या परी सकळ ही ॥२॥ तुका म्हणे माझें उचित हे सेवा । नये करूं ठेवाठेवी कांहीं ॥३॥

२८३२। वदवावी वाणी माझी कृपावंता । वागपुष्प संतां समर्पीशी ॥१॥ ॥ध्रु॥ सर्वसंकटाचा तुम्हां परिहार । घालावा म्यां भार पांडुरंगा ॥ध्रु॥ एकसरें चिंता ठेवूनियां पार्यीं । जालों उतराईं होतों तेणें ॥२॥ तुका म्हणे येथें जालें अवसान । काया वाचा मन वेचूनियां ॥३॥

२८३३। नमावे पाय हें माझें उचित । आशीर्वादें हित तुमचिया ॥१॥ ॥ध्रु॥ कृपेचा वोरस न समाये पोटीं । म्हणोनि उप्रांटीं वचनें हीं ॥ध्रु॥ तुमची उष्ठावळी हें माझें भोजन । झाडावें अंगण केरपुंजे ॥२॥ परि ऐसें पुण्य नाही माझें गांठीं । जेणें पडे मिठी पायांसर्वें ॥३॥ तुका म्हणे राहे आठवण चित्तीं । ऐशी कृपा संतीं केली तुम्हीं ॥४॥

२८३४। काय नाही माता गौरवीत बाळा । काय नाही लळा पाळीत ते ॥१॥ ॥ध्रु॥ काय नाही त्याची करीत ते सेवा । काय नाही जीवा गोमटें तें ॥ध्रु॥ अमंगळपणें कांटाळा न धरी । उचलोनि करीं कंठीं लावी ॥२॥ लेववी आपुले अंगें अळंकार । संतोषाये फार देखोनियां ॥३॥ तुका म्हणे स्तुति योग्य नाही परी । तुम्हां लाज थोरी अंकिताची ॥४॥

२८३५। माझिया मीपणावर पडो पाषाण । जळों हें भूषण नाम माझें । पापा नाही पार दुःखाचे डोंगर । जालों ये भूमीसी ओझें ॥१॥ ॥ध्रु॥ काय विटंबना सांगों किती । पाषाण फुटती ऐसें दुःख । नर नरी सकळ उत्तम चांडाळ । न पाहाती माझें मुख ॥ध्रु॥ काया वाचा मन अघटित करणें । चर्मचक्षु हात पाय । निंदा द्वेष घात विश्वासीं व्यभिचार । आणीक सांगों किती काय ॥२॥ लक्ष्मीमदें मातें घडले महा दोष । पत्नी दोनी भेदाभेद । पितृवचन घडली अवज्ञा आढवचार । कुटिल कुचर वादी निंद्य ॥३॥ आणीक किती सांगों ते अवगुण । न वळे जिह्वा कांपे मन । भूतदया उपकार नाही शब्दा धीर । विषयीं लंपट हीन ॥४॥ संत महानुभाव ऐका हें उत्तरें । अवगुण आढवचारें वृद्धि पापा । तुका म्हणे सरतें करा पांडुरंगीं । शरण आलों मायबापा ॥५॥

कृष्णजन्म अभंग ॥ ५ ॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२८३६। फिक्किलीं दोनी । कन्या आणि चक्रपाणी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ जाला आनंदें
आनंद । अवतरलें गोविंद ॥ध्रु॥ तुटलीं बंधनें । वसुदेवदेवकीचीं दर्शनं ॥२॥
गोकुळासी आलें । ब्रम्ह अव्यक्त चांगलें ॥३॥ नंद दसवती । धन्य देखिले श्रीपती
॥४॥ निशीं जन्मकाळ । आले अष्टमी गोपाळ ॥५॥ आनंदली मही । भार गेला
सकळ ही ॥६॥ तुका म्हणे कंसा । आट भोविला वळसा ॥७॥

२८३७। सोडियेल्या गांठी । दरुषणें कृष्णभेटी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ करिती नारी अक्षवाणें
। जीवभाव देती दानें ॥ध्रु॥ उपजल्या काळें । रूपें मोहीलीं सकळें ॥२॥ तुका
तेथें वारी । एकी आडोनि दुसरी ॥३॥

२८३८। मुख डोळां पाहे । तैशी च ते उभी राहे ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ केल्याविण नव्हे
हार्ती । धरोनि आरती परती ॥ध्रु॥ न धरिती मनीं । कांहीं संकोच दाटणी ॥२॥
तुका म्हणें देवें । ओस केल्या देहभावें ॥३॥

२८३९। गोकुळीच्या सुखा । अंतपार नाहीं लेखा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ बाळकृष्ण नंदा घरीं
। आनंदल्या नरनारी ॥ध्रु॥ गुढिया तोरणें । करिती कथा गाती गाणें ॥२॥ तुका
म्हणे छंदें । येणें वेधिलीं गोविंदें ॥३॥

२८४०। विटंबिलें भट । दिला पाठीवरी पाट ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ खोटें जाणोनि अंतर ।
न साहे चि विश्वंभर ॥ध्रु॥ तें चि करी दान । जैसैं आइके वचन ॥२॥ तुका म्हणे
देवें । पूतना शोषियेली जीवें ॥३॥

॥५॥

२८४१। प्रेम देवाचें देणें । देहभाव जाय जेणें ॥ न धरावी मनं । शुद्धी देशकाळाची
॥१॥ ॥ध्रु॥॥ मुक्त लज्जाविरहित । भाग्यवंत हरिभक्त । जाले वोसंडत ।
नामकीतिपवाडे ॥ध्रु॥ जोडी जाली आढवनाश । जन्मोनि जाले हरिचे दास । त्यांस
नव्हे गर्भवास । सौरस परब्रम्हीं ॥२॥ हे चि वाहाती संकल्प । पुण्यप्रसंगांचे जप ।
तुका म्हणे पाप । गांवीं नाहीं हरिजना ॥३॥

२८४२। तो चि लटिक्यामाजी भला । म्हणे देव म्यां देखिला ॥१॥ ॥ध्रु॥॥
ऐशियाच्या उपदेशें । भवबंधन कैसैं नासे । बुडवी आपणासरिसे । आढभमानें
आणिकांस ॥ध्रु॥ आणिक नाहीं जोडा । देव म्हणवितां या मूढा ॥२॥ आणिकांचे
न मनी साचें । तुका म्हणे या श्रेष्ठ्यांचें ॥३॥

२८४३। होईल जाला अंगें देव जो आपण । तयासी हे जन अवघे देव ॥१॥
॥ध्रु॥॥ येरांनीं सांगावी रेत काहाणी । चित्ता रंजवणी करावया ॥ध्रु॥ धाला
आणिकांची नेणे तान भूक । सुखें पाहे सुख आपुलिया ॥२॥ तुका म्हणे येथें पाहिजे
अनुभव । शब्दाचें गौरव कामा नये ॥३॥

२८४४। कां न वजावें बैसोनि कथे । ऐसैं ऐका हो श्रोते । पांडुरंग तेथें । उभा असे

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

तिष्ठत ॥१॥ ॥ध्रु॥ म्हणऊनि करी धीर । लक्ष लावूनि सादर । भवसिंधुपार ।
असेल ज्या तरणें ॥ध्रु॥ कथे कांहीं अणुमात्र । नो बोलवें हा वृत्तांत । देवभक्तां
चित्त । समरसीं खंडणा ॥२॥ कां वैष्णवा पूजावें । ऐका घेईल जो भावें ।
चरणरजा शिवें । वोडविला मस्तक ॥३॥ ऐसें जाणा हे निभ्रांत । देव वैष्णवांचा
अंकित । आढलपत अतीत । परमित त्यासाठीं ॥४॥ घालोनि लोळणीं । तुका आला
लोटांगणीं । वंदी पायवणीं । संतचरणींचें माथां ॥५॥

२८४५। अनुभवं आलें अंगा । तें या जगा देतसें ॥१॥ ॥ध्रु॥ नव्हतीं हाततुके
बोल । मूळ ओल अंतरिंची ॥ध्रु॥ उतरुनि दिलें कशीं । शुद्धरासीं सरे तें ॥२॥
तुका म्हणे दुसरें नाहीं । ऐसी ग्वाही गुजरली ॥३॥

२८४६। साधकाची दशा उदास असावी । उपाधि नसावी अंतर्बाही ॥१॥ ॥ध्रु॥
लोलुपता काय निद्रेतें जिणावें । भोजन करावें परमित ॥ध्रु॥ एकांतीं लोकांतीं
स्त्रियांशीं वचन । प्राण गेल्या जाण बोलों नये ॥२॥ संग सज्जनाचा उच्चार
नामाचा । घोष कीर्तनाचा अहर्निशीं ॥३॥ तुका म्हणे ऐशा साधनीं जो राहे । तो वि
ज्ञान लाहे गुरुकृपा ॥४॥

२८४७। अंतरींची ज्योत प्रकाशली दीप्ति । मुळींची जे होती आच्छादिली ॥१॥
॥ध्रु॥ तेथींचा आनंद ब्रम्हांडीं न माये । उपमेशीं काये देऊं सुखा ॥ध्रु॥ भावाचे
मथिलें निर्गुण संचलें । तें हें उभें केलें विटेवरी ॥२॥ तुका म्हणे आम्हां ब्रम्हांड
पंढरी । प्रेमाची जे थोरी सांठवण ॥३॥

२८४८। कासया गा मज घातलें संसारीं । चित्त पायांवरी नाहीं तुझ्या ॥१॥
॥ध्रु॥ कासया गा मज घातलें या जन्मा । नाहीं तुझा प्रेम नित्य नवा ॥ध्रु॥
नामाविण माझी वाचा अमंगळ । ऐसा कां चांडाळ निर्मियेलें ॥२॥ तुका म्हणे माझी
जळो जळो काया । विडुला सखया वांचूनियां ॥३॥

२८४९। प्रारब्धें चि जोडे धन । प्रारब्धें चि वाढे मान ॥१॥ ॥ध्रु॥ सोस करिसी
वांयां । भज मना पंढरीराया ॥ध्रु॥ प्रारब्धें चि होय सुख । प्रारब्धें चि पावे दुःख
॥२॥ प्रारब्धें चि भरे पोट । तुका करीना बोभाट ॥३॥

२८५०। हीन माझी याति । वरी स्तुती केली संतीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ अंगीं वसूं पाहे र्व
। माझें हरावया सर्व ॥ध्रु॥ मी एक जाणता । ऐसें वाटतसे चित्ता ॥२॥ राख राख
गेलों वांयां । तुका म्हणे पंढरीराया ॥३॥

२८५१। तपाचे सायास । न लगे घेणें वनवास ॥१॥ ॥ध्रु॥ ऐसें कळलें आम्हां
एक । जालों नामाचे धारक ॥ध्रु॥ जाळीं महाकर्में । दावीं निजसुख धर्म ॥२॥
तुका म्हणे येणें । कळकिळ तें टेंगणें ॥३॥

२८५२। माता कापी गळा । तेथें कोण राखी बाळा ॥१॥ ॥ध्रु॥ हें कां नेणां

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

नारायणा । मज चाळवितां दिना ॥१॥ नागवी धावणें । तेथें साह्य व्हावें कोणें
॥२॥ राजा सर्व हरी । तेथें दुजा कोण वारी ॥३॥ तुझ्या केल्याविण । नव्हे स्थिर
वश जन ॥४॥ तुका म्हणे हरी । सूत्र तुम्हां हातीं दोरी ॥५॥

२८५३। गाऊं नेणें परी मी कांहीं गाईन । शरण जाईन पांडुरंगा ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
ब्रम्हांडनायक मी त्याचा अंकित । काय यमदूत करिती काळ ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
नामें तारिली गणिका । अजामेळासारिखा पापरासी ॥२॥ ॥१॥ ॥१॥
चरणींच्या रजें आढहल्या तारिली । रूपवंत केली कुबजा क्षणें ॥३॥ ॥१॥ ॥१॥
पृथिवी तारिली पातळासी जातां । तुका म्हणे आतां आम्ही किती ॥४॥

२८५४। गाजराची पुंगी । तैसे नवे जाले योगी ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
काय करोनि पठन । केली अहंता जतन ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
अल्प असे ज्ञान । अंगीं ताठा आढभमान ॥२॥ ॥१॥ ॥१॥
तुका म्हणे लंड । त्याचें हाणोनि फोडा तोंड ॥३॥

२८५५। परद्रव्य परनारी । आढभळासूनि नाक धरी ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
जळो त्याचा विचार आचार । व्यर्थ भार वाहे खर ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
सोंवळ्याची स्फीति । क्रोधें विटाळला चितीं ॥२॥ ॥१॥ ॥१॥
तुका म्हणे सोंग । दावी बाहेरील रंग ॥३॥

२८५६। टिळा टोपी उंच दावी । जर्गी मी एक गोसावी ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
अवघा वरपंग सारा । पोटीं विषयांचा थारा ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
मुद्रा लावितां कोरोनि । मान व्हावयसी जर्नी ॥२॥ ॥१॥ ॥१॥
तुका म्हणे ऐसे किती । नरका गेले पुढें जाती ॥३॥

२८५७। ऐसे संत जाले कळीं । तोंडीं तमाखूची नळी ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
स्नानसंध्या बुडविली । पुढें भांग वोडवली ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
भांगभुर्का हें साधन । पची पडे मद्यपान ॥२॥ ॥१॥ ॥१॥
तुका म्हणे अवघें सोंग । तेथें कैचा पांडुरंग ॥३॥

२८५८। जातीची शिंदळी । तिला कोण वंशावळी ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
आपघर ना बापघर । चितीं मनीं व्यभिचार ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
सेजे असोनियां धणी । परद्वार मना आणी ॥२॥ ॥१॥ ॥१॥
तुका म्हणे असल जाती । जातीसाठीं खाती माती ॥३॥

२८५९। अंधळ्याची काठी । हिरोनियां कडा लोटी ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
हें कां देखण्या उचित । लाभ विढवा कांहीं हीत ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
साकर म्हणोनि माती । चाळवूनि द्यावी हातीं ॥२॥ ॥१॥ ॥१॥
तुका म्हणे वाटे । देवा पसरावे सराटे ॥३॥

२८६०। प्रीतिचिया बोला नाहीं पेसपाड । भलतसें गोड करूनि घेई ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
तैसें विड्वलराया तुज मज आहे । आवडीनें गायें नाम तुजें ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
वेडे वांकडे बाळकाचे बोल । करिती नवल मायबाप ॥२॥ ॥१॥ ॥१॥
तुका म्हणे तुज येवो माझी दया । जीवींच्या सख्या जिवलगा ॥३॥

२८६१। माझे मज कळों येती अवगुण । काय करूं मन अनावर ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
आतां आड उभा राहें नारायणा । दयासिंधुपणा साच करीं ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥
वाचा वदे परी करणें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

कठीण । इंद्रियां अधीन जालों देवा ॥२॥ तुका म्हणे तुझा जैसा तैसा दास । न धरीं उदास मायबापा ॥३॥

२८६२। वर्णावी ते थोरी एका विड्डलाची । कीर्ती मानवाची सांगों नये ॥१॥ ॥ध्रु॥॥
उदंड चि जाले जन्मोनियां मेले । होऊनियां गेले राव रंक ॥ध्रु॥ त्यांचें नाम कोणी
नेधे चराचरीं । साही वेद चारी वर्णिताती ॥२॥ अक्षय अढळ चळेना ढळेना । तया
नारायणा ध्यात जावें ॥३॥ तुका म्हणे तुम्ही विड्डल चितीं ध्यातां । जन्ममरण व्यथा
दूर होती ॥४॥

२८६३। नको देऊं देवा पोटीं हें संतान । मायाजाळें जाण नाठवसी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥
नको देऊं देवा द्रव्य आणि भाग्य । तो एक उद्वेग होय जीवा ॥२॥ तुका म्हणे करीं
फकिराचे परी । रात्रदिवस हरि येइल घरा ॥३॥

२८६४। जोडोनियां धन उत्तम वेव्हारें । उदास विचारें वेच करी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥
उत्तम चि गती तो एक पावेल । उत्तम भोगील जीव खाणी ॥ध्रु॥ परउपकारी नेणें
परनिंदा । परस्त्रिया सदा बहिणी माया ॥२॥ भूतदया गाईपशूचें पालन । तान्हेल्या
जीवन वनामाजी ॥३॥ शांतिरूपें नव्हे कोणाचा वाईट । वाढवी महत्त्व वडिलांचें
॥४॥ तुका म्हणे हें चि आश्रमाचें फळ । परमपद बळ वैराग्याचें ॥५॥

२८६५। हरि म्हणतां गति पातकें नासती । कळक्याळ कांपती हरि म्हणतां ॥१॥
॥ध्रु॥॥ हरि म्हणतां भुक्ति हरि म्हणतां मुक्ति । चुके यातायाती हरि म्हणतां ॥ध्रु॥
तपें अनुष्ठानें न लगती साधनें । तुटती बंधनें हरि म्हणतां ॥२॥ तुका म्हणे भावें
जपा हरिचें नाम । मग काळयम शरण तुम्हा ॥३॥

२८६६। नये वांटूं मन । कांहीं न देखावें भिन्न ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ पाय विठोबाचे चितीं ।
असों द्यावें दिवसराती ॥ध्रु॥ नये काकुळती । कोणा यावें हरिभक्ति ॥२॥ तुका
म्हणे साई । करील कृपेची विठाई ॥३॥

२८६७। सकळ देवांचें दैवत । उभें असे रंगा आंत ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ रंग लुटा माझे
बाप । शुद्ध भाव खरें माप ॥ध्रु॥ रंग लुटिला बहुतीं । शुक नारदादि संतीं ॥२॥
तुका लुटितां हे रंग । साहच जाला पांडुरंग ॥३॥

२८६८। उशीर कां केला । कृपाळुवा जी विड्डला ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ मज दिलें कोणा
हातीं । काय मानिली निश्चिंती ॥ध्रु॥ कोठंवरी धरूं धीर । आतां मन करूं स्थिर
॥२॥ तुका म्हणे जीव । ऐसी भाकितसे कीव ॥३॥

२८६९। तुका वेडा आढवचार । करी बडबड फार ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ नित्य वाचे हा चि
छंद । राम कृष्ण हरि गोविंद ॥ध्रु॥ धरी पांडुरंगीं भाव । आणीक नेणें दुजा देव
॥२॥ गुरुज्ञान सर्वा ठायीं । दुजें न विचारी कांहीं ॥३॥ बोल नाइके कोणाचे ।
कथे नागवा चि नाचे ॥४॥ संगउपचारें कांटाळे । सुखें भलते ठायीं लोळे ॥५॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

कांहीं उपदेशिलें नेणे । वाचे विड्डल विड्डल म्हणे ॥६॥ केला बहुतीं फजित । तरी
हैं चि करी नित्य ॥७॥ अहो पंडितजन । तुका टाकावा थुंकोन ॥८॥

२८७०। आली सिंहस्थपर्वणी । न्हाव्या भटा जाली धणी ॥११॥ ॥ध्रु॥।। अंतरीं
पापाच्या कोडी । वरिवरि बोडी डोई दाढी ॥ध्रु॥।। बोडिलें तें निघालें । काय
पालटलें सांग वहिलें ॥२॥ पाप गेल्याची काय खुण । नाहीं पालटले अवगुण
॥३॥ भक्तिभावे विण । तुका म्हणे अवघा सीण ॥४॥

२८७१। तुज घालोनियां पूजितां संपुष्टीं । परि तुझ्या पोटीं चवदा भुवनें ॥११॥
॥ध्रु॥।। तुज नाचऊनि दाखवूं कौतुका । परी रूपरेखा नाहीं तुज ॥ध्रु॥।। तुजलागीं
आम्ही गात असों गीत । परी तूं अतीत शब्दाहूनि ॥२॥ तुजलागीं आम्हीं घातियेल्या
माळा । परि तूं वेगळा कतृर्वासी ॥३॥ तुका म्हणे आतां होऊनि परमित । माझें
कांहीं हित विचारावें ॥४॥

२८७२। पापाची मी राशी । सेवाचोर पायांपाशीं ॥११॥ ॥ध्रु॥।। करा दंड नारायणा
। माझ्या मनाची खंडणा ॥ध्रु॥।। जना हातीं सेवा । घेतों लंडपणें देवा ॥२॥ तुझा
ना संसार । तुका दोहीकडे चोर ॥३॥

२८७३। दुडीवरी दुडी । चाले मोकळी गुजरी ॥११॥ ॥ध्रु॥।। ध्यान लागों ऐसें हरी
। तुझे चरणीं तैशापरी ॥ध्रु॥।। आवंतण्याची आस । जैसी लागे दुर्बळास ॥२॥
लोभ्या कळांतराची आस । बोटें मोजी दिवस मास ॥३॥ तुका म्हणे पंढरीनाथा ।
मजला आणिक नको व्यथा ॥४॥

२८७४। लागोनियां पायां विनवितां तुम्हाला । करें टाळी बोला मुखें नाम ॥११॥
॥ध्रु॥।। विड्डल विड्डल म्हणा वेळोवेळां । हा सुखसोहळा स्वर्गीं नाहीं ॥ध्रु॥।। कृष्ण
विष्णु हरि गोविंद गोपाळ । मार्ग हा प्रांजळ वैकुंठीचा ॥२॥ सकळांसी येथें आहे
आढ्यकार । कलयुगीं उद्धार हरिनामें ॥३॥ तुका म्हणे नामापाशीं चारी मुक्ति ।
ऐसें बहुग्रंथीं बोलियेलें ॥४॥

२८७५। लटिकें हासें लटिकें रडें । लटिकें उडें लटिक्यापें ॥११॥ ॥ध्रु॥।। लटिकें
माझें लटिकें तुझें । लटिकें ओझें लटिक्याचें ॥ध्रु॥।। लटिकें गायें लटिकें ध्यायें ।
लटिकें जायें लटिक्यापें ॥२॥ लटिका भोगी लटिका त्यागी । लटिका जोगी जग
माया ॥३॥ लटिका तुका लटिक्या भावें । लटिकें बोले लटिक्यासवें ॥४॥

२८७६। जालों म्हणती त्याचें मज वाटे आश्चर्य । ऐका नव्हे धीर वचन माझें ॥११॥
॥ध्रु॥।। शिजलिया अन्ना ग्वाही दांत हात । जिव्हेसी चाखत न कळे कैसें ॥ध्रु॥।।
तापलिया तेली बावन चंदन । बुंद एक क्षण शीतळ करी ॥२॥ पारखी तो जाणे
अंतरींचा भेद । मूढजना छंद लावण्यांचा ॥३॥ तुका म्हणे कर्सीं निवडें आपण ।
शुद्ध मंद हीन जैसें तैसें ॥४॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२८७७। हे चि थोर भक्ति आवडती देवा । संकल्पावी माया संसाराची ॥१॥ ॥ध्रु॥
ठेविलें अनंतें तैसें चि राहावें । चितीं असों द्यावें समाधान ॥ध्रु॥ वाहिल्या उद्वेग
दुःख चि केवळ । भोगणें तें फळ संचिताचें ॥२॥ तुका म्हणे घालूं त्यावरी भार ।
वाहूं हा संसार देवा पार्यी ॥३॥

२८७८। जन्मा येणें घडे पातकाचें मूळें । संचिताचें फळ आपुलिया ॥१॥ ॥ध्रु॥
मग वांयांविण दुःख वाहों नये । रूसोनियां काय देवावरी ॥ध्रु॥ ठाउका चि आहे
संसार दुःखाचा । चितीं सीण याचा वाहों नये ॥२॥ तुका म्हणे नाम त्याचें आठवावें
। तेणें विसरावें जन्मदुःख ॥३॥

२८७९। आतां माझे नका वाणूं गुण दोष । करितों उपदेश याचा कांहीं ॥१॥
॥ध्रु॥ मानदंभासाठीं छळीतसें कोणा । आण या चरणां विठोबाची ॥२॥ तुका
म्हणे हें तों ठावें पांडुरंगा । काय कळे जगा अंतरीचें ॥३॥

२८८०। काय माझे नेती वाईट म्हणोन । करूं समाधान कशासाठीं ॥१॥ ॥ध्रु॥
काय मज लोक नेती परलोका । जातां कोणा एका निवारेल ॥ध्रु॥ न म्हणें कोणासी
उत्तम वाईट । सुखें माझी कूट खावो मार्गें ॥२॥ सर्व माझा भार असे पांडुरंगा ।
काय माझे जगासवें काज ॥३॥ तुका म्हणे माझे सर्व ही साधन । नामकीर्तन
विठोबाचें ॥४॥

देवांनीं स्वामींस चिंचवडास नेलें होतें ते अभंग ।

२८८१। वांजा गाई दुभती । देवा ऐसी तुझी ख्याति ॥१॥ ॥ध्रु॥
ऐसें मागत नाहीं तुज । चरण दाखवावे मज ॥ध्रु॥ चातक पाखरूं । त्यासी वर्षे मेघधारू ॥२॥ पक्षी
राजहंस । अमोलिक मोतीं त्यास ॥३॥ तुका म्हणे देवा । कां गा खोचलासी जीवा
॥४॥

२८८२। परतें मी आहे सहज चि दुरी । वेगळें भिकारी नामरूपा ॥१॥ ॥ध्रु॥
न लगे रूसावें धरावा संकोच । सहज तें नीच आलें भागा ॥ध्रु॥ पडिलिये ठायीं
उच्छिष्ट सेवावें । आर्थ तें चि देवें केलें ऐसें ॥२॥ तुका म्हणे तुम्ही आम्हां जी
वेगळे । केलेती निराळे द्विज देवें ॥३॥

२८८३। चिंतामणिदेवा गणपतीसी आणा । करवावें भोजना दुजे पात्रीं ॥१॥
॥ध्रु॥ देव म्हणती तुक्या एवढी कैची थोरी । आढभमानाभीतरी नागवलों ॥ध्रु॥
वाडवेळ जाला सिलें जालें अन्न । तटस्थ ब्राम्हण बैसलेती ॥२॥ तुका म्हणे देवा
तुमच्या सुकृते । आणीन त्वरित मोरयासी ॥३॥

२८८४। भोक्ता नारायण लक्षुमीचा पति । म्हणोनि प्राणाहुती घेतलिया ॥१॥ ॥ध्रु॥
भर्ता आणि भोक्ता कतार् आणि करविता । आपण सहजता पूर्णकाम ॥ध्रु॥ विश्वंभर
कृपादृष्टी सांभाळीत । प्रार्थना करीत ब्राम्हणांची ॥२॥ कवळोकवळीं नाम घ्यावें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

गोविंदाचें । भोजन भक्तांचें तुका म्हणे ॥३॥

२८८५। माझा स्वामी तुझी वागवितो लात । तेथें मी पतित काय जालों ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तीर्थे तुमच्या चरणीं जाहालीं निर्मळ । तेथें मी दुर्बळ काय वाणूं ॥२॥ तुका म्हणे तुम्ही देवा द्विजवन्द्य । मी तों काय निन्द्य हीन याति ॥३॥

२८८६। वंदिलें वंदावें जीवाचिये साटीं । विढवा बरी तुटी आरंभीं च ॥१॥ ॥ध्रु॥।। स्वहिताची चाड ते ऐका हे बोल । अवघें चि मोल धीरा अंगीं ॥१॥ सिंपिलें तें रोंप वरीवरी बरें । वाळलिया वरी कोंभ नये ॥२॥ तुका म्हणे टाकीघायें देवपण । फुटलिया जन कुला पुसी ॥३॥

२८८७। आम्हां विष्णुदासां हें चि भांडवल । अवघा विड्वल धन वित्त ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वाणी नाहीं घ्यावें आपुलिया हातें । करोनियां चित्तें समाधान ॥२॥ तुका म्हणे द्रव्य मेळविलें मागें । हें तों कोणासंगें आलें नाहीं ॥३॥

२८८८। सुखाचे व्यवहारीं सुखलाभ जाला । आनंदें कोंदला मागें पुढें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। संगती पंगती देवासर्वें घडे । नित्यानित्य पडे तें चि सांचा ॥१॥ समर्थाचे घरीं सकळ संपदा । नाहीं तुटी कदा कासयाची ॥२॥ तुका म्हणे येथें लाभाचिया कोटी । बहु वाव पोटीं समर्थाचे ॥३॥

२८८९। काय देवें खातां घेतलें हार्तीचें । आलें हें तयाचें थोर भय ॥१॥ ॥ध्रु॥।। म्हणतां गजरें राम एकसरें । जळती पापें थोरें भयधाकें ॥१॥ काय खोळंबले हात पाय अंग । नाशिलें हें सांग रूप काय ॥२॥ कोण लोकीं सांगा घातला बाहेरी । म्हणतां हरि हरि तुका म्हणे ॥३॥

२८९०। उत्तम त्या याति । देवा शरण अनन्यगति ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाहीं दुजा ठाव । कांहीं उत्तम मध्यम भाव ॥१॥ उमटती ठसे । ब्रम्हप्राप्ति अंगीं दिसे ॥२॥ भाविक विश्वासी । तुका म्हणे नमन त्यांसी ॥३॥

२८९१। ज्यासी नावडे एकादशी । तो जिता चि नरकवासी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ज्यासी नावडे हें व्रत । त्यासी नरक तो ही भीत ॥१॥ ज्यासी मान्य एकादशी । तो जिता चि मुक्तवासी ॥२॥ ज्यासी घडे एकादशी । जाणें लागे विष्णूपाशीं ॥३॥ तुका म्हणे पुण्यराशी । तो चि करी एकादशी ॥४॥

२८९२। मुंगी होउनि साकर खावी । निजवस्तूची भेटी घ्यावी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वाळवंटी साकर पडे । गज येउनि काय रडे ॥१॥ जाला हरिदास गोसांवी । अवघी मायिक त्रिढया दावी ॥२॥ पाठ पाठांतरिक विद्व्या । जनरंजवणी संध्या ॥३॥ प्रेम नसतां अंगा आणी । दृढ भाव नाहीं मनीं ॥४॥ ब्रम्हज्ञान वाचे बोले । करणी पाहातां न निवती डोळे ॥५॥ मिथ्या भगल वाढविते । आपुली आपण पूजा घेते ॥६॥ तुका म्हणे धाकुटें व्हावें । निजवस्तूसी मागुनि घ्यावें ॥७॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२८९३। भय हरिजनीं । कांहीं न धरावें मनीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नारायण ऐसा सखा । काय जगाचा हा लेखा ॥ध्रु॥।। चित्त वित्त हेवा । समपूर्ण राहा देवा ॥२॥ तुका म्हणे मन । असों द्यावें समाधान ॥३॥

२८९४। आयुष्य मोजावया बैसला मापारी । तूं कां रे वेव्हारी संसाराचा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नेईल ओढोनि ठाउकें नसतां । न राहे दुश्चिंता हरिविण ॥ध्रु॥।। कठीण हें दुःख यम जाचतील । कोण सोडवील तया ठायीं ॥२॥ राहतील दुरी सज्जन सोयरीं । आठवीं श्रीहरी लवलाहीं ॥३॥ तुका म्हणे किती करिसी लंडायी । होईल भंडाई पुढें थोर ॥४॥

२८९५। होऊं नको कांहीं या मना आधीन । नाइकें वचन याचें कांहीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हटियाची गोष्टी मोडून टाकावी । सोई ही धरावी विठोबाची ॥ध्रु॥।। आपुले आधीन कनूनियां ठेवा । नाहीं तरि जीवा घातक हें ॥२॥ तुका म्हणे जाले जे मना आधीन । तयांसी बंधन यम करी ॥३॥

२८९६। नामाविण काय वाउगी चावट । वांयां वटवट हरीविण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। फुकट चि सांगे लोकाचिया गोष्टी । राम जगजेठी वाचे नये ॥ध्रु॥।। मेळवूनि चाट करी सुरापान । विषयांच्या गुणें माततसे ॥२॥ बैसोनि टवाळी करी दुजयाची । नाहीं गोविंदाची आठवण ॥३॥ बळें यम दांत खाय तयावरी । जंव भरे दोरी आयुष्याची ॥४॥ तुका म्हणे तुला सोडवील कोण । नाहीं नारायण आठविला ॥५॥

२८९७। संत गाती हरिकीर्तनीं । त्यांचें घेइन पायवणी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। हें चि तप तीर्थ माझें । आणीक मी नेणें दुजें ॥ध्रु॥।। काया कुरवंडी करीन । संत महंत ओंवाळीन ॥२॥ संत महंत माझी पूजा । अनुभाव नाहीं दुजा ॥३॥ तुका म्हणे नेणें कांहीं । अवघें आहे संतांपायीं ॥४॥

२८९८। जालें भांडवल । अवघा पिकला विड्डल ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां वाणी काशासाटीं । धीर धरावा च पोटीं ॥ध्रु॥।। आपुल्या संकोचें । म्हणरुनि तेथें टांचे ॥२॥ घेतों खर्यां मापें । तुका देखोनियां सोपें ॥३॥

२८९९। शुद्ध ऐसें ब्रम्हज्ञान । करा मन सादर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। रवि रसां सकळां शोषी । गुणदोषीं न लिपे ॥ध्रु॥।। कोणासवें नाहीं चोरी । सकळांवरी समत्व ॥२॥ सत्य तरी ऐसें आहे । तुका पाहे उपदेशीं ॥३॥

२९००। आढग्न हा पाचारी कोणासी साक्षेपें । हिंवे तो चि तापे जाऊनिया ॥१॥ ॥ध्रु॥।। उदक म्हणे काय या हो मज प्यावें । तृषित तो धांवे सेवावया ॥ध्रु॥।। काय वस्त्र म्हणे यावो मज नेसा । आपुले स्वइच्छा जग वोढी ॥२॥ तुक्यास्वामी म्हणे मज स्मरा । आपुल्या उद्धारा लागूनियां ॥३॥

२९०१। भक्त देवाघरचा सुना । देव भक्ताचा पोसणा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। येर येरां जडलें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

कैसें । जीवा अंग जैसें तैसें ॥ध्रु॥ देव भक्ताची कृपाळु माता । भक्त देवाचा जनिता ॥२॥ तुका म्हणे अंगें । एक एकाचिया संगें ॥३॥

२९०२। बरवयांबरवंत । विटे चरण सम नीट ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ते म्या हृदयीं धरिले । तापशमन पाउलें ॥ध्रु॥।। सकळां तीर्थां आढधष्ठान । करी लक्ष्मी संवाहन ॥२॥ तुका म्हणे अंतीं । ठाव मागितला संतीं ॥३॥

२९०३। मांस चर्म हाडें । देवा अवधीं च गोडें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जे जे हरिरंगीं रंगले । कांहीं न वचे वांयां गेले ॥ध्रु॥।। वेद खाय शंखासुर । त्याचें वागवी कलिवर ॥२॥ तुका म्हणे ऐसा । बराडी हा भक्तिरसा ॥३॥

२९०४। कोणा चिंता आड । कोणा लोकलाज नाड ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कैचा राम अभागिया । करी कटकट वांयां ॥ध्रु॥।। स्मरणाचा राग । क्रोधें विटाळलें अंग ॥२॥ तुका म्हणे जडा । काय चाले या दगडा ॥३॥

२९०५। आपुलिया काजा । आम्हीं सांडियेली लाजा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुम्हां असों जागवीत । आपुलिया हातीं हित ॥ध्रु॥।। तुम्ही देहशून्य । आम्हां कळे पाप पुण्य ॥२॥ सांगायासी लोकां । उरउरीत उरला तुका ॥३॥

२९०६। मायबापें केवळ काशी । तेणें न वजावें तीर्थासी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पुंडलीकें काय केलें । परब्रम्ह उभें ठेलें ॥ध्रु॥।। तैसा होई सावधान । हृदयीं धरी नारायण ॥२॥ तुका म्हणे मायबापें । अवधीं देवाचीं स्वरूपें ॥३॥

२९०७। सत्य आम्हां मनीं । नव्हों गाबाळाचे धनी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसें जाणा रे सकळ । भरा शुद्ध टांका मळ ॥ध्रु॥।। देतो तीक्ष्ण उत्तरें । पुढें व्हावयासी बरें ॥२॥ तुका म्हणे बरें घडे । देशोदेशीं चाले कोडें ॥३॥

२९०८। शिकवूनि हित । सोयी लावावे हे नीत ॥१॥ ॥ध्रु॥।। त्याग करूं नये खरें । ऐसें विचारारवें बरें ॥ध्रु॥।। तुमचिया तोंडें । धर्माधर्म चि खंडे ॥२॥ मजसाठीं देवा । कां हो लपविला हेवा ॥३॥ जाला सावधान । त्यासी घालावें भोजन ॥४॥ तुका म्हणे पिता । वरी बाळाच्या तो हिता ॥५॥

२९०९। सुख सुखा भेटे । मग तोडिल्यां न तुटे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। रविरश्मिकळा । नये घालितां पै डोळां ॥ध्रु॥।। दुरि तें जवळी । स्नेहें आकाशा कवळी ॥२॥ तुका म्हणे चित्त । माझें पारीं अखंडित ॥३॥

२९१०। तुम्हां न पडे वेच । माझा सरेल संकोच ॥१॥ ॥ध्रु॥।। फुकासाठीं जोडे यश । येथें कां करा आळस ॥ध्रु॥।। कृपेचें भुकेलें । होय जीवदान केलें ॥२॥ तुका म्हणे शिकविलें । माझें एकावें विट्टलें ॥३॥

२९११। लोक म्हणती मज देव । हा तों अधर्म उपाव ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां कळेल तें करीं । सीस तुझे हातीं सुरी ॥ध्रु॥।। आढधकार नाहीं । पूजा करिती तैसा कांहीं

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥२॥ मन जाणे पापा । तुका म्हणे मायबापा ॥३॥

२९९२। एका म्हणे भलें । आणिका सहज चि निंदिलें ॥९॥ ॥ध्रु॥ कांहीं न करितां आयास । सहज घडले ते दोष ॥१॥ बरें वाइटाचें । नाही मज कांहीं साचें ॥२॥ तुका म्हणे वाणी । खंडोनि राहावें चिंतनीं ॥३॥

२९९३। आणिलें सेवटा । आतां कामा नये फांटा ॥९॥ ॥ध्रु॥ मज आपुलेंसें म्हणा । उपरि या नारायणा ॥१॥ वेचियेली वाणी । युक्ती अवधी चरणीं ॥२॥ तुका धरी पाय । क्षमा करवूनि अन्याय ॥३॥

२९९४। न करा टांचणी । येथें कांहीं अडचणी ॥९॥ ॥ध्रु॥ जिह्वा अमुप करी माप । विट्ठल पिकला माझा बाप ॥२॥ तुका म्हणे सर्वकाळ । अवघा गोविंद गोपाळ ॥३॥

२९९५। तुझ्या नामाची आवडी । आम्ही विठो तुझीं वेडीं ॥९॥ ॥ध्रु॥ आतां न वजों आणिकां ठायां । गाउंड गीत लागों पायां ॥१॥ काय वैकुंठ बापुडें । तुझ्या प्रेमसुखापुढें ॥२॥ संतसमागमवेळ । प्रेमसुखाचा सुकाळ ॥३॥ तुका म्हणे तुझ्या पार्यां । जन्ममरणा ठाव नाही ॥४॥

२९९६। साकरेच्या योगें वर्ख । राजा कागदातें देखे ॥९॥ ॥ध्रु॥ तैसें आम्हां मनुष्यपण । रामनाम केण्यागुणें ॥१॥ फिरंगीच्या योगें करी । राजा काष्ठ हातीं धरी ॥२॥ रत्नकनका योगें लाख । कंठीं धरिती श्रीमंत लोक ॥३॥ देवा देवपाट । देव्हार्योवरी बैसे स्पष्ट ॥४॥ ब्रम्हानंदयोगें तुका । पढीयंता सज्जनलोकां ॥५॥

२९९७। धनवंतालागीं । सर्वमान्यता आहे जर्गी ॥९॥ ॥ध्रु॥ माता पिता बंधु जन । सर्व मानिती वचन ॥१॥ जव मोठा चाले धंदा । तंव बहिण म्हणे दादा ॥२॥ सदा शुंगारभूषणें । कांता लवे बहुमानें ॥३॥ तुका म्हणे धन । भाग्य अशाश्वत जाण ॥४॥

२९९८। न विचारितां ठायाठाव । काय भुंके तो गाढव ॥९॥ ॥ध्रु॥ केला तेसा लाहे दंड । खळ आढवचारी लंड ॥१॥ करावें लाताळें । ऐसें नेणे कोण्या काळें ॥२॥ न कळे उचित । तुका म्हणे नीत हित ॥३॥

२९९९। कंठीं नामसिका । आतां कळकिळासी धका ॥९॥ ॥ध्रु॥ रोखा माना कीं सिका माना । रोखा सिका तत्समाना ॥१॥ रोखा न मना सिका न मना । जतन करा नाककाना ॥२॥ सिका न मनी रावण । त्याचें केलें निसंतान ॥३॥ सिका मानी हळाहळ । जालें सर्वांगीं शीतळ ॥४॥ तुका म्हणे नाम सिका । पटीं बैसलों निजसुखा ॥५॥

२९२०। भूर्ती देव म्हणोनि भेटतो या जना । नाही हे भावना नरनारी ॥९॥ ॥ध्रु॥ जाणे भाव पांडुरंग अंतरीचा । नलगे द्यावा साचा परिहार ॥१॥ दयेसाठीं केला

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

उपाधिपसारा । जड जीवा तारा नाव कथा ॥२॥ तुका म्हणे नाही पडत उपवास ।
फिरतसे आस धरोनियां ॥३॥

२९२१। हारपल्याची नका चितीं । धरूं खंती वांयां च ॥१॥ ॥ध्रु॥ पावलें तें
म्हणा देवा । सहज सेवा या नांवें ॥ध्रु॥ होणार तें तें भोगें घडे । लाभ जोडे
संकल्पें ॥२॥ तुका म्हणे मोकळें मन । अवघें पुण्य या नांवें ॥३॥

२९२२। नेसणें आलें होतें गळया । लोकरळया करिती ॥१॥ ॥ध्रु॥ आपणियां
सावरिलें । जग भलें आपण ॥ध्रु॥ संबध तो तुटला येणें । जागेपणें चेष्टाचा ॥२॥
भलती सेवा होती अंगें । बारस वेगें पडिलें ॥३॥ सावरिलें नीट वोजा । दृष्टिलाजा
पुढिलांच्या ॥४॥ बरे उघडिले डोळे । हळहळपासूनि ॥५॥ तुका म्हणे विटंबना ।
नारायणा चुकली ॥६॥

२९२३। जिह्वा जाणे फिकें मधुर कीं क्षार । येर मास पर हाता न कळे ॥१॥
॥ध्रु॥ देखावें नेत्रीं बोलावें मुखें । चित्ता सुखदुःखें कळों येती ॥ध्रु॥ परिमळासी
घ्राण ऐकती श्रवण । एकाचे कारण एका नव्हे ॥२॥ एकदेहीं भिन्न ठेवियेल्या कळा
। नाचवी पुतळा सूत्रधारी ॥३॥ तुका म्हणे ऐशी जयाची सत्ता । कां तया अनंता
विसरलेती ॥४॥

२९२४। न लगे द्यावा जीव सहज चि जाणार । आहे तो विचार जाणा कांहीं ॥१॥
॥ध्रु॥ मरण जो मागे गाढवाचा बाळ । बोलिजे चांडाळ शुद्ध त्यासी ॥२॥ तुका
म्हणे कईं होईल स्वहित । निधान जो थीत टाकूं पाहे ॥३॥

२९२५। मोल वेचूनियां धुंडिती सेवका । आम्ही तरी फुका मार्गों बळें ॥१॥ ॥ध्रु॥
नसतां जवळी हित फार करूं । जीव भाव धरूं तुझ्या पार्यीं ॥ध्रु॥ नेदूं भोग आम्ही
आपुल्या शरीरा । तुम्हांसी दातार व्हावें म्हूण ॥२॥ कीर्ती तुझी करूं आमुचे सायास
। तूं का रे उदास पांडुरंगा ॥३॥ तुका म्हणे तुज काय मार्गों आम्ही । फुकाचे कां
ना भी म्हणसी ना ॥४॥

२९२६। काय लवणकणिकेविण । एके क्षीण सागर ॥१॥ ॥ध्रु॥ मां हे येवढी
अडचण । नारायणीं मजविण ॥ध्रु॥ कुबेर अटाहासे जोडी । काय कवडी कारणें
॥२॥ तुका म्हणे काचमणि । कोण गणी भांडारी ॥३॥

२९२७। तुज मज नाही भेद । केला सहज विनोद ॥१॥ ॥ध्रु॥ तूं माझा आकार
। मी तों तूं च निर्धार ॥ध्रु॥ मी तुजमाजी देवा । घेसी माझ्या अंगें सेवा ॥२॥ मी
तुजमाजी अचळ । मजमाजी तूं सबळ ॥३॥ तूं बोलसी माझ्या मुखें । मी तों
तुजमाजी सुखें ॥४॥ तुका म्हणे देवा । विपरीत ठार्यीं नांवा ॥५॥

२९२८। वैराग्याचें भाग्य । संतसंग हा चि लाग्ना ॥१॥ ॥ध्रु॥ संतकृपेचे हे दीप ।
करी साधका निष्पाप ॥ध्रु॥ तो चि देवभक्त । भेदाभेद नाही ज्यांत ॥२॥ तुका प्रेमं

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

नाचे गाये । गाणियांत विरोन जाये ॥३॥

२९२९। जप तप ध्यान न लगे धारणा । विड्वलकीर्तनमाजी सर्व ॥१॥ ॥ध्रु॥।। राहें माझ्या मना दृढ या वचनीं । आणिक तें मनीं न धरावें ॥ध्रु॥।। कीर्तनसमाधि साधन ते मुद्रा । राहतील थारा धरोनियां ॥२॥ तुका म्हणे मुक्ति हरिदासांच्या घरीं । वोगळती चारी ऋद्धिसिद्धी ॥३॥

२९३०। नाहीं तुज कांहीं मागत संपत्ती । आठवण चित्तीं असों द्यावी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सरलिया भोग येईन सेवटीं । पायापें या भेटी अनुसंधानें ॥ध्रु॥।। आतां मजसाठीं याल आकारास । रोकडी हे आस नाहीं देवा ॥२॥ तुका म्हणे मुखीं असो तुजें नाम । देईल तो श्रम देवो काळ ॥३॥

२९३१। हितावरी यावें । कोणी बोलिलों या भावें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नव्हे विनोदउत्तर । केले रंजवाया चार ॥ध्रु॥।। केली अटाअटी । अक्षरांची देवासाठीं ॥२॥ तुका म्हणे खिजों । नका जागा येथें निजों ॥३॥

२९३२। संचित प्रारब्ध त्रिद्वयमाण । अवघा जाला नारायण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नाहीं आम्हांसी संबंधु । जरा मरण कांहीं बाधु ॥ध्रु॥।। द्वैताद्वैतभावें । अवघें व्यापियेलें देवें ॥२॥ तुका म्हणे हरि । आम्हांमाजी क्रीडा करी ॥३॥

२९३३। नेणें करूं सेवा । पांडुरंगा कृपाळुवा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। धावें बुडतों मी काढीं । सत्ता आपुलिया ओढीं ॥ध्रु॥।। त्रिद्वयाकर्महीन । जालों इंद्रियां अधीन ॥२॥ तुका विनंती करी । वेळोवेळां पाय धरी ॥३॥

२९३४। जयापासोनि सकळ । महीमंडळ जालें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तो एक पंढरीचा राणा । नये श्रुती अनुमाना ॥ध्रु॥।। विवादती जयासाठीं । जगजेठी तो विड्वल ॥२॥ तुका म्हणे तो आकळ । आहे सकळव्यापक ॥३॥

२९३५। नाहीं रूप नाहीं नांव । नाहीं ठाव धराया ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जेथें जावें तेथें आहे । विड्वल मायबहिण ॥ध्रु॥।। नाहीं आकार विकार । चराचर भरलेंसे ॥२॥ नव्हे निर्गुण सगुण । जाणें कोण तयासी ॥३॥ तुका म्हणे भावाविण । त्याचें मन वोळना ॥४॥

२९३६। आहे सकळां वेगळा । खेळे कळा चोरोनि ॥१॥ ॥ध्रु॥।। खांबसुत्राचिये परी । देव दोरी हालवितो ॥ध्रु॥।। आपण राहोनि निराळा । कैसी कळा नाचवी ॥२॥ जेव्हां असुडितो दोरी । भूमीवरी पडे तेव्हां ॥३॥ तुका म्हणे तो जाणावा । सखा करावा आपुला ॥४॥

२९३७। आतां पुढें मना । चाली जाली नारायणा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। येथें राहिलें राहिलें । कैसें गुंतोनि उगलें ॥ध्रु॥।। भोवतें भोंवनी । आलियांची जाली धणी ॥२॥ तुका म्हणे रंग रंगे । रंगलें पांडुरंगे ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२९३८। आळस पीडा विषयकामीं । शक्ती देई तुझ्या नामीं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ हे चि
विनवणी विनवणी । विनविली धरा मनीं ॥ध्रु॥ आणिक वचना मुकी वाणी । तुमच्या
गर्जो द्यावी गुणीं ॥२॥ तुका म्हणे पाय डोळां । पाहें एरवी अंधळा ॥३॥

२९३९। कोण वेची वाणी । आतां क्षुल्लका कारणीं ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आतां हें चि काम
करूं । विड्ढल हृदयांत धरूं ॥ध्रु॥ नेंदाविया वृत्ति । आतां उठो चि बहुती ॥२॥
उपदेश लोकां । करूनी वेडा होतो तुका ॥३॥

२९४०। मागणें तें एक तुज । देई विचारोनि मज ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ नको दुर्जनांचा संग
। क्षणक्षणा चित्तभंग ॥ध्रु॥ जन्म घेईन मी नाना । बहु सोसीन यातना ॥२॥ रंक
होईन दीनांचा । घायें देहपात साचा ॥३॥ तुका म्हणे हें चि आतां । देई देई तूं
सर्वथा ॥४॥

२९४१। जाणसी उचित । पांडुरंग धर्मनीत ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ तरि म्यां बोलावें तें काई
। सरे ऐसें तुझे पायीं ॥ध्रु॥ पालटती क्षणें । संचितप्रारब्धत्रिद्वयमाणें ॥२॥ तुका
म्हणे सत्ता । होसी सकळ करिता ॥३॥

२९४२। तुम्ही कांटाळलां तरी । आम्हां न सोडणें हरी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ जावें कवणिया
ठायी । सांगा विनवितों पायां ॥ध्रु॥ केली जिवा साटी । आतां सुखें लागा पाठी
॥२॥ तुका म्हणे ठाव । न सोडणें हा चि भाव ॥३॥

२९४३। येउनि संसारीं । मी तों एक जाणें हरी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ नेणें आणिक कांहीं
धंदा । नित्य ध्यातसें गोविंदा ॥ध्रु॥ कामक्रोधलोभस्वार्थ । अवघा माझा पंढरिनाथा
॥२॥ तुका म्हणे एक । धणी विड्ढल मी सेवक ॥३॥

२९४४। सर्वपक्षीं हरि साहेसखा जाला । ओल्या अंगणीच्या कल्पलता त्याला ॥१॥
सहजचाली चालतां पायवाटे । चिंतामणींसमान होती गोटे ॥२॥ तुका तरी सहज
बोले वाणी । त्याचे घरीं वेदांत वाहे पाणी ॥३॥

२९४५। काय पुण्य ऐसें आहे मजपार्शीं । तांतडी धांवसी पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥
काय ऐसा भक्त वांयां गेलों थोर । तूं मज समोर होसी वेगा ॥ध्रु॥ काय कष्ट माझे
देखिली चाकरी । तो तूं झडकरी पाचारिशी ॥२॥ कोण मी नांवाचा थोर गेलों मोटा
। अपराधी करंटा नारायणा ॥३॥ तुका म्हणे नाहीं ठाउकें संचित । येणें जन्महित
नाहीं केलें ॥४॥

२९४६। आमुचिया भावें तुज देवपण । तें कां विसरोन राहिलासी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥
समर्थासी नाहीं उपकारस्मरण । दिल्या आठवण वांचोनियां ॥ध्रु॥ चळण वळण
सेवकाच्या बळें । निर्गुणाच्या मुळें सांभाळावें ॥२॥ तुका म्हणे आतां आलों खंडावरी
। प्रेम देउनि हरी बुझवावें ॥३॥

२९४७। आम्ही मेलों तेव्हां देह दिला देवा । आतां करूं सेवा कोणाची मी ॥१॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥ध्रु॥।। सूत्रधारी जैसा हालवितो कळा । तैसा तो पुतळा नाचे छंदें ॥ध्रु॥।। बोलतसें जैसें बोलवितो देव । मज हा संदेह कासयाचा ॥२॥ पाप पुण्य ज्याचें तो चि जाणे कांहीं । संबंध हा नाही आम्हांसर्वें ॥३॥ तुका म्हणे तुम्ही आइका हो मात । आम्ही या अतीत देहाहूनी ॥४॥

२९४८। लागों नेदीं बोल पायां तुझ्या हरी । जीव जावो परि न करीं आण ॥१॥ परनारी मज रखुमाईसमान । वमनाहूनि धन नीच मनीं ॥२॥ तुका म्हणे याची लाज असे कोणा । सहाकारी दीना ज्याची तया ॥३॥

२९४९। हे चि भेटी साच रूपाचा आठव । विसावला जीव आवडीपें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सुखाचें भातुकें करावे जतन । सेविल्या ताहान भूक जाय ॥ध्रु॥।। दुरील जवळी आपण चि होतें । कवळलिं चित्तें जिवापासीं ॥२॥ तुका म्हणे नाम घेतों वेळोवेळां । हे तील सकळा शीतळा नाडी ॥३॥

२९५०। आपुलिया बळें नाही मी बोलत । सखा भगवंत वाचा त्याची ॥१॥ ॥ध्रु॥।। साळुंकी मंजूळ बोलतसे वाणी । शिकविता धणी वेगळाची ॥ध्रु॥।। काय म्यां पामरें बोलावीं उत्तरें । परि त्या विश्वंभरें बोलविलें ॥२॥ तुका म्हणे त्याची कोण जाणे कळा । चालवी पांगळा पायाविण ॥३॥

२९५१। हित सांगे तेणें दिलें जीवनदान । घातकी तो जाण मनामार्गे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। बळें हे वारावे अधर्म करितां । अंधळें चालतां आडरानें ॥ध्रु॥।। द्रव्य देऊनियां धाडावें तीर्थासी । नेदावें चोरासी चंद्रबळ ॥२॥ तुका म्हणे ऐसें आहे हें पुराणीं । नाही माझी वाणी पदरीची ॥३॥

२९५२। ऐसा घेई कां रे संन्यास । करीं संकल्पाचा न्यास ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मग तूं राहें भलते ठायीं । जनीं वनीं खाटे भोई ॥ध्रु॥।। तोडीं जाणिवेची कळा । होई वृत्तीसी वेगळा ॥२॥ तुका म्हणे नभा । होई आमुचा ही भागा ॥३॥

२९५३। सोळा सहस्र होऊं येतें । भरलें रितें आम्हापें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसे तुम्हां टायाटाव । देव म्हूण संपादे ॥ध्रु॥।। कैची चिरामध्यें चिरे । मना बरें आलें तें ॥२॥ तुका म्हणे पांडुरंगा । अंगलगा भिन्न परा ॥३॥

२९५४। इहलोकीं आम्हां भूषण अवकळा । भोपळा वाकळा आणि भिक्षा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। निमोली संपदा भयविरहित । सर्वकाळ चित्त समाधान ॥ध्रु॥।। छिद्राचा आश्रम उंदीरकुळवाडी । धन नाम जोडी देवाचें तें ॥२॥ तुका म्हणे एक सेवटीं राहाणें । वर्ततों या जना विरहित ॥३॥

२९५५। आम्ही भाग्याचे भाग्याचे । आम्हां तांवे भोपळयाचे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। लोकां घरीं गाई म्हैसी । आम्हां घरीं उंढदरघुसी ॥ध्रु॥।। लोकां घरीं हत्ती घोडे । आम्हां आधोडीचे जोडे ॥२॥ तुका म्हणे आम्ही सुडके । आम्हां देखोन काळ धाके ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२९५६। गाऊं नेणें कळा कुसरी । कान धरोनि म्हणें हरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। माझ्या बोबडिया बोला । चित्त द्यावें बा विड्डला ॥ध्रु॥ मज हांसतील लोक । परि मी गाईन निःशंक ॥२॥ तुझे नामीं मी निर्लज्ज । काय जनासवें काज ॥३॥ तुका म्हणे माझी विनंती । तुम्ही परिसा कमळापती ॥४॥

२९५७। विष पोटीं सर्वा । जन भीतें तया दर्पा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पंच भूतें नाही भिन्न । गुण दुःख देती शीण ॥ध्रु॥ चंदन प्रिय वासें । आवडे तें जातीऐसें ॥२॥ तुका म्हणे दाणा । कुचर मिळों नये अन्ना ॥३॥

२९५८। देव अवघें प्रतिपादी । वंदी सकळां एका निंदी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तेथें अवघें गेलें वांयां । विष घास एके ठायां ॥ध्रु॥ सर्वांग कुरवाळी । उपटी एकरोमावळी ॥२॥ तुका म्हणे चित्त । नाही जयाचें अंकित ॥३॥

२९५९। मज माझा उपदेश । आणिकां नये याचा रीस ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तुम्ही अवघे पांडुरंग । मी च दुष्ट सकळ चांग ॥ध्रु॥ तुमचा मी शरणागत । कांहीं करा माझें हित ॥२॥ तुका पाय धरी । मी हें माझें दुर करीं ॥३॥

२९६०। जाणे त्याचें वर्म नेणे त्याचें कर्म । केल्याविण धर्म नेणवती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मैथुनाचें सुख सांगितल्या शून्य । अनुभवाविण कळूं नये ॥२॥ तुका म्हणे जळो शाब्दिक हें ज्ञान । विठोबाची खूण विरळा जाणे ॥३॥

२९६१। आढभमानी पांडुरंग । गोवा काशाचा हो मग ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अनुसरा लवलाही । नका विचार करूं कांहीं ॥ध्रु॥ कोठें राहातील पापें । जालिया हो अनुताप ॥२॥ तुका म्हणे चे चि घडी । उभ्या पाववील थडी ॥३॥

२९६२। तुझें वर्म हातीं । दिलें सांगोनियां संतीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मुखीं नाम धरीन कंठीं । अवघा सांटवीन पोटीं ॥ध्रु॥ नवविधा वेदिन आधीं । सांपडलासी भावसंधी ॥२॥ तुका म्हणे बळपि गाढे । कळकिळ पायां पडे ॥३॥

२९६३। माझ्या मना लागो चाळा । पहावया विड्डल डोळां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आणीक नाही चाड । न लगे संसार हा गोड ॥ध्रु॥ तरि च फळ जन्मा आलों । सरता पांडुरंगीं जालों ॥२॥ तुका म्हणे देवा । देई चरणांची सेवा ॥३॥

२९६४। अवघें जेणें पाप नासे । तें हें असे पंढरीसी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। गात जागा गात जागा । प्रेम मागा विड्डला ॥ध्रु॥ अवघी सुखाची च राशी । पुंडलिकाशीं वोळली हे ॥२॥ तुका म्हणे जवळी आलें । उभें ठेलें समचरणीं ॥३॥

२९६५। देह तुझ्या पार्यां । ठेवूनि जालों उतराई ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां माझ्या जीवा । करणें तें करीं देवा ॥ध्रु॥ बहु अपराधी । मतिमंद हीनबुद्धि ॥२॥ तुका म्हणे नेणें । भावभक्तीचीं लक्षणें ॥३॥

२९६६। जन हें सुखाचें दिल्याघेतल्याचें । अंत हें कार्ळीचें नाही कोणी ॥१॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥ध्रु॥।। जाल्या हीन शक्ति नाकडोळे गळती । सांडोनि पळती रांडापोरें ॥ध्रु॥।।
बाइल म्हणे खर मरता तरी बरें । नासिलें हें घर थुंकोनियां ॥२॥ तुका म्हणे माझीं
नव्हतील कोणी । तुज चक्रपाणी वांचूनियां ॥३॥

२९६७। जाणोनि नेणतें करीं माझें मन । तुझी प्रेमखून देऊनियां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मग
मी व्यवहारीं असेन वर्तत । जेवीं जळाआंत पर्दुर्षित्र ॥ध्रु॥।। ऐकोनि नाइकें निदास्तुति
कानीं । जैसा कां उन्ननी योगिराज ॥२॥ देखोनि न देखें प्रपंच हा दृष्टी ।
स्वर्णीचिया सृष्टि चेविल्या जेवीं ॥३॥ तुका म्हणे ऐसें जालियावांचून । करणें तें तें
सीण वाटतसे ॥४॥

२९६८। विड्डला विड्डला । कंठ आळवितां फुटला ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कई कृपा करिरी
नेणें । मज दीनाचें धांवणें ॥ध्रु॥।। जाल्या येरझारा । जन्मां बहुतांचा फेरा ॥२॥
तुका म्हणे नष्टा । अबोलण्या तुझ्या चेष्टा ॥३॥

२९६९। ज्यासी विषयाचें ध्यान । त्यासी कैंचा नारायण ॥१॥ ॥ध्रु॥।। साधु कैंचा
पापीयासी । काय चांडाळासी काशी ॥ध्रु॥।। काय पतितासी पिता । काय अधमासी
गीता ॥२॥ तुका म्हणे निरंजनी । शठ कैंचा ब्रह्मज्ञानी ॥३॥

२९७०। वरतें करोनियां तोंड । हाका मारितो प्रचंड ॥१॥ ॥ध्रु॥।। राग आळवितो
नाना । गातो काय तें कळेना ॥ध्रु॥।। आशा धरोनि मनीं । कांहीं देईल म्हणऊनि
॥२॥ पोटा एका साटीं । तुका म्हणे जाले कष्टी ॥३॥

२९७१। प्रपंच वोसरो । चित्त तुझे पायीं मुरो ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसें करिं गा पांडुरंगा ।
शुद्ध रंगवावें रंगा ॥ध्रु॥।। पुरे पुरे आतां । नको दुजियाची सत्ता ॥२॥ लटिकें तें
फेडा । तुका म्हणे जाय पीडा ॥३॥

२९७२। ऐका कलीचें हें फळ । पुढें होइल ब्रह्मगोळ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। चारी वर्ण अठरा
याती । भोजन करिती एके पंती ॥ध्रु॥।। पूजिती असुरा रांडा । मद्य प्राशितील पेंढा
॥२॥ वामकवळ मार्जन । जन होईल अधःपतन ॥३॥ तुका हरिभक्ति करी । शक्ति
पाणी वाहे घरीं ॥४॥

२९७३। गुरुमार्गामुळें भ्रष्ट सर्वकाळ । म्हणती याती कुळ नाहीं ब्रह्मीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
पवित्राला म्हणती नको हा कंटक । मानिती आत्मिक अनामिका ॥ध्रु॥।। डोहोर
होलार दासी बलुती बारा । उपदेशिती फारा रांडापोरा ॥२॥ कांहीं टाण्या टोण्या
विप्र शिष्य होती । उघडी फजिती स्वधर्माची ॥३॥ नसता करूनी होम खाती एके
ठायीं । म्हणती पाप नाहीं मोक्ष येणें ॥४॥ इंद्रियांचे पेठे भला कौल देती । मर्यादा
जकाती माफ केली ॥५॥ नाहीं शास्त्राधार पात्रापात्र नेणे । उपदेशून घेणें द्रव्य
कांहीं ॥६॥ तुका म्हणे ऐसे गुरु शिष्य पूर्ण । विठोबाची आण नरका जाती ॥७॥

२९७४। बोलाचे गौरव । नव्हे माझा हा अनुभव ॥१॥ ॥ध्रु॥।। माझी हरिकथा

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

माउली । नव्हे आणिकांसी पांगिली ॥ध्रु॥ व्याली वाढविलें । निजपदीं निजविलें
॥२॥ दाटली वो रसें । त्रिभुवन ब्रम्हरसें ॥३॥ विष्णु जोडी कर । माथां रज वंदी
हर ॥४॥ तुका म्हणे बळ । तोरडीं हा कळकळ ॥५॥

२९७५। सेवट तो भला । माझा बहु गोड जाला ॥१॥ ॥ध्रु॥ आलों निजांच्या
माहेरा । भेटों रखुमाईच्या वरा ॥ध्रु॥ परिहार जाला । अवघ्या दुःखाचा मागिल्या
॥२॥ तुका म्हणे वाणी । गेली आतां घेरुं धणी ॥३॥

२९७६। तुझे नाम गाऊं आतां । तुझ्या रंगीं नाचों था था ॥१॥ ॥ध्रु॥ तुझ्या
नामाचा विश्वास । आम्हां कैंचा गर्भवास ॥ध्रु॥ तुझे नामीं विसर पडे । तरी कोटी
हत्या घडे ॥२॥ नाम घ्या रे कोणी फुका । भावें सांगतसें तुका ॥३॥

२९७७। बाइल तरी ऐसी व्हावी । नरकीं गोवी आढनवार ॥१॥ ॥ध्रु॥ घडों नेदी
तीर्थयात्रा । केला कुतरा हातसोंका ॥ध्रु॥ आपुली च करवी सेवा । पुजवी
देवासारिखें ॥२॥ तुका म्हणे गाढव पशु । केला नाशु आयुष्या ॥३॥

२९७८। बाइले अधीन होय ज्याचें जिणें । तयाच्या अवलोकनें पडिजे द्वाड ॥१॥
॥ध्रु॥ कासया ते जंत जिताती संसारीं । माकडाच्या परी गारोडयांच्या ॥ध्रु॥
बाइलेच्या मना येईल तें खरें । अभागी तें पुरें बाइलेचें ॥२॥ तुका म्हणे मंग्या
गाढवाचें जिणें । कुतरिचें खाणें लगबगा ॥३॥

२९७९। जगीं मान्य केलें हा तुझा देकार । कीं कांही विचार आहे पुढें ॥१॥
॥ध्रु॥ करितों कवित्व जोडितों अक्षरें । येणें काय पुरें जालें माझे ॥ध्रु॥ तोंवरि हे
माझी न सरे करकर । जो नव्हे विचार तुझ्या मुखें ॥२॥ तुका म्हणे तुज
पुंडलिकाची साण । जरी कांहीं वचन करिसी मज ॥३॥

२९८०। कोंडिला गे मज । निरोधुनी द्वार । राखण तें बरें । येथें करा कारण ॥१॥
॥ध्रु॥ हा गे हा गे हरि । करितां सांपडला चोरी । घाला गांठी धरी । जीवें माय
त्रासाया ॥ध्रु॥ तें चि पुढें आड । तिचा लोभ तिला नाड । लावुनी चरफड । हात
गोउनी पळावें ॥२॥ संशयाचें बिरडें । याचे निरसले भेटी । घेतली ते तुटी । आतां
घेतां फावेल ॥३॥ तुका येतो काकुलती । वाउगिया सोड । यासी चि निवाड ।
आम्ही भार वाहिका ॥४॥

२९८१। झड मारोनियां बैसलों पंगती । उठवितां फजिती दातयाची ॥१॥ ॥ध्रु॥
काय तें उचित तुम्हां कां न कळें । कां हो झांका डोळे पांडुरंगा ॥ध्रु॥ घेईन इच्छेचें
मागोनि सकळ । नाहीं नव्हे काळ बोलायचा ॥२॥ तुका म्हणे जालों माना
आढधकारी । नाहीं लोक परी लाज देवा ॥३॥

२९८२। नाम न वदे ज्याची वाचा । तो लेंक दो बापाचा ॥१॥ ॥ध्रु॥ हे चि
ओळख तयाची । खून जाणा अभक्ताची ॥ध्रु॥ ज्यासी विड्वल नाहीं ठावा । त्याचा

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

संग न करावा ॥२॥ नाम न म्हणे ज्याचें तोंड । तें चि चर्मकाचें कुंड ॥३॥ तुका म्हणे त्याचे दिवशीं । रांड गेली महारापाशीं ॥४॥

२९८३। पतित मी पापी शरण आलों तुज । राखें माझी लाज पांडुरंगा ॥१॥
॥ध्रु॥ तारियेले भक्त न कळे तुझा अंत । थोर मी पतित पांडुरंगा ॥ध्रु॥ द्रौपदी बहिणी वैरीं गांजियेली । आपणाऐसी केली पांडुरंगा ॥२॥ प्रल्हादाकारणें स्तंभीं अवतार । माझा कां विसर पांडुरंगा ॥३॥ सुदामा ब्राम्हण दरिद्रें पीडिला । आपणाऐसा केला पांडुरंग ॥४॥ तुका म्हणे तुज शरण निजभावं । पाप निद्रारळावं पांडुरंगा ॥५॥

२९८४। कस्तूरीचें रूप आढत हीनवर । माजी असे सार मोल तया ॥१॥ ॥ध्रु॥ आणीक ही तैसी चंदनार्ची झाडें । परिमळें वाढे मोल तयां ॥ध्रु॥ काय रूपें असे परीस चांगला । धातु केली मोला वाढ तेणें ॥२॥ फिरंगी आटितां नये बारा रूके । गुणें मोलें विकें सहस्त्रवरी ॥३॥ तुका म्हणे नाही जातीसर्वें काम । ज्याचे मुखीं नाम तो चि धन्य ॥४॥

२९८५। नव्हें मी स्वतंत्र अंगाचा पाईक । जे हे सकळकि सत्ता वारुं ॥१॥ ॥ध्रु॥ तुम्हां आळवावें पाउला पाउलीं । कृपेची साउली करीं मज ॥ध्रु॥ शक्तिहीन तरी जालों शरणागत । आपुला वृत्तांत जाणोनियां ॥२॥ तुका म्हणे भवाभेणें धरिलें पाय । आणीक उपाय नेणें कांहीं ॥३॥

२९८६। पाहों ग्रंथ तरी आयुष्य नाही हातीं । नाही ऐशी मति अर्थ कळे ॥१॥ ॥ध्रु॥ होईल तें हो या विठोबाच्या नांवें । आचरलें भावें जीवीं धरुं ॥ध्रु॥ एखादा अंगासी येईल प्रकार । विचारितां फार युक्ति वाढे ॥२॥ तुका म्हणे आळी करितां गोमटी । मायबापा पोटीं येते दया ॥३॥

२९८७। पाहातां रूप डोळा भरें । अंतर नुरे वेगळें । इच्छावशें खेळ मांडी । अवघें सांडी बाहेरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ तो हा नंदानंदन बाइये । यासी काय परिचार वो ॥ध्रु॥ दिसतो हा नव्हे तैसा । असे दिशाव्यापक । लाघव हा खोळेसाटीं । होतां भेटी परतेना ॥२॥ म्हणोनि उभी ठालीये । परतलीये या वाटा । आड करोनियां तुका । जो या लोकां दाखवितो ॥३॥

॥ ३७ ॥

२९८८। दुःखें दुभागलें हृदयसंपुष्ट । गहिवरें कंठ दाटताहे ॥१॥ ॥ध्रु॥ ऐसें काय केलें सुमित्रा सखया । दिलें टाकोनियां वनामाजी ॥ध्रु॥ आत्रंढदती बाळें करूणावचनीं । त्या शोकें मेदिनी फुटों पाहे ॥२॥ काय हें सामर्थ्य नव्हतें तुजपाशीं । संगें न्यावयासी अंगभूतां ॥३॥ तुज ठावें आम्हां कोणी नाही सखा । उभयलोकीं तुका तुजविण ॥४॥ कान्हा म्हणे तुझ्या वियोगें पोरटीं । जालों दे रे भेटी बंधुराया

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥५॥

२९८९। सख्यत्वासी गेलों करीत सलगी । नेणें चि अभागी महिमा तुझा ॥१॥
॥ध्रु॥।। पावलों आपुलें केलेंलाहेंरास । निर्देवां परिस काय होय ॥ध्रु॥।। कष्टविलासी
म्यां चांडाळें संसारीं । अद्यापिवरी तरि उपदेशीं ॥२॥ उचित अनुचित सांभाळलें
नाहीं । कान्हा म्हणे कांहीं बोलों आतां ॥३॥

२९९०। असो आतां कांहीं करोनियां ग्लांती । कोणा काकुलती येइल येथें ॥१॥
॥ध्रु॥।। करूं कांहीं दिस राहे तों सायास । झोंबों त्या लागस भावाचिये ॥ध्रु॥।।
करितां रोदना बापुडें म्हणती । परि नये अंतीं कामा कोणी ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे
पडिलिया वनीं । विचार तो मनीं बोलिला हे ॥३॥

२९९१। चरफडें चरफड शोकें शोक होये । कार्यमूळ आहे धीरापाशीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
कल्पतसे मज ऐसें हें पाहातां । करावी ते चिंता मिथ्या खोटी ॥ध्रु॥।। न चुके होणार
सांडिल्या शूरत्वा । फुकट चि सत्त्वा होइल हानी ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे दिल्या बंद
मना । वांचूनि निधाना न पवीजे ॥३॥

२९९२। न लगे चिंता आतां अनुमोदन हाता । आलें मूळ भ्राता गेला त्याचें ॥१॥
॥ध्रु॥।। घरभेद्या येथें आहे तें सुकानु । धरितों कवळून पाय दोन्ही ॥ध्रु॥।। त्याचें
त्याचिया मुखें पडिलें ठावें । न लगे सारावें मार्गें पुढें ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे करील
भेटी भावा । सोडीन तेधवां या विड्डला ॥३॥

२९९३। मूळस्थळ ज्याचें गोमतीचे तीरीं । तो हा सारी दोरी खेळवितो ॥१॥
॥ध्रु॥।। ऐसें हें कळलें असावें सकळां । चोर त्या वेगळा नाही दुजा ॥ध्रु॥।। वैष्णव हे
हेर तयाचे पाळती । खूण हे निरुती सांगितली ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे आलें
अनुभवास । तेणें च आम्हांस नागविलें ॥३॥

२९९४। बरा रे निर्गुणा नष्ट नारायणा । घरबुडवणा भेटलासी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। एके
घरीं कोणी कोणासी न धरी । ऐसी अपरांपरी केली आम्हां ॥२॥ कान्हा म्हणे कां रे
निष्काम देखिलें । म्हणोनि मना आलें करितोसी ॥३॥

२९९५। धर्दिधदि तुझ्या करीन धर्दिडया । ऐसें काय वेडया जाणितलें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
केली तरी बरें मज भेटी भावास । नाही तरि नास आरंभिला ॥ध्रु॥।। मरावें मारावें या
आलें प्रसंगा । बरें पांडुरंगा कळलेंसावें ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे तुझी माझी उरी ।
उडाली न धरीं भीड कांहीं ॥३॥

२९९६। भुक्ति मुक्ति तुजें जळों ब्रम्हज्ञान । दे माझ्या आणोनी भावा वेगीं ॥१॥
॥ध्रु॥।। रिद्धी सिद्धी मोक्ष ठेवीं गुंडाळून । दे माझ्या आणून भावा वेगीं ॥ध्रु॥।। नको
आपुलिया नेऊं वैकुंठासी । दे माझ्या भावासी आणून भावा वेगीं ॥३॥ तुकयाबंधु
म्हणे पाहा हो नाहीतरी । हत्या होईल शिरीं पांडुरंगा ॥४॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

२९९७। मुख्य आहे आम्हां मातेचा पटंगा । तुज पांडुरंगा कोण लेखी ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
नको लावूं आम्हांं सर्वें तूं तोंवरी । पाहा दूरवरी विचारूनी ॥ध्रु॥ साहे संतजन केले
महाराज । न घडे आतां तुज भेईन मी ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे अइक्यें ऐक्यता ।
वाढतें अनंता दुःखें दुःख ॥३॥

२९९८। नये सोमसरी उपचाराची हरी । करकरेचें करीं काळें तोड ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
मागतों इतुकें जोडुनियां कर । ठेउनियां शीर पायांवरी ॥ध्रु॥ तुम्हांं आम्हांं एके
ठायीं सहवास । येथें द्वैत काय बरा ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे बहुतां बहुतां रीती ।
अनंता विनंती परिसावी हे ॥३॥

२९९९। लालुचाईसार्टी बळकाविसी भावा । परी मी जाण देवा जिरों नेदीं ॥१॥
॥ध्रु॥।। असों दया निश्चय हा मनीं मानसीं । घातली येविशीं दृढ कास ॥ध्रु॥ मज
आहे बळ आळांचें सबळ । फोडीन अंत्राळ हृदय तुझें ॥२॥ करूणारसें तुकयाबंधु
म्हणे भुलवीन । काढूनि घेईन निज वस्तु ॥३॥

३०००। तुझीं वर्म आम्हांं ठावीं नारायणा । परी तूं शाहाणा होत नाहीं ॥१॥
॥ध्रु॥।। मग कालाबुली हाका देते वेळे । होतोसि परी डोळे नुघडिसी ॥ध्रु॥
जाणोनि अज्ञान करावें मोहरें । खोटी खोडी हे रे तुझी देवा ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे
कारण प्रचीति । पाहातो वेळ किती तेच गुण ॥३॥

३००१। अवधीं तुज बाळें सारिखीं नाहीं तें । नवल वाटतें पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
म्हणतां लाज नाहीं सकळांची माउली । जवळी धरिली एकें दुरी ॥ध्रु॥ एकां सुख
दयावें घेऊनि वोंसंगा । एक दारीं गळा श्रमविती ॥२॥ एकां नवनीत पाजावें दाटून
। एकें अन्न अन्न करितील ॥३॥ एकें वाटतील न वजावीं दुरी । एकांचा मत्सर
जवळी येतां ॥४॥ तुकयाबंधु म्हणे नावडतीं त्यांस । कासया व्यालास नारायणा
॥५॥

३००२। निनांव हें तुला । नांव साजे रे विड्डला । बरा शिरविला । फाटक्यामध्ये पाव
॥१॥ ॥ध्रु॥।। कांहीं तरी विचारिलें । पाप पुण्य ऐसें केलें । भुरळें घातलें ।
एकाएकीं भावासी ॥ध्रु॥ मुद्राधारण माळा टिळे । बोल रसाळ कोंवळे । हातीं
फाशांचे गुंडाळे । कोण चाळे गृहस्था हे ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे मिस्किन । करितोसी
देखोन । पाहा दुरिवरी विच्छिन्न । केला परी संसार ॥३॥

३००३। नाहीं घटिका म्हणसी । लाग लागला तुजपाशीं । पडिला हृषीकेशी । जाब
सकळ करणें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। माझें नेलें पांघरूण । ठावें असोन दुर्बळ दीन ।
माणसांमधून । उठविलें खाणोरिणीं ॥ध्रु॥ आम्हीं हें जगऊनि होतो पाणी । संदीं
देवदेव करूनि । जालासी कोठोनि । पैदा चोरा देहाच्या ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे केलें
। उघडें मजचि उमगिलें । ऐसें काय गेलें । होतें तुज न पुरतें ॥३॥

३००४। कनवाळ कृपाळ । उदार दयाळ मायाळ । म्हणवितोसी परि केवळ ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

गळेकाटू दिसतोसी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ काय केलें होतें आम्हीं । सांग तुझें एकये जन्मीं । जालासी जो स्वामी । एवढी सत्ता करावया ॥ध्रु॥ भलेपणाचा पवाडा । बरा दाविला रोकडा । करूनि बंधु वेडा । जोडा माझा विखंडिला ॥२॥ तुकायाबंधु म्हणे भला । कैसें म्हणताती तुजला । जीव आमुचा नेला । अंता पाहिला कांहींतरी ॥३॥

३००५। आतां कळों आले गुण । अवघे चि यावरोन । चोखट लक्षण । धरिलें हें घरघेणें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ या नांवें कृपासिंधु । म्हणवितोसी दीनबंधु । मज तरी मैदु । दिसतोसी पाहातां ॥ध्रु॥ अमळ दया नाही पोटी । कठीण तैसाचि कपटी । अंधळयाची काठी । माझी गुदरसी च ना ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे पुरता । नाही म्हूण बरें अनंता । एरवीं असतां । तुझा घोंट भरियेला ॥३॥

३००६। काय सांगों हृषीकेशा । आहे अनुताप आला ऐसा । गिळावासी निमिषा । निमिष लागों नेदावें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ माझें बुडविलें घर । लेंकरें बाळें दारोदार । लाविलीं काहार । तारातीर करोनि ॥ध्रु॥॥ जीव घ्यावा विंढवा दयावा । तुझा आपुला केशवा । इतुकें उरलें आहे । भावाचिया निमित्त्यें ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे जग । बरें वाईट म्हणो मग । या कारणें तरी लाग । न संडावा सर्वथा ॥३॥

३००७। मायबाप निमाल्यावरी । घातलें भावाचे आभासीं । तो ही परि हरी । तुजा जाला असमाई ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ हे कां भक्तिचे उपकार । नांदतें विध्वंसिलें घर । प्रसन्नता व्यवहार । सेवटीं हे जालासी ॥ध्रु॥॥ एका जिवावरी । होतों दोनी कुटुंबारी । चाळवूं तो तरीं । तुज येतो निर्लज्जा ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे भला । आणीक काय म्हणावें तुला । वेडा त्यानें केला । तुजसवें संबंधु ॥३॥

३००८। पूर्वीं पूर्वजांची गती । हे चि आइर्किली होती । सेवे लावूनि श्रीपती । निश्चिंती केली तयांची ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ कां रे पाठी लागलासी । ऐसा सांग हृषीकेशी । अदयापवरी न राहासी । अंत पाहासी किती म्हूण ॥ध्रु॥॥ जन्मजन्मांतरीं दावा । आम्हां आपणां केशवा । निमित्त्य चालवा । काईसयास्तव हें ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे अदेखणा । किती होसी नारायणा । देखों सकवेना । खातयासी न खात्या ॥३॥

३००९। निसुर संसार करून । होतों पोट भरून । केली विवसी निर्माण । देवपण दाखविलें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ ऐसा काढियेला निस । काय म्हूण सहित वंश । आणिलें शेवटास । हाउस तरी न पुरे ॥ध्रु॥॥ उरलों पालव्या सेवटीं । तें ही न देखवे दृष्टी । दोघांमध्ये तुटी । रोकडीचि पाडीली ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे गोड । बहु जालें आढत वाड । म्हणोनि कां बुड । मुळयांसहित खावें ॥३॥

३०१०। बरा जाणतोसी धर्मनीती । उचित अनुचित श्रीपती । करूं येते राती । ऐसी डोळे झांकूनि ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आतां जाब काय कैसा । देसी तो दे जगदीशा । आणिला वोळसा । आपणां भोंवता ॥ध्रु॥॥ सेवेचिया सुखास्तव । बळें धरिलें अज्ञानत्व । येइल परि हा भाव । ज्याचा त्यासी कारणा । कारणा ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

नाहीं । आतां आम्हां बोल कांहीं । जडोनियां पार्यीं । तुझे त्वां चि घेतलें ॥३॥

३०११। कांही विपत्ति अपत्यां । आतां अमुचिया होतां । काय होईल अनंता । पाहा बोलों कासया ॥१॥ ॥ध्रु॥ बरें अनायासें जालें । सायासेंविण बोले चाले । काबाड चुकलें । केलें कष्टावेगळें ॥ध्रु॥ बरा सांपडलासी वोजा । वर्मावरी केशीराजा । बोलायासी तुझा । उजुरचि नाहींसा ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे दगा । बरा दिला होता बागा । झडकरी चलागा । चांग दैवें पावलों ॥३॥

३०१२। देवा तुजपें माझ्या पूर्वजांचें ऋण । आहे तें कां नेदिसी अझून । अवगलसी झोंडपणें । परी मी जाण जीवें जिरों नेदीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ कळों येईल रोकडें । उभा करिन संतांपुढें । तुझें काय एवढें । भय आपुलें मागतां ॥ध्रु॥ आजिवरी होतो नेणता । तों तुज फावलें रे अनंता । कवडीचा तो आतां । पडों नेदीन फेर ॥२॥ ठेविला ये जीवनीं जीव । म्हणे तुकयाचा बंधव । माझा गळा तुझा पाव । एके ठायीं बांधेन ॥३॥

३०१३। मार्गे असताशी कळला । उमस घेऊं नसता दिला । तेणें चि काळें केला । असता अवघा निवाडा ॥१॥ ॥ध्रु॥ इतका न लगता उशीर । न धरितों भीडभार । सिद्धासी व्यवहार । कासयासी लागला ॥ध्रु॥ असोनियां माल खरा । किती केल्या येरझारा । धरणें ही दिवस तेरा । माझ्या भावें घेतलें ॥२॥ अझून तरी इतक्यावरी । चुकवीं जनाचार हरी । तुकयाबंधु म्हणे उरी । नाहीं तरी नुरे कांहीं ॥३॥

३०१४। आतां न राहें क्षण एक । तुझा कळला रे लौकिक । नेदीं हालों एक । कांहीं केल्यावांचूनि ॥१॥ ॥ध्रु॥ संबंध पडिला कोणाशीं । काय डोळे झांकितोसी । नेईन पांचांपाशीं । दे नाहींतरी वोढूनि ॥ध्रु॥ सुखें नेदीस जाणवलें । नास केल्याविण उगलें । तरि तें ही विचारिलें । आम्ही आहे तुज आधीं ॥२॥ असें च करूनि किती । नागविलीं नाहीं नीती । तुकयाबंधु म्हणे अंतीं । न सोडिसी ते खोडी ॥३॥

३०१५। तुज ते सवे आहे ठावें । घ्यावें त्याचें बुडवावें । परि तें आम्हांसवें आतां न फावे कांहीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ नव्हों सोडयाचे धणी । कष्टें मेळविलें करोनि । पाहा विचारोनी । आढी धरोनि काम नाहीं ॥ध्रु॥ अवघे राहिले प्रकार । जालों जीवासी उदार । असा हा निर्धार । कळला असावा असेल ॥२॥ आतां निदसुर नसावें । गाठ पडली कुणब्यासवें । तुकयाबंधु म्हणे राखावें । देवा महत्व आपुलें ॥३॥

३०१६। बहु बोलणें नये कामा । वाउगें तें पुरुषोत्तमा । एकाचि वचनें आम्हां । काय सांगणें तें सांग ॥१॥ ॥ध्रु॥ देणें आहे कीं भांडाई । करणें आहे सांग भाई । आतां भीड कांहीं । कोणी न धरी सर्वथा ॥ध्रु॥ मार्गे गेलें जें होउनी । असो तें धरित नाहीं मनीं । आतां पुढें येथूनि । कैसा काय विचार ॥२॥ सारखी नाहीं

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

अवघी वेळ । हें तों कळतें सकळ । तुकयाबंधु म्हणे खळखळ । करावी ते उरेल
॥३॥

३०१७। आतां हें न सुटे न चुके । बोल कां दवडिसी फिके । जन लोक पारिखें ।
अवघें केलें म्यां यासाठीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नये सरतां नव्हे भलें । तुझे लक्षण कळलें ।
बैसलासी काढिलें । देहाचें मुळीं दिवाळें ॥ध्रु॥।। दिसतोसी बरा बोल कोंवळे । गुण
मैंदाचे चाळे । दिपताती ये वेळे । काय करूं विसंबोनि ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे देखतां
। अंध बहिर ऐकतां । कैसें व्हावें आतां । इतकियाउपरी ॥३॥

३०१८। तिहीं ताळीं हेचि हाक । म्हणती पांढरा स्फटिक । अवघा बुडविला लौकिक
। सुखें चि भीके लाविलीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। थोंटा नांव शिरोमणी । नाही जोडा
त्रिभुवनीं । म्हणोनि शाहाणे ते कोणी । तुझे दारीं बैसतिना ॥ध्रु॥।। निर्गुण निलाजिरा
निनांवा । लंड झोंड कुडा देवा । नागवणा या नांवा । वांचूनि दुजा नाइकों ॥२॥
सर्वगुणें संपन्न । कळो आलासी संपूर्ण । तुकयाबंधु म्हणे चरण । आतां जीवें न सोडीं
॥३॥

३०१९। तो चि प्रसंग आला सहज । गुज धरितां नव्हे काज । न सांडितां लाज ।
पुढें वोज न दिसे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तूं तर न होसी शाहाणा । नये सांगतो तें ही मना
। आपण आपणा । आतां प्रयत्न देखावा ॥ध्रु॥।। न पुरवी पाहातां वाट । द्यावें
प्रमाण चोखट । कास घालूनियां नीट । चौघाचार करावा ॥२॥ आतां श्रमाचें
कारण । नव्हे व्हावें उदासीन । न पडे तयाविण । गांठी तुकयाबंधु म्हणे ॥३॥

३०२०। हळूहळू जाड । होत चालिलें लिगाड । जाणवेल निवाड । न करिसी परी
पुढें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। मी तों सांगून उतराई । जालों आतां तुज काई । कळो येईल
भाई । तैसा करीं विचार ॥ध्रु॥।। मागें युगें अड्डाविस । जालीं दिवसाचा दिवस ।
मुदल व्याज कासावीस । होसी देवा ये कामें ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे राखें । आतां
टाकीं तुझीं ती सुखें । जगजाहिर टाउकें । जालें नाही खंडलेंसैं ॥३॥

३०२१। पत्र उचटिलें प्रेतलें । ग्वाही कराया कारणें । नाहीतरी पुण्यें । तुझ्या काय
उणें आम्हां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नांव तुझे चि करोनि । आहों सुखें पोट भरोनि । केली
जाणवणी । म्हणउनि नाही म्हणसील ॥ध्रु॥।। आतां इतकियाउपरी । दे नको भलतें
करीं । म्हणती ऋणकरी । आमुचा इतकें उदंड ॥२॥ तुकयाबंधु जागा । अळावावया
पांडुरंगा । केला कांहीं मागायाची नव्हती गरज ॥३॥

३०२२। माझ्या भावें केली जोडी । न सरेसी कल्पकोडी । आणियेलें धाडी । घालुनि
अवघें वैकुंठ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आतां न लगे यावें जावें । कोठें कांहीं च करावें ।
जन्मोजन्मीं खावें । सुखें बैसोनसैं जालें ॥ध्रु॥।। असंख्य संख्या नाही पार । आनंदें
दाटलें अंबर । न माये अपार । त्रिभुवनीं सांटवितां ॥२॥ अवघें भरलें सदोदित ।
जाले सुखाचे पर्वत । तुकयाबंधु म्हणे परमार्थ । धन अद्भुत सांपडलें ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

३०२३। आतां चुकलें देशावर । करणें अकरणें सर्वत्र । घरासी आगर । आला सकळसिद्धींचा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जालों निघाई निधानें । लागलें अनंतगुणरत्न । जन्माचें विच्छिन्न । दुःख जालें दारिद्र ।।ध्रु॥।। तारुं सागरिंचें अवचितें । हेंदोवलें आलें येथें । ओढिलें संचितें । पूर्वदतें लाधलें ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे सीमा । नाहीं आमुचिया दैवा । आतां पुरुषोत्तमा । ऐसा सवदागर सांपडला ॥३॥

३०२४। सांपडलें जुनें । आमुच्या वडिलांचें ठेवणें । केली नारायणें । कृपा पुण्यें पूर्वींचिया ॥१॥ ॥ध्रु॥।। सुखें आनंदरूप आतां । आम्ही आहों याकरितां । निवारली चिंता । देणे घेणें चुकलें ॥ध्रु॥।। जालें भांडवल घरिंचें । अमुप नाम विड्डलाचें । सुकृत भावाचें । हें तयानें दाविलें । तुकयाबंधु म्हणे फिटला । पांग नाहीं बोलायाला । चाड दुसरी विड्डला । वांचूनियां आणीक ॥३॥

॥३७॥

३०२५। काम क्रोध अहंकार नको देहीं । आशा तृष्णा माया लज्जा चिंता कांहीं । वास पंढरीचा जन्म सदा देई । आणीक दुजें मागणें तुज नाहीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कृपा देई दान हरि मज कृपा देई दान । नासीं त्रिमिर दाखवीं चरण । आर्त पुरवावें भेटी देऊन । नको उपेक्षूं आलिया शरण ॥ध्रु॥।। नाम अखंड हृदयीं राहो वाणी । न पडो विसर क्षण ज्यागृतिं स्वर्णीं । संतसमागम ऐसा दे लावुनि । आणीक दुजें कांहीं नेणें तुजवांचुनि ॥२॥ पंथपुरिंचा रविसुत पुरे आतां । आड करावा भवसिंधु ऐसा नव्हता । नाहीं आडताळा त्रैलोक्यामाजी सरता । विनवी तुकयाबंधु चरणीं ठेवूनि माथा ॥३॥

३०२६। तटाचे जातीला नाहीं भीड भार । लाता मारी थोर लाहान नेणे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। परी त्या विशेष मनुष्य होऊनि । करी खंड मान वडिलांचा ॥ध्रु॥।। बेरसा गाढव माया ना बहीण । भुंके चवीविण भलतें चि ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे बोकड मातलें । न विचारी आपुले तोंडीं मुते ॥३॥

३०२७। मायझवा खर गाढवाचें बीज । तें ऐसें सहज कळों येतें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आपमानिलें जेणें श्रेष्ठाचें वचन । ते चि त्याची खुण ओळखावी ॥ध्रु॥।। मदचपी तो पुरा अधम यातीचा । तया उपदेशाचा राग वायां ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे पिसाळलें सुनें । आप पर तेणें न विचारावें ॥३॥

३०२८। मत्स्यकूर्मशेषा कोणाचा आधार । पृथिवीचा भार वाहावया ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय धाक आम्हां कासयाची चिंता । ऐसा तो असतां साहाकारी ॥ध्रु॥।। शंखचक्रगदा आयुधें अपार । वागवितो भार भक्तांसाठीं ॥२॥ पांडवां जोहरी राखिलें कुसरी । तो हा बंधुचा कैवारी तुकयाच्या ॥३॥

३०२९। राम म्हणतां कामक्रोधांचें दहन । होय आढभमान देशधडी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। राम म्हणतां कर्म तुटेल भवबंधन । नये श्रम सीण स्वप्नास ही ॥ध्रु॥।। राम म्हणतां

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

जन्म नाही गर्भवास । नव्हे दारिद्रास पात्र कधी ॥२॥ राम म्हणतां यम शरणागत बापुडें । आढळ पद पुढें काय तेथें ॥३॥ राम म्हणतां धर्म घडती सकळ । तिमिरपडळ नासे हेळा ॥४॥ राम म्हणतां म्हणे तुकयाचा बंधु । तरिजेल भवसिंधु संदेह नाही ॥५॥

३०३०। मरोनि जाईन गुणनामावरुनि । तुझ्या चक्रपाणी मायबापा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। चुकविलीं दुःखें मायेचा वोळसा । तोडोनियां आशापाश तेणें ॥ध्रु॥।। केली काया तनु हिंवसी शीतळ । चिंतातळमळ नाही ऐसी ॥२॥ काळें तोंड काळ करुनि राहिलें । भूतपात्र जालें सज्जनसखें ॥३॥ तुकयाबंधु म्हणे अवघ्या दशदिशा । मुक्त रे परंशा तुझ्या पुण्यें ॥४॥

३०३१। आतां मागतों तें ऐक नारायणा । भावपूर्वक मनापासूनियां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। असों दे मोकळी जिव्हा जरि गाइल गुण । नाही तरी खिळून टाकीं परती ॥ध्रु॥।। मातेचिया परी देखती परनारी । ठेवीं नेत्र तरी नाहीं तरि नको ॥२॥ तरी बरें कांटाळा करिती निंदास्तुतीचा । नाही तरि कानांचा ही देख प्रेत ॥३॥ सकळ इंद्रियांचा निग्रह करुनि एक । राखावी पृथक तोडोनि भ्रम ॥४॥ तुकयाबंधु म्हणे ते चि वाट प्राणां । पडतां नारायणा विसर तुझा ॥५॥

३०३२। नमस्कारी भूतें विसरोनि याती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥१॥ ॥ध्रु॥।। परउपकारीं वेचियेल्या शक्ती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥ध्रु॥।। द्वैताद्वैतभाव नाही जया चितीं । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥२॥ जयाचिये वाचे नये निंदास्तुती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥३॥ उचित अनुचित जाणे धर्मनीती । दृढ भाव भक्ति मानव तो ॥४॥ तुकयाबंधु म्हणे वरकड तो येर । संसाराचे खर भारवाही ॥५॥

३०३३। चवदा भुवनें लोक तिन्हीं दाढे जो कवळी । संपुष्ट तो संबळीमध्ये देखा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। उत्पत्तिसंहारकरिता जो पाळण । तो नंदा नंदन म्हणवीतसे ॥ध्रु॥।। असुर तोडरी दैत्यांचा काळ । जाला द्वारपाळ बळीचा तो ॥२॥ लक्ष्मीचा स्वामी क्षीराच्या सागरा । उच्छिष्टकवळा पसरी मुख ॥३॥ तुकयाबंधु म्हणे चतुरांचा रावो । भावें तो पाहा हो केला वेडा ॥४॥

३०३४। कोण या पुरुषार्थाची गति । आणियेला हातोहातीं । जाहाज पृथ्वीपति । केली ख्याती अद्भुत ॥१॥ ॥ध्रु॥।। भला रे पुंडलिका भला । महिमा नव जाये वर्णिला । दगा देउनि अवघियांला । सांटविलें आढवनाश ॥ध्रु॥।। केलें एके घरीं केंणें । भरलीं सदोदित दुकानें । दुमदुमिलीं सुखानें । हे भाग्याची पंढरी ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे किल्ल्या । संताचे हातीं दिल्या । आंगावेगळें आपुल्या । टाकुनि जाला महिमान ॥३॥

३०३५। पाहा हो कलिचें महिमान । असत्यासी रिझलें जन । पापा देती अनुमोदन । करिती हेळण संतांचें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसैं अधर्माचें बळ । लोक झकविले सकळ ।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

केलें धर्माचें निमूरळ । प्रयळकाळ आरंभला ॥११॥ थोर या युगाचें आश्चर्य ।
 ब्रम्हकर्म उत्तम सार । सांडूनियां द्विजवर । दावलपीर स्मरताती ॥१२॥ ऐसे
 यथार्थाचे अनर्थ । जाला बुडाला परमार्थ । नाही जालीं ऐसी नीत । हा हा भूत
 पातलें ॥१३॥ शांति क्षमा दया । भावभक्ति सिद्धया । ठाव नाही सांगावया ।
 सत्त्वधैर्य भांगिलें ॥१४॥ राहिले वर्णाश्रमधर्म । अन्योन्य विचरती कर्म । म्हणवितां
 रामराम । श्रम महा मानिती ॥१५॥ थेर भोरपाचे विशीं । धांववी भूतें आमिषां तैसीं ।
 कथा पुराण म्हणतां सिसी । तिडीक उठी नकर्ण्येचे ॥१६॥ विषयलोभासाठीं ।
 सवार्थेसीं प्राण साटी । परमार्थी पीठ मुठी । मागतां उठती सुनींसीं ॥१७॥ घनाढ्य
 देखोनि अनामिक । तयातें मनिती आवश्यक । अपमानिले वेदपाठक । सात्त्विक
 शास्त्रज्ञ संपन्न ॥१८॥ पुत्र ते पितियापार्शीं । सेवा घेती सेवका ऐसी । सुनांचिया
 दासी । सासा जाल्या आंदण्या ॥१९॥ खोटें जालें आली विंवसी । केली मर्यादा
 नाहीसी । भार्या भ्रतारेंसी । रंक तैसीं मानिती ॥१९०॥ नमस्कारावया हरिदासां ।
 लाजती धरिती कांहीं गर्वसा । पोटासाठीं खौसा । वंदिती मलिंछाच्या ॥१९१॥ बहुत
 पाप जालें उचंबळ । उत्तम न म्हणती चांडाळ । अभक्ष भक्षिती विटाळ । कोणी न
 धरी कोणाचा ॥१९२॥ कैसें जालें नष्ट वर्तमान । एकादशीस खाती अन्न । विडे
 घेऊनि ब्राम्हण । आढवंदवाणी वदताती ॥१९३॥ कामिनी विटंबिल्या कुळवंती । वदनें
 दासीचीं चुंबिती । सोवळयाच्या स्फीती । जर्गीं मिसविती पवित्रता ॥१९४॥
 मदद्यपानाची सुरणी । नवनीता न पुसे कोणी । केळवती व्यभिचारिणी । दैन्यवाणी
 पतिव्रता ॥१९५॥ केवढी दोषाची सबळता । जाली पाहा हो भगवंता । पुण्य धुडावोनी
 संता । तीर्था हरी आणिली ॥१९६॥ भेणें मंद जाल्या मेघवृष्टि । आकांतली कांपे
 सृष्टि । देव रिगाले कपाटीं । आटाआटी प्रवर्तली ॥१९७॥ अपीक धान्यें दिवसें
 दिवसें । गाई म्हैसी चेवल्या गोरसें । नगरें दिसती उध्वसें । पिकलीं बहुवसें पाखांडें
 ॥१९८॥ होम हरपलीं हवनें । यज्ञयाग अनुष्ठानें । जपतपादिसाधनें । आचरणें
 भ्रष्टलीं ॥१९९॥ अठरा यातींचे व्यापार । करिती तस्कराई विप्र । सांडोनियां शुद्ध
 शुभ्र । वस्त्रें निर्ळीं पांघरती ॥२०॥ गीता लोपली गायत्री । भरले चमत्कार मंत्रीं ।
 अश्वाचियापरी । कुमारी विकिती वेदवत्तेढ ॥२१॥ वेदाध्ययनसंहितारूचि । भकादया
 करिती तयांची । आवडी पंडितांची । मुसाफावरी बैसली ॥२२॥ मुख्य सर्वात्तम
 साधनें । ती उच्छेदुनि केलीं दानें । कुडीं कापटयें महामोहनें । मिरविताती दुर्जन
 ॥२३॥ कळाकुशळता चतुराई । तर्कवादी भेद निंदेठार्यीं । विधिनिषेधाचा वाही ।
 एक ही ऐसीं नाडलीं ॥२४॥ जे संन्यासी तापसी ब्रम्हचारी । होतां वैरागी दिगांबर
 निस्पृही वैराग्यकारी । कामक्रोधें व्यापिलें भारीं । इच्छाकरीं न सुटती ॥२५॥ कैसें
 विनाशकाळाचें कौतुक । राजे जाले प्रजांचे अंतक । पिते पुत्र सहोदर । एकाएक
 शत्रुघातें वर्तती ॥२६॥ केवढी ये रांडेची अंगवण । भ्रमविलें अवघें जन । याती
 अठरा चाहीं वर्ण । कर्दम करूनि विटाळले ॥२७॥ पूर्वीं होतें भविष्य केलें । संतीं तें
 यथार्थ जालें । ऐकत होतो तें देखिलें । प्रत्यक्ष लोचनीं ॥२८॥ आतां असो हें

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

आघवें । गति नव्हे कळीमध्ये वागवरावें । देवासी भाकोनि करूणावें । वेगें स्मरावें
अंतरीं ॥२९॥ अगा ये वैकुंठनायका । काय पाहातोसि या कोतुका । धांव कलीनें
गांजिलें लोकां । देतो हाका सेवक तुकयाचा ॥३०॥

३०३६। केली हार्णाळां अंधोळी । येऊनि बैसलों राउळीं ॥१॥ आढजचें जालें भोजन
। राम कृष्ण नारायण ॥२॥ तुकयाबंधु म्हणे नास । नाहीं कल्पांती जयास ॥३॥
॥१२॥

३०३७। तुजलागीं माझा जीव जाला पिसा । अवलोकितों दिशा पांडुरंगा ॥१॥
॥ध्रु॥।। सांडिला व्यवहार माया लोकाचार । छंद निरंतर हा चि मनीं ॥ध्रु॥।।
आइकिलें कार्नी तें रूप लोचन । देखावया सीण करिताति ॥२॥ प्राण हा विकळ
होय कासावीस । जीवनाविण मत्स्य तयापरी ॥३॥ तुका म्हणे आतां कोण तो
उपाव । करूं तुझे पाव आतुडे तो ॥४॥

३०३८। कोणे गांवीं आहे सांग हा विड्वल । जरी ठावा असेल तुम्हां कोणा ॥१॥
॥ध्रु॥।। लागतसें पायां येतों लोटांगणीं । मात तरी कोणी सांगा याची ॥ध्रु॥।। गुण
रूप याचे वाणिती या संतां । मज क्षेम देतां सुख वाटे ॥२॥ सर्वस्वें हा जीव ठेवीन
चरणीं । पांडुरंग कोणी दावी तया ॥३॥ तुका म्हणे गाईवत्सा तडातोडी । तैसी
जाते घडी एकी मज ॥४॥

३०३९। एकाचिये सोई कवित्वाचे बांधे । बांधलिया साधे काय तेथें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
काय हातीं लागे भुसाचे कांडणीं । सत्यासी दाटणी करूनि काय ॥ध्रु॥।। कवित्वाचे
रुढी पायां पाडी जग । सुखावोनि मग नरका जाय ॥२॥ तुका म्हणे देव केल्याविण
साहे । फजिती ते आहे लटिक्या अंगीं ॥३॥

३०४०। भल्याचें दर्शन । तेथें शुभ चि वचन ॥१॥ ॥ध्रु॥।। बोलावी हे धर्मनीत ।
क्षोभें होत नाहीं हित ॥ध्रु॥।। मर्यादा ते बरी । वेळ जाणावी चतुरीं ॥२॥ तुका म्हणे
बहु । लागे ऐसें बरें मऊ ॥३॥

३०४१। आवडीनें धरिलीं नांवें । प्रियभावें चिंतन ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वेडा जाला वेडा
जाला । लांचावला भक्तीसी ॥ध्रु॥।। निचाडया चाड धरी । तुळसी करीं दळ मागे
॥२॥ धरिला मग न करी बळ । तुका म्हणे कळ पार्यीं ॥३॥

३०४२। कंठीं राहो नाम । अंगीं भरोनियां प्रेम ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसें द्यावें कांहीं दान
। आलों पतित शरण ॥ध्रु॥।। संतांचिये पार्यीं । वेळोवेळां ठेवीं डोई ॥२॥ तुका म्हणे
तरें । भवसिंधु एका सरें ॥३॥

३०४३। विड्वल विड्वल येणें छंदें । ब्रम्हानंदें गर्जावें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वाये टाळ
टाळयाटाळी । होइल होळी विघ्नांची ॥ध्रु॥।। विड्वल आदि अवसानीं । विड्वल मनीं
स्मरावा ॥२॥ तुका म्हणे विड्वलवाणी । वदा कार्नी आईका ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

३०४४। पंढरीचे वारकरी । ते आढ्यकारी मोक्षाचे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पुंडलिका दिला वर । करूणाकरें विडुलें ॥ध्रु॥ मूढ पापी जैसे तैसे । उतरी कासे लावूनि ॥२॥ तुका म्हणे खरें जालें । एका बोलें संतांच्या ॥३॥

३०४५। अमृताची फळें अमृताची वेली । ते चि पुढें चाली बीजाची ही ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ऐसियाचा संग देई नारायणा । बोलावा वचना जयांचिया ॥ध्रु॥ उत्तम सेवन सितळ कंठासी । पुष्टी कांती तैसी दिसे वरी ॥२॥ तुका म्हणे तैसें होइजेत संगें । वास लागे अंगें चंदनाच्या ॥३॥

३०४६। पंढरीसी जा रे आलेनो संसारा । दीनाचा सोयरा पांडुरंग ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वाट पाहे उभा भेटीची आवडी । कृपाळू तांतडी उतावीळ ॥ध्रु॥ मागील परिहार पुढें नोव्हे सीण । जालिया दर्षण एकवेळा ॥२॥ तुका म्हणे नेदी आणिकांचे हातीं । बैसला तो चितीं निवडेना ॥३॥

३०४७। न कळें तें कळें येईल उगलें । नामें या विडुलें एकाचिया ॥१॥ ॥ध्रु॥।। न दिसे तें दिसों येईल उगलें । नामें या विडुलें एकाचिया ॥ध्रु॥ न बोलों तें बोलों येईल उगलें । नामें या विडुलें एकाचिया ॥२॥ न भेटे तें भेटों येईल आपण । करितां चिंतन विटोबाचें ॥३॥ अलभ्य तो लाभ होईल अपार । नाम निरंतर म्हणतां वाचे ॥४॥ तुका म्हणे आसक्त जीव सर्वभावें । तरतील नावें विटोबाच्या ॥५॥

३०४८। बहुजन्में केला लाग । तो हा भाग लाधलों ॥१॥ ॥ध्रु॥।। जीव देइन हा बळी । करीन होळी संसारा ॥ध्रु॥ गेलें मग नये हाता । पुढती चिंता वाटतसे ॥२॥ तुका म्हणे तांतड करूं । पाय धरूं बळकट ॥३॥

३०४९। भक्तिप्रेमसुख नेणवे आणिकां । पंडित वाचकां ज्ञानियांसी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। आत्मनिष्ठ जरी जाले जीवन्मुक्त । तरी भक्ति सुख दुर्लभ त्यां ॥२॥ तुका म्हणे कृपा करिल नारायण । तरि च हें वर्म पडे ठावें ॥३॥

३०५०। दुधाळ गाढवी जरी जाली पाहे । पावेल ते काय धेनुसरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कागाचिया गळा पुष्पाचिया माळा । हंसाची तो कळा काय जाणे ॥ध्रु॥।। मर्कटें अंधोळी लावियेले टिळे । ब्राम्हणाचे लीळे वतूआ नेणे ॥२॥ जरी तो ब्राम्हण जाला कर्मभ्रष्ट । तुका म्हणें श्रेष्ठ तिहीं लोकीं ॥३॥

३०५१। देव भक्तालागीं करूं नेदी संसार । अंगें वारावार करोनि ठेवी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। भाग्य द्यावें तरी अंगीं भरे ताठा । म्हणोनि करंटा करोनि ठेवी ॥ध्रु॥।। स्त्री द्यावी गुणवंती नसती गुंते आशा । यालागीं कर्कशा पाठी लावी ॥२॥ तुका म्हणे मज प्रचित आली देखा । आणीक या लोकां काय सांगों ॥३॥

३०५२। वाघें उपदेशिला कोल्हा । सुखें खाऊं द्यावें मला ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अंतीं मरसी तें न चुके । मज ही मारितोसी भुके ॥ध्रु॥।। येरु म्हणे भला भला । निवाड

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

तुझ्या तोंडें जाला ॥२॥ देह तंव जाणार । घडेल हा उपकार ॥३॥ येरू म्हणे मनीं । ऐसें जावें समजोनि ॥४॥ गांठी पडली ठका ठका । त्याचा धर्म बोले तुका ॥५॥

३०५३। जेथें आठवती स्वामीचे ते पाय । उत्तम ते ठाय रम्य स्थळ ॥१॥ ॥ध्रु॥।। रान अथवा घर एकांत लोकांत । समाधान चित्त तें ते घडी ॥ध्रु॥।। धन्य तो हा काळ सरे आनंदरूप । वाहातां संकल्प गोविंदाचे ॥२॥ तुका म्हणे लाभकाळ तें चि जीणें । भाग्य नारायण उत्तम तें ॥३॥

३०५४। तुज न भें मी कळकाळा । मज नामाचा जिव्हाळा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। माझा बळधिया नेणसी कोण । संतां साहे नारायण ॥ध्रु॥।। शंख वधिला सागरीं । वेद घेउनि आला चारी ॥२॥ कूर्मै दैत्य वधिला जेठी । हात पाय लपवी पोटी ॥३॥ वाराहरूप धरिलें गाढें । धरा प्रतापें धरिली दाढे ॥४॥ हिरण्यकश्यप विदारिला । भक्त प्रल्हाद रक्षिला ॥५॥ वामन जाला दिनानाथ । बळी पाताळीं घातला दैत्य ॥६॥ छेदुनियां सहस्रत्र भुजा । कामधेनु आणिली वोजा ॥७॥ शिळा प्रतापें सागरीं तारी । स्थापी बिभीषण रावण मारी ॥८॥ मारोनियां कंसराव । पिता सोडविला वसुदेव ॥९॥ पांचाळीसी गांजितां वैरी । वस्त्रें आपण जाला हरी ॥१०॥ गजेंद्र स्मरे राम राम । त्यासी पाववी वैकुंठधाम ॥११॥ तुका म्हणे हरिस्म जाले । पुन्हा जन्मा नाही आले ॥१२॥

३०५५। सर्वा भूर्ती द्यावें अन्न । द्रव्य पात्र विचारोन । उपतिष्ठे कारण । तेथें बीज पेरीजे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पुण्य करितां होय पाप । दुग्ध पाजोनि पोशिला साप । करोनि अघोर जप । दुःख विकत घेतलें ॥ध्रु॥।। भूमी पाहातां नाहीं वेगळी । माळ बरड एक काळी । उत्तम निराळी । मध्यम कनिष्ठ ॥२॥ म्हणोनि विवेकें । कांहीं करणें निकें । तुका म्हणे फिकें । रूची नेदी मिष्टान्न ॥३॥

३०५६। देवावरी भार । वृत्ति अयाचित सार ॥१॥ ॥ध्रु॥।। देह देवाचे सांभाळी । सार योजे यथाकाळीं ॥ध्रु॥।। विश्वासीं निर्धार । विस्तारील विश्वंभर ॥२॥ तुका म्हणे व्हावें । बळ एक चि जाणावें ॥३॥

३०५७। वर्ततां बासर । काय करावें शरीर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ठेवा नेमून नेमून । माझें तुमचे पार्यी मन ॥ध्रु॥।। नेदाविया वृत्ती । कोठें फांकों चि श्रीपती ॥२॥ तुका म्हणे भले । जन्मा येऊनियां जाले ॥३॥

३०५८। केली प्रतिज्ञा मनाशीं । तई मी दास सत्यत्वेशीं । नेईन पायांपाशीं स्वामी मूळ पंढरिये ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तोंवरी हें भरीं पोट । केला तो मिथ्या बोभाट । नाहीं सांपडली वाट । सइराट फिरतसें ॥ध्रु॥।। ज्यावें आदराचें जिणें । स्वामी कृपा करी तेणें । पाळल्या वचनें । सख्यत्वाचा अनुभव ॥२॥ घडे तैसें घडो आतां । मायबापाची हे सत्ता । तुका म्हणे चिंता । काय पाहें मारगा ॥३॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

३०५९। नेत्र झाकोनियां काय जपतोसी । जंव नाही मानसीं भावप्रेम ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
उघडा मंत्र जाणा राम कृष्ण म्हणा । तुटती यातना गर्भवास ॥ध्रु॥ मंत्र यंत्र कांहीं
करिसी जडी बुटी । तेणें भूतसृष्टी पावशील ॥२॥ सार तुका जपे बीजमंत्र एक ।
भवसिंधुतारकरामकृष्ण ॥३॥

३०६०। संत मारगीं चालती । त्यांची लागो मज माती ॥१॥ ॥ध्रु॥।। काय करावीं
साधनें । काय नव्हे एक तेणें ॥ध्रु॥।। शेष घेईन उच्छिष्ट । धाय धणीवरी पोट
॥२॥ तुका म्हणे संतां पार्यीं । जीव ठेविला निश्चर्यीं ॥३॥

३०६१। जैसें तैसें बाळ मातेसी आवडे । बोलतां बोबडे शब्द गोड ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
आपुले आवडी लेववी खाववी । पाहोनियां जीवीं सुख वाटे ॥२॥ तुका म्हणे काय
देऊं परिहार । काय तें साचार जाणतसें ॥३॥

३०६२। देवाचिया वस्त्रा स्वप्नीं ही नाठवी । स्त्रियेसी पाठवा उंच साडी ॥१॥
॥ध्रु॥।। गाईचें पाळण नये चि विचारा । अश्वासी खरारा करी अंगें ॥ध्रु॥।। लेकराची
रास स्वयें धावें क्षाळूं । न म्हणे प्रक्षाळूं द्विजपायां ॥२॥ तुका म्हणे त्याच्या तोंडावरि
थुंका । जातो यमलोका भोगावया ॥३॥

३०६३। उरा लावी उर आळंगिता कांता । संतासी भेटतां अंग चोरी ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
अतीत देखोनि होय पाठमोरा । व्याह्यासी सामोरा जाय वेगीं ॥ध्रु॥।। द्विजा नमस्कार
मनीं भाव कैचा । तुर्काचे दासीचा लेंक होय ॥२॥ तुका म्हणे तुम्ही क्रोधासी न
यावें । स्वभावा करावें काय कोणीं ॥३॥

३०६४। ब्रम्हज्ञान जरी कळे उठाउठी । तरि कां हिंपुटी वेदशास्त्रें ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
शास्त्रांचें भांडण जप तीर्थाटण । उर्वीचें भ्रमण या च साटीं ॥ध्रु॥।। याचसाटीं जप
याचसाटीं तप । व्यासें ही अमुप ग्रंथ केले ॥२॥ या च साटीं संतपाय हे सेवावे ।
तरि च तरावें तुका म्हणे ॥३॥

३०६५। गायत्री विकोन पोट जे जाळती । तया होय गति यमलोकीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
कन्येचा जे नर करिती विकरा । ते जाती अघोरा नरकपाता ॥ध्रु॥।। नाम गाऊनियां
द्रव्य जे मागती । नेणां तयां गति कैसी होय ॥२॥।। अमुचा सांगाती आहे तो श्रीहरि
। न लगे दुराचारी तुका म्हणे ॥३॥

३०६६। साधूच्या दर्शना लाजसी गव्हारा । वेश्येचिया घरा पुष्पें नेसी ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
वेश्या दासी मुरळी जगाची वोंवळी । ते तुज सोंवळी वाटे कैशी ॥२॥ तुका म्हणे
आतां लाज धरीं बुच्या । टांचराच्या कुव्या मारा वेगी ॥३॥

३०६७। राउळासी जातां त्रास मानी मोठा । बैसतो चोहोटां आदरेशीं ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
न करी स्नान संध्या म्हणे रामराम । गुरुगुडीचे प्रेम अहर्निशी ॥ध्रु॥।। देवाब्रम्हणासी
जाईना शरण । दासीचे चरण वंदी भावें ॥२॥ सुगंध चंदन सांडोनियां माशी । बसे

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

दुर्गधीशीं आढतआदरें ॥३॥ तुका म्हणे अरे ऐक भाग्यहीना । कां रे रामराणा
विसरसी ॥४॥

३०६८। दुर्बिद्ध ते मना । कदा नुपजो नारायणा ॥१॥ ॥ध्रु॥ आतां ऐसें करीं ।
तुझे पाय चितीं धरीं ॥ध्रु॥ उपजला भावो । तुमचे कृपे सिद्धी जावो ॥२॥ तुका
म्हणे आतां । लाभ नाही या परता ॥३॥

३०६९। तरुवर बीजा पोटीं । बीज तरुवरा सेवटीं ॥१॥ ॥ध्रु॥ तैसें तुम्हां आम्हां
जालें । एकीं एक सापावलें ॥ध्रु॥ उदकावरील तरंग । तरंग उदकाचें अंग ॥२॥
तुका म्हणे बिंवच्छाया । ठायीं पावली विलया ॥३॥

३०७०। साकरेच्या गोण्या बैलाचिये पाठी । तासी सेवटीं करबाडें ॥१॥ ॥ध्रु॥
मालाचे पैं पेटे वाहाताती उटें । तयालागीं कांटे भक्षवया ॥ध्रु॥ वाउगा हा धंदा
आशा वाढविते । बांधोनियां देती यमा हातीं ॥२॥ ज्यासी असे लाभ तो चि जाणे
गोडी । येर तीं बापुडीं सिणलीं वायां ॥३॥ तुका म्हणे शहाणा होई रे गव्हारा ।
चौर्योसीचा फेरा फिरों नको ॥४॥

३०७१। चिरगुटें घालूनि वाढविलें पोट । गृहिवार बोभाट जनामध्ये ॥१॥ लटिके चि
डोहळे दाखवी प्रकार । दुध स्तनीं पोर पोटीं नाही ॥२॥ तुका म्हणे अंतीं वांज चि
ते खरी । फजिती दुसरी जनामध्ये ॥३॥

३०७२। माझी सर्व चिंता आहे विठोबासी । मी त्याच्या पायांसी न विसंभें ॥ध्रु॥
विसरेना रूप क्षण एक चितीं । जिवलग मूर्ती सांबळी ते ॥ध्रु॥ विसरतां हरी क्षण
एक घडी । अंतरली जोडी लक्षलाभ ॥२॥ तुका म्हणे माझ्या विठोबाचे पाये ।
संजीवनी आहे हृदयामाजी ॥३॥

३०७३। काय ती करावी मोलाचीं माकडें । नाचत ती पुढें संसाराच्या ॥१॥ ॥ध्रु॥
झाडा देतेवेळे विचकित दांत । घेती यमदूत दंडवरी ॥ध्रु॥ हात दांत कान हलवित
मान । दाखविते जन मानावया ॥२॥ तुका म्हणे किती जाली हीं फजित । मार्गें
नाहीं नीत भारवाही ॥३॥

३०७४। थोर ती गळाली पाहिजे अहंता । उपदेश घेतां सुख वाटे ॥१॥ ॥ध्रु॥
व्यर्थ भराभर केलें पाठांतर । जोंवरी अंतर शुद्ध नाही ॥ध्रु॥ घोडें काय थोडें
वागवितें ओझें । भावेंविण तैसें पाठांतर ॥२॥ तुका म्हणे धरा निष्ठावंत भाव । जरी
पंढरीराव पाहिजे तो ॥३॥

३०७५। जाय जाय तूं पंढरी । होय होय वारकरी ॥१॥ ॥ध्रु॥ सांडोनियां वाळवंट
। काय इच्छिती वैकुंठ ॥ध्रु॥ खांद्या पताकांचे भार । तुळसीमाळा आणि अबीर
॥२॥ साधुसंतांच्या दाटणी । तुका जाय लोटांगणी ॥३॥

३०७६। जर्गीं ऐसा बाप व्हावा । ज्याच्या वंश मुक्तिस जावा ॥१॥ ॥ध्रु॥ पोटा

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

येतां हरलें पापा । ज्ञानदेवा मायबापा ॥ध्रु॥ मुळीं बाप होता ज्ञानी । तरी आम्ही लागलों ध्यानीं ॥२॥ तुका म्हणे मी पोटींचें बाळ । माझी पुरवा ब्राम्हींची आळ ॥३॥

३०७७। संतांच्या हेळणे वाटलें जें तोंड । प्रत्यक्ष तें कुंड चर्मकाचें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ भेसळीचें वीर्य ऐशा अनुभवें । आपुलें परावें नाहीं खळा ॥ध्रु॥ संतांचा जो शोध करितो चांडाळ । धरावा विटाळ बहु त्याचा ॥२॥ तुका म्हणे केली प्रज्ञा या च साटीं । कांहीं माझे पोटीं शंका नाहीं ॥३॥

३०७८। बहु टाळाटाळी । होतां भोवताहे कळी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ बरें नव्हेल सेवटीं । भय असों द्यावें पोटीं ॥ध्रु॥ मुरगाळी कान । घुसमांडील सावधान ॥२॥ अबोलणा तुका । ऐसें कोणी लेखूं नका ॥३॥

३०७९। जिव्हे जाला चळ । नेये अवसान ते पळ ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ हें चि वोसनावोनी उठी । देव सांटविला पोटीं ॥ध्रु॥ नाहीं ओढा वारा । पडिला प्रसंग तो बरा ॥२॥ तुका म्हणे जाली । मज हे अनावर बोली ॥३॥

३०८०। गोहो यावा गांवा । ऐसे नवस करी आवा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ कैचें पुण्य तया गांठी । व्रतें वेची लोभासाटीं ॥ध्रु॥ वाढावें संतान । गृहीं व्हावें धनधान्य ॥२॥ मागे गारागोटी । परिसाचीये साटोवाटी ॥३॥ तुका म्हणे मोल । देउन घेतला सोमवल ॥४॥

३०८१। बाळपणें ऐसीं वरुषें गेलीं बारा । खेळतां या पोरा नानामतें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ विटू दांडू चेंडू लगोर्यां वाघोडीं । चंपे पेंड खडी एकीबेकी ॥ध्रु॥ हमामा हुंबरी पकव्याच्या बारे । खेळे जंगीभोंवरे चुंबाचुंबी ॥२॥ सेलडेरा आणि निसरभोंवडी । उचली बाले धोंडी अंगबळें ॥३॥ तुका म्हणे ऐसें बाळपण गेलें । मग तारुण्य आलें गर्वमूळ ॥४॥

३०८२। तारुण्याच्या मदें न मनी कोणासी । सदा मुसमुसी घुळी जैसा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ अठोनी वेठोनी बांधला मुंडासा । फिरतसे म्हैसा जनार्धनी ॥ध्रु॥ हार्ती दीडपान वरती च मान । नाहीं तो सन्मान भलियांसी ॥२॥ श्वानाचिया परी हिंडे दारोदरीं । पाहे परनारी पापदृष्टी ॥३॥ तुका म्हणे ऐसा थोर हा गयाळी । करितां टवाळी जन्म गेला ॥४॥

३०८३। म्हातारपर्णी थेटे पडसें खोकला । हात कपाळाला लावूनि बैसे ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ खोबरियाची वाटी जालें असे मुख । गळतसे नाक यलेश्मपुरी ॥ध्रु॥ बोलों जातां शब्द नये चि हा नीट । गडगडी कंठ कफ भारी ॥२॥ सेजारी म्हणती मरेना कां मेला । आणिला कांटाळा येणें आम्हां ॥३॥ तुका म्हणे आतां सांडुनी सर्वकाम । स्मरा राम राम क्षणक्षणा ॥४॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

३०८४। जेथें कीर्तन करावें । तेथें अन्न न सेवावें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। बुका लावूं नये
भाळा । माळ घालूं नये गळां ॥ध्रु॥।। तटावृषभासी दाणा । तृण मार्गों नये जाणा
॥२॥ तुका म्हणे द्रव्य घेती । देती ते ही नरका जाती ॥३॥

३०८५। लंकेमाजी घरें किती ती आइका । सांगवसें संख्या जैसीतैसी ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
पांच लक्ष घरें पाषाणांचीं जेथें । सात लक्ष तेथें विटेबंदी ॥ध्रु॥।। कोटि घरें जेथें
कांशा आणि तांब्याचीं । शुद्ध कांचनाचीं सप्त कोटी ॥२॥ तुका म्हणे ज्याची संपदा
एवढी । सांगातें कवडी गेली नाही ॥३॥

३०८६। व्यभिचारिणी गणिका कुंटणी । विश्वास चि मनीं राघोबाचा ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
ऐसी ही पापिणी वाहिली विमानी । अचळ भुवनीं ठेवियेली ॥ध्रु॥।। पतितपावन तिहीं
लोकीं ठसा । कृपाळू कोंवसा अनाथांचा ॥२॥ तुका म्हणे विठोबाची धरा सोय ।
आणिक उपाय नेणों किती ॥३॥

३०८७। गजेंद्र तो हस्ती सहस्त्र वरुषें । जळामाजी नकें पीडिलासे ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
सुहृदीं सांडिलें कोणी नाही साहे । अंतीं वाट पाहे विठो तुझी ॥ध्रु॥।। कृपेच्या सागरा
माझ्या नारायणा । तया दोघांजणा तारियेलें ॥२॥ तुका म्हणे नेले वाळुनि विमानी
। मी ही आईकोनी विश्वासलों ॥३॥

३०८८। ब्रम्हयाचे वेद शंखासुरें नेले । त्यासाटीं धरिलें मत्स्यरूप ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
तेणें आत्मा नव्हता नेला ब्रम्हांडासी । काय ब्रम्हायासी नव्हतें ज्ञान ॥ध्रु॥।। परि तेणें
धावा केला आवडीनें । जाले नारायण कृपासिंधु ॥२॥ तुका म्हणे विठोबा मी
नामधारक । पोसनें सेवक भेटी देई ॥३॥

३०८९। देवीं आणि दैतीं सिंधू गुप्तळलि । भार पृथ्वीस जाला साहावेना ॥१॥
॥ध्रु॥।। जालासी कासव धरिली पाठीवरी । चिंता तुज हरी सकळांची ॥ध्रु॥।। तये
काळीं देव करिताती स्तुती । कृपाळु श्रीपती म्हणोनियां ॥२॥ तुका म्हणे ऐसे उदंड
पवाडे । ज्यासी सहस्त्र तोंडें सिणला तो ही ॥३॥

३०९०। हिरण्याक्ष दैत्य मातला जे काळीं । वरदानें बळी शंकराच्या ॥१॥ ॥ध्रु॥।।
इंद्रपदराज्य घेतलें हिरोनी । देवा चक्रपाणी म्हणती धांव ॥ध्रु॥।। तइं पांडुरंगा शूकर
जालेती । तया दैत्यपती मारियेलें ॥२॥ तुका म्हणे ज्यांचीं राज्यें त्यांसी दिलीं ।
ऐसी तूं माउली पांडुरंगा ॥३॥

३०९१। प्रल्हादकारणें नरसिंह जालासी । त्याचिया बोलासी सत्य केलें ॥१॥
॥ध्रु॥।। राम कृष्ण गोविंद नारायण हरि । गर्जे राजद्वारीं भक्तराज ॥ध्रु॥।। विड्ढल
माधव मुकुंद केशव । तेणें दैत्यराव दचकला ॥५॥ तुका म्हणे तयां कारणें सगुण ।
भक्तांचें वचन सत्य केलें ॥३॥

३०९२। नामाचें सामर्थ्य कां रे दवडीसी । कां रे विसरसी पवाडे हे ॥१॥ ॥ध्रु॥।।

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

खणखणां हाणती खर्गे प्रल्हादासी । न रूपे आंगासी विढचित ही ॥ध्रु॥ राम कृष्ण हरी ऐसी मारी हाक । तेणें पडे धाक बळयासी ॥२॥ असों द्यावीं सामथ्र्यें ऐसिया कीर्तीचीं । आवडी तुक्याची भेटी देई ॥३॥

३०९३। वाटीभर विष दिलें प्रल्हादासी । निर्भय मानसीं तुझ्याबळें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ भोक्ता नारायण केलें तें प्राशन । प्रतापें जीवन जालें तुझ्या ॥ध्रु॥ नामाच्या चिंतनें विषाचें तें आप । जाहालें देखत नारायणा ॥२॥ तुका म्हणे ऐसे तुझे बडिवार । सिणला फणीवर वर्णवेना ॥३॥

३०९४। आढग्नकुंडामाजी घातला प्रल्हाद । तरी तो गोविंद विसरेना ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ पितियासी म्हणे व्यापक श्रीहरि । नांदतो मुरारी सर्वां ठायीं ॥ध्रु॥ आढग्नरूपें माझा सखा नारायण । प्रल्हाद गजूर्न हाक मारी ॥२॥ तुका म्हणे आढग्न जाहाला शीतळ । प्रताप सबळ विठो तुझा ॥३॥

३०९५। कोपोनियां पिता बोले प्रल्हादासी । सांग हृषीकेशी कोठें आहे ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ येरु म्हणे काष्ठीं पाषाणीं सकळीं । आहे वनमाळी जेथें जेथें ॥ध्रु॥ खांबावरी लात मारिली दुर्जनें । खांबीं नारायण म्हणतां चि ॥२॥ तुका म्हणे कैसा खांब कडाडिला । ब्रम्हा दचकला सत्यलोकीं ॥३॥

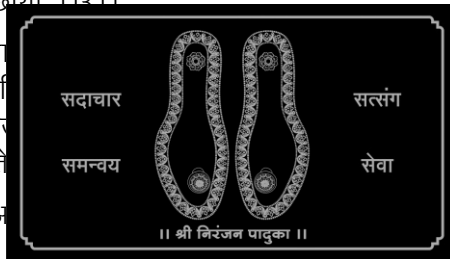
३०९६। डळमळला मेरु आणि मांदार । पाताळीं फणिवर डोई झाडी ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ लोपे तेजें सूर्य आणीक हा चंद्र । कांपतसे इंद्र थरथरां ॥ध्रु॥ ऐसें रूप उग्र हरीनें धरिलें । दैत्या मारियेलें मांडीवरी ॥२॥ तुका म्हणे भक्तांकारणें श्रीहरि । बहु दुराचारी निर्दाळलें ॥३॥

३०९७। बहुत कृपालु दीनाचा दयाळु । जर्गी भक्तवत्सळु नाम तुझे ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ मानियेला चिर्ती बळीचा उपकार । अझूनि त्याचें द्वार राखसिल ॥ध्रु॥ काय त्याच्या भेणें बैसलासी द्वारीं । नाहीं तुज हरि कृपा बहु ॥२॥ तुका म्हणे भक्तजनाची ममता । तुम्हांसी अनंता अलोकिक ॥३॥

३०९८। पांडुरंगा तुझे काय वाणूं गुण । पवाडे हे धन्य जर्गी तुझे ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ दंडिलें दुर्वासा सुरा असुरानें । तो आला गार्हिणें सांगावया ॥ध्रु॥ बळ्चिये द्वारीं तुम्ही बैसलेती । दुर्वास विनंती करी भावें ॥२॥ तुका म्हणे कृपासागरा श्रीहरी । तुझी भक्तावरी प्रेमच्छाया ॥३॥

३०९९। दुर्वासया स्वा । द्यावा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ त्याचे आजो । यां ॥ध्रु॥ पुसे दुर्वासया बळीसी जा । का म्हणे केला अन्यत्राचा त्याग । ते ।

३१००। बळी म्हणे अ । यायणा ॥१॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥ध्रु॥॥ बहुतां प्रयासीं जोडला श्रीहरी । बैसविला द्वारीं राखावया ॥ध्रु॥ परतला दुर्वास मग हो तेथूनि । चिंतातुर मनीं उद्वेगला ॥२॥ काय तूं एकाचा आहेसी अंकित । होई कृपावंत तुका म्हणे ॥३॥

३१०१। त्रैलोकींचा नाथ सकळांचा आधार । बळचिं तुबां घर धरियेलें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ आम्हां मोकलिलें कोणां निरबिलें । कोणा हातीं दिले तिन्ही लोक ॥ध्रु॥ अनाथांचा बंधु दासांचा कैवारी । ब्रिदें तुझीं हरी जाती वांयां ॥२॥ तुका म्हणे ऐसें बोलिला दुर्वास । वाटला संतोष पांडुरंगा ॥३॥

३१०२। बोलिले ते देवऋषी दुर्वासया । जाय पुसावया मागत्यानें ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ मागुता दुर्वास पुसे बळरिया । निरोप जावया देई देवा ॥ध्रु॥ बळी म्हणे त्यासी जाय मी न म्हणें । जाईल नारायण लागला ची ॥२॥ मजपाशीं राहें कोठें तरी जाय । तुका म्हणे पाय न सोडीं मी ॥३॥

३१०३। दुर्वासें निरोप आणिला ये रिती । मग वाढलेती नारायणा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ ठेविलें चरण बळचिये द्वारीं । शीर अंगावरी लांबविलें ॥ध्रु॥ पाडियेलें द्वार द्वारावतियेसी । वरि हृषीकेशी निघालेती ॥२॥ तेथूनियां नाम पडिलें द्वारका । वैकुंठनायका तुका म्हणे ॥३॥

३१०४। मुरुकुश दोन्ही मारिले आसुर । दुर्वास ऋषीश्वर सुखी केला ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ मारियेला मुरु म्हणोनी मुरारी । नाम तुझें हरी पडियेलें ॥ध्रु॥॥ पूर्वीहूनी ऐसा भक्तिप्रतिपाळ । केला त्वां सांभाळ नारायणा ॥२॥ तुका म्हणे ये चि वेळे काय जालें । कां सोंग धरिलें मोहनाचें ॥३॥

३१०५। गुरुपादाग्रीचें जळ । त्यास मानी जो विटाळ ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ संतीं वाळलिा जो खळ । नरकीं पचे चिरकाळ ॥ध्रु॥ गुरुतीर्थीं अनमान । यथासांग मदचपान ॥२॥ गुरुअंगुष्ठा न चोखी । मुख घाली वेश्येमुखीं ॥३॥ तुका म्हणे सांगों किती । मुखीं पडो त्याचे माती ॥४॥

३१०६। वाढविलें कांगा । तुम्ही एवढें पांडुरंगा ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ काय होती मज चाड । एवढी करावया बडबड ॥ध्रु॥ ब्रम्हसंतर्पण । लोकीं करावें कीर्तन ॥२॥ निमित्याचा धणी । तुका म्हणे नेणे कोणी ॥३॥

३१०७। साही शास्त्रां आढतदुरी तो परमात्मा श्रीहरि । तो दशरथाचे घरीं क्रीडतो राम ॥१॥ ॥ध्रु॥॥ शिवाचें निजध्येय वाल्मीकाचें निजगुह्य । तो भिल्लटीचीं फळें खाय श्रीराम तो ॥ध्रु॥ योगियांचे मनीं नातुडे चिंतनीं । तो वानरांचे कार्नी गोष्टी सांगे ॥२॥ चरणीं शिळा उद्दारी नामें गणिका तारी । तो कोळया घरीं पाहुणा राम ॥३॥ क्षण एक सुरवरा नातुडे नमस्कारा । तो रिसा आणि वानरा क्षेम दे राम ॥४॥ राम सांवळा सगुण योगियाचें ध्यान । राम राजीवलोचन तुका चरण वंदितो ॥५॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

३१०८। विड्डल माझा जीव विड्डल माझा भाव । कुळधर्म देव विड्डल माझा ॥१॥
॥ध्रु॥।। विड्डल माझा गुरु विड्डल माझा तारुं । उतरील पारु भवनदीचा ॥ध्रु॥
विड्डल माझी माता विड्डल माझा पिता । विड्डल चुलता बहिणी बंधु ॥२॥ विड्डल हे
जन विड्डल माझे मन । सोयरा सज्जन विड्डल माझा ॥३॥ तुका म्हणे माझा विड्डल
विसावा । नश्वरित गांवा जाइन त्याच्या ॥४॥

३१०९। न मनावी चिंता । कांहीं माझेविशीं आतां ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ज्याणें लौकिक हा
केला । तो हे निवारिता भला ॥ध्रु॥।। माझे इच्छा काय । होणोर ते एक ठाय ॥२॥
सुखा आणि दुःखा । म्हणे वेगळा मी तुका ॥३॥

३११०। माझा पाहा अनुभव । केला देव आपुला ॥१॥ ॥ध्रु॥।। बोलविलें तें चि
दयावें । उत्तर व्हावें ते कार्ळी ॥ध्रु॥।। सोडिलिया जग निंद्य । मग गोविंद म्हणियारा
॥२॥ तुका म्हणे धीर केला । तेणें याला गोविलें ॥३॥

३१११। जिंकावा संसार । येणें नावें तरी शूर ॥१॥ ॥ध्रु॥।। येरें काय ती बापुडीं ।
कीर अहंकाराचीं घोडीं ॥ध्रु॥।। पण ऐशा नावें । देवा धरिजेतो भावें ॥२॥ तुका
म्हणे ज्यावें । सत्य कीर्तीनें बरवें ॥३॥

३११२। सरे ऐसें ज्यावें दान । त्याचे कोण उपकार ॥१॥ ॥ध्रु॥।। नको वाढूं ऐसें
काचें । दे वो साच विड्डला ॥ध्रु॥।। रडत मागें सांडी पोर । ते काय थोर माउली
॥२॥ तुका म्हणे कीर्ति वाढे । धर्म गाढे ते ऐसे ॥३॥

३११३। तुटे मायाजाळ विघडे भवसिंधू । जरि लागे छंदू हरिनामें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। ये
कर्म धर्म करितां ये कळी । माजी तरला बळी कोण सांगा ॥ध्रु॥।। न पढवे वेद नव्हे
शास्त्रबोध । नामाचे प्रबंध पाठ करा ॥२॥ न साधवे योग न करवे वैराग्य । साधा
भक्तिभाग्य संतसंगें ॥३॥ नव्हे अनुष्ठान न कळे ब्रम्हज्ञान । करावी सोपान
कृष्णकथा ॥४॥ तुका म्हणे वर्म दावियेलें संतीं । यापरती विश्रांति आणिक नाहीं
॥५॥

३११४। लोभावरि ठेवुनि हेत । करी असत्य न्याय नीत ॥१॥ ॥ध्रु॥।। त्याच्या
पूर्वजां पतन । नरकीं किडे होती जाण ॥ध्रु॥।। कोटिगोहत्यापातक । त्यासी घडेल
निष्टक ॥२॥ मासां श्रवे जे सुंदरा । पाजी विटाळ पितरां ॥३॥ तुका म्हणे
ऐसियासी । यम गांजील सायासी ॥४॥

३११५। देह जाईल जाईल । यासी काळ बा खाईल ॥१॥ ॥ध्रु॥।। कां रे नुमजसी
दगडा । कैचे हत्ती घोडे वाडा ॥ध्रु॥।। लोडें बालिस्तें सुपती । जरा आलिया फजिती
॥२॥ शरीरसंबंधाचें नातें । भोरडया बुडविली सेतातें ॥३॥ अझुनि तरी होई जागा
। तुका म्हणे पुढें दगा ॥४॥

३११६। मार्गें बहुतां जनां राखिलें आडणी । धांवसी निर्वाणी नाम घेतां ॥१॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

॥ध्रु॥।। ऐसैं ठावें जालें मज बरव्या परी । म्हणऊनि करीं धांवा तुझा ॥ध्रु॥।।
माझेविशीं तुज पडिला विसरू । आतां काय करूं पांडुरंगा ॥२॥ अझुनि कां नये
तुम्हासी करूणा । दुरि नारायणा धरिलें मज ॥३॥ तुका म्हणे जीव जाऊं पाहे माझा
। आतां केशीराजा घालीं उडी ॥४॥

३११७। कळलें माझा तुज नव्हे रे आठव । काय काज जीव ठेवूं आतां ॥१॥।।
॥ध्रु॥।। तूं काय करिसी माझिया संचिता । धिग हे अनंता जालें जिणें ॥ध्रु॥।।
पतितपावन राहिलों या आशा । आइकोनि ठसा कीर्ती तुझी ॥२॥ आतां कोण करी
माझा अंगीकार । कळलें निष्ठुर जालासी तूं ॥३॥ तुका म्हणे माझी मांडिली निरास
। करितों जीवा नास तुजसाठीं ॥४॥

३११८। तरि कां मार्गें वांयां कीर्ती वाढविली । जनांत आपुली ब्रिदावळी ॥१॥।।
॥ध्रु॥।। साच करितां आतां फिरसी माघारा । ठायींचें दातारा नणवे चि ॥ध्रु॥।।
संतांसी श्रीमुख कैसैं दाखविसी । पुढें मात त्यांसी सांगईन ॥२॥ घईन डांगोरा
तुझिया नामाचा । नव्हे अनाथांचा नाथ ऐसा ॥३॥ तुका म्हणे आधीं राहिलों मरोनि
। तूं कां होसी धनी निमित्याचा ॥४॥

३११९। आम्ही तुझ्या दासीं । जरि जावें पतनासी ॥१॥।। ॥ध्रु॥।। तरि हें दिसे
विपरीत । कोठें बोलिली हे नीत ॥ध्रु॥।। तुझें नमा कंठीं । आम्हां संसार आटी
॥२॥ तुका म्हणे काळ । करी आम्हांसी विटाळ ॥३॥

३१२०। लाजती पुराणें । वेदां येऊं पाहे उणें ॥१॥।। ॥ध्रु॥।। आम्ही नामाचे धारक ।
किविलवाणीं दिसों रंक ॥ध्रु॥।। बोलिले ते संतीं । बोल वांयांविण जाती ॥२॥ तुका
म्हणे देवा । रोकडी हे मोडे सेवा ॥३॥

३१२१। आहारनिद्रे न लगे आदर । आपण सादर ते चि होय ॥१॥।। ॥ध्रु॥।।
परिमितीविणें बोलणें तें वांयां । फार थोडें काया पिंड पीडी ॥ध्रु॥।। समाधान त्याचें
तो चि एक जाणे । आपुलिये खुणे पावोनियां ॥२॥ तुका म्हणे होय पीडा ते न करीं
। मग राहें परी भलतिये ॥३॥

३१२२। भूमि अवघी शुद्ध जाणा । अमंगळ हे वासना ॥१॥।। ॥ध्रु॥।। तैसे वोसपले
जीव । सांडी नसतां अंगीं घाव ॥ध्रु॥।। जीव अवघे देव । खोटा नागवी संदेह ॥२॥।।
तुका म्हणे शुद्ध । मग तुटलिया भेद ॥३॥

३१२३। सरतें माझें तुझें । तरि हें उतरतें ओझें ॥१॥।। ॥ध्रु॥।। न लगे सांडावें
मांडावें । आहे शुद्ध चि स्वभावं ॥ध्रु॥।। घातला तो आशा । मोहोजाळें गळां फासा
॥२॥।। सुखाचा तो मान । नाहीं दुःखाचा तो शीण ॥३॥ करितां नारायण । एवढें
वेचित्तां वचन ॥४॥ लाभ हानि हे समान । तैसा मान अपमान ॥५॥ तुका म्हणे
याचें । नांव सोंवळें साचें ॥६॥

॥ संत तुकाराम गाथा ॥

३१२४। तुज करितां होती ऐसे । मूढ चतुर पंडित पिसे ॥१॥ ॥ध्रु॥।। परि वर्म नेणे तें कोणी । पीडाखाणी भोगितील ॥ध्रु॥।। उलंधितें पांगुळ गिरी । मुकें करी अनुवाद ॥२॥ पापी होय पुण्यवंत । न करी घात दुर्जन ॥३॥ अवघें हेळामात्रें हरि । मुक्त करी ब्रम्हांड ॥४॥ तुका म्हणे खेळे लीळा । पाहे वेगळा व्यापूनि ॥५॥

३१२५। पिकवावें धन । ज्यासी आस करी जन ॥१॥ ॥ध्रु॥।। पुरोनि उरे खातां देतां । नव्हे खंडन मवितां ॥ध्रु॥।। खोली पडे ओली बीज । तरीं च हाता लागे निज ॥२॥ तुका म्हणे धणी । विड्वल अक्षरें या तिन्ही ॥३॥

३१२६। करिसी लाघवें । तूं हें खेळसी आवघें ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अहंकार आड । आम्हां जगासी हा नाड ॥ध्रु॥।। येथें भुतें यावें । दावूं लपों ही जाणावें ॥२॥ तुका म्हणे हो श्रीपती । आतां चाळवाल किती ॥३॥

३१२७। घालिती पव्हया । वाटे अनाथाच्या दया ॥१॥ ॥ध्रु॥।। तैसें कां हें नये करूं । पांडुरंगा आम्हां तारूं ॥ध्रु॥।। रोगियासी काढा । देउनि वारितील पीडा ॥२॥ बुडत्यासाठीं उडी । घालितील कां हे जोडी ॥३॥ सारितील कांटे । पुढें मागिलांचे वाटे ॥४॥ तुका म्हणे भार । घेती भागल्यांचा फार ॥५॥

३१२८। नका दंतकथा येथें सांगों कोणी । कोरडे ते मानी बोल कोणी ॥१॥ ॥ध्रु॥।। अनुभव येथें व्हावा शिष्टाचार । न चालती चार आम्हांपुढें ॥ध्रु॥।। निवडी वेगळें क्षीर आणि पाणी । राजहंस दोन्ही वेगळालीं ॥२॥ तुका म्हणे येथें पाहिजे जातीचें । येरा गाबाळाचें काय काम ॥३॥

३१२९। न करि त्याचें गांढेपण । नारायण सिद्ध उभा ॥१॥ ॥ध्रु॥।। भवसिंधूचा थडवा केला । बोलाविला पाहिजे ॥ध्रु॥।। याचे सोई पाउल वेचे । मग कैचे आडथळे ॥२॥ तुका म्हणे खरें खोटें । न म्हणे मोटें लहान ॥३॥

३१३०। रिकामें तूं नको मना । राहों क्षणक्षणा ही ॥१॥ ॥ध्रु॥।। वेंळोवेळें पारायण । नारायण हें करीं ॥ध्रु॥।। भ्रमणांच्या मोडी वाटा । न भरें फाटा आडरानें ॥२॥ तुका म्हणे माझ्या जीवें । हें चि घ्यावें धणीवरी ॥३॥